

היכל הקודש ברסלב

הלימוד היומי

בי"ת נצחי,
שנים מקרא ואחד תרגום,
נ"ך, רמב"ם

לעתיד בעולם הבא
מזכירין אותו כל מה שלמד
בעולם הזה
(שיחות הר"ן כח)

על ידי
לימוד
שיעורים אלו
אנו נותנים
את החומש
ואת המעשר
להקדוש
ברוך הוא
(עצתו אמונה)

פרשת וירא תשפ"ז

היכל הקודש ברסלב

181 Huschke Road, Liberty NY 12747

היכל הקודש

בארא פארק

1415 55th Street
Brooklyn NY 11219
347.760.5924

היכל הקודש

קרית יואל

8 Premishlan Way.
Monroe NY 10950
845.467.5299

היכל הקודש

מאנסי

34 Union Rd.
Spring Valley, NY 10977
845.445.9314

היכל הקודש

בני ברק

רחוב ירושלים 2
052.760.5715

היכל הקודש

וויליאמסבורג

27 Skillman Street
Brooklyn NY 11205
718.384.1652

היכל הקודש

קרית יואל

8 Hayes Ct.
Monroe NY 10950
845.662.4888

היכל הקודש

בלומינגטון

24 Merriewold LN S
Monroe NY 10950
845.238.0804

היכל הקודש

ירושלים

רחוב רבי נחמן מברסלב 15
054.845.6150

צו הערן די

הערליכע שיעורים

פונעם ראש ישיבה שליט"א
דופט:

קול ברסלב

079.70.400.66

חיזוק פאר די אידישע שטוב

079.70.400.69

גדפס ע"י

בבורות. פרק חמישי - כל פסולי המוקדשין דף לז עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"
רש"י
תוספות

לִאֲפֹקִי מִדְרָבִי יוֹסִי — דַּמְתִּנְתִּיךְ. בַּמָּקוֹם שֶׁאֵין חֶכֶם — הָאִישׁ חֶכֶם — חוּא לִבְרוּ
 מִתִּיחִי. כֵּנֵן מֵאֵן — חוּא אוֹתוֹ חֶכֶם. כִּסְלֵל דִּהְנִי תֵרִי כֵלֵל דִּהּוּ — בְּחִמְתִּי. כְּלוּמָר,
 אֲפִלוּ עַמִּי הָאֶרֶץ הַשְּׂמֵנָה מִהָאֶרֶץ הָאֵלֶּךָ הַתְּסַחֲרֹךְ דְּסַכְסְכִי לָהּ — טַעֲמָ
 הַלְכֹת נִרְדִּים, וְסַבְרִי. וְאוֹתוֹ חֶכֶם לִימַד תַּאֲרֵךְ הַשְּׂנִים. מִזּוּ דִיתִמָּא — הָאָ קֵיימָא לָךְ
 בַּמִּסְכָּת (ס,טז); רַבִּי יוֹסִי נִימְרוֹךְ עַמּוּ,
 וְתִיחִי וְהִלְכָתָא כּוּתִינִי. נִימְרוֹךְ — טַעֲמָה 1
 שְׂחִיָּה מְבִיא טַעַם לְדַבְרֵי כֵל כֵּשֶׁת. טַעֲשֵׁה. 2
מִזָּה — דַּאֲמַר רַב חֲנַנְאֵל מִשְׁמֵיהָ דִּרְבִּי אֶזְרָא 3
 הַלְכָה רַבִּי יוֹסִי, תַּפְשׁוּת דְּרֹךְ בְּקִימִיתָא 4
 דַּאֲמַר רַב יְהוּדָה לְעִיל לַעֲשֵׂה מִשְׁמֵיהָ דִּרְבִּי 5
 מִשְׁמֵיהָ דִּשְׁמוּאֵל; שְׁלֹשָׁה מִתְרִיתָא 6
 הַבְּכוּר — תַּפְשׁוּת: מִשְׁמֵיהָ דִּשְׁמוּאֵל אִיתְמַר. 7
 דַּאי מִשְׁמֵיהָ דִּרְבִּי — תַּרְשֵׁי לְמוֹת לִיחַ לְמִמַּר 8
 לֵב תִּרְחִי יוֹמֵנִי וְלִמְנָה מִתְרִיתָא אִתְּרֵי תַּא הַבְּכוּר, 9
 וְאִין הַלְכָה רַבִּי יוֹסִי מִשְׁנֵה הַשְּׁחֹטָה 10
 הַבְּכוּר — וּמִכַּר מִבְּשָׂרוֹ. וְנוֹדַע שִׁלָּא הִיאָהּוּ 11
 לַחֲכָם. מַה שֶּׁאֲבָלוּ — הַלּוּקָחִים, אֲבָלוּ. 12
 וְיִחוּד לֹהֵם הַדְּבָרִים — מִשּׁוּם כֶּסֶף, דַּאֲסִיחוּר 13
 סַפֵּק הָאֵלֶּךָ. הַבְּשָׂר יִקְבֵּר — דְּבִכּוּרָא דַּאֲסוּר 14

[illegible]

על אלו מומין. החסחום — תנחך האחון
שקורין טנדריין. אבל לא מן העור —
דהדר בריא. ולא הוי מומא. והאי עור היינו
אליה רכח של אוחן. פנמיח — אנה לא
חסרון. אבל סדק משמע נמי בלא חסרון.
נפרכת — כשממשמשין בה. נמרא ואמא
פסח ועור כתוב — שיחושו כבוד עליון.
ומידי אחרינא לא. דכתיב: "וכי יראה בו מום
פסח ועור", וסמך ליה: "בשערך תהיה כלול",
דהיינו בלא הקרבה. ומשני: כתיב נמי כי
ייה בו מום — ודמשמע נמי מומין אחריני.
ובטל נמי מלמאכחו — כסן פסח — בטל
מדילוף, ועור — בטל מריאה. אלמא תנן
נפנמה אונו — הוי מום הא אינה בטילה
משמיעה ריבויא היא — דכתיב: "כל", ולא
דרשנין ליה בבחל ופרט. "א"י" — דריבויא
הוא. מומין בכלל שחוטו נמי עליהו. חושן
= יצב"ש. חיצונו — שבאמצע הפה.
שנפנמו — שחסרו מעט. שנפנמו — שנחתכו
בסכין ברוחב. ולא חיסרו לא כעין סדק.
הפנימיות — מנוטליר"ש.

לִפְּאֻקִי מִדְּרִיבֵי יוֹסִי: שְׁלִישֶׁה מִפְּרִיזֵי אֶת הַחֹדֶר בְּמִקְוֵה
שָׂאֵין חֶכֶם - לִפְּאֻקִי מִדְּרִיבֵי יְהוּדָה, דִּתְנֵאִי: הַפֶּתַח
בְּגֵרִים בְּשִׁלְשֶׁה, רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: אֶחָד מֵהֶם חֶכֶם.
בְּמִקְוֵה שָׂאֵין חֶכֶם" - גִּזְוֹן מֵאֵן אָמַר רַב נַחֲמָן: גִּזְוֹן
אֵנָּה. "רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: אֶחָד מֵהֶן חֶכֶם" - מִכְּלָל
הַחֹדֶר כֹּל דָּהוּ אָמַר רַבִּינָא: דִּמְסַתְּבִיר לִיהּ וְסָבֵר. "רַבִּי
יוֹסִי אָמַר: אֶפְיולוּ יֵשׁ שֵׁם עֶשְׂרִים וְשִׁלְשֶׁה" כּו'. אָמַר
רַב תַּנְהַל אָמַר רַב: אֵין חֲלָקָה פְּרִבֵּי יוֹסִי. פְּשִׁטָּא,
יְחִיד וְרַבִּים חֲלָקָה פְּרִבִּים! - מִהוּ דִּתְמִיא: נְמוּקֵי עֲמֹל,
קָא מִשְׁמַע לֵךְ. תַּפְשׁוּת מִדָּא, דִּדֶּךָ קִפְיוּתָא מִשְׁמִיחַ
דְּשִׁמּוּאָל אִיתְמַר, דְּאִי מִשְׁמִיחַ דְּרַב - תִּרְתִּי לְקוֹל לִי
- חֵדָא מִכְּלָל דִּחְבִּירְתָּהּ אִיתְמַר. **מִשְׁנֵה** חֲשׁוּתָא אִתְּ
הַכְּבוֹר וְנֻדַּע שָׂאֵל אֶרְחוּ - מַה שְּׂאֲכֹלוּ אֲכָלוּ, וְחִזּוֹר
לְהֵם תְּדִמִים. וְמַה שְּׂאֵל אֲכָלוּ - הַבְּשֵׁר אֲכָלוּ, וְחִזּוֹר
שְׁחִיָּה טֶרֶפָה - מַה שְּׂאֲכֹלוּ אֲכָלוּ, וְמַה שְּׂאֵל אֲכָלוּ
הֵם יְחִזּוּ לוֹ אֶת הַבְּשֵׁר, וְהוּא יְחִזּוֹר לְהֵם אֶת
הַתְּדִמִים. מִכְּרוּתוֹ לְגֻזִּים אוֹ הַטִּילוּתוֹ לְפִלְכִים - וְיִשְׁלֹמוּ
דְּמֵי טֶרֶפָה. **גְּמָרָא** תֵּנוּ רַבָּנִן: הַמּוֹבֵר בְּשׂוֹר לְחִבְרוֹ
וְנִמְצָא בְּשׂוֹר כְּבוֹר, פִּירוֹת וְנִמְצָא טְבָלִים, יוֹן וְנִמְצָא
יוֹן נֶסֶךְ - מַה שְּׂאֲכֹלוּ אֲכָלוּ, וְחִזּוֹר לְהֵם אֶת הַתְּדִמִים.
רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֱלֶעָזָר אָמַר: דְּרָבִים שֶׁהִנֵּפֶשׁ קֶצֶה
בְּהֵן - יְחִזּוֹר לְהֵן אֶת הַתְּדִמִים, וְשָׂאֵין הִנֵּפֶשׁ קֶצֶה בְּהֵם
- וְנִבֵּה לְהֵם אֶת הַתְּדִמִים. וְאֵלוֹ הֵן דְּרָבִים שֶׁהִנֵּפֶשׁ
קֶצֶה בְּהֵן: גְּבִילוֹת וְטִרְפוֹת שֶׁקָּצִים וְרִמְשִׁים. וְאֵלוֹ הֵן
דְּרָבִים שָׂאֵין הִנֵּפֶשׁ קֶצֶה בְּהֵן: כְּבוֹרוֹת, טְבָלִים, וְיוֹן
נֶסֶךְ. - כְּבוֹר - וְלִמָּא לִיהּ: מֵאִי אֶפְסִידֶתָּךְ - לֹא
צָרִיקָא, גִּזְוֹן דְּרָבִין לִיהּ מִמְּקוֹם מוֹקֵא, דְּאָמַר לִיהּ: אִי
לֹא דְאִכְלֵתָ, הָיִתָּ מוֹחִינָא לִיהּ וְשֵׁרִי גִיחִילָתָ, פְּרִבֵּי
יְהוּדָה. טְבָלִים - הָיִתָּ מוֹתְקִנָא לְהוּ, וְאִכְלַנָּא לְהוּ. יוֹן
נֶסֶךְ - עַל יְדֵי תַעֲרֻבָתָ, דְּכַרְבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גְּמִלְאֵל
דִּתְנֵן: יוֹן נֶסֶךְ שֶׁנֶּפֶל לְבוֹר - בּוּלֵי אֲסוּר הִתְנָהָה, רַבֵּן
שְׁמַעוֹן בֶּן גְּמִלְאֵל אָמַר: יִסְבֵּר בּוּלֵי לְגֻזִּים חִזּוּ מִדְּמֵי
יוֹן נֶסֶךְ שֶׁבו.

הדרן עלך כל פסולי המוקדשין
על אלו מומין שחטמין את הקבוצ: נפגמה אזנו מן
התקסום, אבל לא העור. נסדקה, אף על פי שלא
הסדקה. ניקבה מלא כרשינה, או שיכשה. איזהו יבשה כל
שתנבק ואינה מוציאה טיפת דם. רבי יוסי בן
אמי: יבשה - שתתא נפרכת. **נמרא** אמי פסח ועור
ואימא: "פי יהיה בו מום" - כלל, "פסח או עור" - פרט,
פסח ועור - אין, מירי ארריא - לא! "כל מום רע" חור
ענין הפרט, מה הפרט נפוש - מומין שנגלו ואינן חוזין
ואימא: מה הפרט מפורש - מומין שנגלו ובטל ממלאכת
ממלאכתו, ואינו חוזר. אלוה תנן: נפגמה אזנו מן התקסום
או עור, או שיתא נפרכת או שיכשה או שיהיה בו מום רע.

נקט, אבל בני חבם שייך לשון החרה. וכן ב"חזקוני
(ע"ר.) גם בני ב"ת קול, קדמוני: ודע שיש שנשבעתי
בני חבם מכלל הדת, וכן אמר רבינו אומר רמב"ר
ויש ספרים ודגריס: "בנו מאין? אומר רבי נתנן: בגון
אנא", משמע מתוך לשון הקדושים שכן גריס.
וקשה היכי פליגי עולה "מכלל הדת? כל דהר?
אינוה: אלל אלא פלחיה דהרין נתנום ואם
תאמר: לאידך גירסא נמי, מנא ליה "כל דהר?
דלמא, מכלל דהרין פרוחיה ממומחה, אבל כל
דלא ויהי ליה לומר: פשטא ליה דהרין דרבי
יהודה: לאו אפוקיה דלעיל, דאיידי ממומחה
דאפילו רבי יהודה מודה דיחיד ממומחה מתיר
את הנידוי, וכאן דלא איירי במומחה — מה
שיעור נתון לאפוקי מידוי קשה: דאם, כן, מנא
ליה דהרין לאפוקי מדרבי יהודה: כיון דרבי
יהודה לא איירי במומחה, דלמא רבי חייא בר
אבא מודה דביעין אחד מהם כחכם דרבי
יהודה: ודוחק לומר "ישלשה מפריין את הנידוי"
משמע דאפוקי שילשון שוין.

וַיֵּן נֶסֶךְ – אַף עַל גַּב דְּבַרְכָּא שְׁלִישִׁי דְּהוּרִית
 (י.א.) אַמַּר דַּסְתָּמוּ הוּי אֲפִיקוֹרוֹס בֵּין
 נֶסֶךְ כְּמוֹ בְּנִילוּת, מְכַל מִקְּסֵן לֵאמֹר נֶפֶשׁ
 קַצָּה בִּי, וְעַד, דְּהָכָא מִקְּסֵן עַל יַד חֲטִיבָא.
הָרֵן עֵלָךְ פְּסוּלֵי הַמוֹקֶדְשִׁין
מִן הַחֲסִידוֹס – לִשׁוֹן תַּנְחֵן הוּא, כְּמוֹ "אִשִּׁי
 כְּנָפִים הַחֲסִידִין" בְּפֶרֶק "כִּיצַד צוֹלֵךְ"
 (פְּסִידִים פ.ד.), וְיִבְלֵי הָאֵין כְּתִירָם: חֲסִידוֹס
 דְּאֹרְנָא (עֲמוֹס ג.).

מה הפרט מפרש מומין שבגלוי ואין חזרון
— כהאי גונא דרשין דפרק קמא
דקדושין (מדב.) שבי שיער, אין חזרון מומין
טעמא לא הוי חבא מומא כשנפלה שינה, כיון
חדשיב מום שבגלוי ואין חזרון דלקמן בפרק
"מומין אלו" (מדא,) אין פסלין נטיל שנינו גבי
דאי אלא מום מריאית מריא, אינא שוה בורעו
של אחר — מכלל דבבבחה כשר. ואפילו גבי
ארום לא מיפסל שום אחר. ודקא בחותין
החיצות שפגמו ונשגממו דבפמייתו שנקרר,
יציב'ש בלעו כדריש קמקטוס, קמאר כסומ
גבי בבחה דהוי מום, אבל נטיל שנים לאו ויש
לומר: דשאני גבי עבד, דגלי קמא. אבל, חבא,
כד דר: דהשוינסו נטולת מריאית זקנה — לא
הוי כעין פסח ועור. ומיהו, צריך טעם אחר,
דבכי נמי עיני חתמת זקנה. ואם האמר: נמי
שנא דרבהו על אנו וחזרו שום מום חתם,
ועבד יוצא לחירות, דהוי מום שבגלוי ואין
חזרון. ולקמן בפרק "אלו מומין" (מדב.) תנן: דרש
שוטה (וקטן) פסלין אלו מום ודשין בבבחה.
בארם לא מיפסל אלא מום דאין שוה בורעו
של אחר, כדמפרש לקמן גבי חרש ביד אדם
לחרש ביד שמים ויש לומר: דגבי עבד גל
רחמנא דרברק על חשיב מום לצאתו לב חירות,
שנשתיב רשיו.

נעקרו

יב! - פֿתֿיב נמו: "כי יהיה בו מום". -
אל ופרט - אין פֿקלל אלא מה שפֿפרט;
לל, פֿלל ופרט בכל - אי אתה דן אלא
אף פל - מומין שפֿגליי ויאין חוזין. -
אינו חזר, אף פל - מומין שפֿגליי, ובטל
אז מן העור - "כל מום רע" רבינא הוא.
שפֿפֿמו ופֿפֿמו, ופֿפֿמית ופֿפֿמית; נעקרו;
נעקרו

בבורות. פרק שישי – על אלו מומיין דף לח עמוד א – מתוך מהדורות “אבן ישראל – (שטיינזולץ)”

רש"י

במלא נקב של עול – שעושין בו נקב, והוקיעין בו יחד לקשור רצועות העול. אלמא מקדח היה ססלע. ומאי איכא בין בית שמאי ובין בית הלל אישתיקין – רב תחליפא. ואמר ליה רב חסדא שמא מקדח – דקאמר בית שמאי בגולגולת – מקדח וחסמונו שנינו, דלארס נענשה החור מצדיקין את המקדח ונטול מצדיד דנקב, ומרזחין את הנקב כדי שיכנס שומא וירוצא בורותא והיינו “חסמונו” –

שנטול מה שחסום בורותא את הנקב ואינו מניח ליינס המקדח בורח. ומקדח וחסמונו הוי יוצר מסלע. אמר ליה רב תחליפא – לרב חסדא: לא תימא “שמא” אלא אימא: דמי מקדח וחסמונו שנינו. ווצריך אתה להתלות עליה – כלומר, יכול אתה לטמון דף דבר זה. בחוקיה עקש – שנסמך עיך עדנות. שלא היה תלמיד מקדח עליה. אין לו אחוירים לחלקה; – שאין אחוריו חלוקים מתוכו. דלא אמרין: אם נטמא גבו – וגבו נטמא ותוכו טהור. אלא, אם נטמא גבו – נטמא תוכו. ואין לו צד שמשתמשין בו קרי “תוך”, אף על גב דאית דית קיבול וקפריין בלי חרס בתוכו תלה רחמנא – דאין מנמא אלא מתוכו. דכתיב: “וכל כלי חרס אשר יפול מהם אל תוכו” וגו. בנגדו בכלי שטף – כלומר, בדוכותיה שטף שאין לו גמי תוך – אין לו אחוירים. ולקמן מפרש לה. כלי שטף – כלי עץ, דכתיב (ויקרא טו) “וכל כלי עץ ושטף פנים”. ולקמייהו קריא אין לו תוך, מי מקבל בשטף. כלי עץ טומאה ואיכא דאמר, כלי שטף היינו כלי מתכות. ושעת הוא בידם, דאם כן, אמאי פריך לקמן “מי מקביל פשטיו כלי שטף” – טומאה! ולא פירכא. אדאמי פשטיו כלי מתכות נטמא: “ואין קא משמע לן” – להכי תלייה לכלי שטף בכלי חרס. דהדיכא דיש לו תוך – נטמא תוכו נטמא גבו. “אי בטומאה דארוימיא חבי נמי” – דפושטין לן שאם נטמא גבו נטמא תוכו, בין יש לו תוך בין אין לו תוך. ונטמא במאי עסקין, דיכיש לו תוך נטמא גבו לא נטמא תוכו, ובאין לו תוך איצטרך לשאמועין דנטמא גבו נטמא גבו נטמא גבו נטמא תוכו – בטומאה דרבנן, כלי שנטמאו אחוריו במשקן טמא. תוכו אוננו – דהיינו בית קיבול השתתף שישבו עמו. לישנא אחרינא: אוננו – שטף. אוננו – דהו מה שעושין בחבית של חרס לבית אחיה, שקרין מנשייה. ידיו – כגון כלי חרס שעושין לו זבא לאחוריה. דבראיתא – אין אכולין ומעשין בטמאין כלי, שפיר קמא דפסחים (יחא). משום משקח דף וזה – כגון ריקו חוב, דהוי אב הטומאה, ומטמא כלי מאורייתא, אפילו אדם, דכתיב (ויקרא טו): “וכי ירוק חוב” וגו. הלכך שרייה רחמי – לכלי שטף נטמא במשקן. דלי חרס – דארוימיא, דאם נטמא גבו – לא נטמא תוכו. ולא שרייה רבנן בטומאה דארוימיא דנפשה – דכלי שטף,

שהם דעבדו רבין הכינא דאם בטומא משקן, דהו לביא למיגור משום משקן. דאא אפילו נגשו משקן זב וזה מאחוריו – לא מקביל טומאה. אלא מתוכו. ואי משום דכתיב “וכלי חרס אשר יגע בו חוב” וגו. הווא מפרש (במסכת נדה) דף מב) דבחסית מישתעי, דאיחוד מגעו שהוא ככולו – הי אומר זה היסט. ואין לו תוך בכלי שטף דארוימיא בר קבול. טומאה הוא – דאיצטרך רבנן למיגור בהו משקן ועוד, דאמרין לעיל: “אי טומאה דארוימיא חבי נמי”, דאיצטרך לשאמועין, דאין לו אחוירים לחלקה. דומיא דשק בעינן – דכתיב (ויקרא יא) “ככל כלי עץ או גבר או עור או שק” – איתשק כלי עץ לשק. מבין דף בית קיבול. שבת דף ארס יושב עלי. כגון כסא וספסל, דמקביל טומאה עיך עדי מרסא. אי הכי בכלי חרס נמי – נגדו טומאה באין לו תוך, בהנך דאין למדרסותא אין מדרס בכלי חרס – שבת דף ארס יושב עלי. דלא דאמרת: עשית בית שמאי אין תלה אחר – לא פירכא איהו. דמקח גידול שנינו – במעשה ד’אמא דהעור ביד אדם’. דמקדח גידול דהי ססלע נינויה. אבל מקדח סתם – ביצד מסלע, וזית שמאי במקדח סתם קאמר. במאי מקדח אמר – בית שמאי בגולגולת – “במלא מקדח” כקטן של רופאים. שקרדיין בו את הראש לתקן את המכה. הניחא אמר כי ותו אפילו מאיר מי ניהא – אם כן, דשירורייתא חבי שמתא – וזמר דהוי מקדח בית שמאי. דשירורייתא וזמר כי איה פירח לה טומאה גולגולת. ואין תנן – בעירייתא (פרק ה משנה א) ששה דברים מקבילי בית שמאי, “שש” לא תנן. סלע נינויה שנינו – דהוי במקדח גידול. אבל “כסלע” דקאמרין בית הלל – וזמר אפילו ממקדח קטן של רופאים. הלכך, אפילו לרבי מאיר שיעורא דבית שמאי נפיש. משנה ריש של עין – דמפרש בגמרא. הרי בעיני קד – כלומר, הרי שיש בעיני קד, וסילא. תכלול – מפרש מאי היא. חליון – חילי היא שקרין למיגור. נחש – מפרש בגמרא. (ועצב) – מיייל. לבן הפוסק בבורא – סירא היינו שרוע שבעין סביב לשחור. שחור הוא שקרין פורנוליא. שמשם מראית העין באה. וזמר שטל של לבן יוצא מן הכלב, ופוסק אותה שורה, ונכנס בשחור – דף מום. שחור ונכנס כלבן – אם חוט השחור יוצא מן השחור, ופוסק בסירא. ונכנס כלבן. אינו מום – שאין מומין כלבן. דלאו עין היא, אלא שומן חליון. ומרא

במלא נקב של עול: אישתיקין. ואמר ליה רב חסדא: שמא מקדח וחסמונו שנינו ואמר ליה רב תחליפא: לא תימא “שמא”, אלא: ודאי מקדח וחסמונו; צריך להתלות עליה בחוקיה אבי עקש. דתנן, זו עדות העיד חזקה אבי עקש לפני רבן גמליאל ברכנה, שאמר משום רבן גמליאל הנקן: כל שאין לו תוך בכלי חרס – אין לו אחוירים לחלקה; נטמא תוכו – נטמא גבו, נטמא גבו – נטמא תוכו. – כלי חרס, בתוכו קלה רחמנא, אית ליה תוך – אישטמי ליה, לית ליה תוך – לא אישטמי ליה! אמר רבי יצחק בר אבין, הכי קאמר: כל שאין לו תוך בכלי חרס – בנגדו בכלי שטף אין לו אחוירים לחלקה; נטמא תוכו – נטמא גבו, נטמא גבו – נטמא תוכו. – למיח ל’ למיתליה בכלי חרס נימא: כל שאין לו תוך בכלי שטף – אין לו אחוירים לחלקה! – הו קא משמע לן, דיש לו תוך הרי הוא בכלי חרס: מה כלי חרס, נטמא תוכו – נטמא גבו, לא נטמא תוכו – לא נטמא גבו, אף כלי שטף, נטמא תוכו – נטמא גבו, לא נטמא תוכו – לא נטמא גבו. – בישקמא כלי חרס – גלי ביה רחמנא “תוכו”, אלא כלי שטף, מי גלי ביה רחמנא “תוכו” – אי בטומאה דארוימיא – הכי נמי, הו קא נטמא עסקין – בטומא ממשקין דרבנן. דתנן: כלי שנטמאו אחוריו במשקן – אחוריו טמאין, תוכו אוננו אוננו וידיו טהורין; נטמא תוכו – פולו טמא. דמקדארוימיא אין אוקל מטמא כלי, ואין משקח מטמא כלי, ורבנן הוא דגזור משום משקח זב וזה. הלכך, שרייה רבנן בטומאה דכלי חרס, ולא שרייה רבנן בטומאה דארוימיא דנפשיה; עבדו רבנן היפירא כי היכי דלא לישורף עליה תיובתא וקדשים. – אי הכי, אין לו תוך

נמי, ליעבד נמי היפירא! – כיון דעבדו היפירא כיש לו תוך, ידע דאין לו תוך – דרבנן. – ואין לו תוך בכלי שטף, דארוימיא בר קבול. טומאה הוא דומיא דשק בעינן, מה שק מופלגל מלא וריקן – אף כל מופלגל מלא וריקן! – בהנך דהו למדרסות. – אי הכי, חרס נמי! – אין מדרס בכלי חרס. רב פפא אמר: “מקדח גדול” שנינו, מוקלל דמקדח סתם – וזמרא נמי מוקללע. – הניחא לרבי מאיר, אלא לרבנן מאי איכא למימר דתנן: באיחוד מקדח אמרו – פקטן של רופאים, דכרי רבי מאיר. ויחכמים אומרים: בגדול של לשכה – ולרבי מאיר מי ניהא הוה ליה מקדח? ויחכמין רבי מאיר; ויחכמים אומרים: בגדול של לשכה – ולרבי מאיר מי ניהא הוה ליה מקדח? גדול, סלע חלל; ואין, דתנן – תנן, דלא תנן! אמר רב תנן: סלע נינויה שנינו במקדח גדול, סלע חלל; וזמרא דמקדח סתם. משנה ריש של עין שנינו, שפסקין, הרי בעיני דא, ככלול, חליון, נחש, עצב. איחוד תכלול – לבן הפוסק בבורא ונכנס בשחור, שחור נכנס בכלן – אינו מום. גמרא

צריך אתה לתלות בחזקה שהוא אבי עקש – פירשו: צריך אתה לטרוח כדי ליישב הדבר. שאין לשבשה מבה קושיא. כי ברור לי שכן אמר שמואל. כמו עדות חזקה אבי עקש, שלא היה לשון דבריו מיושב, ומותר ליה בסמוך. בנגדו בכלי שטף בר – בבלי עץ נפל לשון זה, דכתיב בהו “וכל” כלי עץ שטף במים”, דפירשיה בקנטרס ומצונו למימר נמי דכלי מתכות כמו כן מיקרין כלי שטף. משום דכתיב בהו “ומרק ושטפו במים”. והא דפריך לקמן: ואין לו תוך בכלי שטף מאורייתא בר קבול טומאה היא, דומיא דשק בעינן – פשטאן של דאריי נמי בכלי עץ בכל דהו דמיקרין כלי שטף, מרלא נקט “כלי מתכות”.

אין לו אחוירים לחלקה נטמא – “תוך” קרי אותו עד שריגליה להשתמש בו.

הרי הוא בכלי חרס נטמא תוכו נטמא גבו – על כרחו לטמא אחריים קאמר, דלא נפקא מינה מדי למיחא אחריית. וקשה מכאן לגירסת רבי שמואל דשבת (טז, טז), דמשמע דכלי חרס אין מטמאין מגבייהו כלל. ובסוף פרק קמא דהילין (כא, כ), דאמרין דאריי כלי חרס טמא וגבו טהור – היינו דלא מקביל טומאה מגבו, אבל מטמא אחריים מגבו. דכתיב בתורת כהנים: מרובה מרת לטמא ממדת ליטמא, ששטמא אחריים מאחוריו ואינו מיטמא מאחוריו. ועוד אמרין בפרק “המפלת” (גד כז, כז) דאבן הירצא מן התנור טפה חרשית די לרזיציא טומאה, דלא עדיפא מגבו, ואין לומר דעדיפא, ואיירי אפילו לביסא. דהנתיב שטמא דאין טומאה לכלי חרס אלא מאחוריו ובחסיט, ועוד, דרדשייה, כלי ש צמוד פתיל עליו – טהור. ומי לא עסקין ידחיינו לאשתו נדה ואף על גב דבריש סוגיא ד”העור והרוע” (תולין קיחא), דרשין דמאי תלמוד דף כל גנון דלכנס ולחוציא, ועדיף מגבו, במסקא צריכין למימר הכי. בהנך דהו למדרסות – אבל שאר פשטיו כלי עץ – טהורים, דינים פירשתי בפרק “המבור” אהיב” (בבא בתרא טז, טז) ובפרק “בכל מערבין” (עירובין א, א).

וסימניך

אין לו תוך, ידע דאין לו תוך – דרבנן. – ואין לו תוך בכלי שטף, דארוימיא בר קבול. טומאה הוא דומיא דשק בעינן, מה שק מופלגל מלא וריקן – אף כל מופלגל מלא וריקן! – בהנך דהו למדרסות. – אי הכי, חרס נמי! – אין מדרס בכלי חרס. רב פפא אמר: “מקדח גדול” שנינו, מוקלל דמקדח סתם – וזמרא נמי מוקללע. – הניחא לרבי מאיר, אלא לרבנן מאי איכא למימר דתנן: באיחוד מקדח אמרו – פקטן של רופאים, דכרי רבי מאיר. ויחכמים אומרים: בגדול של לשכה – ולרבי מאיר מי ניהא הוה ליה מקדח? ויחכמין רבי מאיר; ויחכמים אומרים: בגדול של לשכה – ולרבי מאיר מי ניהא הוה ליה מקדח? גדול, סלע חלל; ואין, דתנן – תנן, דלא תנן! אמר רב תנן: סלע נינויה שנינו במקדח גדול, סלע חלל; וזמרא דמקדח סתם. משנה ריש של עין שנינו, שפסקין, הרי בעיני דא, ככלול, חליון, נחש, עצב. איחוד תכלול – לבן הפוסק בבורא ונכנס בשחור, שחור נכנס בכלן – אינו מום. גמרא

אין לו אחוירים לחלקה נטמא – “תוך” קרי אותו עד שריגליה להשתמש בו. הרי הוא בכלי חרס נטמא תוכו נטמא גבו – על כרחו לטמא אחריים קאמר, דלא נפקא מינה מדי למיחא אחריית. וקשה מכאן לגירסת רבי שמואל דשבת (טז, טז), דמשמע דכלי חרס אין מטמאין מגבייהו כלל. ובסוף פרק קמא דהילין (כא, כ), דאמרין דאריי כלי חרס טמא וגבו טהור – היינו דלא מקביל טומאה מגבו, אבל מטמא אחריים מגבו. דכתיב בתורת כהנים: מרובה מרת לטמא ממדת ליטמא, ששטמא אחריים מאחוריו ואינו מיטמא מאחוריו. ועוד אמרין בפרק “המפלת” (גד כז, כז) דאבן הירצא מן התנור טפה חרשית די לרזיציא טומאה, דלא עדיפא מגבו, ואין לומר דעדיפא, ואיירי אפילו לביסא. דהנתיב שטמא דאין טומאה לכלי חרס אלא מאחוריו ובחסיט, ועוד, דרדשייה, כלי ש צמוד פתיל עליו – טהור. ומי לא עסקין ידחיינו לאשתו נדה ואף על גב דבריש סוגיא ד”העור והרוע” (תולין קיחא), דרשין דמאי תלמוד דף כל גנון דלכנס ולחוציא, ועדיף מגבו, במסקא צריכין למימר הכי. בהנך דהו למדרסות – אבל שאר פשטיו כלי עץ – טהורים, דינים פירשתי בפרק “המבור” אהיב” (בבא בתרא טז, טז) ובפרק “בכל מערבין” (עירובין א, א).

וסימניך

בבורית. פרק שישי - על אלו מומין דף לח עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - רשנינולין")

תוספות

וסימניך - בראק - משמע דהוי מום בקוץ, ויזמה: דברק "מי שאחור" (גיטין ט"ט, א) יש פרואת לבראק, ובפרק "המציא יין" (שבת ע"ח, א) נמי אמרין: כחלץ לברכותיו ויש לוהמ: דההם מיירי בממשקשוק ובאין, קודם שנקבע, וכן נמי (א"ר) לתרץ אוקשיא אחריית, דההם בפרק "המציא יין" קטני (שם) דם - כדי לכולל עין אחת, שכן כוללין (לחורין) ללראד, וכו' (א"ר) (שם).

פרק ט' גרסין להו, ובתוספתא במבילתין (פרק ד') כתוב "אור" במקום "חורור", משמע דחכל אחד, וחורור הקבוע חשיב לקמן מומו ומיהו, איכא למימר בדבשת מיריב באותו שאינו קבוע ועוד יש לתרץ, דהייבא דאין מתרפא מאליו - חשיב מום, והא דקאמר לקמן גבי מים הקבועים, דעוב עובר כשמאכילן אותו לח ויבש של גשמים אל דהי קבוע - אין זו פרואה ממש, אלא בדיקה וניסין אם הם קבועים אם לאו, אבל פרואה מנחה יכולה להעביר מום קבוע, חרע, ולקמן (ט"ט) אמרין גבי נפגם חורור, נפגם - דאין טעל, ונכסת דורר לאותו דורר, וכשנפגם נמי - הוי יכול לטעלו, ומיהו, יש לומר, דכי נפגם תחלה - אין לו תקנה, וקצת יש לדרקס מילתא, דכתיבא באריותא דהוי מום כדלקמן (מ"א), והיא חזוית המצוית, ודבבא קמא בפרק "מרבח" (פ"ב) משמע דיש לה פרואה, כדאמרין: מתריעין על החיזוק בשבת, ומוקץ כל בחוית המצוית, דלח מבחזי ויבש מבפנים, ומיהו, יש לפרש: דהא שומעין רבי - לאו שתתרפא, אלא שלא תוסף, דמה נפשך אין לה פרואה, דהייבא לקמן שמלפתת ודחלת עד דים מנחה, וכתיב גמי "אשר לא כחל להרפא", ומיהו, יש לדרקס מיבילת, דכתיבא, ודויתא מום, כדלקמן, ונתן בפרק "המוצא תפילין" (עירובין פ"א) חותבין יבילת במקדש, וכן חותבין יבילת בפסח (פסחים פ"ב) אלא, כי יש לה פרואה בחתיכה, וחשיב מום: ואין להעמידה דלית בה עצם, דלתתליה בעלמא הוא, כדלקמן, ומיהו, יש להעמידה ביבילת שבעין, ודלית ביה שער - דאין שומעין לה, לא במקדש ולא במדינה, ואף על גב דאמרין בעירובין (שם) לחה ויבשה, די וכלי, הכל שייך ביבילת שבעין, **אם** קודם מעשה אמרה שומעין לו, אמר רבין תם דלא אמרין כדאין אלא היבא דרביי לאותה הוראה, כי בא וביבמות בפרק "הערל" (ע"א) גבי חר (חובב) כישמוע, ובפרק "גושאין על האנוסה" (יבמות פ"א) גבי רב גושא אשחיו מאמא, ויבמה "שערי חוסין" (קדושין ע"ב) גבי עובדא דרב יהודה, דכל דאמר "מבית חשמונאי אחתא" עובדא הוא, שדחיה נראה ליה יתודה שאומר כן של שדקוטי, **בא** מחלב עניינו - לאו הדרשה לכן שבעין קודם חלץ, כדפי' בקונטרס ששם שומעין תרין, ורצה לומר - שיאזר הרע לחברות רעה מרוב שומע שבעין, אבל פשטיה דקרא רוצה לומר שיוצא העין ובוכל לחץ, מרוב שומע שבתוכו, שיהו

הורא ברא דעניא - שורה היוצנה של עין, היינו ב"ר ע"ה, המכסה את העין, דק משוקע - דק המשקע את העין - זהו זה מום, **הא בשחור הא בלבן** - השתא קא סלקא דערך דמוקס חרא בשחור של עין, וזרא בלבן של עין, וסיפניך **ברקא** = מיליא"א, דהוי לבן ורצה, דהוי מום, חרע, דלבן ורצה דהי מום, **ברקא** = כגון "השחור את החמור ודברקת" (בבא מציעא ע"ח, א) וכן **אחד** - כחן היה, **לא עברתי לפניו** - שגדול הדור היה, חלון זה - בכור היה לו לאותו וקו, והיה לו חלון בעינים, **שחור הלכת** - הלכת חרשה שלא מעטתה מאחר, קודם מעשה - קודם שבא מעשה ההלכה בידו, שומעין לו - ועושין מעשה, **אין שומעין לו** - דבשביל המעשה אומרת, והבא, מאן צוית ליה דבא דאמר דמום קבוע הוא מתניתין - דקתני: אין מום בלבן - רבי יוסי היא, **יצא מחלב עניינו** - יצא רשע לתברות רעה מרוב שומע שבעינו, ושומן העין בלבן הוא, **דבר המבלבל** - שפוסק הסירא, ומערב השחור והלבן, כל היכי דעבר שר מבלבל, **משנה** חורור - חזיל הוא, דיש טיפין לכנות אותה, **הקבועים** - אחרייהו וקאי, אחרורור ואמין, **בודקין שלש פעמים בתוך שמונים יום** - ואם לא בדקוה, אף על פני שמום נמצא שם ביום שמונים - לא הוי מום, דשמונה בתניה חלץ לא חור, שכן דרכו, **מיס** - שדענו נטופות מים, **אלו הם המים הקבועין** - כלומר, במאי דעניא אי קבועין הן ערובים **אכל לח ויבש של גשמים** - אם איבדורוהו לפרוואת לחן ומספוא שוקרין פיציא, לח - הגדל בניסן, ויבש - הגדל בתשרי, כדמפרש בגמרא, והאיבדורוהו ביחד לח ויבש של גשמים - הגדל בשדה בית הבעל, דסני ליה גשמים, **או של ויבש של שלחים** - קרקע שצריכה להשקות, או שלא אכל לח ויבש ביחד **אלא אכל יבש ואחר כך אכל לח** - לפרוואת, אין זו דרך רפואה, אף על פי שלא תתרפא בן לח ויבש מום, עד שיאכל יבש אחר הלח, דזו היא דרך רפואתו, ואם לא תתרפא - לח מום, **נמרא** מתניתין - דקתני: חורור קבוע שמונים יום - רבי יתודה היא, **אכל לח ויבש** - של בית הבעל, שאין צריך להשקותה - ההוא הוי פרואה, ולא לח ויבש של שלחן - דלא הוי פרואה, ולא כדבאק ביה, **או שאכל יבש** - של בית הבעל, ואחר כך לח - אינו נבדק בך, דאין זו דרך רפואה, וישנו שלשה חדשים - דשלשה חדשים בדקין ליה בזה, **הוי חזי מום** - אם לא תתרפא אחר היום, **והאנן תריוויה** וכו' - דבן של בית הבעל בן של שלחן, ואי אבלי יבש אחר הלח - מסי, ובדקין, ומתניתין כרבי יתודה אוקימנא: **חמור** - מפרסא - מתניתין, כל בומן לח - מספוא בידא בארד וניסן מאכילין אותו בארד וניסן, **ויבש ביבש** - מספוא הגדל באלול וחשיר מאכילין אותו בתשרי, **לח שחתי** ליה עד שיעברו כ"י מיל, דקייץ, ויבדק שבתא, **חא שמע** - דלח בומן לח ויבש בומן יבש, וכמה **מאכילין** אותו - בכל יום, כסעודה ראשונה - שאוכל בכל יום, דהייבין ליה מן הפרואה בגוררות.

גשמים, לח ויבש של בית השלחין - חסורי מיחפרא והכי קתני: **אכל לח ויבש של גשמים** - **הרי זה מום, בית השלחין** - אינו מום, ונתגשמים נמי, **אכל יבש ואחר כך אכל לח** - אינו מום, עד שיאכל יבש אחר הלח, וישנו שלשה חדשים: אינו והתנאי, והא רב אבין אמר רב יצחק בר אשאי: **אדר וניסן** - לח, **אלול ותשרי** - יבש! - אימא: **אדר וחצי ניסן** - לח, **אלול וחצי תשרי** - יבש! איפניא לה: **לח בומן לח ויבש בומן היבש**, או **דלקא: לח ויבש בומן הלח תא שמע**, **דאמר רב אבין** רב יצחק בר אשאי: **אדר וניסן** - לח, **אלול ותשרי** - יבש. - דלקא וניסן! וקמה מאכילין אותו אמר רבי יוחנן משום רבי פנחס בן ערובא: **פגורגרת**, אמר רבא, **פעו במערבא: פגורגרות** בסעודה ראשונה,

בבורות. פרק שישי - על אלו מומין דף לט עמוד א - מתוך מהדורות "אבן ישראל" (שטיינזולץ)
רש"י
תוספות

ויהו משולשין — תחלת משנים ובסוף משנים ובאמצע שמונים. ובנין דהי ש' לפרש
בפרק "הקדרא את המגילה" (מגילה ט"א) גבי מגילה. דאמר שאם טעיל בה
שלשה חושין גידין כשרה, דקאמר: ובכלבד יהיה משולשין. פירושו: תחלת הדף ובאמצע
ובסופו. ושם פירש רש"י שיהיה מראש הדף עד היום כמגיד לחבירו, בין במלמעה בין
מלמטה. והדיהא דמכות (ט"ז) דרבי לוי כענין זה,
גבי עיר מקלט: "ושלש" — יהיו משולשות,
שהיא מדרום לחברון במהרזון לשכם. ומתוהין
לשכם במשכם לקדש, ומשכם לקדש במקדש
לצפון. ולא אמרין שהיו ראשון ארץ ישראל
ובסופה ובאמצעיתה. וכאן פירש רש"י שהיו
משולשים לשלשה חלקים, שאם יראוהו היום —
יבדקנו מכאן ליום עשרים וששה חוצי, והדר
ביום עשרים וששה כד' הדואר הם שמונים. והמה
שפירש כן לפרש שיטה דמכות (שם). ומיהו לא
לגמור הוי כן ההיא, שהיה לו לפרש שבידקו
לסוף עשרים ולסוף ארבעים ולסוף ששים,
ששאר מן השמונים עשרים לאחר שבים,
אחרונה. כמו שיש עשרים קודם בדיקה
ראשונה. ולא יתכן לפרש כן כלל, אלא כמו
שפירשנו מתחלה, כדמשמע בפרק "הערל"
(בבמ"ט ס"א). גבי סריס טהה, דמפרש כל שאל
ראה שעה בכשרותו. ופריך: וליחוש שמא
הביא ביתהוה ומשני: כיון דתחלתו וסופו לקי
— לא אישקינו. משמע דשלש פעמים היינו
תחלה וסופה ואשמונה. והוא ד"רפכים"
המשולשים "בפיצד מעברין" (עירובין נ"ז, ט)
דחי. לא כי תאי, ולא כי ההיא דמכות.
והאמר

או דלמא ג' את תימצי לומר בסעודה ראשונה כו' — דאי אמרת בכל סעודה
— תו לא מביעי מידי, ודודאי לא איכפת לן אי קודם אכילה או לאחר אכילה,
דדא בסעודה שניה אחר אכילה הוא ומובלגין ליה. אבל אם תימצי לומר
דלא יתיבין ליה אלא בסעודה ראשונה שבכל יום, מביעי לן. קודם אכילה
והאי מעלי ליה כסמא — כדרך סם, שכל
אדם שותה סם לרפואה קודם אכילה. לאחר
אכילה מאי — מי היא בדיקה הבחי או
לא הכי גרסין? קודם שתיה ודאי מעלי
ליה שניה. שדרך בהמה לאכול עשורים
קודם שתיה. מותר ודאי מעלי ליה —
דינחא ליה עלמא. ע"ה חבירו — נייח ליה
בצוואתו. ומנהיגא ליה אכילה. בשר — ניהא
ליה באריא. ג' שדרך בהמה לאכול עשורים
כשדה או לא שיהו משולשים — לשלשה
חלקים, שאם יראנו היום — יבדקנו מכאן
ליום עשרים ושהה חוצי, והדר ליום ששה
ועשרים וחצי, ודרי ליום עשרים ושבעה
דליהו שמונים. לפי שבשלש זמנים הללו
דרך אותו המום לעבור, ואינו נראה, והוי
ליו מום עובר. למיטעל בפירונו — לאו
מכובד בעי, דלא שייכא ביה פדיון. אלא
בשאר מוקדשין שעניניהם מנטפות, והפריש
מיד פדיונם ואמר: "חירי דן מחוללות על
מעוה הללו". ואחר כך נדקו, וקודם שתכלה
מן בדיקתו של שלש חדשים בנהג מן הפדיון.
אי אמרת למפרע הוי מומא — אישתכח
דחילולו הוי חילול. ופדיונו קדוש. ומביאין
קרב מעליה. קרי **שמואל** עליה — דהיי
קרא "ספסוף בוז", דהיי דבר שאין דעת
סובלה. שהיו חגרנים בחזים בינות. כלומר,
אחא אינך מתודר. ושאלת שאילה זו שאני
ידע תשובה. **משנה** שפשו — **גמרא**
מכחין — שחנק נראה, שנקבו מחיצות
החיצונות של חוטם. **מפנים** — שניקבה
במחיצה החולקת את החוטם. אינו מום —
שנבקעו סתר הוא. **תורא בר** דרשיתיה
— שורה חיצונה של שפה. כלומר, חודה
של שפה, ולא רחבה. **מישנה** מאחיות —
שיניים גדולות שקרוין מיינשחש, שחתת
נראית בשתים. ואף לא את המרחמיות —
שאם נעקרו החושין כנגדן — לא הוי מום.
גמרא איזו התיומת — כולה מפרש לקמן.
ותיומת עצמה כלפנים — ואין שוחטין
עליה. החיצונות — כבאמצע הפה. אי
משניחין — דאפילו מן מזבח לא נפסל.
מאי קאמר — דקאמר: איזו תיומת —
מן התיומת דלפנים? הכי קאמר איזו היא
התיומת — דאמרין עלה במהותיה: נעקרו
— הוי מום, נפגמו או שנגממו. לא הוי
מום. אבל **איפסולי** מיפסל — מעל גבי
המזבח, ומיתין שרפול בו מום אחר, וישחטנו.
פסל ועוקי כתיב — דמשמע: בגלוי. א"י,
בסתר — לא. **לאישתחוו** — בבור, על
חסרון שבפנים. ו**לאפסורי** — דמשמע, לא
מביעא ליה, לאל חשוי מומא כולי האי.
לרצון — מזבח. ואת שתי הכליות —
שברגבות כתיב (כליות). יסירנה — משמע:
כוליא אחת יסירנה ויקטירנה. אין בריה

באחת — כיון נבראת בכוליא אחת, והא שאין בה אלא אחת — מיחסר חסר. **הא** — דפסילי — כשנבראת בשתיים וחסר, דחזוין דקמומו ניכר. והא ברייתא
דמכשת — כגון דנברא באחת, דליכא חסרון. מר דפסילי **סבר** אין בריה באחת — והאי דהאי חסר. ואיסתפקא ליה למורי: אמאי לא מקשי ליה נמי "דומיא דשלש
קתני" ולידדי לא קשא מידי, דכי קא סלקא דעתך דכולי עלמא יש בריה באחת, והוא נמי גנייה בהדי שלש — והאי בנבראת
באחת נמי פסול. וטעמא לא הוי ידעינן אמאי פסול, דלא מום בגלוי הוא, וחסרון לא הוי בפנים. ומשום דהאי פירכא אוקמי אליביה דהאי בריה באחת. והא מיחסר
חסר. ובעל כוריה לא דומיא דשלש היא, דהא אין בריה באחת. וכי יומא: נוקם אוליביה דיש בריה באחת — אם כן אמאי פסול חסרין קודם שחיתם — פסלה.

הצורם

או דלמא ג' את תימצי לומר בסעודה ראשונה כו' — דאי אמרת בכל סעודה
— תו לא מביעי מידי, ודודאי לא איכפת לן אי קודם אכילה או לאחר אכילה,
דדא בסעודה שניה אחר אכילה הוא ומובלגין ליה. אבל אם תימצי לומר
דלא יתיבין ליה אלא בסעודה ראשונה שבכל יום, מביעי לן. קודם אכילה
והאי מעלי ליה כסמא — כדרך סם, שכל
אדם שותה סם לרפואה קודם אכילה. לאחר
אכילה מאי — מי היא בדיקה הבחי או
לא הכי גרסין? קודם שתיה ודאי מעלי
ליה שניה. שדרך בהמה לאכול עשורים
קודם שתיה. מותר ודאי מעלי ליה —
דינחא ליה עלמא. ע"ה חבירו — נייח ליה
בצוואתו. ומנהיגא ליה אכילה. בשר — ניהא
ליה באריא. ג' שדרך בהמה לאכול עשורים
כשדה או לא שיהו משולשים — לשלשה
חלקים, שאם יראנו היום — יבדקנו מכאן
ליום עשרים ושהה חוצי, והדר ליום ששה
ועשרים וחצי, ודרי ליום עשרים ושבעה
דליהו שמונים. לפי שבשלש זמנים הללו
דרך אותו המום לעבור, ואינו נראה, והוי
ליו מום עובר. למיטעל בפירונו — לאו
מכובד בעי, דלא שייכא ביה פדיון. אלא
בשאר מוקדשין שעניניהם מנטפות, והפריש
מיד פדיונם ואמר: "חירי דן מחוללות על
מעוה הללו". ואחר כך נדקו, וקודם שתכלה
מן בדיקתו של שלש חדשים בנהג מן הפדיון.
אי אמרת למפרע הוי מומא — אישתכח
דחילולו הוי חילול. ופדיונו קדוש. ומביאין
קרב מעליה. קרי **שמואל** עליה — דהיי
קרא "ספסוף בוז", דהיי דבר שאין דעת
סובלה. שהיו חגרנים בחזים בינות. כלומר,
אחא אינך מתודר. ושאלת שאילה זו שאני
ידע תשובה. **משנה** שפשו — **גמרא**
מכחין — שחנק נראה, שנקבו מחיצות
החיצונות של חוטם. **מפנים** — שניקבה
במחיצה החולקת את החוטם. אינו מום —
שנבקעו סתר הוא. **תורא בר** דרשיתיה
— שורה חיצונה של שפה. כלומר, חודה
של שפה, ולא רחבה. **מישנה** מאחיות —
שיניים גדולות שקרוין מיינשחש, שחתת
נראית בשתים. ואף לא את המרחמיות —
שאם נעקרו החושין כנגדן — לא הוי מום.
גמרא איזו התיומת — כולה מפרש לקמן.
ותיומת עצמה כלפנים — ואין שוחטין
עליה. החיצונות — כבאמצע הפה. אי
משניחין — דאפילו מן מזבח לא נפסל.
מאי קאמר — דקאמר: איזו תיומת —
מן התיומת דלפנים? הכי קאמר איזו היא
התיומת — דאמרין עלה במהותיה: נעקרו
— הוי מום, נפגמו או שנגממו. לא הוי
מום. אבל **איפסולי** מיפסל — מעל גבי
המזבח, ומיתין שרפול בו מום אחר, וישחטנו.
פסל ועוקי כתיב — דמשמע: בגלוי. א"י,
בסתר — לא. **לאישתחוו** — בבור, על
חסרון שבפנים. ו**לאפסורי** — דמשמע, לא
מביעא ליה, לאל חשוי מומא כולי האי.
לרצון — מזבח. ואת שתי הכליות —
שברגבות כתיב (כליות). יסירנה — משמע:
כוליא אחת יסירנה ויקטירנה. אין בריה

באחת — כיון נבראת בכוליא אחת, והא שאין בה אלא אחת — מיחסר חסר. **הא** — דפסילי — כשנבראת בשתיים וחסר, דחזוין דקמומו ניכר. והא ברייתא
דמכשת — כגון דנברא באחת, דליכא חסרון. מר דפסילי **סבר** אין בריה באחת — והאי דהאי חסר. ואיסתפקא ליה למורי: אמאי לא מקשי ליה נמי "דומיא דשלש
קתני" ולידדי לא קשא מידי, דכי קא סלקא דעתך דכולי עלמא יש בריה באחת, והוא נמי גנייה בהדי שלש — והאי בנבראת
באחת נמי פסול. וטעמא לא הוי ידעינן אמאי פסול, דלא מום בגלוי הוא, וחסרון לא הוי בפנים. ומשום דהאי פירכא אוקמי אליביה דהאי בריה באחת. והא מיחסר
חסר. ובעל כוריה לא דומיא דשלש היא, דהא אין בריה באחת. וכי יומא: נוקם אוליביה דיש בריה באחת — אם כן אמאי פסול חסרין קודם שחיתם — פסלה.

בבורות. פרק שישי – על אלו מומיין דף מ עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רכג
רש"י

שושן ה'בירה' – יציעו שעשועי של ער מורת, ומקרי "שושן ה'בירה", במנחות פפרק
שתי' הלחם" (צחא). שיהו אויפנן גוטליכן בקטנה – כשהיו מתנן עם האומנין
לעשות כן וכך אמות מלאכה לבדק הבית, היו מתנן בשל משה, וזן עושין למדה
הגדולה לאחת שערשין בשושן ה'בירה. שלא יבואו לירי מעילה – שלא יזנו מן
ההקדש, דמדי עושין באותה ביה משה מתנן

— שמא יפחתו, דאי אפשר לצמצם, היכלן
מחזירין בגדולה, ותרתי למה לי – בחד טמי
(באתה) ולבר אמתה? של משה, שהיא ששה
ספחים, ודאי להרבא, וכבש – שמלאכת
טורח היא – מתנן בשל משה, ומחזירין
לאותה שגדולה הימנה חצי אצבע, לבניא –
דחומה, גוטליך בשל משה, ומחזירין באותה
שחירה עליה אצבע, משנה אין לו ביצים
או אין לו אלא ביצה אחת – היו מום, שני
אצבע – כלל בהמה יש לה לכל ביצה כס
ביתן, לפי שהכיס חלוק באמצעיתו, ומחזירין
ניכר, שהיה באמצע חלוק בשוקו, ונראית לו
שורה העמוקה, ומושיבין אותו על עכו –
גרסין, ודבי אמרין עירובין פפרק "כיצד
מעבדין" (גגב), "באיה תנו, ואם "עכו" תן
על עכו – על עגבותיו חתך מושיבין את
הבכור שאין לו אלא ביצה אחת, ופמך –
וממשמש בלשון ובכסלים, ואם יש – סופה
לצאת, ואם אינה יוצאת – היו מום, כסלים
— פלגש"ש, וחתיר רבי עקיבא – דהיו מום,
הואיל ואינה במקומה, גמרא חסורי מחסרי
בו" – ורבי שמעאל אסיפא ארז דפליג
דקמרא תנא קמא: דאי לא הוה אחת
בשני כסיסין היו מום, ואתי רבי ישמעאל
למירו: בידוע שיש לו שתי ביצים, אבל
אירשא מודיעין לא דבי אין לו אלא כס אחד
— כמי שאין לו אלא ביצה אחת, ומכוער דמי
בפירן – שם הכפר, קדשים בחין – שאין בו
מום, ובקדשתו הוא, משנה שנשמטה יריבו
— כגון דלא איבעל נביה, דאי איבעל נביה
— טריפה נמי היא, דאי בוקא דאטמא דשף
(חולין נדג), דאי בוקא דאטמא דשף
מדוכתה – טריפה, והני מילי דאיבעול
נביה, נידון מחבירתה – מקום בוקא דאטמא
איתר, גיך זו עלה למלעל על הגב וזו
מחבירתה, גמרא לא שנו – דבעל חמש
רגלים או שלשה רגלי מום, ולא טריפה, אבל
— שהחסור את הידוע הדי, שיש לו לכל
חמש רגלים שלש ידיים ושתי רגלים, ולבעל
שלש – שתי רגלים ויד אחת, דביד לא שייך
טריפות, כנשול דמי – דבהמה שנטל ירך
וחלל שלה – נבילה, וקיימא לו בהמה
שנחבכו רגליה מן הארובה ולמעלה –
טריפה, ועוד, בוקא דאטמא דשף מדוכתה –
למה לא תימא – ומכל וכל דמות לחמה,
דגפילי ולא סדיקין, אלא בין דעפילין –
כשל חמור – היו מום, ופריסות ברמה שהיה
אין עגולות, כסלי – פלגש"ש, בתוך הכפל –
כך דרך הבחמה, שהיך מחוברת באלה
מפוך כסלים, ולא למעלה מן הכסלים
דהיינו על גב האלה, שנשתרבה יריבו –

בפירן של בית מנחם – פירש בקונטרס: שם הכפר, ובתוספות (פרק ד) בחוב: "כפרה"
של בית מנחם, כמו בחזקא ומעשה פפרק של בית מנחם) שנוטלה האם שלה
(סנהדרין לאג), שנשמטה יריבו – פירש בקונטרס: איטליישייר' בלעז, ובגון דלא
איעבול נביה, דאי איבעול נביה – טריפה נמי היא, כדאמר באלו טריפות" (חולין
נדג), דאי בוקא דאטמא דשף מדוכתה –
טריפה, והני מילי דאיבעול נביה, וקשיא
לפירושה דאיכא מנא דטריף ההם אפילו לא
איעבול ולא איפסקו! אלא יש לפרש: בדשמה
כן מתחלת ברייתא, וכן "שנשמטה" כסמור.

על של משה אצבע, ולמה היו אחת גדולה ואחת קטנה כשהיו אומנין גוטליך בקטנה ומחזירין
בגדולה, שלא יבואו לירי מעילה, תרתי למה לי: דאי דכספא וזהבא, וחדא דבניינא. רב נחמן בר
יצחק, ואי תימא רב הונא בר נתן: לאותה ששנינו "שש של פשר בין חוליא לחוליא מלא אצבע".
משנה אין לו ביצים או אין לו אלא ביצה אחת, רבי שמעאל אומר: אם יש לו שני כסיסין – יש
לו שתי ביצים, אין לו שני כסיסין – אין לו אלא ביצה אחת, רבי עקיבא אומר: מושיבו על עכו
וממך, אם יש ביצה – סופה לצאת, מעשה שמיעד לא יצא, נשחטה, ונמצאת דבוקה בכסלים,
והחיר רבי עקיבא ואמר רבי יוחנן בן גורי, גמרא השתא אין לו אלא ביצה אחת אמתית היו
מומא, אין לו כלל מושיבין – חסורי מחסרי והכי קתני: אין לו שתי ביצים בשתי כסיסין אמת
בכיס אחת, ואי נמי שתי כסיסין וביצה אחת – הרי זה מום, רבי שמעאל אומר: יש לו שתי כסיסין
— בידוע שיש לו שתי ביצים, אין לו אלא כס אחד – כמי שאין לו אלא ביצה אחת דמי, ואתא
רבי עקיבא למימר: בידוע לא אמרין, אלא מושיבו על עכו וממך, אם יש ביצה סופה לצאת.
ומעשה שמיעד לא יצא, וכו'. תניא, אמר רבי יוסי: מעשה בפקדן של בית מנחם שמיעד ולא
יצא, ונשחטה ונמצאת דבוקה בכסלים, וחתיר רבי עקיבא, ואמר רבי יוחנן בן גורי, אמר לו
רבי עקיבא לרבי יוחנן בן גורי: עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל! אמר לו רבי יוחנן בן גורי
לרבי עקיבא: עד מתי אתה מאכיל ישראל נבילות! – לא מישחט שחטה – אלא: טריפות. –
לא איפרי טריפות הוא! – אלא: עד מתי אתה מאכיל ישראל קדשים בחין! משנה פלג במש
רגלים, או שאין לו אלא שלש, ושגפילי שחזא קלומות בשל חמור, והשחול והכסול, איהו
שחול – שנשמטה יריבו, וכסול – שאחת מירכיים גבוהות, גמרא אמר רב הונא: לא שנו אלא
שחסר יותר ביד, אבל רגל – מרפה נמו היו, דכל יתיר – קנמול דמי, אמר רב פפא: לא תימא
דעגילן ולא סדיקין, אלא פיון דעגילן – אף על גב דסדיקין, "והשחול והכסול" וכו', תנו רבנן:
איהו כסול ואיהו שחול שחול – שנשמטה יריבו, כסול – שרגלו אחד בתוך הכסל ורגלו אחד
על גבי הכסל, תנא: השרוע והקלוט; שרוע – שנשתרבה לו יריבו, קלוט – שרגליו קלומות בשל
חמור וכשל סום, משנה לשבר עצם ידו ועצם רגלו, אף על פי שאינו ניכר, מומין אלו מנה
איתר בנבנה, והודו לו לחכמים, ועוד שלשליש חוסר, אמרו לו: אי ששמענו את אלו, שנלגל עינו
עגול בשל אדם, ופיו דומה בשל חמור, ושגפילי רוב הקדבר כלשוננו, בית דין של אחריתן אמרו:
הרי זה מום, גמרא אינו ניכר מי קא היו מומא אמר רב פפא: אינו ניכר – מחמת עצמו, אבל
ניכר מחמת מלאכה, "מומין אלו מנה" וכו', למימרא דלאו היינו אורחיה ורמינא: הפפלת מין
בהמה וזהו עוף, בין ממואין בין טחורין, אם זכר – תשב לזכר, אם נקבה – תשב לנקבה; אינו
דיע – תשב לזכר ולנקבה, דברי רבי מאיר, ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: מאי מעמיה
לרבי מאיר – הואיל ולגלגל עינו עגול בשל אדם! אמר רב יוסף: לא קשיא, הא – באופקא, הא –
בחוריא, "ופיו דומה בשל חמור", אמר רב פפא: לא תימא – דשפיר ופרוס, אלא פיון דפרוס –
אף על גב דלא שפיר, "ושגפילי רוב הקדבר שכלשוננו", מתניתין מני רבי יהודה היא, דתניא: ואת
שגפילי רוב הלשון, רבי יהודה אומר: רוב הקדבר של לשוננו, משנה ומעשה שחלחי התחתון
עודה על העליון, ושאל רבן גמליאל לחכמים, ואמרו: הרי זה מום, גמרא מאי תנא דקתני
ומעשה" – משום דתנן: פיו דומה לחמור, ופלגי רבנן עליה דרבי, וקאמרין: פי פלגי רבנן עליה
דרבי בשפתו עליונה עוֹדפת על התחתונה, אבל שהתחתונה עוֹדפת על העליונה הרי זה מום.

ומעשה
שאת מייכויותיו גדולה מחבירתה, משנה אף על פי שאינו ניכר – גמרא מפרש, לא שמענו אלא אלו – שהחזירו למעלה, ואילו הן השלשה שהסתיק את שגלגל עינו בו,
שחור – מפרש בגמרא, רבי חמדי – היינו קצת הלשון איתר דבוק במלחיו, גמרא מחמת עצמו – שאין חשש נראה, אבל ניכר הוא מחמת שצולע, והיכלו הרגיל
זו היא מלאכה, רבי יוחנן אורחיה – שיהא גלגל של בהמה עגול, תשב לזכר – שמומא שבת, ושלישית שמימי ימי טהור, תשב לנקבה – ארבעה שמימי טהור, והיכלו השליש
ושה טהורין, לזכר ולנקבה – לחומרא, ימי טומאה דנקיבה – שבתים, וימי טהור דזכר – דלא יחא לה אלא שלשים ושלושה ימי טהור, מאי מעמא דרבי מאיר – דאמר:
היולדת מין בהמה – טמאה לידה, כולל מעליא, הואיל – דהמה לאדם בגלגל העין, באופקא – שחור של עין בהמה (אינו) עגול בשל אדם, הא בריא – כל בית מושב
הזבוב והסירה קרי "ציריא", והוא דאי ואינו עגול בשל אדם, לא תימא – דבעינו דומה לחמור מכל וכל, דשפיר ופרוס, שפיר – פיו עגול, פריס – שפה עליונה ולחיים
העליונה עוֹדפת על התחתונה, והני מילי מהרה איתרם כל אפכא, דתשב – שלחיו העליונות חולכות ומתחרדות כשפיו, גמרא מאי תנא – דמיני מלאכה, דקתני:
ומעשה

ומעשה. **גבי אדם** – בן. **הא ראי' בה עצם** – אם עצם הלוי' התחתון עורף על
העליון, היו מום אפילו בהבדלה. אבל אין בה עצם, אלא ששפתו התחתונה ארוכה
ומקבלת העליונה ועודפת עליה – באדם היו מום, ולא בהבדלה. **משנה אן הגרי**
שהיתה כפולה – שיש לו שתי אוזנים מצד אחד, אוון בתוך אוון. **בזמן שהוא עצם**

אחד — שאין להם אלא תנוך אחד, שנכלל
 תנוך העליון לתוכו ותחתיו למטה — הרי
 זה מום. ואם אינה עצם אחד — השתנוים
 מובדלים למעלה — אינו מום, וטעמא לא
 איתפרש לי, ולא דמי לבעלת חמש גרלים,
 חדיא אחוץ בתוך אוחו אינו נראה כל כך. **לש**
 דדיר — מפרש בגמרא. **גמרא כלום** =
 קצר. **מבולמות** — קצרות ברוח. אנקפליד
 בלעז. אם מבצעת הרוח — שאין לו ריח כל
 כך. בפסל, אם מבצעת ולא בכשר השפתים —
 אינו מום. ואם חממת העצם — השפתים
 פתוחות יפה, אבל הלחיים אדוקות זו בזו
 שאינו יכול לפתוחן, דכי אכיל או פעי
 מרחיב השפתים, ונראה העצם כגוד — הרי
 זה מום. כל הרגלים, שרגליהם קצרות מחמת
 הרוח של מדה אחת, העצם והבשר של
 כפות הרגלים שלא היו רחבין כל כך — אינו
 מום. ואם מחמת העצם, שהעצם — הרי
 והבשר מרחיבין למטה ויוצא לחוץ — הרי
 זה מום. והמורה גרס: "מחמת הרוח".
 ופירושה דפרשטאנא, אבל לתקן הלשון אן
 יכולת, ואיכא דגרסי: "מחמת הרוח"
 דפרשטאנא, לשון אחד, פוי כלום — נפית
 אם מחמת הרוח, שנפח מחמת דיצא — אינו
 מום, דדיר בריא. אם מחמת העצם, שעבה
 ביותר — הרי זה מום. ובתוספתא דבכורות
 (פרק ד) מצאנו מחמת הרוח אינו מום,
 מחמת עצמו הרי זה מום. **הכחוס** = תנוך.
 קשינא = דקד מאד. **כריבא** = גמול. שובב
 הטלה היו רחבה יתר על עובדה. **עלוי** שתיים
 — חוליות בונב — הרי זה מום. **רישא** —
 הגדי. **סיפא** — אן בה שלש חוליות. **משנה**
 יבבל = רוראין. **ושנפנפ** עצם ידו — ידביר
 הדמוס, ולעיל איירי בגמבר. **עצמו שפניו** —
 שהשינינים קבועות בו. ולמעלה מן החותטין.
 דאי חותטין גופיה — אפילו נפנמו או נגנמו
 נבם. **כמראה** — שלכל נראה שזו גדולה מזו.
אצל לא במדה — שאם אין ניכר אלא
 במדה — אינו מום. ולא חורו לו — ארבי
 יהודה קאי. **נמרא לא** במקיש — דנפסל
 מן המזכות, ולא כמבינה — דאינו מום גמור
 לישטח עליו בתוך. **ניכ** = חזות. ותביכ
 — דלא מום הוא. והא תביכ יבבל

בתיב. **אלא** — בגופו נמי חיו מום, ולא קשיא ארז דמשמע אדילר בגופו חיו מום, **קרא** — דאית ביה עצם, ומנתיבין הכא ברעין חיו דמוסא מנתיבא דמוסא, **ל** — חתיכות בשר התולעים, **ב** כון בני אדם שיש להם אצל אנושים רצועות רדענין, שיש בווערע לא אהרן. **אלא ארז** — דאין — אמתניין קאי, ולא **קדנתי**: אן שחטנין במקדש במדינה — בלבו, וזני מן קדנתי: אן מומין בלבן **לכלב** — יתך: אן שחטנין לא במקדש ולא במדינה, והא **קדנתי אן מומין בלבן** בדרית **קרא** — בדרית בה עצם. דאי מנתיבין דהכא בדרית בה עצם, אמאי נקט **לכלב** — לפרח שכיר. ובגמרא מפרש איה שרקוב. **ל** **מפריטי עליה** — זני חיו מומא, ובשכן גדולים — הלכות ומתחות עד למטה. **שכאמץ** — חירך

[illegible]

אלא אידי ואידי בשחור — רבינו, ולא גריסין 2
"בלבן". 3
ודכי 4

העלוֹנָה - הרי זה מום; גבי אדם הוא דכתיב: "איש איש כ
בִּרְעוּ שֶׁל אַחֵר, אֲבָל בְּבִהְמוֹתָ לֹא! אָמַר רַב פֶּפֶא: לֹא קָשְׁיָי
הָא - דְּלִית בֵּה עֵצִים. מִשְׁנָה אוֹנֵן הֲגֵד הִיתָה כְּפֹלָה, אָמְרוּ
אֲחֵר - מוּם, בְּזִמָּן שָׁאִין בּו עֵצִים - אִינוּ מוּם. רַבִּי חֲנִנְיָא בִּי
שְׁהוּא דוֹמָה לְשֵׁל חוֹיר, וְשָׁאִין בֵּה שְׁלֹש חֲלִילוֹת - הָרִי זֶה מוּם
בְּלוֹם וְרָלָיו מְבֻלָּמוֹת, מִחֲמַת הַרְחָ - אִינוּ מוּם, מִחֲמַת הַקֶּס
כְּפֹלָתוֹ, בְּחִסְקָסוֹת אַחַת - הָרִי זֶה מוּם, בְּשִׁתִּי חִסְקָסוֹת -
אוֹמַר: וְזָב הַגִּדִי שְׁהוּא דוֹמָה לְשֵׁל חוֹיר". אָמַר רַב פֶּפֶא:
דְּכִרְיָא, אֵף עַל גַּב דְּאִלְמָא. "אוֹ שָׁאִין בֵּה שְׁלֹש חֲלִילוֹת" וְ
שְׁתֵּים - הָרִי זֶה מוּם, שְׁלֹש - אִינוּ מוּם; בְּטִלָּה, שְׁלֹש - הָרִי
מוּם. מִיתִיבִי: בְּגֵד, אַחַת - הָרִי זֶה מוּם, שְׁתֵּים - אִינוּ מוּם
מוּם, שְׁלֹש - אִינוּ מוּם! תִּיּוּבְתָא דְּרַב הוּנָא, וְרַב הוּנָא, מִתְּנִי
מִדְּרִישָׁא בְּגֵדִי - סִפָּא נִמִּי בְּגֵדִי. וְלֹא הִיא, רִישָׁא בְּגֵדִי, מִתְּנִי
חֲנִנְיָא בְּן אֲנָשִׁינִים אוֹמַר: שְׁתֵּי שְׂבָלֹת בְּעֵינֵי, וְשִׁנְפָּנִים עֵצִים
לֹא פִּי. עֵינֵי אַחַת גְּדוּלָּה וְאַחַת קְטָנָה, אֲזִנּוּ אַחֵר גְּדוּלָּה וְ
שְׁלֹש בְּמִדָּה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמַר: שְׁתֵּי בְּצִיץ, אַחַת גְּדוּלָּה בְּשִׁתִּי
לוֹ חֲכָמִים. גְּמָרָא לְמִימְרָא דִּיבְלָת הָיוּ מוּמָא וְרִמְיָנָה, וְאֵלּוּ
בְּמִקְדָּשׁ וְלֹא בְּמִדְּיָה: כַּעַל גֶּרֶב וְכַעַל יַבְלָת!; וְחִסְבָּרָא הָא
אֵלָּא לֹא קָשְׁיָא, הָא - בְּגוּפֹה, הָא - מְכַדִּי קָרָא סֵת
בְּעֵינֵי אֵלָּא לֹא קָשְׁיָא, הָא - דְּאִית בֵּה עֵצִים, הָא - דְּלִית
בֵּה עֵצִים, מִתְּנִיתִין - דְּלִית בֵּה עֵצִים; בְּעֵינֵי - הָיוּ מוּמָא, פִּי
וְלִית לֵה עֵצִים בְּגוּפָא פְסוּלָה הָרִי תִלְתּוּל בְּעֻלְמָא הוּא, דִּתְנִין
הַתִּלְוִלִין פְסוּלִין בְּאֶדָם וְכִשְׂרִין בְּבִהְמוֹתָ! אֵלָּא, אִידִי וְאִידִי
בְּשַׁחֲרֹ, הָא - בְּלָבָן. וְהָא אִין מוּמִין בְּלָבָן! אֵלָּא, אִידִי וְאִידִי
לֹא קָשְׁיָא, הָא - דְּאִית בֵּה שַׁעַר, הָא - דְּלִית בֵּה שַׁעַר.
תָּנָא: גְּדוּלָּה - כִּשְׁל עֵגֶל, קְטָנָה - כִּשְׁל אוֹז. "אֲזִנּוּ אַחַת גֶּה
תָּנָא, אַחֲרִים אוֹמְרִים: אֲפִילוּ אִינֵה לְשִׁנְיָה אֵלָּא כְּפֹל - כִּי
שְׁאִינָה מִנְעַת לְעֻקְבֹה. אָמְרוּ חֲכָמִים: כָּל מְרִבִּית עֵגֶלִים בִּהְמוֹתָ,

מִתְחַלְחֵל. אִתְּחִי לַעֲרֹב שְׁאֵמְרוּ רַבִּי חֲנִינָא בֶן אֲסִינְיָנוּס אֲמַר
 "זוֹרֵת אֵשׁ שׁוֹר אוֹ חֲרֹץ אוֹ יִבְלֵת" — בְּנוּפוֹ — לֵאמֹר גְּמוּר הוּא, וְהָאֵשׁ קָרָא חֲטָטָא
 אֲמַתְיָתָא דְּמִשְׁמַע דְּרֵינּוּ מִזְּמַן גְּמוּר אֵלָּא עֵינָן, אַבְל בְּגוּפֵי מוֹם הוּא לִפְסֹל וְלֹא לִי
 לֵאדּוּ מוֹם — בְּרִילִית בָּהּ עֵצִים, וְלֵית בֵּיהּ עֵצִים בְּנוּפוֹ פְּסוּלָה הוּי — בְּתַמְהֵי, תִּ
 קִטְנוֹת שֶׁל בֶּשֶׂר, וּמַמְעֵי אֲמָן הֵם. פְּסוּלִין בָּאֵרִים — אִם כְּהֵן הוּא — פְּסוּל לַעֲבֹ
 אֶקְרָא, וְהָאֵשׁ אֵין מוֹטִין בְּלָבָן — וְאִפְּלוּ בְּמִקְדֵּשׁ כֶּשֶׁר לִשְׁחוֹט. אִידִי וְאִידִי — וְ
 תְּרִיידוֹ לִיבֹלֵת בְּמוֹמִין שְׁבֻלָן, אִית בֵּיהּ שַׁעַר — מְגוּנָה הוּא, וְעַלָּה קְתַנִּי מִזְּ
 בָּהּ שַׁעַר — וּמַתְיָנִית דְּמוֹם גְּמוּרֵי, כְּדֹאקוּמָנָא: בִּשְׁחוֹר, וּבְרִילֵית נִמִּי
 "בֵּיעִינָּה וְרִבְנָה" — דְּלֵא הוֹדוּ לוֹ בְּרִיבִיז, עַד מָלָא הוּא חִבְרִיתָא קִטְנָה דְּמַכְשֵׁר
 — כֹּל תְּרַבּוֹת מִנְהָ שֶׁל עֲגִלִּים כֹּךָ הוּא, שִׁישׁ זָבָן מְגִיעוֹת לַעֲרֹב, הִילָכֵךְ, בִּצְיֹר

בבורות. פרק שישי – על אלו מומין דף מא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" רכז

תוספות

[הבי' גרסין: גרב זה החרס – חימה: אמאי לא קאמר מבורח גרב דברקללות של משנה תורה. דכתיב "בגרב ובחרס", והחזיא גרב לאו היינו חרס. ומוס קבוע הוא, דכתיב ביה "אשר לא תוכל להרפא" ויש לומר, דמשמע דנקט הכא "זו אף זה": דגרב שהוא חרס יבש מבחורין ומכפנים והוי מוס, ואפילו ילפת נמי שהוא לח מבחורין ויבש מכפנים, כדקאמרנן בסמוך, וחי מוס, וגבי קללות דיקש "זו אף זה", שילקח בגרב, ואפילו בחרס דקשה טפן, **אמאי** תלתא הוי כו' – דקרא דגבי מומין, דדרשין ביה: זה החרס – יבש מכפנים ומבחוץ. דמצרים – לח מבחורין ויבש מכפנים, וכוין דיקש מבכנים לא מתיס. ואם נתרפא ממנו המצרים – שנא מעשה נס היה. ויש לתמוה: הא שחין מצרים נכתב ברישא דקרא דקללות, מאן ניהו דגרב וחרס שאין להם רפואה בהחזא קרא כתיב]

גמרא קפץ העליון – קפץ = קשר. העליון – היינו ארכובות, מקום חבור השוק והדיר, ולא קפץ ותחתון סמוך לפרסות. כנגדו כנגמל ניכר – שהגמל יש לו כנגד הארכובה עצם בולט לחוץ. לשון מורר בשחיטת חולין. לשון אחר שמעתי: כגון שזנב גמל מונעת עד אותו ערקום. וקתני ואתי יודיהא – משום דאמרן לעיל: לא שמועין כי אלא את אלו הראשונים

שמונה ביבנה, והדר תנא ואתא במומין שאינם סתמא. אלא יודיא קאמרי להו. כגון רבי חנינא בן אנטיגוס ורבי חנינא בן גוגליאל, וסלקא דרעך פליגי רבנן עליהו – להכי הדר וסתם אכולהו: על אלו מומין שחשין כו'. **משנה** ובעל יבלת – כדאוקמנא לעיל כו' – דבאין בה עצם, דאי איכא עצם – הויא מום גמור. ואין בה של שער, ויש בה בלבן של עין. דאי בגופו – תלתול בעלמא חרס. גרב וחיות – מיני שחין, מוזהב. משרית. ושנעכרה פו עבירה – שברע. וא שחיתא אדם על פי עד אחד – שאין אלא עד אחד, לא ברביעה ולא בגיחה. על פי עצמו – שאין שם עד, אלא בעלים אמרו. דאי הוה שני עדים דבבר – הוי בטקלה. אפילו בזה מום מתיס. וטומטום ואגדרוניגוס – ספק דבר וקדשה, ספק נקבה חו לא קדשה. אין לך מום גדול מזה – כאגדרוניגוס קא. ודקדקת במדינה, כמוס, והוי כבכור בעל מום, משום במדינה, ואסור בגיזה ועבירה. והכמיס אופיסי אמי' כבור – דבריה בפני עצמה הוא, וגזוז וגבדל. **גמרא** וגרב לא מיתס, ואי הוי והכתיב גרב באורייתא – (ויקרא כב) גבי "עורת או שבור", דכתיב: "או גרב או ולפת" וכו' ואתא לא – מום גמור הוא והכתיב באורייתא זה חרס – שחן קשה בחרס. חזית המצירת – שחין שחובא על המצרים. **מלפפת** – דבוקה בה כדמתרגמינן (שמות לו) "ויחבר" – ולפת. **אלא** תלתא גרב הוי דקרא – גבי מומין דדרשין ביה: זה החרס – יבש בפנים ומבחוץ. **דמצרים** – דהיינו האי בקללות "ובגרב ובחרס" – יבש בפנים ולא מבחוץ. וכוין דייבש מבכנים – לא מיתס, ואי הוי בכבור הוי נמי מום גמור. דמתניתין – לח מבכנים ולח בחוץ. פורת – היינו האי שנראה למעלה, דדבר הבולט היי פורת וכתבי אבעוביות – דהיינו לשון גובה, דמשמע: מבחוץ היה לח. **מנא הני מילי** – דאין שחשין אותו מברש. מן הצאן מן הכשבים – קרא כתיב "ויקרא": "ואם מן הצאן קרבנו מן הכשבים או מן העזים" וגו', דדרשין: "מן הצאן" – ולא כל הצאן. וכן כולהו. נקבד – שעשאוהו עבירה וזה מוקד – שהוקעה ופורש חזק עבירה עבירה. ונזה – את האדם, ומת. ופרכין: והני בני קטלא ניהו – ארובע ורעוב ואנוגה ומשני: כגון שאין שם אלא עד אחד דברא, או הבעלים עצמן הורו מעצמן, דשד אן נסקלין הבהמות. דמודה בקס – פטור. ויאמינא קדושה בבבורה, דכתיב "וישש עליה" – דהא כתיב חרוץ באורייתא, דכתיב (ויקרא כב) "עורת או שבור או חרוץ". כיון דאמר מי גרב זה החרס – ואי מחרץ חרוץ, נגז הוא. ובתיב – בנעים (ויקרא יג) "עמור", דהיינו שפל, כמראה חמה שניאית עמוקה שפל מן הצל. ויחלכך, ליכתב חרוץ, דמשמע במקום בשר נמי היא מום, אף על גב דלא מאיס כגרב, וכל שכן גרב. **דילמא** – נמי דייקנן דחרוץ במקום בשר לא הוי מומא – היכא דלא מינכר חרוץ כל כך נכבדות של בהמה.

גמרא תנא: קפץ העליון ולא קפץ התחתון, וינגדו בקמל ניכר. משנה על אלו מומין שחשין את הבכור, ופסולי המוקדשין נפדין עליהן. גמרא הא תו למא לי הא תנא ליה רישא: על אלו מומין שחשין את הבכור! – סיפא איצטריכא: פסולי המוקדשין נפדין עליהן. הא נמי פשיטא: מישחט שחשין, מיפרק מיפציא אלא, אידי דתנא: שלשה הוסיף, ואמר לו: לא שמענו את אלו; וקתני ואתי יודיהא. וקא פתים לה בכוליהו: על אלו מומין שחשין את הבכור ופסולי המוקדשין נפדין עליהן. **משנה ואלו שאין שחשין עליהן לא במקדש ולא במדינה: חורור והמין שאין קבועין, וחושין הנפמיית שפנפמו אבל לא שנגעקרו, ובעל גרב ובעל יבלת ובעל חזיות, וזן וחולת ומוזהב, ושנעכרה פו עבירה, ושחיתא אדם, על פי עד אחד או על פי הבעלים. וטומטום ואגדרוניגוס, לא במקדש ולא במדינה. רבי שמעון אומר: אין לך מום גדול מזה. והכמיס אופיסי: אינו כבור, אלא נגזז ונגעכר. **גמרא** וגרב לא והכתיב גרב באורייתא! ויחיות לא והכתיב ילפת באורייתא, והמיס: "גרב" – זה החרס, "ילפת" – זו חזיות המצירת, ואמר ריש לקיש: למא נקרא שמה "ילפת" – ששלפפת והולכת עד יום המיתה! בשלמא חזיות אחיות לא קשיא, כאן – בחזיות המצירת, כאן – בחזיות דעלמא. אלא גרב אגרב קשיא! – גרב אגרב נמי לא קשיא, הא – בלח, הא – ביבש, לח – איתסי, יבש – לא מיתסי. ולח מיתסי והכתיב: "יככה ה' בשחין מצרים" וגו', ומודכתיב "ובחרס" – הרי גרב לח אמור, וקאמר: "אשר לא תוכל להרפא"! אלא, תלתא הוי: דקרא – יבש בין מבכנים בין מבחוץ, דמתניתין – לח מבחוץ ומכפנים, דמצרים – יבש מבכנים ולא מבחוץ, דכתיב: "ויהי שחין פורח אבעבועות באדם". "הזקן והחולה והמוזהב", מנהיגין מילי דתנו רבנן: "מן הצאן ומן הכשבים ומן העזים" – פרת לזקן ולחולה ולמוזהב. וצריכי, דאי פתב רחמנא למעוטי זקן – דלא הדר בריא, אבל חולה דהדר בריא – אימא לא; ואי פתב למעוטי חולה – דלאו אורחיה, אבל זקן דהיינו אורחיה – אימא לא; ואי פתב רחמנא תרי – למעוטי הני דכחשי, אבל מוזהב דלא כחש – אימא לא; ואי נמי למעוטי מוזהב – משום דמאסי, אבל הני דלא מאסי – אימא לא, צריכי. "ושנעכרה פו עבירה" וכו'. מנא הני מילי דתנו רבנן: "מן הבכורה" – להוציא רובע ונגדע, "מן הבקר" – להוציא את הנעכר, "מן הצאן" – להוציא את המוקצה, "ומן הצאן" – להוציא את הנגזת. הני בני קטלא ניהו! על פי עד אחד או על פי הבעלים. בשלמא טומטום, במקדש לא – דילמא נקבה היא, במדינה לא – דילמא זכר הוא, ולית בה מומא. אלא אגדרוניגוס, בשלמא במקדש לא – דילמא נקבה היא. אלא במדינה, נמי נהי דזכר הוא – מעשה נקבות חרוץ, וישחוט עליה! אמר אביי: אמר קרא "או חרוץ או שבור" – חרוץ דומיא דשבור, מה שבור במקום עצם, אף חרוץ במקום עצם. רבא אמר: בלא שבור נמי לא מצית אקרת חרוץ במקום פשר הוי מומא. דאי סלקא דעתך הוי מומא, פיון דאמר: "גרב" והו' חרס – מחרץ חרוץ, דכתיב: "וימרחאו עמוק מן העור", כמראה חמה העמוקה מן הצל; וליכתב רחמנא חרוץ ולא בעי גרב. ואמינא: חרוץ דלא מאיס – הוי מומא, גרב דמאסי – לא כל שפן פתב רחמנא גרב, למימר דחרוץ במקום פשר לא הוי מומא. "רבי ישמעאל אומר: אין לך מום גדול מזה", כאביי לא אמר – חרוץ דומיא דשבור לא אגרינן, קרנא נמי לא אמר – דילמא היכא דלא מינפרא, אבל היכא דמינפרא – "מום רע" קרינא ביה. בעי**

ואמינא מידקשה. חרוץ אינה קדושה בבבורה, דכתיב "וישש עליה" – דהא כתיב חרוץ באורייתא, דכתיב (ויקרא כב) "עורת או שבור או חרוץ". כיון דאמר מי גרב זה החרס – ואי מחרץ חרוץ, נגז הוא. ובתיב – בנעים (ויקרא יג) "עמור", דהיינו שפל, כמראה חמה שניאית עמוקה שפל מן הצל. ויחלכך, ליכתב חרוץ, דמשמע במקום בשר נמי היא מום, אף על גב דלא מאיס כגרב, וכל שכן גרב. **דילמא** – נמי דייקנן דחרוץ במקום בשר לא הוי מומא – היכא דלא מינכר חרוץ כל כך נכבדות של בהמה.

ואמינא מידקשה. חרוץ אינה קדושה בבבורה, דכתיב "וישש עליה" – דהא כתיב חרוץ באורייתא, דכתיב (ויקרא כב) "עורת או שבור או חרוץ". כיון דאמר מי גרב זה החרס – ואי מחרץ חרוץ, נגז הוא. ובתיב – בנעים (ויקרא יג) "עמור", דהיינו שפל, כמראה חמה שניאית עמוקה שפל מן הצל. ויחלכך, ליכתב חרוץ, דמשמע במקום בשר נמי היא מום, אף על גב דלא מאיס כגרב, וכל שכן גרב. **דילמא** – נמי דייקנן דחרוץ במקום בשר לא הוי מומא – היכא דלא מינכר חרוץ כל כך נכבדות של בהמה.

בברורתי - פרק שישי - על אלו זומינן דף מב עמוד א - מתוך מהדורות "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" רלא

ה'ערל' (יבמות פ.א.א.) ואנדרוניגוס זכר, ואיכא למאן דאמר: קא מאבילא בחוזה ושוק, ואמר רבי אליעזר ה'תם: חייבין עליו סקילה (זכור). או כתנאי דבריות דבסמוך, דממעט מיה'ר' טומטום ואנדרוניגוס, או מתורא ממעט ליה ויש לומר: דלפי מה שפירשתי, דמטעמא דמסור קא ממעט ליה - גי'א, דמיתסר ליה לאוקומיה ברבי, ושמאל, כיון דכותיה מותיקאמא לגבי.

ושייך לעמוד הקדום **הזכר** הוכריז - ואם תאמר: בלא "הוכריז" נמי מצי למעט אנדרוניגוס מ"הזכר", כמו בסמוך לענין ערכין, ונבנה בפרק "המפלת" (ב'הא.ט.) שטובין ואנדרוניגוס שראו לבן או אודם ויש לומר: דשמא עד דרשות אחרות יש, דקראי טובא כתיבי בכורה, כגון (שמות לו') בל מקנן כבור, וכולהו זכרי, ודא דאמרין בפרק קמא (בבב'ר' טא.) אפילו תימא רבי יוסי הגלילי, שאני הכא דכתיב "הוכריז" (ומפרין:) ולגמרי מנייהו לא מעט רשמוהו. "הוכריז", הכא במוקד לדראש אחרייתו של לומר: דלא כדריא רבא רבא רבא.

ושייך לעמוד הקדום **אבל** טומטום דברי הכל ספקא דאורי - כי לאו מטעם דלא אתי קרא למעטוי ספקא קאמר בר חסדא דקדוש מספיקא. דגבי טומטום, שיש מהם זכר ויש מהם נקבה, דלא שייך דברפישתי לעיל. אלא לא מיתסר ליה לאוקומיה מעטאט טומטום, דחשיב לה זכר נגמור או נקבה נגמור, דרבי יוחנן דפליג עליה דרב חסדא לקמן, דקסבר דבריה הוא ואין קדושה חלה עליו, ואפילו נמצא זכר, ודא התאמה: אמאי לא פריך אר' חסדא מ"הזכר" דרש "כיצד מעשריך" (תמורה כ"ב, ד"א) דאמר - "קרב עליו" ואם נקבה - "זבחי שלמים", דקאמר התם: לידה טומטום ואנדרוניגוס - אין קדושה חלה עליהם. ומפרש התם: דקסבר דלודות קדשים בהיותיהם אין קדושים, אי גמעי רבי קדושים - הא תפשינו קדושה דאימיה. ולרב חסדא דאמר טומטום ספקא דאורי - הוה טומטום קדוש אפילו בהיותו קדושים, שהרי פירשו אמר "אם זכר קרב עליו אלא נקבה זבחי שלמים" ואף על דא דאיכא למימר: סמי מכאן טומטום, אמאי פריך בסמוך מבריותיהו: הוה ליה למפרך ממנהיותו? ויש לומר, דאין קדושה פירש אין קדושה חלה עליו, ומכל מקום בהיותיהו פופל ליהויה קדושה, כמו בכל לודות קדשים, דכיון דהוי דאי ואם זכר או נקבה, דאז משיני התם: אין קדושה פירש חלה עליהם, ולוקמה בבדמות חולין לאין שייך ליה קדושה אמו - משום דממשני ליה דקאין אבהמה דחולין, כיון אבהמה דקדושה דאיירי בה. **אלמה** חזאי הוכריז לאו טומטום ואנדרוניגוס - מיתורא קדושה, אבל מ"הזכר" לחודה לא קממעט, כדאמר בסוף "המפלת" (ג'ה.כ.).

וכריבי ידודה אחיא. כדמובא בשבת בסוף פרק "אם לא הביא כלי" (ק"ל). דאמר בר חסדא: לא לכל אמר רבי ידודה אנדרוניגוס זכר וזכר, שאם אתה אומר כן - בערבין עירך, וזנאי: "הזכר" ולא טומטום כ'ר. פירוש: וסתם ספרא רבי ידודה חזאי (בבב'ר' טא.). וקאמר בר חנמן בר יצחק: אף אן נמי תנינא, דקאמר: רבי ידודה פוסל באשה אנדרוניגוס לקדוש מי וזנאי. וזנאי גבי מילה - (בבב'ר' טא.) דכתיב (בראשית כ"ב) "המולד לכם כל זכר", ויש לתמונה: מאי שנא דבערבין צריך ייתור למעט אנדרוניגוס, ובקדושו לא צריך מיעוט, אלא ממעטין ליה מחיובא דמעטאטין עירך, וזנאי וזנאה, כדאמרין בפרק "טרף בקלפי" (יומא ג'ה.). ובמילה אורבה, צריך יתור לרבותן לדין זכרו ומיהו, מקדושו הוה מצוין למימר דשנא איכא מעט, אבל מילה שקיאי ויש לומר, דקסבר רבי ידודה: אנדרוניגוס מוצא ממלל זכר בלא שום מיעוט, מסתבא, ולחכי פסל ליה (קדוש) ולקדושו. ולענין מילה צריך ייתורא ד"כל זכר" לייבוא, דא דבעי מיעוטא בערבין, היינו משום דמסתבא הייתי מעמידו לכל הפחות בערב נקבה, ואין לא דמעיטא מנקבה (לאוקומיה בערב). וייתורא דעולה דלעיל, דאיתוסר קרא למעט מ"הזכר" - לא רבי ידודה. אף על דסמך סיפא דהיא, אמר בקדושו פוסלי ליה ידודה חזאי שום יתור, ומכל מקום, פשיטא ליה דהזאי דערבין (ר'ר.) רבי ידודה, כל כמה דאיכא לאוקומיה סתם סיפרא כותיה - זומקין, ועוד תניא דהזאי בפרק קמא דערבין (ה'ה.) דרבי ידודה אומר: הטומטום אשה דהזאי, רבי ידודה אומר אנדרוניגוס שקדש - קדושה פוסל, מפני שהוא ספק אשה, ואשה פסולה לקדושה לפרש: דספק הוא לרבי ידודה, ולענין מילה, אי באשה נגמרה - איש דהזאי, וזנאי, דממעט כל זכרות. ולענין גמעי סתם דהזאי, איש ואשה, ויש שוה משותא. **וואתא** רבי שמעון בן רבי ידודה משום רבי שמעון למימר טומטום נמי בריה הוא - שמע דאז דקסבר אנדרוניגוס בריה הוא, כמו טעמא דטומטום, ואפילו דמוסיק נמי טומטום ממעט ליהויא מטעם שהוא נקבה כשמיטל מים משוקו נקבות, מכל מקום באנדרוניגוס הוי לעולם משום דבריה הוא. ותימיה דפרק "הערל" (יבמות פ.א.א.) משמע דרבי שמעון חשיב ליה דאי זכר, לרבי יוחנן, דאמר התם: קא מאבילא בחוזה ושוקו רבי לומר: דאפילו הוי זכר וזכר נקבות, וזנאי ליה "זכר", וכל נקבה דהיא טומטום הבטיל מיעוטא נקבות, לפי הושאקא דאפילו דאמר התם, הוי, כיון דלא חיש שמוא נחפיה וזכרות לקבות.

אלמה תניא הזכר - "ר'ה ערבך הזכר", ומריבא ד"ה נפקא לך: ולא טומטום. ערך איש ואשה אין שוין, כדמפרש בפרשת "בהר סיני", **אם נקבה** - מריבא ד"האם" נפקא לך: ולא טומטום. משום ספקא לא ממעט ליה קרא. דספקא קמי שמיא ליכא. אלא דאי משום בריה ממעט ליה, **סמי מכאן טומטום** - מקרא לא ממעט אלא אנדרוניגוס, ומשום בריה. אבל טומטום נערך, ולחומרא נערך כוכר. **אם זכר אם נקבה** - בשלמים כתיב (ויקרא ג.) ומשום ספק לא ממעט אלא, ועוד, ויש זכר ברי נקבה כשם שלמים. אלא ודאי בריה חזאי, **הזכר ולא נקבה** - דהיינו דר' דגבי עולה דפרשית לעיל, להוציא טומטום. ומדמעטיה קרא - ליהויא חזאי, דמשום ספק לא ממעט קרא. **חייבה** - לא גרסינן, דלא שייך בענותה **הנעבד** - כולה בקרבנות דעופות קמיירי. **מטמאים טומטום אבות בליתק** - כשאר נבלת עוף שמים, דמליקתו אינה מליקה, והוי נבילה. ויא לא בריה חזאי, אמאי אינה מליקה, מה נפשך, אם זכר הוא כשר, ואם נקבה הוי כשר, דאז בענות לא חלק הכתוב וועד, מדריב אליעזר איכא לאתוריה, דקאמר: כל מקום שאתה מוצא זכר ונקבה, אתה מוציא טומטום. ספקא מי ממעט ליה קרא אלא דאי בריה הוא, והיכא דמעטיה מעטיה, אבל בענות דלא מעטיה - לא מעטיה. לא קדושין בתמורה - כלומר, אפילו תמורה שחלה על בעל מום קבוע - אינה חלה עליה. טעמא מפרש במסכת תמורה בפרק "ע"ש בקרבנות" (א"ה.) **ולא מקדישין בעוש תמורה** - שאם הם קדושין - אין עושין תמורה. ודחי דמי שוין עצמן קדושין - כגון שווי לודות קדשים, דקדשי אנב אמן, ואי טומטום ספקא דאורי, אמאי לא קדוש ממנו נפשך יתום - דמי לחנך, שפסולין משגולדו. ודחי רבי יתום - כדמפרש בשבועות חולין בפרק שני (ח"ה.) שמתא אמו בשעת לידה, והפריש למיתה דאז פריש לתיב. **ליאם כתנאי** - הא דרב חסדא, דאיכא דסבירא ליה ספק הוי. אין קדושה חלה עליו - דבריה הוא. אבל טומטום לא פליגי דספק הוא. להוציא טומטום ואנדרוניגוס - (טומטום נמי בריה הוא. ומכאן שייך לעמוד בן דבול' **עלמא** סתמא בבירה לא **מספקא** - דתיקום לרב חסדא כתנאי, דרזנא: הוואת נמי כרבנן בתראי. ליה בריה הוא, דסבירא ליה כרבנן בתראי. **דבול' הני תנאי** - דבריהם. כדבי פליגי: דבול' עולמא משיל במקום זכרות - זכר הוי, וקדושו. ותנא קמא סבר: חיישין שמא נחפיה זכרות - נכפל גידו מכפניו, ומוציא מים במקום שריגול נקבות לחיות נקבה.

ובי רבנן בר יצחק: אף אן נמי תנינא, דקאמר: רבי ידודה פוסל באשה אנדרוניגוס לקדוש מי וזנאי. וזנאי גבי מילה - (בבב'ר' טא.) דכתיב (בראשית כ"ב) "המולד לכם כל זכר", ויש לתמונה: מאי שנא דבערבין צריך ייתור למעט אנדרוניגוס, ובקדושו לא צריך מיעוט, אלא ממעטין ליה מחיובא דמעטאטין עירך, וזנאי וזנאה, כדאמרין בפרק "טרף בקלפי" (יומא ג'ה.). ובמילה אורבה, צריך יתור לרבותן לדין זכרו ומיהו, מקדושו הוה מצוין למימר דשנא איכא מעט, אבל מילה שקיאי ויש לומר, דקסבר רבי ידודה: אנדרוניגוס מוצא ממלל זכר בלא שום מיעוט, מסתבא, ולחכי פסל ליה (קדוש) ולקדושו. ולענין מילה צריך ייתורא ד"כל זכר" לייבוא, דא דבעי מיעוטא בערבין, היינו משום דמסתבא הייתי מעמידו לכל הפחות בערב נקבה, ואין לא דמעיטא מנקבה (לאוקומיה בערב). וייתורא דעולה דלעיל, דאיתוסר קרא למעט מ"הזכר" - לא רבי ידודה. אף על דסמך סיפא דהיא, אמר בקדושו פוסלי ליה ידודה חזאי שום יתור, ומכל מקום, פשיטא ליה דהזאי דערבין (ר'ר.) רבי ידודה, כל כמה דאיכא לאוקומיה סתם סיפרא כותיה - זומקין, ועוד תניא דהזאי בפרק קמא דערבין (ה'ה.) דרבי ידודה אומר: הטומטום אשה דהזאי, רבי ידודה אומר אנדרוניגוס שקדש - קדושה פוסל, מפני שהוא ספק אשה, ואשה פסולה לקדושה לפרש: דספק הוא לרבי ידודה, ולענין מילה, אי באשה נגמרה - איש דהזאי, וזנאי, דממעט כל זכרות. ולענין גמעי סתם דהזאי, איש ואשה, ויש שוה משותא. **וואתא** רבי שמעון בן רבי ידודה משום רבי שמעון למימר טומטום נמי בריה הוא - שמע דאז דקסבר אנדרוניגוס בריה הוא, כמו טעמא דטומטום, ואפילו דמוסיק נמי טומטום ממעט ליהויא מטעם שהוא נקבה כשמיטל מים משוקו נקבות, מכל מקום באנדרוניגוס הוי לעולם משום דבריה הוא. ותימיה דפרק "הערל" (יבמות פ.א.א.) משמע דרבי שמעון חשיב ליה דאי זכר, לרבי יוחנן, דאמר התם: קא מאבילא בחוזה ושוקו רבי לומר: דאפילו הוי זכר וזכר נקבות, וזנאי ליה "זכר", וכל נקבה דהיא טומטום הבטיל מיעוטא נקבות, לפי הושאקא דאפילו דאמר התם, הוי, כיון דלא חיש שמוא נחפיה וזכרות לקבות.

וכריבי ידודה אחיא. כדמובא בשבת בסוף פרק "אם לא הביא כלי" (ק"ל). דאמר בר חסדא: לא לכל אמר רבי ידודה אנדרוניגוס זכר וזכר, שאם אתה אומר כן - בערבין עירך, וזנאי: "הזכר" ולא טומטום כ'ר. פירוש: וסתם ספרא רבי ידודה חזאי (בבב'ר' טא.). וקאמר בר חנמן בר יצחק: אף אן נמי תנינא, דקאמר: רבי ידודה פוסל באשה אנדרוניגוס לקדוש מי וזנאי. וזנאי גבי מילה - (בבב'ר' טא.) דכתיב (בראשית כ"ב) "המולד לכם כל זכר", ויש לתמונה: מאי שנא דבערבין צריך ייתור למעט אנדרוניגוס, ובקדושו לא צריך מיעוט, אלא ממעטין ליה מחיובא דמעטאטין עירך, וזנאי וזנאה, כדאמרין בפרק "טרף בקלפי" (יומא ג'ה.). ובמילה אורבה, צריך יתור לרבותן לדין זכרו ומיהו, מקדושו הוה מצוין למימר דשנא איכא מעט, אבל מילה שקיאי ויש לומר, דקסבר רבי ידודה: אנדרוניגוס מוצא ממלל זכר בלא שום מיעוט, מסתבא, ולחכי פסל ליה (קדוש) ולקדושו. ולענין מילה צריך ייתורא ד"כל זכר" לייבוא, דא דבעי מיעוטא בערבין, היינו משום דמסתבא הייתי מעמידו לכל הפחות בערב נקבה, ואין לא דמעיטא מנקבה (לאוקומיה בערב). וייתורא דעולה דלעיל, דאיתוסר קרא למעט מ"הזכר" - לא רבי ידודה. אף על דסמך סיפא דהיא, אמר בקדושו פוסלי ליה ידודה חזאי שום יתור, ומכל מקום, פשיטא ליה דהזאי דערבין (ר'ר.) רבי ידודה, כל כמה דאיכא לאוקומיה סתם סיפרא כותיה - זומקין, ועוד תניא דהזאי בפרק קמא דערבין (ה'ה.) דרבי ידודה אומר: הטומטום אשה דהזאי, רבי ידודה אומר אנדרוניגוס שקדש - קדושה פוסל, מפני שהוא ספק אשה, ואשה פסולה לקדושה לפרש: דספק הוא לרבי ידודה, ולענין מילה, אי באשה נגמרה - איש דהזאי, וזנאי, דממעט כל זכרות. ולענין גמעי סתם דהזאי, איש ואשה, ויש שוה משותא. **וואתא** רבי שמעון בן רבי ידודה משום רבי שמעון למימר טומטום נמי בריה הוא - שמע דאז דקסבר אנדרוניגוס בריה הוא, כמו טעמא דטומטום, ואפילו דמוסיק נמי טומטום ממעט ליהויא מטעם שהוא נקבה כשמיטל מים משוקו נקבות, מכל מקום באנדרוניגוס הוי לעולם משום דבריה הוא. ותימיה דפרק "הערל" (יבמות פ.א.א.) משמע דרבי שמעון חשיב ליה דאי זכר, לרבי יוחנן, דאמר התם: קא מאבילא בחוזה ושוקו רבי לומר: דאפילו הוי זכר וזכר נקבות, וזנאי ליה "זכר", וכל נקבה דהיא טומטום הבטיל מיעוטא נקבות, לפי הושאקא דאפילו דאמר התם, הוי, כיון דלא חיש שמוא נחפיה וזכרות לקבות.

בבורות. פרק שישי - על אלו מומינן דף מב עמוד ב - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

תוספות

כ' פליגי במטיל מים במקום נקבות - והשתא, הא דאמר רב חסדא לעיל: אבל טומטום דברי הכל ספקא הוא - על כרחך לא אמרו במטיל מים במקום זכרות, דהוה דאי זכר הוא, אבל במטיל מים במקום נקבות, ואליבא דהנא קמא, אבל רבי שמעון - דלית ליה שום ספקא בטומטום, דאי הוה מטיל מים במקום נקבות - הוי נקבה דאמר, ואם תאמר: נקבות ליה לרב חסדא

דלרבנן בתראי קדוש מספיקא? דילמא סברי רבי שמעון, ולא קדוש כלל ויש לומר: כיון דההוא טעמא דפליגי אנאדרוגיטוס, משום דבריהוה, לא מצי פליגי בטומטום, דלרב חסדא לשום תנא לא הוי בריה - מסתמא מורו להנא קמא בטומטום דכי קדוש הוא מספיקא, כמו שמודה לו רבי ישמעאל ואם תאמר: לקמן, לא מצי הוה טעמא (ז"א) במטיל מים שמעון בן יהודה טומטום ואנדרוגיטוס ממעשר בהמה, משום דממטע בקדשים חזר ודאי נקבה ודאי, וילין מעשר מיתחת "תחת" קדשים - מה ענין זה? ויש לה דא בקדשים אימטע מכלל זכר טעם שהוא נקבה כשמיטל מים במקום נקבות, אבל מעשר - אין חילוק בין זכר ונקבה ויש לומר, דרב חסדא אומר: שם אמרן בטומטום, ור' ריש לקיש דסבבין.

הדרן עלך על אלו מומינן

בן יהודה למימר: טומטום בריה הוא, ולא קדוש! - לא, דכדלי עלמא - טומטום בריה לא מספיקא, וכן נקבה הוא דמספיקא. מטיל מים במקום זכרות - דכדלי עלמא לא פליגי דוכר הוא, כי פליגי - במטיל מים במקום נקבות, וכן סבר: חיישינן שמא נהפכה זכרותו לנקבותו, וכן סבר: לא חיישינן, כי הא דהורה רבי אלעזר: בבהמה מטיל מים במקום נקבות - חולין, תהי בה רבי יוחנן: מאן דלא חש לתנא קמא ולרבי ישמעאל! ולמא רבי יוחנן נמי: מאן דלא חש לרבנן בתראי, דאמר רב חסדא: מחלוקת אנאדרוגיטוס, אבל בטומטום - דברי הכל ספקא! - רבי יוחנן לא סבירא ליה דרב חסדא. - אי לא סבירא ליה, למא: הוא דאמר ברבנן בתראי! - הכי נמי קאמר: מאן שביק תרי ועבדי כחד! ורבי אלעזר קמאן סברא - כי הא דאמר ריש לקיש: לא אמרו טומטום ספק - אלא באדם, הואיל וזכרותו ונקבותו במקום אחד. אבל בהמה, מטיל מים במקום זכרות - וכן, מטיל מים במקום נקבות - נקבה. מתקיף לה רב אשיעאי: וליחוש שמא נהפכה זכרותו לנקבותו! אמר

ליה: קמאן - רבי מאיר דחייש למיעוטא! אפי' בר אבין ורב חנניא בר אבין דאמרי תריןויהו: אפילו תימא רבנן, הואיל ואישתני - אישתניו אית דאמר - אישתני, ואית דאמר - לא אישתני. לימא אישתני ולא אישתני תנא דתנינן: טומטום שקדוש - קדושו קדושו, נתקדש - קדושו קדושו, וחולין, וחולין לאשתו ומיבמים לאשתו. ותנא אידך: אשת טומטום - חולצת ולא מתייבמת. סבריה, דכדלי עלמא קרבי עקיבא, דאמר: סריס חמה - לא חולין ולא מיבם; מאי לאו בהא קמיפלג, דמאן דאמר חולין וחולצין לאשתו ומיבמים את אשתו - לא אמרינן הואיל ואישתני אישתני, ומאן דאמר חולצת ולא מתייבמת - אמרינן הואיל ואישתני אישתני - לא, דכדלי עלמא אמרינן הואיל ואישתני אישתני, הא - רבי אלעזר, והא - רבי עקיבא. ומאן תנא אליבא דרבי עקיבא אליבא רבי יהודה - הא ודאי סריס משי! ליה, דתני רבי יהודה אומר: טומטום שנקרע ונמצא זכר - הרי זה לא יחלין, מפני שהוא כסריס! אלא, רבי יוסי קרבי יהודה היא, דתנינן, רבי יוסי קרבי יהודה אומר: טומטום לא חולין - שמא יקרע וימצא סריס חמה. אמו כל דמיקרע זכר מישתתב, נקבה לא מישתתב - שמא קאמר, שמא יקרע וימצא נקבה; אי נמי, זכר נמי - שמא ימצא סריס חמה. מאי בינייהו אמר רבא:

לפסול

ורבי שמעון סבר: לא אמרינן הכי, אלא ודאי נקבה הוא, וכן דאמר רב חסדא: טומטום דברי הכל ספק הוא - הא אתא לאשמעינן, דלא תימא לרבנן בתראי טומטום נמי בריה הוא, ולא תנא קדושת כבוד חלה על שום טומטום, ומיהו, סבירא ליה לרב חסדא, איכא תנא דאפילו לא לית ליה, דאי מטיל מים במקום זכרותו - זכר, אבל במקום נקבותו - נקבה, דכדלי עלמא אית להו דרב חסדא, דקדושה חלה על טומטום. וכן האי דהורה רבי אלעאי - כלומר רבי שמעון בן יהודה כי דך הוראס סבירא ליה, חולין - ולבני כבוד קאמר דלא קדוש, דוודאי נקבה הוא. ודא רבי אלעאי אמורא הוא, ולא היינו האי דבריתא דאירי לעיל משום רבי ישמעאל. תהי בה רבי יוחנן - וכן הוראס דרבי אלעאי. לא להנא קמא ולא לרבי ישמעאל דמתניתין, דאמרי: טומטום אינו נשחט לא במקדש ולא במדינה, משום דספיקא הוא. ורבי ישמעאל לא פליגי אלא באנדרוגיטוס, דנעשה נקבות שלו חריץ. לא סבירא ליה - לרבי יוחנן דרב חסדא, אלא רבנן בתראי אטומטום נמי אמרו דבריהוה. אי לא סבירא ליה - אכאן קא תממה הוא רבי אלעאי הוא דאמר כרבנן בתראי שכן תרי - תנא קמא ורבי ישמעאל, ועבדי כחד - רבנן בתראי. הואיל וזכרותו ונקבותו במקום אחד - וליכא למיבדיקוהו בשתל מים, ואבל בהמה אין בה שום ספק לדברי הכל, ודא דאמר תנא קמא דמתניתין אינו נשחט - במטיל מים במקום זכרות קמא, דוודאי קדוש, דילכך אינו נשחט במדינה. ובמקדש נמי לא חזי להקריב - דנראה כבעל מום, לפי שאין לו זכרות, דהא מטיטעין ליה מקריבה בממה דוכתי "הזכר" - ולא טומטום. ורבי ישמעאל אנאדרוגיטוס קאי. ורבנן בתראי אנאדרוגיטוס קיימי, אבל טומטום - כולי עלמא מודו דמטיל מים במקום זכרות - זכר, ובמקום נקבות - נקבה, ורבי אלעאי אליבא דכולהו הורה. רבי מאיר - בהמה, כלומר, נמי חיישינן ליהדא אפילו תימא רבנן - נמי פריכין הכי, דהואיל ואישתני לענין טומטום - אישתני דנהפכה זכרותו לנקבותו. ומשי דאמר אישתני - כלומר, איכא למאן דאמר: אמרינן הואיל ואישתני אישתני בהמה. דהיינו תנא קמא, דפליג לעיל עליה דרבי שמעון בן יהודה דלא חייש שמא נהפכה. ורבי אלעזר רבי שמעון סבירא ליה. ליכא - אי אמרינן הואיל ואישתני, או

לא אמרינן, תנאי היא. שקדש קדושו קדושין - לחומרא, וצריכה גט שמא זכר הוא. נתקדש - קדושו קדושין. וזה שקדשו אסור בקדושתו של טומטום, כגון באמו ובאחורא, דשמא נקבה הוא. וחולין - לחומרא, שאם אין שם אחר אלא הוא, בעיא יבמות חליצה. אבל יש שם אחר - לא חליץ טומטום, דהא האי תנא בנקבה נמי מספקא ליה. חומרא לאשתו - חומרא דהא, שמא רב הוא. ויסיבמין אשתו - ממה נפשך, אי רב הוא - שפיר מיבם אחיו, ואז נקבה הוא - אשה בעלמא הוא נזכר האי אחיו של טומטום. אבל בטומט לא מיבם, דאני בן לידה, ולא קרית בה "לחכם לאחיו שם". מאי לא דכדלי עלמא רבי עקיבא - דאמר ביבמות פרק "הערל" (ע"ט), סריס חמה לא חולין ולא מיבם. ואשתו לא חולצת ולא מתייבמת, שלא ודעת לה שעת הכושר. ובהא פליגי - דמאן דאמר מיבמין לאשתו ממה נפשך, סבר אי זכר הוא - שפיר מיבם, דלא אמרינן: הואיל ואישתני למיהוי טומטום - אישתני נמי לספוקי בסריס חמה. שאפילו יקרע ונמצא זכר - איז סריס, ואשתו סריס, דאמר אין מתייבמת סבר אמרינן הואיל ואישתני למיהוי טומטום אישתני - אי נמי לספוקי למיהוי סריס חמה אפילו ימצא זכר. וכן הילכך אי מתייבמת אשתו, ונמצא פוגעו בבערה. דכין זכר הוא - דאמר רבי עקיבא, דאמר רבי יוסי: חליצה. אלא רבי יוסי קרבי יהודה - דשמוא קאמר. ורבי יוחנן ורבי שמעון - דשמוא זכר הוא, ושמוא אינו סריס. ולא מתייבמת - דשמוא זכר הוא, וסריס הוא, ואינה זקוקה ליבם, ונמצא פוגע באשת אח שיש לה בנים. והיימבהו פוגע באיסור אשת את. ודא חליצה בעיא, דלא פשיטא לן שהוא סריס, דשמוא לאו סריס הוא, הילכך בעיא חליצה. לא דכדלי עלמא אמרי שמא אישתני - ומספקין מצרים. הילכך ממה נפשך שרי לייבומה. ומאן דאמר לא מתייבמת - כרבי עקיבא. ואמר: חולצת ולא מתייבמת. סריס ודאי משיי ליה - לטומטום, ואפילו חליצה לא תיבעי, דאמר רבי עקיבא באשת סריס חמה לא בעי חליצה. אלא רבי יוסי קרבי יהודה - דשמוא קאמר. ורבי יוחנן ורבי שמעון - דשמוא זכר הוא, ושמוא אינו סריס. ולא מתייבמת - דשמוא סריס הוא. אמו כל דמיקרע זכר מישתתב - דלא מספקא ליה אלא באסרי חמה, ובנקבה לא מספקא ליה מאי בינייהו - בין רבי יהודה לרבי יוסי בטומטום שמת אחיו לא תיחווהו לא תחילן קאמרין

הא איכא יבולת - הכי נמי הוי מצי למיפרך מחורר, ואם כתיב באדם, ושיך באדם (חושין) (וחרץ) ובמקום עצם כמו בבמה. וכן נחוק וברות לא כתיבי באדם. וכן לא כתיב בבמה, ואף על גב דשיך (ובבמה). למאן דמפרש לקמן ששוריתו עקמה ולא מוקף לה בגביעי עיניו. ואם תאמר: אין לו ביצים או שאין לו ביצה אחת, דתנן לעיל (מא) גבי בבמה הרי זה ממוס, ואם לאו (וזה) אלא

ממרותו אשר? דקאמר תנא קמא לקמן בפירקין: אין לו ביצים או שאין לו אלא ביצה אחת - והו"מ מרוא אשר? האמור בתרה, וילפינן בהמה מאדם בגורה שהו דבסמך - ויתכן לתנא קמא, אלא לרבי ישמעאל דרבי עקיבא דאמר: "חסר" אשר? מביעי ליה, מנא להו? דאיתנה גופייהו חשבי ליה מומא בפירקין דלעיל! ואי נפקא לן ממומין שבגליה חורין, ואם לאו אפילו אין למא לי קרא להכי? ואיתנה נמי הוה מוקמי קרא להכי, אי יאול מושוו"ד חסר אשר? מבעי ליה. דאין חלק בין אדם למבנה מושוו"ד בבמה ש' לה שני חושבי מומו טמא, ודאא אפילו אין לו ביצים כלל (למעט) מבעי ליה למעט? ממרותו אשר? ושמו"ל ש' לומר: יבב האי גונא שייך לומר דגנשה בשביל דבר שנחתשו בה, כדריב' ישמעאל דבסמך. ונתיבא נמי השתא אפילו לי מומין שנכתבו, אף על גב דהוה נפקי ממוס שבגליה ואינו חור.

גרב דכתב רחמנא למא לי למעט - חימה? הא איצטרך לכדאמר רבא בפירקין דלעיל (אנא). דלכתיב כתב רחמנא גרב - למימר דחרץ במקום בשר לא הוי מומא ומיהו, הרי גרב ותרתי כתבי, וכן הוה דא ודא בבמה, ואיתר חד לאפנוי. אבל על כרחך לא הוי מופנה אלא מצד אחד, ואיכא למאן דאמר ברא קמא (בה), דמשביחין ועוד, דמדנקט בבביותא תלמוד לומר "גרב" "לפת לפת", למא לי למעבד גזירה שוה בתרווייהו? משמע דנקיט הכי מושוו"ד בכל הני רתי דוכתי כתב גרב בבחי יפת לאפנוי? ויש לומר: דמשה דרשא דרבא דלעיל לא מפקי נפוחא ממוס, כיון דלפי דרשא לא מיתוקמא גרב לטפיה, אלא למא (החיים) (וחרץ) במקום בשר. וכן הוה דלא איתנהו בבמה - היינו לתנא קמא דלקמן בפירקין, מוקף "גרב" בגביעי עיניו. אבל לרבי חנינא בן אנטיגוס, דאמר: שיש לו שני גבין ושני שדראות - שייך שפיר בבמה. ולכתיב לא קאמר נמי מרוא אשר, דליתיה לרבי חנינא בן אנטיגוס דאמר: לא כשרואי השוכים. דלא איירי אליביה.

למא לי דכתב רחמנא מום באדם מום בבכור מום בקדשים צריכי בו? - חימה? לומר: דקאמר צריכי, ומשמע דלא ילפינן מהדרי - מנלן באדם ובקדשים כל מום שבגליה וכו' חור? דאב בכור הוא דרשינן לא לעיל בפרק "על אלו מומין" (לוא). מכלל ופטר. וכן מומין דאב אדם ובקדשים דלא כתיבי בבכור, דאיכא דלא נפקי מ"כ מום רע, כגון דק תבלול כדפריש בקונטרס בריש פירקין ויש לומר: הואיל דגלי גלי. אמר

לפסול במקום אחי - אם יש עמו אחים הגונים והלך הוא וחלץ לה. לרבי יהודה לאו כלום עבד, ולא פסלה מן האחין, רצה אחד מן האחין לייבם מייבם. ולרבי יוסי דמחוק ליה בספ - פסלה מן האחין, דשמא חליצתו חליצה ואין אחד מן האחין יכול לייבמה, דכיון דלא בנה - שוב לא יבנה, אלא חוזרין וחולצין לה. ולחלוץ ליה במקום אחי - אם אין אחין אלא טומטום. לרבי יהודה מייספרא בולא כלום, דהא ודאי טריס הוא, ובליהיה דמי. ולרבי יוסי בעיא חליצה, שמא לאו טריס הוא, והאי דקאמר לא יחלוץ - במקום אחין קאמר.

הדרן עלך על אלו מומין

משנה מומין אלו - האמורין בבכור, פוסלין לכהן לעבודה. בין קבועין בין עורכין - כל זמן שהן בו. ובכילון וליפתיהו והמקבן - מפרש בגמרא. ושואשוי שקום וספק - מפרש בגמרא. ובעלי חטות - פלוגתא. אבל הך כילון וליפתיהו וכולו - דברי הכל. משרות - חלוד'ש. גמרא אמא - פוסלין באדם. והא יבא - לא כתביב באדם. וכן דק תבלול - דאמורן גבי מומי בכור הוא, ולא כתיב בבמה. דבשלמא כולוהו דאב דומינן ביה, כגון חושין וכן העניג שאינה מנעת לארכובה - מיכל מום רע' נפקי. אלא דק ותכלול איכא למיפרך. מדליתיהו רחמנא באדם, ובבמה לא לגינהו - שמוע מינה לא פסלי בבמהו! ומשני: מילף לפי מהדרי. גרב דמא - מילפת, דקשה הוא כחוס, ומשקע בכשר ועושה חריצין. וליכתיבניהו רחמנא וכלוהו - מומי, ואם באדם או בבמה. וגרב וליפתיהו הכא והכא - רבא בגורה שוה, וילפת לגלוי עלה דגרב דמופנה הוא. אמאי כתב עור פוסח ושבור הכא והכא דחייא ליתב - ביה מניניהו ולכתיבניהו רחמנא, דלילף אידיך מנייה קלוט ותופין וליפתיהו באדם - דאדם אינו מפרס פרסה ואינו נוגחין ב מומי חושין, דאדם ש' לו שנינו ואין נראין חושין. ובהמה (דחייא) (דאין) לה שנינו למעלה, ונראין חושין, ונפסלת בפגמיה. בבמה נמי לא פסלי - להכי כתב רחמנא מומים בבמה? ומנה בה חורין, וחושין שנפגמו בנגמא - דנפיק מ' חורין. וכן חורין ליתנהו בנגמא - דהיינו שיש לו בגינים שקרין שורדליש, ובהמה לית לה בגינים. וחורין היינו שחוטמו כן שתי עיניו, ובהמה אין לה חוסין בן העינים. והנך דליתנהו באיך - דלא שייכי ביה, ליכתב באיך. שנחתשו בה - והכא איכא חידוש באדם - גבן וחורין. ובבמה - פוסל חושין. למא לי - כלב, ובבמה דכתיב חושין באדם. ומומין פוסלין בבכור, דכתיב (דברים טו): "וכי יהיה בו מום" וגו'. ומומין פוסלין בקדשים. אדם מכבור לא אתי - כלומר, אי כתב בבכור ולא כתב בתנא - אדם מכבור לא אתי. מלך לכבד - דין הוא שיפסלוהו המום, שכן הוא עצמו קרב. אדם מקדשים לא אתי - כלומר, אי כתב בקדשים ולא כתב בתנא - תנן לאו מניניהו. ומומין מרובה - חטאות ואשמות עולות ושלמים. אדם קדושתו מרובה במצות. איש שהוה בורע של אחר - הוא דבעי מומא, דא אין שוה בורעו של אחר - בלא מומא נמי מפסיל.

מותר? - מתי תיתי? לא לכתב רחמנא בבכור ויתיה מוהנד - מה להנד? שפן קדושתו מרובה ונהנין בפשטות? בקדשים ויתיה מוהנד - מה להנד? שפן קדושתו מאליה; באדם ויתיה מוהנד - מה להנד? שפן הו' עצמן קרבינ לגבי מוזה, צריכי. "יתר עליהו באדם". מנא הני מילי? אמר רבי יוחנן, דאמר קרא: "כל איש אשר בו מום מורע אהרן" - איש ששורה בורעו של אהרן.

אמר רבא אל שנו כו' - מי גירסא דחית בספרים לבד גירסת הקונטרס. **בבהמה** אסור באבילה - פירש בקונטרס: דלא מהני ליה שחיטה מטעם נפל. משמע דאיידי כשיצא לאור העולם, ואי אפשר לומר כן, בדפיק "הפגלה" (גדה כדא) מוקי לה בנמצא במעי אמו, דלא מיתירי לה שחיטה כשנולדה אמו, ושמואל פליג עליה התיב ושרי ליה

בשחיטת אמו, אבל ביצא לאור - אסור אפילו לשמואל. ופרך ר' משה תוס' ממתניתין דהכא. ופירש שם בקונטרס: אתריתיו פריך, לרב ושמואל, דרך רבי חנינא בן אנטיגוס גבי מומי בהמה מותניא, ומפסיל ליה לבהה - מכלל דלהדיט שרי. והקשה עליו רבינו חם, דבהדיא הני ליה הכא גבי מומי אסור אלא לרב דוקא פריך, דאמר: באשה אינו ולד, [אלמא] דלא חיי. ומפסיל ליה הכא לעבודה - מכלל דהני כן. משמע דלרב דוקא פריך. **סבי** - משם - מפרש בגמרא: סני שטת, כדפירש בקונטרס: ששנא לא השמש ואינו יכול לראות מקום שהחמה ורחת שם, ר"כ"י הוא לשון חסד ששנא שנמצא ממנו אור השמש. **ושנשרו** ממנו ריס עינו - משמע שקראו "ריס" לשערות שרגלים להיות נשרין מרוב דמעה, כי ההוא ריס. ונמלא ב"חלק" (שנחרתין קרב) גבי "בכה תבכה", וימנין דקרי "ריס" - עור המקור את העין, כי ההוא דפריך לפעיל (להא) ריס שנקב ושנסדק, ומפרש: תורא ברא עיניה.

דמתני אסיפא: ואם יש לו - הרי זה כשר. **אמר רבא**: לא שנו אלא שיש לו לאחרי ואתן לו לפניו. **אבל יש לו בין לאחרי בין לפני** - פסול, וכל שכן שיש לו לפני ואתן לו לאחרי, ודעתו לו ככל - דפסול. **אמר רבי יוחנן**: הפרחתי והננסין והזבלנין - פסולין, לפי שאינן שוה בפרעו של אחרי. - קרחנין - תנינא! ננסין - תנינא! - וזבלנין איצטריך ליה לאשמועינן, ומהו דתימא משום מראית העין. - והא כל היכא דאיכא משום מראית העין, ושנשרו ריס עינו פסול מפני מראית העין. - מהו דתימא: תני תרד והוא הדין לכולהו. - והא כל היכא דאיכא מיהדר ומיתנא, קא הדר ותני: ושנשרו ריס עינו פסול מפני מראית העין. **תנינא**, **דתינא**: הפרחתי והננסין והזבלנין - כשרים, ולא אמרו פסול אלא משום מראית העין. **מאן האי תנא רבי יוחנן היא**, **דתינא**, **רבי יוחנן** אומר: "הכהנים" - לרבות הפרחתי. **משנה** אין לו זבנין או אין לו אלא זבין אחד - והו' "זבין" האמור בתורה. **רבי דוסא** אומר: שגבינן שזבין. **רבי חנינא בן אמטיגוס** אומר: שיש לו שני זבין ושתי שדראות. **גמרא** ו"זבין" דאין לו משמע ורמיהו: "זבין" - שיש לו זבנין הרבה; אין לו זבנין או אין לו אלא זבין אחד מנין תלמוד אומר: "או זבין" - **אמר רבא**: זהו מדרש "זבין" דוסא אומר: "כל המשמא דמי ויהא איתמר: הפגלה בריה שיש לה שני זבין ושתי שדראות, ואמר רב: באשה - אינו וולד, בבמהמה - אסור באבילה! - כבר קמא גיחליה רב שמי בר חייא לרב, ואמר ליה: שמי את אלא כששדרתי עקומה. **משנה** החרום פסול. איהו חרום - הפגלה שתי עיניו פאחת. שתי עיניו למעלה, ושתי עיניו למטה, עינו אחת למעלה ועינו אחת למטה, רואה את החדר ואת העליה באחד, **סבי ששמי**, וְהִזְדָּק, וְהִזְדָּק, וְהִזְדָּק ריס עינו - פסול מפני מראית העין. **גמרא** תנו רבנן: "חרום" - שחוטמו שקוע; חוטמו סולד, חוטמו פולס, חוטמו נוטף, מנין תלמוד לומר: "או חרום". **רבי יוסי** אומר: אין חרום אלא הפגלה שתי עיניו פאחת. **אמר** לו: הפגלה,

מאי איכא בין מומא לשאינו שוה בפרעו של אחרי - איכא משום אחרי עבודה, מומא - מחול עבודה, דכתיב: "מום פו ולא יחלי", שאינו שוה בפרעו של אחרי - לא מחול עבודה. **מאי איכא בין שאינו שוה בפרעו של אחרי ומשום מראית העין** - איכא ביניהו עשה. "כילין" - דמי רישיה לאכלא. "לפתא" - דמי רישיה לגדליה דלפתא. **תנא**: וצוארו עומד באמצע ראשו. "מקבן" - דמי רישיה למקבן. "ישראלשו שקוט" - מלפניו. "וסקיפת" - מאחוריו, דאמרי אינשי שקול פסא. **תנא**: וצוארו שקוט ושמוט. שקוט - דחביתא מחבא, שמוט - דאריה ושמוט. **דאריה** ו**שמוט** - רבי יהודה" כו'. **דאית בין עצם** - פולי לקמא לא פליגי דפסקא, כי פליגי דלית בין עצם; מר סבר: לא אינו שוה בפרעו של אחרי, ומר סבר: קרקורא דבישרא עקלקא הוא. "הפרח פסול". **אמר רבא**: לא שנו אלא שאין לו לאחרי ויש לו לפניו, אבל יש לו לאחרי - כשר, וכל שכן שיש לו לאחרי ואין לו לפניו - דספי חיי נוי בשיש לו לאחרי ולא לפניו, ויתר כמשיש לו סביב לה הראש ובאמצע חיו קרח. **ואיכא דמתני כל הסיפא** - דמתניתין: אין שנו ריש לו כשר, אלא שיש לו לאחרי שחוטמו מקפת מאן לאן, ולא לפניו. אבל יש לו נמי לפניו - פסול, וכל שכן שאין לו כלל. וזבננין - שעניניהם ובות וולות מים. **ננסין תנינא** - במתניתין דהקפח והננסין והדרשו, וזבננין איצטריך ליה - דלא תני, ומהו דתימא כו' - כלומר, והנך נמי איצטריך, דמהו דתימא: הא דפסיל להו במתניתין - משום מראית העין פסיל להו, ולא בערבו ב"עשה" או אפלו. **לרבי** באפוקנ ממי רבי יוחנן דמשום שאינו שוה בפרעו של אחרי. **ריס עינו** - שער שובבת העין, והוא הדין לכולהו - מבעלי חסרות ואילך. דסלקא דעתך אמינא: **אלא** - הא דאפוקנ ממי שאינו שוה בפרעו של אחרי לעיל - לא קאי קמי אבילין וליפתא ומקבן והנך דבביתא פשייתא. והא כל היכא דאיכא אחרי משום מראית העין הדי תני ליה דקתי **סיפא** ושנישלו שנינו כו' - ומזהיא ידענא דרשאי דתנא מראית העין, לא קאי אלא אנשרו ריס עינו. דאי אבולוהי - למה ליה למיהדר ומיתנא **אלא** - הא דאמר רבי יוחנן. **לאפוקי מהא תנא אחא** - דלא פסיל ליה אלא משום מראית העין. וקא משמע לן רבי יוחנן דהלכתא במתניתין, דפסלא להו משום דאין שוין בפרעו של אחרי. **כהנים** - "וערכו בני אהרן הכהנים" (ויקרא א) לרבות אף

מאי איכא - בין כזן הנפסל במום גמור, לבזן הנפסל משום שאין שוה בפרעו של אחרי, דהיינו כילין וליפתא וכל הנך. **משום מראית העין** - כגון הנך דקחשיב במתניתין משום מראית העין, שמאסין לראות, כגון שנשרו ריס עינו ושטמנו. **שינוי עשה** - מי שאינו שוה בפרעו של אחרי עובד ב"עשה" אם עבד. **דחכי** משמע: השהו בפרעו אחריו כן עובד, שאינו שוה לא יעבוד, ולא הוא מכלל עשה - עשה. **לאכלא** - לכסוי של חבית (למלעלה) שחז מלמעלה ורחב מלמטה. **חביתו** בסנהדרין פפרך "זה בורר לו אחי" (תנא), "כי אבלא לדנא". **לגדליה דלפתא** - לראש הלפת, שראשה רחב והולכת וכלה למטה. **באמצע הראש** - שראשו בולט לאחוריו כשקול **פסא** - לקדורא (תנא), עגול וקצר ברוחב. **שקוט מלפניו** - שראשו משופע מלפניו באלכסון, כעין כלי של נגר שקורין **מאחוריו** - שגובה הראש חסר מאחוריו. **שקול פסא** - שראשו שניתל ממנו חתיכה. **דחביא מחבא** - שראשו מוטל בין חביתו, ודומה כמי שראשו שמוט אלושישור. **קרקורא** - חתיכה. **לא שנו אלא שאין לו** - שיש לו שער מקפת מאן לאן לאחרי, ויש לו לפניו. **אבל יש לו לאחרי ולפניו** כשר וכל שכן שיש לו לאחרי ואין לו לפניו - דספי חיי נוי בשיש לו לאחרי ולא לפניו, ויתר כמשיש לו סביב לה הראש ובאמצע חיו קרח. **ואיכא דמתני כל הסיפא** - דמתניתין: אין שנו ריש לו כשר, אלא שיש לו לאחרי שחוטמו מקפת מאן לאן, ולא לפניו. אבל יש לו נמי לפניו - פסול, וכל שכן שאין לו כלל. וזבננין - שעניניהם ובות וולות מים. **ננסין תנינא** - במתניתין דהקפח והננסין והדרשו, וזבננין איצטריך ליה - דלא תני, ומהו דתימא כו' - כלומר, והנך נמי איצטריך, דמהו דתימא: הא דפסיל להו במתניתין - משום מראית העין פסיל להו, ולא בערבו ב"עשה" או אפלו. **לרבי** באפוקנ ממי רבי יוחנן דמשום שאינו שוה בפרעו של אחרי. **ריס עינו** - שער שובבת העין, והוא הדין לכולהו - מבעלי חסרות ואילך. דסלקא דעתך אמינא: **אלא** - הא דאפוקנ ממי שאינו שוה בפרעו של אחרי לעיל - לא קאי קמי אבילין וליפתא ומקבן והנך דבביתא פשייתא. והא כל היכא דאיכא אחרי משום מראית העין הדי תני ליה דקתי **סיפא** ושנישלו שנינו כו' - ומזהיא ידענא דרשאי דתנא מראית העין, לא קאי אלא אנשרו ריס עינו. דאי אבולוהי - למה ליה למיהדר ומיתנא **אלא** - הא דאמר רבי יוחנן. **לאפוקי מהא תנא אחא** - דלא פסיל ליה אלא משום מראית העין. וקא משמע לן רבי יוחנן דהלכתא במתניתין, דפסלא להו משום דאין שוין בפרעו של אחרי. **כהנים** - "וערכו בני אהרן הכהנים" (ויקרא א) לרבות אף

את הקהנים - שכושרים לעבודה. על פסוק זה מצאתיה בתורת כהנים. **משנה** נבניין שוכבין - ששערות נבניין וגדלים ומותיל על פניו. **גמרא** נבניין הרבה - ששני גבות עינו מנצרות, ואין הפרש חלק בין זו לזו. והו' מדרש או גבן - והכי קאמר: והו' "או גבן" האמור בתורה (שם כא). **רבי דוסא** פליג עליה ולא דריש "או". **למימרא** דחיי - מי שיש לו שני גבין ושתי שדראות, דפסיל רבי חנינא בן אנטיגוס. **אין וולד** - ואינה נמצא לידה. **אסור באבילה** - כנגילה דנפל הוא ובמת דמי ולא מזהיא ליה שחיטה. **כבר רמא ניהליה** - מנסכת דנה. **שמי את** - חכם גדול במוחקר אינו יודע לחרץ מנתותיו, דמשמע חיי - לאו שנינו בגבין ממש קאמר, אלא ששדרתו עקומה ומיחיו כגבין מעין הרבה. **וכי** קאמינא אנא בשני גבין ממש. **משנה** הכוחל שתי עיניו כאחת - שאין לו ככל חוטם בין שתי עיניו וכשהוא כוחל עינו במכוחו יכול למעלה ומבחוול מעין העין. **אין חוטמו מעכו**, שתי עיניו למעלה - כדפרש בגמרא. **סבי ששם** - שאינו יכול להסתכל בגב החזמה. **ותני ויהו** - מפרש בגמרא. **ריס עינו** - שערות שובבת עינו. **מפני מראית העין** - אנשרו ריס עינו קאי. **גמרא** שקוע - למעלה פני עינו. **סולד** - רטייה; **שקצר באורכו**, **בולם** - נסתמו נקביו. **נוטף** - ארוך ותלוי מלמטה משפתו. **הפלגתה** - ויתר מדאי אמרת. אף על פי שאינו משוקע כל כך חיו רחום.

חֲנֻנְיָה בֶּן אַחֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ עִיבַר בְּחוּצָה לְאֶרֶץ. שָׁלַח לִיהוֹ רַבִּי שְׁלֹשָׁה אִיגָרִין גְּבִי רַבִּי יִצְחָק וְרַבִּי נָתָן. בַּחֲדָא כְּתַב: לְקַדוּשַׁת חֲנֻנְיָה. וּבַחֲדָא כְּתַב: גְּדִיִּים שְׁהִינְחַת – נַעֲשׂוּ תִיּוֹשִׁים. וּבַחֲדָא כְּתַב: אִם אֵין אֶת מְקַבֵּל עֲלֶיךָ, צֵא לָךְ לְמַדְבַּר הָאֶמֶד וְתֵהִי שׁוֹחֵט

[דף ו' ע"א]

וְנַחֲנֻנְיָן זוּרָק.

קָרָא קְדַמֵּייתָא וְאוֹקְרוּן. תַּנְיִיתָא וְאוֹקְרוּן תַּלְיִיתָא בְּעֵי מְכַסְרֵתְהוֹן. אֶמְרִין לִיהוֹ: לִית אֶת יָכִיל דְּכַבֵּר אוֹקְרֵתְנִין. קָם רַבִּי יִצְחָק וְקָרָא בְּאוֹרֵייתָא: אֵלֶּה מוֹעֲדֵי חֲנֻנְיָה בֶּן אַחֵי רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ! אָמַר: אֵלֶּה הֵם מוֹעֲדֵי ה'! אָמַר לוֹן: גְּבִין? קָם רַבִּי נָתָן וְאִשְׁלִים: כִּי מְקַבֵּל תֵּצֵא תוֹרָה, וְדַבֵּר ה' מִנְּהָר פְּקוּד. אֶמְרִין לִיהוֹ: כִּי מִצִּיּוֹן תֵּצֵא תוֹרָה וְדַבֵּר ה' מִירוּשָׁלַם! אָמַר לוֹן: גְּבִין! אֲזַל קָבַל עֲלֵיהוֹן קָמִי רַבִּי יְהוּדָה בֶּן בֶּתִירָה לְנַצְיָבִין. אָמַר לִיהוֹ: אַחֲרֵיהֶם אַחֲרֵיהֶם.

אָמַר לִיהוֹ: לִי נָא יָדַע מַה תַּפּוֹן, מַה מוֹדַע לִי דְאֵינּוֹן חֲכָמִין מַחֲשָׁבָה דְּכוּתִי? מַכִּינּוֹן דְּלֹא יָדְעִי מַחֲשָׁבָה דְּכוּתִי, יִשְׁמְעוּן לִיהוֹ! וּמַכִּינּוֹן דְּאֵינּוֹן חֲכָמִין מַחֲשָׁבָה דְּכוּתִי, יִשְׁמַע לוֹן! קָם רַבִּי חֲסִיָּא, הוּן דְּמָטָא – מָטָא, וְהוּן דְּלֹא מָטָא – נִהְגִין בְּקִילְקוּל.

בְּתִיב (יְרֵמְיָהוּ כ"ט, א): אֵל יֵתֵר זָקְנֵי הַגּוֹלָה. אָמַר תַּקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: בְּיוֹתֵר הֵם עָלֵי זָקְנֵי הַגּוֹלָה. חֲבִיבָה עָלֵי פֶת קַמְנָה שְׁבָאָרִין יִשְׂרָאֵל, יוֹתֵר מִסְנֵהֲדִין גְּדוּלָה שְׁבַחוּצָה לְאֶרֶץ.

בְּתִיב (מַלְכִים ב', כ"ד, טו): הִחֲרַשׁ וְהַמְסַגֵּר אֶלֶף, וְאֶת מֹר הַכֶּזֶז? רַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חֲלָבוּ, וְרַבְּנָן. רַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי חֲלָבוּ אָמַר: הִחֲרַשׁ – אֶלֶף, וְהַמְסַגֵּר – אֶלֶף. וְרַבְּנָן אָמְרִי: כּוֹלֵהן אֶלֶף. רַבִּי בְּרַכְיָה בְּשֵׁם רַבִּי: אֵילּוּ הַחֲבָרִים. וְרַבְּנָן אָמְרִין: אֵילּוּ הַבּוֹלְבוּטִין. רַבִּי הוֹשִׁיעִיה כֹּד הָוָה מְקַבֵּל סְהַדָּא בְּעֵינֵי טָב, הָוָה אָמַר לוֹן: הוּוּ יוֹדְעִין כְּמָה עֲדוּת יוֹצֵא מִפִּיכֶם, כְּמָה שֹׁכֵר כְּתִים יוֹצֵא מִפִּיכֶם.

אָמַר רַבִּי אֲבִין: וְאֵין פִּינִי אֶפִּילוּ בְּדִינִי נִפְשׁוֹת! פֶּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, בָּא עֲלֶיהָ – הָרִי זֶה בְּסָקִילָה. נִמְלְכוּ בֵּית דִּין לְעַבְרֹו, וּבָא עֲלֶיהָ – אֵינּוּ בְּסָקִילָה.

אָמַר רַבִּי אֲבִין: אֶקְרָא לֵאלֹהִים עֲלִיּוֹן לֹאֵל גִּמְר עָלֵי (תַּחֲלִים נ"ו, ג). פֶּת שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, נִמְלְכוּ בֵּית דִּין לְעַבְרֹו – הִבְתּוּלִין חוּזְרִין, וְאִם לֹא – אֵין הִבְתּוּלִין חוּזְרִין.

סְמִיכַת חֲזָנִים וְעָרִיפַת הַעֲגֻלָּה – בְּשִׁלְשָׁה דְּבָרֵי רַבִּי שְׁמַעוֹן. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: בְּחֻמְשָׁה. מַה טַּעְמִיָּה דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן? (וִיקְרָא ד', טו) וְסָמְכוּ – שָׁנִים, וְאֵין בֵּית דִּין שְׁקוּל, מוֹסִיפִין עֲלֵיהוֹן אֶחָד – הָרִי שְׁלֹשָׁה. מַה טַּעְמִיָּה דְּרַבִּי יְהוּדָה? וְסָמְכוּ – שָׁנִים, זָקְנֵי – שָׁנִים, אֵין בֵּית דִּין שְׁקוּל, מוֹסִיפִין עֲלֵיהוֹן עוֹד אֶחָד – הָרִי חֻמְשָׁה.

וּבְעֻגְלָה עָרוּפָה מַה טַּעְמִיָּה דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן? זָקְנֵי – שָׁנִים, וְשַׁפְטִיךְ – שָׁנִים, אֵין בֵּית דִּין שְׁקוּל, מוֹסִיפִין עֲלֵיהוֹן עוֹד אֶחָד – הָרִי חֻמְשָׁה. מַה טַּעְמִיָּה דְּרַבִּי יְהוּדָה? זָקְנֵי וְשַׁפְטִיךְ – שָׁנִים, אֵין בֵּית דִּין שְׁקוּל, מוֹסִיפִין עֲלֵיהוֹן עוֹד אֶחָד – הָרִי שְׁלֹשָׁה.

אמר רבי: נראין דברי רבי יהודה בערופה, דלא דריש ויצאו. ונראין דברי רבי שמעון בסמיכה, דלא דריש וסמכו. אין תימור נראין דברי רבי יהודה בערופה כמו דו דרש וסמכו, ודרוש ויצאו! אשכח תימור ויצאו – שנים, זמניד – שנים, ושפטיד – שנים, אין בית דין שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד – הרי שבקעה! מה מקיים רבי שמעון זמניד ושפטיד? זמניד שהן שופטיד.

תני: רבי ליעזר בן יעקב אומר: זמניד – זה בית דין הגדול. ושפטיד – זה מלך וכהן גדול. תני: הסמיכות – בשלשה. לא סמיכה היא סמיכות? תמן קריי למנוייה סמיכותא.

אמר רבי בא: בראשונה היה כל אחד ואחד ממונה את תלמידיו, כגון רבי יוחנן בן זפיי מינה את רבי ליעזר ואת רבי יהושע. ורבי יהושע את רבי עקיבה. ורבי עקיבה את רבי מאיר ואת רבי שמעון. אמר: יושב רבי מאיר תחילה,

[דף ו' ע"ב] נתבררמו פני רבי שמעון. אמר לו רבי עקיבה: דייך שאני ובוראך מכירין בוחך. חזרו וחלקו כבוד לבית הזה, אמרו: בית דין שמינה שלא לדעת הנשיא – אין מינויו מינוי. ונשיא שמינה שלא לדעת בית דין – מינויו מינוי. חזרו והתקינו שלא יהו בית דין ממניין אלא מדעת הנשיא, ושלא יהא הנשיא ממונה אלא מדעת בית דין.

תני: בראשונה היו בותבין שטרי חליצה: במותב פלוני ופלוני חלצה פלגית בת פלוני לפלוני בר פלוני בפנינו, דקרבתי לקדמנא, ושרת סיניה מעילוי ריגליה דימינא, ורקת קדמנא רוקא דמיתחזי לנא על ארעא, ואמרת: ככה יעשה לאיש אשר לא יבנה את בית אחיו.

תני: בראשונה היו בותבין שטרי מיאונין: במעמד פלוני ופלוני מיאנה פלגית בת פלוני בפלוני בר פלוני בפנינו, לא רעינא ביה, לא שווינהא ליה, לא צבינא להיתנסבא ליה.

אמר רבי יוחנן: הקדש שפדיין יותר על דמיו – הרי זה פדוי. ומעשר שני שפדיין יותר על דמיו – הרי זה אינו פדוי. מה בין הקדש מה בין מעשר שני? אמר רבי לא: הקדש – יש לו תובעין, מעשר שני – אין לו תובעין.

רבי יונה בעא: כמאן דמר: אינו כנכסיו. ברם כמאן דמר: כנכסיו הוא – מה בין הקדש, מה בין מעשר שני? אמר רבי יוסי: ולא כבר נאמר טעמא! הקדש – יש לו תובעין, מעשר שני – אין לו תובעין. רבי יזרא בעא קומי רבי אמי: נבדק אותו האיש, ואמר: "לא נתפונתני?" אמר ליה: לכי בדק.

אמר רבי יוחנן: הקדש שפדיין ולא הוסיף חומש – הרי זה פדוי. ומעשר שני שפדיין ולא הוסיף חומש – אינו פדוי. מה בין מעשר שני להקדש? אמר רבי לא: שכן אדם מצוי להיות מרבה בהקדישו. רבי יונה בעי: כמאן דמר: אינו כנכסיו. ברם כמאן דמר: כנכסיו – מה בין הקדש למעשר שני? אמר רבי יוסי ולא בכך את אמר טעם שאדם מצוי להרבות בהקדישו.

תני: ההקדישות – בשלשה. הדיא דתימור: במקדיש גוף השדה. אבל אם אמר: "הרי עלי מנה להקדש?" נישמעניה מהדא: ערכים הפטלמלין – בשלשה. וכי יש ערכים שאין מיפטלמלין? רבי יעקב בר אחא, רבי שמעון בר וזה בשם רבי חנינה: האומר: "ערכי עלי", ובא לסדרו מקרקע

– שְׁמִין לוֹ בַּעֲשָׂרָה. מִמַּטְלָטְלִין – בַּשְּׁלֶשֶׁה. הָאָמֵר: "עָרְפִי עָלַי" – אֵינוֹ בָּאוֹמֵר: "דָּמִי שְׁדִי עָלַי"? אֲבָל אִם אָמַר: "הָרִי עָלַי מָנָה לְהַקְדִּישׁ – שְׁמִין לוֹ בַּשְּׁלֶשֶׁה. לְכַשְׂיַעֲשִׁיר – גִּידוֹן בְּהִישָׁג יָד.

תַּנִּי: הַעֲבָדִים וְהַשְּׁטָרוֹת וְהַמַּטְלָטְלִין – אֵין לָהֶן אֵיגְרוֹת בְּקוֹרְתָּ. רַבִּי יוֹדֵן בֵּן פְּזִי אָמַר: אֲכַרְזָּה. עוֹלָא בַר יִשְׁמַעְלָא אָמַר: עֲבָדִים – שְׁלָא יְבָרְחוּ, הַשְּׁטָרוֹת וְהַמַּטְלָטְלִין – שְׁלָא יִגְבֻּבוּ.

רַבִּי בָּא בַר כַּהֲנָא בָּעָא קוּמִי רַבִּי יוֹסִי: לִית הָדָא אָמְרָה: שְׁעָבָדִים נִפְדִּין בַּשְּׁלֶשֶׁה? אָמַר לִיה: אִיזִי! וְהַתַּנִּינִן: בְּקַרְקָעוֹת – תַּשְׁעָה וּכְהֵן, וְאָדָם – כִּיּוּצָא בְּהֵן!

[דף ז' ע"א]

אָמַר לִיה: אָכִין, אָדָם דְּכָא – בֵּן חוֹרִין הוּא.

הַנִּנְיָה בַר שְׁלֵמִיָּה אָמַר בְּשֵׁם רַב: אֲתָא עוֹבְדָא קוּמִי רַבִּי וּבָעָא לְמֵיעֲבַד כְּרַבְנָן. אָמַר לִיה רַבִּי לַעְזֹר בֵּן פְּרָטָא בֵּן רַבִּי לַעְזֹר בֵּן פְּרָטָא: רַבִּי! לֹא בֵּן לִימְדַתְנֵנוּ מִשּׁוּם זְמַנִּיד: אֵלָּא אִם עָשׂוּ אֵיגְרָת בִּיקוֹרְתָּ! אָמַר לִיה: אִיזִי! וְחֹזֵר וְעָבַד כְּרַבֵּן גְּמִלְיָאֵל.

פִּיסקָא. דִּינִי נִפְשׁוֹת בַּעֲשָׂרִים וּשְׁלֶשֶׁה. רַבִּי אֲבָחוּ שָׂאֵל: שׁוֹר הַנִּסְקָל כְּרַבִּי מֵאִיר, מַהוּ לִיתָן הַנִּסְקָה בַּשְּׁלֶשֶׁה, וְיִסְקָל בַּעֲשָׂרִים וּשְׁלֶשֶׁה? אָמַר לִיה רַבִּי יוֹסִי בִּי רַבִּי בּוֹן: שׁוֹר הַנִּסְקָל – כּוֹלֵו מִמוֹן הוּא, וּגְזִירַת הַכֶּתוּב שְׁיִסְקֹל.

אֲגַנְטוּס הַגְּמוֹן שָׂאֵל לְרַבִּי יוֹחָנָן בֵּן זְכַאִי: (שְׁמוֹת כ"א, כ"ט) הַשׁוֹר יִסְקָל וְגַם בַּעֲלֵיו יוּמָת! אָמַר לִיה: שׁוֹתָף לִיסְטִים – כְּלִיסְטִים.

וּכְשִׂיאָא, אָמְרוּ לוֹ תַלְמִידָיו: רַבִּי! לָזֶה דְּחִיתָהּ בְּקִנְיָה, לָנוּ מַה אָתָּה מוֹשִׁיב? אָמַר לָהֶן: כְּתִיב: הַשׁוֹר יִסְקָל וְגַם בַּעֲלֵיו יוּמָת – כְּמִיתַת הַבָּעֲלִים בֵּן מִיתַת הַשׁוֹר. הַקִּישׁ מִיתַת הַבָּעֲלִים לְמִיתַת הַשׁוֹר, מַה מִיתַת הַבָּעֲלִים – בְּדַרְיִשָׁה וְחִקְיָה, בַּעֲשָׂרִים וּשְׁלֶשֶׁה, אֵף מִיתַת הַשׁוֹר – בְּדַרְיִשָׁה וְחִקְיָה, בַּעֲשָׂרִים וּשְׁלֶשֶׁה.

הַלְכָה ג' מֵתַנִּי' אֵין דִּנִּין לֹא אֶת הַשֹּׁבֵט, וְלֹא אֶת נִבְיָא הַשֶּׁקֶר, וְלֹא אֶת כַּהֵן גָּדוֹל, אֵלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל שְׂבָעִים וְאַחַד. וְאֵין מוֹצִיאִין לְמַלְחָמַת הָרֶשֶׁת, אֵלָּא עַל פִּי בֵית דִּין שֶׁל שְׂבָעִים וְאַחַד. וְאֵין מוֹסִיפִין עַל הָעִיר וְעַל הָעוֹזְרוֹת, אֵלָּא עַל פִּי בֵית דִּין שֶׁל שְׂבָעִים וְאַחַד.

אֵין עוֹשִׂין סְנֵהדְרִיּוֹת לְשִׁבְטִים, אֵלָּא עַל פִּי בֵית דִּין שֶׁל שְׂבָעִים וְאַחַד. וְאֵין עוֹשִׂין עִיר הַנִּדְחָת, אֵלָּא בְּבֵית דִּין שֶׁל שְׂבָעִים וְאַחַד. וְאֵין עוֹשִׂין עִיר נִדְחָת בַּסֶּפֶר. וְלֹא שְׁלֹשׁ עִיר נִדְחָת, אֲבָל עוֹשִׂין אַחַת אוֹ שְׁתֵּים.

גַּמְרָא אֵיתָא חֲמִי: שְׁנַיִם – אֵין דְּנִים, לֹא כָּל שָׁבֶן שְׂבָט? אָמַר רַבִּי מֵתַנִּיָּה: בְּנִשְׂאֵי שְׂבָטִים – הִיא מֵתַנִּיתָא. אָמַר רַבִּי לַיְעֶזֶר: בְּחוֹרֵשׁ שְׂבִין שְׁנֵי שְׂבָטִים – הִיא מֵתַנִּיתָא.

אָמַר רַבִּי יוֹרָא: נֶאֱמַר בָּאן (דברים י"ב) זָדוֹן, וְנֶאֱמַר לְהֵלֵן (דברים י"ח, כ"ב): זָדוֹן, בְּזָדוֹן דְּבָרוֹ הַנִּבְיָא. מַה זָדוֹן שֶׁנֶּאֱמַר לְהֵלֵן – בְּנִבְיָא הַשֶּׁקֶר הַכֶּתוּב מְדַבֵּר, אֵף זָדוֹן שֶׁנֶּאֱמַר בָּאן – בְּנִבְיָא הַשֶּׁקֶר הַכֶּתוּב מְדַבֵּר.

אמר רבי חזקיה: נאמר פאן דיבר, ונאמר לחלן: אשר ידבר הנביא בשם ה'. מזה דיבר שנאמר לחלן - בנביא השקר הכתוב מדבר, אף דיבר שנאמר פאן - בנביא השקר הכתוב מדבר.

פיסקא. אין מוציאין למלחמת הרשות אלא על פי בית דין של שבועים ואחד וכו'. רבי יהודה אומר: בתחילה, ויעל דויד בדבר גד (שמואל ב, כד, יט) - זה מלך ונביא. ויחל שלמה לבנות את בית ה' אלהי ישראל בהר המוריה אשר נראה (דברי הימים ב, ג, א) - אלו אורים ותומים. לדוד אביהו - זה סנהדרין, שאל אביד ונגדד וקניד ויאמרו לך (דברים לט, ז).

השיר,

[דף ז' ע"ב] וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה תודות ואעמידה שתי תודות גדולות ותהלכת לימין מעל לחומה לשער האשפות (נחמיה יב, לב). אמר רבי שמואל בר יודן: מזה כתיב "מהלכות", לא תהלכות! אלא, בנטילות על ידי אחר

רב הונא בר חייה בשם רב מייתי לה דבר תורה: ככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן ואת כל כליו, וכן תעשו (שמות כה, ט) - כן תעשו לדורות. משה - זה מלך ונביא. אחרן - אילו אורים ותומים. אספה לי שבועים איש מוקני ישראל (במדבר יא, טז) - זה סנהדרין, שאל אביד ונגדד וגו'. השיר - וילך אחריהם הושעיה וחצי שרי יהודה. תודות - ואעמידה שתי תודות גדולות ותהלכת לימין מעל לחומה לשער האשפה.

אמר רבי שמואל בר יודן: מזה כתיב "מהלכות" לא תהלכות! אלא בנטילות על ידי אחר. ביצד היו מהלכות? רבי חייה רבה, ורבי שמעון בר רבי. חד אמר: זו כנגד זו. וחרנה אמר: זו אחר זו. ושניהן מקרא אחד דורשין. והתודה השנית ההולכת למול ואני אחריה (נחמיה יב, לח). מאן דמר: זו כנגד זו - והוא ישב ממלי (במדבר כב, ח). ומאן דמר: זו אחר זו - ומלך את ראשו ממול ערפו (ויקרא ה, ח).

ומאן דמר: זו כנגד זו - נמצא כל מקום ומקום מתכפר בתודה אחת. ומאן דמר: זו אחר זו - נמצא כל מקום ומקום מתכפר בשתי תודות. מאן דמר: זו אחר זו, יאות. דתנינן: הפנימית - נאכלת, והחיצונה - נשרפת. ומאן דמר: זו כנגד זו, אי זו היא הפנימית? זו שפמוכה לבית. רבי יסא בשם רבי יוחנן: על פי נביא נאכלת.

אמר רבי זירא: תניי תמן: נביא יש פאן, אורים ותומים למה אני צריך? אשכח תני: רבי יהודה אומר: צריך אורים ותומים.

אמר רבי אבהו: אתפלגין רבי יוחנן וריש לקיש. חד אמר: בונין ואחר כך מקדישין. וחרנה אמר: מקדישין ואחר כך בונין. מאן דמר: בונין ואחר כך מקדישין - אין רואין את המחיצות בינו הן עולות.

ביקשו להוסיף על היכל, בפה מוסיפין? בשתי הלחם. ומקדישין ביום טוב? אלא בלחם חפנים. ומקדישין בשבת? אלא בלילה. ומקדישין בלילה? אמר רבי יוסי בי רבי בון: במנחת מאפה.

ניחא בעלייתן מן הגולה - שהקריבו ואחר כך קידשו. בהכנסתן לארץ - בפה קידשו? אמר רבי יוסי בי רבי בון: בשתי תודות

הפאות מוגב וגבעון.

אבא שאול אומר: שתי ביצים היו שם: התחתונה, והעליונה – אין קדושתה גמורה. התחתונה – נתקדשה בכולן. והעליונה – בעלייתן מן הגולה, לא במלך, ולא באורים ותומים. לפיכך: התחתונה – עם הארץ אוכלין שם קדשים קלין ומעשר שני, וחברים אוכלים שם קדשים קלין אכל לא מעשר שני. והעליונה – עם הארץ אוכלין שם קדשים קלין אכל לא מעשר שני, וחברים אוכלין שם קדשים קלין ומעשר שני.

מפני מה לא קדשוה? מפני שהיתה תורפת ירושלים שם והיתה יכולה ליפכש משם.

ואין עושין סנהדריות לשבטים. תלמוד לומר (דברים יז) **לשבטיה, ושפטו את העם.**

אין עושין עיר הנדחת. רבן יוחנן בשם רבי הושעיה: תלתא אמורין. חד אמר: אחת – עושין, שתיים – אין עושין. וחרנה אמר: הפסוכות – עושין, המפורות – אין עושין. וחרנה אמר: מפורות – אין עושין כל עיקר, שפא יפוצו עובדי פוכבים ויבואו לארץ ישראל. ואית דבעי מימר: שפא יפוצו האזיבים ויבואו לידי קרחה.

הלכה ד' מתני' סנהדרין גדולה – היתה של שבעים ואחד, וקטנה – של עשרים ושלושה. ומנין לגדולה שהיא של שבעים ואחד? שנאמר (במדבר יא): **אספה לי שבעים איש מזמני ישראל,** ומשה על גביהן – הרי שבעים ואחד. רבי יהודה אומר: שבעים.

ומנין לקטנה שהיא של עשרים ושלושה? שנאמר (במדבר לח): **ושפטו העדה והצילו העדה,** עדה שופטת, ועדה מצלת – הרי עשרים. ומנין לעדה שהיא עשרה? שנאמר (במדבר יד): **עד מתי לעדה הרעה הזאת, יצאו יהושע וכלב.**

ומנין להביא עוד שלשה? ממשמע שנאמר (שמות כג) **לא תהיה אחרי רבים לרעות,** שומע אני שאמר הנה עמקן למזבח, ואם כן למה נאמר אחרי רבים להטות? לא כהטיות למזבח הטייתך לרעה, הטייתך למזבח – על פי אחד, ולרעה – על פי שנים. אין בית דין שקול, מוסיפין עליהן עוד אחד – הרי כאן עשרים ושלושה.

וכמה יהא בעיר ותהא ראויה לסנהדרין? מאה ועשרים. רבי נחמיה אומר: מאתים ושלושים, כדי שרי עשרות.

גמרא רבי בא רבי יסא בשם רבי יוחנן: נאמר כאן (במדבר לח): **עדה,** ונאמר להלן (במדבר יד): **עד מתי לעדה הרעה.** מה לעדה האמורה להלן – עשרה, אף כאן – עשרה.

אמר רבי סימון: נאמר כאן: **תוף,** ונאמר להלן: **תוף.** מה תוף שנאמר להלן – עשרה, אף כאן – עשרה. אומר ליה רבי יסא בי רבי בון:

[דף ח' ע"ב] אם מתוך את יליף לה, סגין אינון! אלא נאמר כאן: **בני ישראל,** ונאמר להלן (בראשית מב, ח): **ויבאו בני ישראל לשבד וגו'.** מה בני ישראל שנאמר להלן – עשרה, אף כאן – עשרה.

ומניין להביא עוד שלשה כו'. תני: אמר רבן שמעון בן גמליאל: בראשונה לא היו חותמין על כתובת נשים בשירות, אלא כהנים לזוים וישראלים המשיאין לכהונה.

אמר רבי יוסי: בראשונה לא היתה מחלוקת ישראל! אלא סנהדרין של שבועים ואחד היתה יושבת בלשכת הגזית, ושני בתי דינין של שלשה שלשה היו יושבין, אחד בחיל, ואחד בחר הבית, ובתי דינין של שלשה ועשרים היו יושבין בכל עירות ארץ ישראל. צריך אחד מהן לשאול דבר הלכה, הנה בא ושואלה בבית דין שבעירו. אם שמעו - אמרו לו, ואי לא - הנה הוא ומופלא שלחן באין ושואלין אותה בבית דין הסמוך לעירו. אם שמעו - אמרו לו, ואי לא הנה הוא ומופלא שלחן באין ושואלין אותה בבית דין שבהר הבית. אם שמעו - אמרו להן, ואי לא - הנה הוא ומופלא שלחן באין ושואלין אותה בבית דין שבחיל. אם שמעו - אמרו להן, ואם לאו - היו אילו ואילו מתבנסין לבית דין הגדול שבלשכת הגזית, שממש תורה יוצאה ורוחת לכל ישראל, שנאמר (דברים י) **מן המקום ההוא אשר יבחר ה' וגו'.**

סנהדרין שבלשכת הגזית אף על פי שהיתה של שבועים ואחד - לא היו פחותין מעשרים ושלשה. צריך אחד מהן לצאת, הנה מסתפל, אם יש שם עשרים ושלשה - הנה יוצא, ואם לאו - לא הנה יוצא.

והיו יושבין מתמיד של שחר עד תמיד של בין הערבים. ובשבתות ובמים טובים - היו יושבין בבית המדרש שבהר הבית. נשאלה הלכה, אם שמעו - אמרו להן, ואי לא - עומדין על המניין. רבו המזקין - זיפו. רבו מחייבין - חייבו. רבו המטהרין - טיהרו. רבו המטמין - טמאו. שממש תורה יוצאה ורוחת לכל ישראל. משרבו תלמידי שמאי והלל שלא שמשו רבותיהן בצורך - רבו מחלוקות בישראל ונעשו שתי תורות.

ומשם היו שולחין בכל עירות שבארץ ישראל. וכל מי שהיו מוצאין אותו חכם, עניו, שפוי, עין טובה, נפש שפלה, רוח נמוכה, לב טוב, יצר טוב, חלק טוב - היו מושיבין אותו בבית דין שבהר הבית, ואחר כך בבית דין שבחיל, ואחר כך בבית דין הגדול שבלשכת הגזית.

סנהדרין - היתה פחצי גורן עגולה, והנשיא היה יושב באמצע, כדי שיהיו רואין אותו ושמעין קולו. אמר רבי לעזר בי רבי צדוק: כשהיה רבן גמליאל יושב ביבנה - היה אבא ואחיו יושבין מימנו וזקנים משמאלו מפני כבוד הזקן.

כמה הן שופטי ישראל? שבע ריבוא ושמונת אלפים ושש מאות. שרי אלפים - שש מאות. שרי מאות - ששת אלפים. ושרי חמשים - שנים עשר אלף. שרי עשרות - ששים אלף. נמצאו שופטי ישראל - שבעה ריבוא ושמונת אלפים ושש מאות.

מה טעמא דרבי נחמיה ודרבנן? והוא שיהא שם בית דין של עשרים ושלשה, והנידונים והעדים, וזוממיהן, וזוממי זוממיהן, וחזן, וסופריהן, ושמש. מה טעמא דרבנן? והוא שיהא שם שנים עשר סנהדריות של שנים עשר שבטים, ומשה על גביהן.

דבר תקנה עשה משה, בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא: **פקוד כל בכור זכר בבני ישראל,** אמר: אי זה מקבל עליו ליתן המשה שקלים לגולגולת? מה עשה? נטל שנים ועשרים אלף

פִּיטְקִין וְכַתֵּב עֲלֵיהֶן בֶּן לֹוי. וּמֵאֲתַיִים שְׁבָעִים וּשְׁלֹשָׁה כְּתָב עֲלֵיהֶן חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים. וְהִטִּילָן לְקִלְפִי. אָמַר לָהֶן: "בּוֹאוּ וּטְלוּ פִיטְקִיכֶם". כָּל מִי שֶׁעָלָה בִּידּוֹ בֶּן לֹוי – הָיָה אוֹמֵר לוֹ: "כָּבֵר פְּדָאָךְ בֶּן לֹוי". וְכָל מִי שֶׁהָיָה עוֹלָה בִּידּוֹ חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים – הָיָה אוֹמֵר לוֹ: "מָה אַעֲשֶׂה לָּךְ, מִן הַשָּׁמַיִם הוּא!" רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֻמִּיָּה מְתִיב תַּנְיָא לְחֲבֵרֵיֵא: אֵילּוּ כְּתָבְתָנִי לֹוי סִלְקְתָּ! אֵלֶּא כֶּף עֲשֶׂה, נָטַל שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֵלֶּף פִּיטְקִין וְכַתֵּב לֹוי, וּמֵאֲתַיִים שְׁבָעִים וּשְׁלֹשָׁה וְכַתֵּב עֲלֵיהֶן לֹוי, וּמֵאֲתַיִים שְׁבָעִים וּשְׁלֹשָׁה כְּתָב עֲלֵיהֶן חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים, וְהִטִּילָן לְקִלְפִי. אָמַר לָהֶן: "בּוֹאוּ וּטְלוּ פִיטְקִיכֶם". כָּל מִי שֶׁעָלָה בִּידּוֹ לֹוי – אָמַר לוֹ: "כָּבֵר פְּדָאָךְ בֶּן לֹוי". וְכָל מִי שֶׁעָלָה בִּידּוֹ חֲמִשָּׁת שְׁקָלִים – הָיָה אוֹמֵר לוֹ: "מָה אַעֲשֶׂה וּמִן הַשָּׁמַיִם הוּא". מְתִיב תַּנְיָא לְחֲבֵרֵיֵא: הֲנֵעַ עֲצָמָךְ, שְׁעָלוּ כּוֹלָם לֹוי, אָמַר לֵיהֶן:

[דף ט' ע"א]

מַעֲשֶׂה גַם הָיָה, וּמְסוֹרְגִין עָלוּ. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל: עַל דַּעְתִּיהָ דְּתַנְיָה אַחֲרֵיֵא – מַעֲשֶׂה נִיסִין. עַל דַּעְתִּיהָ דְּתַנְיָה קְדַמְיָא – אֵינּוּ מַעֲשֶׂה נִיסִין? אָמַר לֵיהֶן: כּוֹלְהוֹן מַעֲשֶׂה נִיסִין הֵי, וּמְסוֹרְגִין עָלוּ.

אֲנִימְיָנִים הִגְמוֹן שָׂאֵל אֶת רַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זָכַאי: בְּכָלֵל חֲסִירִין, וּבִפְרָט יִתְרִין? אָמַר לֵיהֶן: אוֹתָן שְׁלֹשׁ מֵאוֹת יִתְרִין – בְּכוֹרֵי כְּהוֹנָה הֵי, וְאֵין קוֹדֵשׁ מוֹצִיא קוֹדֵשׁ.

פִּיזִיצָא בּוֹ: (בְּמִדְבָר יא) וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֲסֹפֶה לִּי שְׁבָעִים אִישׁ מִזִּמְנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמַר מֹשֶׁה: אִם אֶטּוֹל שִׁשָּׁה מִכָּל שִׁבְט – הָרִי שְׁבָעִים וּשְׁנַיִם! עֲשֶׂרָה מִשִּׁשָּׁה, וּשְׁנַיִם מִחֲמִשָּׁה, אִי זֶה שִׁבְט מִקְבֵּל עָלָיו לְהִיּוֹת פָּגוּם! מָה עֲשֶׂה? נָטַל שְׁבָעִים פִּיטְקִין וְכַתֵּב עֲלֵיהֶן זָקֵן, וּשְׁנַיִם חֶלֶק, וְהִטִּילָן לְקִלְפִי. אָמַר לָהֶן: "בּוֹאוּ וּטְלוּ פִיטְקִיכֶם". כָּל שֶׁעָלָה בִּידּוֹ זָקֵן – הָיָה אוֹמֵר לוֹ: "מִנּוּךְ מִן הַשָּׁמַיִם". וְכָל מִי שֶׁעָלָה בִּידּוֹ חֶלֶק – הָיָה אוֹמֵר לוֹ: "וּמָה אַעֲשֶׂה, וּמִן הַשָּׁמַיִם הוּא".

רַבִּי יוֹדָה וְרַבִּי נְחֻמִּיָּה מְתִיב תַּנְיָא לְחֲבֵרֵיֵא: אֵילּוּ כְּתָבְתָנִי זָקֵן סִלְקְתָּ! אֵלֶּא כֶּף עֲשֶׂה, נָטַל שְׁבָעִים וּשְׁנַיִם פִּיטְקִין וְכַתֵּב עֲלֵיהֶן זָקֵן, וּשְׁנַיִם חֶלְקִין. וְהִטִּילָן לְקִלְפִי. אָמַר לָהֶן: "בּוֹאוּ וּטְלוּ פִיטְקִיכֶם". מִי שֶׁעָלָה בִּידּוֹ זָקֵן – אָמַר לוֹ: "כָּבֵר מִינּוּךְ מִן הַשָּׁמַיִם". וּמִי שֶׁעָלָה בִּידּוֹ חֶלֶק – הָיָה אוֹמֵר לוֹ: "וּמָה אַעֲשֶׂה, וּמִן הַשָּׁמַיִם הוּא".

מְתִיב תַּנְיָא לְחֲבֵרֵיֵא: הֲנֵעַ עֲצָמָךְ, שְׁעָלוּ כּוֹלָם זָקֵן! אָמַר לֵיהֶן: מַעֲשֶׂה נִיסִין הָיָה וּמְסוֹרְגִין עָלוּ. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל: קְשִׁייתָהּ קוּמִי רַבִּי אֲבָהוּ: עַל דַּעְתִּיהָ דְּתַנְיָא אַחֲרֵיֵא – מַעֲשֶׂה נִיסִים. עַל דַּעְתִּיהָ דְּתַנְיָא קְדַמְיָא – אֵינּוּ מַעֲשֶׂה נִיסִים? אָמַר לֵיהֶן: מַעֲשֶׂה נִיסִין הֵי וּמְסוֹרְגִין עָלוּ.

שָׂאֵל אֲנִימְיָנִים הִגְמוֹן לְרַבִּין יוֹחָנָן בֶּן זָכַאי: מִשָּׁה רַבְּכֶם, אוּ גִנֵּב הָיָה, אוּ לֹא הָיָה בְּקִי בַּחֲשָׁבוֹן! דְּכִתִּיב (שְׁמוֹת לז): בָּקַע לַגְלָגֶלֶת (שְׁמוֹת לח) וַיְהִי מֵאֵת כָּבֵר הַכֶּסֶף לַעֲקֶת וכו'. וְשׂוֹאֵל הַהִגְמוֹן, אֵין תַּעֲבִיד קִינְטָרָא מֵאָה לִיטְרָא – וְחֵד מִן אִישְׁתָּא גִנֵּב. וְאֵין תַּעֲבִידִינְהָ שִׁיתִין לִיטְרִין – פִּלְגָא גִנֵּב.

אמר ליה: משה רבן - גיזבר נאמן ובקי בחשבון היה. אמר ליה: והכתיב (שם): ונחשת התנופה שבעים כפר ואלפים וארבע מאות שקל, והיידא לון סלקין תשעין ושית ליטרין ואיתעביד ליה פרוטרוט. אמר ליה: משום דלא סליק קינטירא. ואין תימר דסלק קינטירא, פלגא גנב.

אמר ליה: והכתיב (שם) ואת האלף ושבע המאות וחמשה ושבעים, והיידא לון סלקין שבעים וחד ליטרין, ואת עביד ליה פרוטרוט! אמר ליה: משום דלא סליק קינטירא, פלגא גנב.

[דף ט' ע"ב] אמר ליה והכתיב (יחזקאל מוה) והשקל עשרים גרה. עשרים שקלים, חמשה ועשרים שקלים, עשרה וחמשה שקל, המנה יהיה לכם. כפרו של הקדוש ברוך הוא - כפול היה. אמר ליה: גיזבר נאמן ובקי בחשבון היה.

חדרן עלה פרק דיני ממונות

פרק שני

הלכה א' מתני' כהן גדול - דן ודנין אותו. מעיד ומעידין אותו. חולץ וחולצין לאשתו. ומייבמין לאשתו. אבל הוא אינו מייבם, מפני שהוא אסור באלמנה.

מת לו מת - אינו יוצא לאחר המיטה, ועל כל נפשת מת לא יבא לאביו ולאמו לא יטמא (ויקרא כא), אלא הן נכסין והוא נגלה, הן גיגלין והוא נכסה, ויוצא עמהן עד פתח העיר; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: אינו יוצא מן המקדש, שנאמר (ויקרא כא): ומן המקדש לא יצא.

גמרא ניקא דן, דנין אותו? וימנה ליה אנטלר! הבע עצמו, שנפלה לו שבעה. ואנטלר בשבעה?

דיני ממונות שלו בכמה? בשלשה ועשרים? נישמעניה מהדא: אין מלך יושב בסנהדרין, ולא מלך וכהן גדול יושבין בעיבור. רבי חנינא ורבי מנא, חד אמר: אין מלך יושב בסנהדרין, מפני החשד. ולא בעיבור, מפני החשד. ולא מלך וכהן גדול יושבים בעיבור, שאין כבוד המלך לישב בשבעה. תא חמי: בשבעה אין כבודו לישב, לא כל שפן בשלשה! הדיא אמרה: דיני ממונות שלו - בעשרים ושלשה.

אמר רבי לעזר: כהן גדול שחטא - מלקין אותו, ואין מעבירין אותו מגדולתו. אמר רבי מנא: כתיב (ויקרא כא): כי נזר שמן משחת אלהיו אני ה'. כביכול, מה אני - בקדושותי, אף אחרן - בקדושתו.

רבי חנינא בתובא, רבי אחא בשם ריש לקיש, כהן גדול שחטא - מלקין אותו. אין תימר בעשרים ושלשה, נמצאת עליותו וירידתו.

וריש לקיש אמר: נשיא שחטא - מלקין אותו בבית דין של שלשה. מה מחזרין ליה? אמר רבי חניי: משה! אין מחזרין ליה די קטל לון. שמע רבי יודן נשיא וכעס, שלח גנתן למיתפוס לריש לקיש, טרפון ערק לדא מונגדלא, ואית דמריין להדיא כפר חיטאי. למחר סלק רבי יוחנן לבית וועדא, וסלק רבי יודן נשיא לבית וועדא. אמר ליה: למח לית מרי אמר לון מילא דאוריאי? שרי טפח בחדא ידיה. אמר ליה: ובחדא טפחין? אלא אמר ליה: לא, ולא בן לקיש, לא.

אמר ליה: אלא אנו מפתחה? אמר ליה: בתרא מנדלא. אמר ליה: למחר אנא ואת גיפוק לקדמיה.

שלח רבי יוחנן גבי ריש לקיש: עתיד לך מילה דאורייתא, דנשייא נפיק לקדמך. נפק לקדמון ומר, דיגמא דידכון דמייא לכירייתכון, כד אתא רחמנא למיפרוק ית ישראל, לא שלח לא שליח ולא מלאך, אלא הוא בעצמו, דכתיב (שמות יב): **וְעָבַרְתִּי בָאָרֶץ מִצְרַיִם** – הוא וכל דרגון ידידיה. אמר ליה: ומה חמית מימר הא מילתא? אמר לון: מה אתון סברין, מה דחיל מינכון הוינא מנע אולפניה דרחמנא? דמר רבי שמואל בר רב יצחק: (שמואל א ב) **אֵל בָּנֵי כִּי לֹא טוֹבָה הַשְׁמָעָה**.

רבי לעזר בשם כהנא: למעלן – למעלן מקנה שפה. למטון – למטון מקנה שפה. רבי יוחנן אמר: למטון – ממש.

רבי יוחנן סלק למבקרה לרבי חנינה גו איסמרטת. שמע דמך. אמר: שלח ואיתי מגוי טבייא דשובתא, ובזעיה.

רבי יוחנן פליג על רבי יודן בתרתיה, ואתיין דרבי לעזר בשם כהנא. ואי פרי יודה – לא יפרום כל עיקר. לא אתיין דלא אלא על אביו ועל אמו פרי מאיר, דתני: על כל חמיתין אין מבדיל קנה שפה, אלא על אביו ועל אמו; דברי רבי מאיר. רבי יודן אומר: כל קרע שאינו מבדיל קנה שפה – הרי זה קרע של תפלות.

מאי כדון? חומר הוא ככהן גדול שיהא [שאינו] מבדיל קנה שפה.

כהן גדול מקריב אונן ולא אוכל; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: כל אותו חיום. רבי שמעון אומר: גומר כל העבודה שיש בידו ובא לו.

בין רבי מאיר לרבי שמעון תדא, בין רבי יודא לרבי שמעון תדא, בין רבי מאיר לרבי יודה – הכנסה.

רבי יעקב בן דסאי מפסיק ביניהון, רבי מאיר אומר: היה כפנים – היה יוצא, היה פחוץ – היה נכנס. רבי יהודה אומר: היה כפנים – היה נכנס, היה פחוץ – לא היה נכנס. רבי שמעון אומר: גומר כל העבודה שיש בידו ובא לו.

רבי יוסי בי רבי בון בשם רב הונא: מתניתא לריש לקיש, ומן המקדש לא יצא, עמון – אין יוצא, אבל יוצא הוא אחריהן, הן נכסין והוא נגלה, ויוצא עמון עד פתח העיר; דברי רבי מאיר. רבי יודן אומר: אינו יוצא מן המקדש, שנאמר: **ומן המקדש לא יצא**. יצא – לא היה חוזר.

רבי אבהו בשם רבי לעזר: אין אנינה אלא למת בלבד, דכתיב (ישעיה ג) **וְאֵנּוּ וְאָבְלוּ פֶתַחֶיהָ**.

התיב חיה בר אדא: והכתיב (ישעיה יט) **וְאֵנּוּ הִדְיָגִים**? אמר רבי חנינה:

[דף י' ע"ב] ביני מתניתא: שאין אנינת טומאה אלא למת בלבד.

תנני: אי זו היא אננינה? משעת מיתתה עד שעת קבורה; דברי רבי. וחכמים אומרים: כל אותו היום.

אשכחתי מר קולת וחומרת על דעתיה דרבי, קולת וחומרת על דעתיה דרבנן. מה מפקה מביניהון? מת, ונקבר בשעתו. על דעתיה דרבנן – אסור כל אותו היום. על דעתיה דרבי – אינו אסור אלא אותה שעה בלבד.

מת, ונקבר לאחר שלשה ימים. על דעתיה דרבנן – אסור כל אותו היום. על דעתיה דרבי – אסור עד שלשה ימים.

אתא רבי אבהו בשם רבי יוחנן ורב חסדא, תרוניהון מרין: מודה רבי לחכמים, שאין אסור אלא אותו היום בלבד. כהדא דתני, רבי אומר: תדע לך שאין אננינות לילה תורה, שהרי אמרו: אינן – טובל ואוכל פסחו לערב, והרי אמרו אננינות תורה! רבי יסא ברבי בון בשם רבי חנינא: תיפתר, שנקבר בדמדומי חמה.

הלכה ב' מתני' וכשהוא מנחם את אחרים – דרך כל העם עוברין בזה אחר זה, והממונה ממצעו בינו לבין העם. כשהוא מתנחם מאחרים, כל העם אומרים לו: "אני כפרתו". והוא אומר להן: "תתברכו מן השמים". וכשמברין אותו – כל העם מסובין על הארץ, והוא מוסב על הספסל.

גמרא הדיא אמרה: ספסל אין בו משום כפיית המיטה, כהן גדול חייב בכפיית המיטה.

תני: אין מוציאין את המת סמוך לקרית שמע, אלא אם בן הקדימו שעה אחת, או אחרו שעה אחת, כדי שיקראו ויתפלה. והתנינן: קברו את המת וחזרו: תיפתר: באינן דהוון סברין דאית בה ענה, ולית בה ענה.

תני: ההספד, וכל העוסקין בהספד – מפסיקין לקרית שמע ולא לתפילה. מעשה היה, והפסיקו רבותינו לקרית שמע ולתפילה.

[דף י"א ע"א]

התנינן: אם יכולין להתחיל ולגמור! מתניתא – ביום ראשון, מה דתני – ביום שני.

אמר רבי שמואל בר אבדומא: זה שנכנס לבגד ומוציא עומדין לתפילה, אם יודע שיכול לגמור עד שלא יתחיל שליח ציבור לענות אמן – יתפלל, ואם לאו – אל יתפלל.

באי זה 'אמן' אמרו? תרין אמורין. חד אמר: של האל הקדוש, וחד אמר: של שומע תפילה בחול.

תני, רבי יהודה אומר: היו פולין עומדין בשורה משום כבוד – חייבין. משום אכל – פטורין. ירדו לספד, הרואין פנים – פטורין, ושאין רואין פנים – חייבין.

וְהָדָא דְתַנִּינָן: בְּשִׁמְנַתְּ אֲחֵרִים – כָּל הָעָם עוֹבְרִין זֶה אַחֵר זֶה, וְהַמְּוֹנָה מִמַּצְעוּ בֵּינוּ לְבֵין הָעָם – כַּמְשָׁנָה הָרִאשׁוֹנָה. וְהָא דְתַנִּינָן: הַפְּנִימִין – פְּטוּרִין, וְהַחִיצוֹנִין – חֵיבִין כַּמְשָׁנָה הָרִאשׁוֹנָה¹.

אָמַר רַבִּי חֲנִינָה: בְּרִאשׁוֹנָה, הָיוּ מִשְׁפָּחוֹת עוֹמְדוֹת וְהָאֲבִילִין עוֹבְרִין. מִשְׁרַבְתַּת תַּחְרוֹת בְּצִיפְרִין, הִתְקִין רַבִּי יוֹסִי: שֵׁיהוּ מִשְׁפָּחוֹת עוֹבְרוֹת וְהָאֲבִילִים עוֹמְדִין. אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל דְּסוּפָּתָא: חֲזֵרוּ הַדְּבָרִים לְיוֹשָׁנָן.

הִלְכָּה ג' מִתַּנִּי' מֵלֶךְ – לֹא דָן, וְלֹא דָנִין אוֹתוֹ. לֹא מַעֲיִד, וְלֹא מַעֲיִדִין אוֹתוֹ. לֹא חוֹלֵץ, וְלֹא חוֹלְצִין אֶת אִשְׁתּוֹ. לֹא מֵיִיבֵם, וְלֹא מֵיִיבִימִין אֶת אִשְׁתּוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם רָצָה לְחַלּוֹץ וּלְיִיבֵם – זָכוּר לְטוֹב. אָמְרוּ לוֹ: אִם רָצָה – אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

וְאֵין נוֹשְׂאִין אֶת אֱלֻמְנָתוֹ. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: נוֹשֵׂא הוּא הַמֵּלֶךְ אֱלֻמְנָתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ, שֶׁכֵּן מוֹצִינוּ בְּדוֹד שֶׁנֹּשֵׂא אֱלֻמְנָתוֹ שֶׁל שְׂאוּל, שֶׁנֶּאֱמָר (שְׁמוּאֵל ב יב): **וְאִתְּנָה לָךְ אֶת בֵּית אֲדֹנֶיךָ וְאֶת נָשִׁי אֲדֹנֶיךָ בְּחִיקָךְ.**

גְּמָרָא לֹא דָן. וְהִכְתִּיב (שְׁמוּאֵל ב יב): **וַיְהִי דָוִד עֹשֶׂה מִשְׁפָּט וְצִדְקָה לְכָל עַמּוֹ,** וְתִמְרַחֵם? אָמַר מַעֲתָה: הָיָה דָן הַדִּין, זִיכָּר הַחַיִּיב, וְחַיִּיב הַחַיִּיב, הָיָה הַחַיִּיב – עָנִי – נוֹתֵן לוֹ מִשְׁלוֹ. נִמְצָא עוֹשֶׂה דִין לְזֶה, וְצִדְקָה לְזֶה.

רַבִּי אוֹמֵר: הָיָה דָן, וְזִיכָּר הַחַיִּיב, וְחַיִּיב הַחַיִּיב – מַעֲלָה עָלָיו הַמִּקּוֹם פִּילוּ עֹשֶׂה צִדְקָה עִם הַחַיִּיב שֶׁהוֹצִיא גְּזִילָה מִיָּדוֹ.

וְלֹא דָנִין אוֹתוֹ. עַל שֵׁם (תַּחֲלִים יז) **מִלְּפָנֶיךָ מִשְׁפָּטִי יֵצֵא.** רַבִּי יִצְחָק בִּשְׁם רַבִּי: הַמֵּלֶךְ וְצַבּוּר נִידוּנִין לְפָנָיו בְּכָל יוֹם, שֶׁנֶּאֱמָר (מַלְכִּים א ח): **לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט עֲבָדָיו וּמִשְׁפָּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ.**

רַבִּי יוֹדֵן אוֹמֵר: אִם רָצָה לְחַלּוֹץ וּלְיִיבֵם – זָכוּר לְטוֹב. אָמְרוּ לוֹ: אִם אוֹמֵר אֵת כֵּן נִמְצָאתָ פְּהִיגָם כְּבוֹד הַמֵּלֶךְ.

אֵין נוֹשְׂאִין לֹא אֱלֻמְנָתוֹ וְלֹא גְרוּשָׁתוֹ שֶׁל מֶלֶךְ. עַל שֵׁם: **וְתִהְיֶינָה צָרּוֹת עַד יוֹם מָתָן אֱלֻמְנוֹת חַיִּית** (שְׁמוּאֵל ב, כ, ג).

רַבִּי יוֹדָה בֵּר פְּזִי בִשְׁם רַבִּי פְּזִי בִשְׁם רַבִּי יוֹחָנָן: מִלְּמַד שֶׁהָיָה דָוִד מְקַלְעֵתָן וּמְקַשְׁטֵתָן וּמְכַנִּסָן לְפָנָיו בְּכָל יוֹם, וְאוֹמֵר לְיִצְרוֹ הָרַע: תִּאֲבָתָה דְּבַר הָאֶסּוּר לָךְ, חֵיקָךְ שְׂאֵנִי מִתְּאִיבָךְ דְּבַר חֲמוּתָךְ לָךְ.

רַבְּנִין דְּקִיסְרִין אָמְרִין: אֶסּוּרוֹת מִמֶּשׁ הָיוּ, וּמִה כָּלִי הַדִּיּוֹט שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן הַדִּיּוֹט – אֶסּוּר לְמַלְךְ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ. כָּלִי הַמֵּלֶךְ שֶׁנִּשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן הַדִּיּוֹט – אֵינוֹ דִּין שֵׁיהָא הַמֵּלֶךְ אֶסּוּר לְשַׁמֵּשׁ בָּהֶן.

רבי יודן אומר: נושא המלך אלמנות המלך, שמצינו בדרך שנשא אלמנות שאול, שנאמר (שמואל ב יב): **וְאַתָּה לךָ אֶת בֵּית אֲדֹנֶיךָ וְאֶת נְשֵׁי אֲדֹנֶיךָ בַּחֲקֶךָ**. זו רצפה, ואביגיל, וכת שבע.

[דף י"א ע"ב]

שאלה בנים היו להצרון, דכתיב (דברי הימים א ב, כט) **וּבְנֵי חֲצֹרֹן יִרְחֻמָּאֵל וְאֶת רֶם בְּלוּבִי**. הוא ירחמאל קדמו! אלא שנשא אשה גויה להתעטר בה, דכתיב (שם שם, כו): **וַתְּהִי אִשָּׁה אַחֶרֶת לִירְחֻמָּאֵל וּשְׁמָהּ עֲטָרָה הִיא אִם אוֹנֶם**, שהכניסה אננה לתוך ביתו.

ורם הוליד את עמינדב ועמינדב הוליד את נחשון ונחשון הוליד את שלמא ושלמא הוליד את בעז ובעז נשא את רות. הא נבל אתי מן דכלובי. אמר נבל, לית בישראל בר טבין סגין מישראל, הדיא הוא דכתיב (שמואל א כה) **וְאִישׁ בְּמַעוֹן וּמַעֲשָׂהוּ בְּכַרְמֹל וְהָאִישׁ גָּדוֹל מְאֹד**. והוא כלובי – דאתי מן כלובי. **וַיִּשְׁמַע דָּוִד בַּמַּדְבָּר כִּי גָזַז נָבָל, וְאָמַרְתָּם בָּהּ לַחִי, לְקִיּוּמָא. וְאַתָּה שָׁלוֹם וְגו'.** אמר רבי יוסטא בר שונם: נעשו מחנה. וענן נבל את עבדי דוד וגו'.

ומניין לדיני נפשות שמתחילין מן הצד? תנא שמואל חזקן קומי רבי אחא: (שם) **וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאַנְשָׁיו וְגו' וַיַּעַט בָּהֶם**. מהו וַיַּעַט בָּהֶם? אפחון במילין.

ועתה דעי וראי מה תעשי ותפגש אתם. גילת שוקה וחלכו לאורה. ותפגש אתם – הוקרו בולם. ודוד אמר אף לשקר שמרתי וגו' משתינ בקיר. מה עיסקיה דכלבא משתינ בכתלא? אפילו על כלבא לינא חיים.

ותרא אביגיל את דוד וגו'. אמרה ליה: מרי דוד, אנא מה עבדית? בניי מה עבדון? בעירי מה עבד? אמר לה: מפני שקילל מלכות דוד. אמרה ליה: ומלך אתה? אמר לה: ולא משחני שמואל למלך? אמרה לו: עדיין מוניטה דמין שאול קנים.

ואני אמתך – מלמד שתבעה לתשמיש. מיד הוציאה בתמה והראת לו. אמר לה, וכי רואין בתמין בלילה? אמרה ליה: ולא ישמעו אנניך מה שפיד מדבר! בתמין אין רואין בלילה, ודיני נפשות דנין בלילה? אמר לה: כבר נגמר דינו מבעוד יום. אמרה לו: **וְלֹא תִהְיֶה זֹאת לָךְ לְפֹקָה**. אמר רבי לעזר: פקפוקי דברים היה שם.

רבי לוי הוה עבר פרשתא, והוה רבי זעירא מפקד לחברייא: עלון ושמעון קליה דרבי לוי דרש, דלית איפשר ליה דהוא מפקא פרשתא דלא ריבון. עאל ומר לון **"לא"**. ושמע רבי זעירא ומר: אוף באגדתיה אית ריבון.

לְפֹקָה – פקפוקי דברים היה שם. אמרה ליה: בד תיפוק פקפוקתך, והו אומרים עליה: שופך דמים את. ולמכשול עון אתה עומד להפשל באשת איש. מוטב אחת ולא שתים. עתידה רובה מן הדא מייתי, לא תהא דא בדא.

וּלְשֹׁפֹךְ דָּם. עומד אתה למלוך על ישראל, והן אומרים עליה: שופך דמים היה. והדא דתימר: כל המקלל מלכות בית דוד – חייב מיתה. אדיין מהוסר כפא את.

וְזָכַרְתָּ אֶת אֲמַתְךָ, מְלֻמֵּד שֶׁשֶׁקֶרָה עֲצָמָה. וְכִינּוּן שֶׁשֶׁקֶרָה עֲצָמָה – פְּגָמָה חֲבִיתוֹב. בְּכָל קִרְיָא אֶת קָרִי אֲבִיגַיִל בַּר מִתְדִין פְּסוּקָא: **וַיֹּאמֶר דָּוִד לְאַבְיגַיִל בְּרוּךְ הַשֵּׁם וְגו'** מִבּוֹא בְּדָמִים – דָּם נִידָה וְשִׁפְכּוֹת דָּמִים.

הַלֵּכָה ד' מִתְנִי' מֵת לֹא מֵת – אֵינוֹ יוֹצֵא מִפְּתַח פְּלִטוּרִין שְׁלֹו. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: אִם רָצָה לְצֵאת אַחֵר הַמִּיטָה – יוֹצֵא, שֶׁכֵּן מִצִּינוּ בְּדוֹד שִׁינֵּיא אַחֵר מִימְתָּו שֶׁל אֲבָנָר, שֶׁנֶּאֱמַר (שְׁמוּאֵל ב' א): **וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד הֵלֵךְ אַחֲרֵי הַמָּטָה**. אָמְרוּ לוֹ: לֹא הָיָה הַדָּבָר אֱלָא לְפָנִים אֶת הָעַם. וְכִשְׁמֹכְרִין אוֹתוֹ – כָּל הָעַם מְסֻבִּין עַל הָאָרֶץ, וְהוּא מִיסֵּב עַל הַדֶּרֶגֶשׁ.

[דף י"ב ע"א]

גְּמָרָא הֵדָא אָמְרָה: דֶּרֶגֶשׁ – יֵשׁ בּוֹ מִשּׁוּם כְּפִיית הַמִּיטָה. הַמֶּלֶךְ – אֵינוֹ חַיִּיב בְּכְפִיית הַמִּיטָה. אֵיךְ תִּנְיִי תִנְיִי: הַנָּשִׁים מְחַלְכֹּת תַּחֲוִילָה, וְהָאֲנָשִׁים אַחֲרֵיהֶם. וְאֵיךְ תִּנְיִי תִנְיִי: אֲנָשִׁים תַּחֲוִילָה, וְהַנָּשִׁים אַחֲרֵיהֶם. מֵאֵן דְּמַר הַנָּשִׁים תַּחֲוִילָה – שֶׁחֵן גָּרְמוּ מִימְתָה לְעוֹלָם. מֵאֵן דְּמַר הָאֲנָשִׁים תַּחֲוִילָה – מִפְּנֵי כְבוֹד בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל, שֶׁלֹּא יְהִי מִכִּיטִין בְּנָשִׁים.

וְהַכְּתִיב (שְׁמוּאֵל א' א): **וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד הֵלֵךְ אַחֲרֵי הַמָּטָה**. אָמְרוּ: לֹא הָיָה דְּבָר אֱלָא לְפָנִים. מֵאֵן דִּהְיוּ מִפְּנִים לְנָשִׁיא תְּוֹה מִפְּנִים לְגוֹבֶרְיָא, וּמֵאֵן דִּהְיוּ מִפְּנִים לְגוֹבֶרְיָא תְּוֹה מִפְּנִים לְנָשִׁיא.

כְּתִיב (שְׁמוּאֵל א' ו): **וַיִּסַּב דָּוִד וְגו'**. מֵהוּ אֶחָד הָרִיקִים? אָמַר רַבִּי בָּא בַר כְּהֵנָא: הָרִיקִים שֶׁבְּרִיקִים, זֶה אֶרְכֶּסֶטֶס. אָמְרָה לוֹ: הַיּוֹם נִגְלָה כְבוֹד בֵּית אָבָא! אָמְרוּ עָלָיו עַל בֵּית שְׁאוּל: שְׁלֹא רָאוּ אוֹתָן לֹא עָקֵב וְלֹא גוֹדֵל מִימִיחָן. הֵדָא הוּא דְּכְתִיב (שְׁמוּאֵל א' כד): **וַיָּבֹא אֶל גְּדֵרוֹת הַצֹּאן**. רַבִּי בּוֹן בַּר רַבִּי לְעֹזֶר: גְּדֵר לְפָנִים מִגְּדֵר הָיָה.

וַיָּבֹא שְׁאוּל לְהַסֵּךְ אֶת רִגְלָיו, תְּוֹה חֲמִי לִיָּה מִשְׁלָשֶׁל צִיבְחָר וּמִסְלָק צִיבְחָר. אָמַר: אֶרֶז מִנֶּעַ בְּתִדִין צְנִיעָה. הֵדָא דִּי מִר לִיָּה (שֵׁם פְּסוּק' ו'): **הַנָּה הַיּוֹם הַזֶּה אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וְגו'**. וְאַחֲסָ עָלֶיךָ אֵין כְּתוּב, אֱלָא וְתַחֲסָ עָלֶיךָ – צְנִיעוּתָךְ הִיא חֲסָה עָלֶיךָ.

וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל מִיכָל וְגו'. וְעַם הָאֲמָהוֹת אֲשֶׁר אָמְרָתָ עִמָּם אֲכַבְדָּה שְׂאִינָן אֲמָהוֹת. אֱלָא אֲמָהוֹת.

וּבְפִמָּה נִעְנֶשְׁתָּה? וּלְמִיכָל בַּת שְׁאוּל לֹא הָיָה לָהּ ווֹלָד. וְהַכְּתִיב (שְׁמוּאֵל ב' א): **וְהַשָּׂשִׁי יִתְרָעַם לְעִגְלָה אֲשֶׁתוֹ!** אֱלָא שְׁנַעַת כְּעִגְלָה וּמִתָּה.

אֵין לָךְ אָדָם בְּיִשְׂרָאֵל שְׁבִיחָה עֲצָמוֹ עַל הַמִּצּוֹת יוֹתֵר מִדָּוִד! מִפְּנֵי מַה בִּיחָה עֲצָמוֹ עַל הַמִּצּוֹת? שְׁהָיוּ מִכִּיטִין בְּאֶרֶז וּמִתִּים, דְּכְתִיב (שְׁמוּאֵל א' ו) **וַיָּךְ בְּאֲנָשֵׁי בֵית שֹׁמֶשׁ וְגו'**. רַבִּי חֲנִינְיָה וְרַבִּי מְנַא, חֵד אָמַר: **וַיָּךְ בָּעַם שִׁבְעִים אִישׁ** – זֶה סְנֵהֲדִרִין, וְחִמְשִׁים אֶלֶף – שְׁהָיוּ שְׁקוּלִין כְּגוֹד חִמְשִׁים אֶלֶף. וְחֵד אָמַר: **וַיָּךְ בָּעַם שִׁבְעִים אִישׁ** – זֶה סְנֵהֲדִרִין, וְחִמְשִׁים אֶלֶף – מֵעַם הָאָרֶץ.

כְּתִיב (תְּהִלִּים קלא) **שִׁיר הַמַּעֲלוֹת לְדָוִד ה' לֹא גָבַהּ לִבִּי** – בְּשַׁעָה שֶׁמִּשְׁחָנִי שְׁמוּאֵל. וְלֹא רָמִי עֵינִי – בְּשַׁעָה שֶׁהֲרַגְתִּי אֶת גּוֹלִית. וְלֹא הִלְכָתִי בְּגִדְלוֹת – בְּשַׁעָה שֶׁהֲעֵלִיתִי בְּאֶרֶז.

ובנפלאות ממני – בשעה שהחזירוני למלכותי. אלא, אם לא שויתי ודוממתי בגמל עלי אמו בגמל עלי נפשי. בהן ינקא דנחית ממעי אימיה, בן תוות נפשי עלי.

הלכה ה' מתני' ומוציא למלחמת הרשות על פי בית דין של שבעים ואחד. ופורץ לו דרך, ואין ממחין בידו. דרך המלך – אין לה שעור. וכל העם בוזזין ונותנין לפניו, והוא נוטל חלק בראש.

גמרא דכתיב (במדבר כו) על פיו יצאו ועל פיו יבאו.

ופורץ לעשות לו דרך. דכתיב (שמואל א ל) נהגו לפני המקנה ואמרו זה שלל דוד.

הוא היה עם דוד באפס דמים. רבי יוחנן אמר: בחקל סופקתה. ורבי שמואל אמר: שמשם נפקו דמים.

ופלשתיים נאספים וגו'. רבי יעקב דכפר חנן אמר: עדשין היו, אלא שהיתה ענבה שלהן יפה כשל שעורים. אמר רבי לוי: אילו הן הפלשתיים שהיו באין וקופין בשעורין, והולכין להן נמוכין בעדשין.

כתוב אחד אמר: ותהי שם חלקת השדה מליאה שעורים. וכתיב: מליאה עדשים. רבי שמואל בר נחמן אמר:

[דף י"ב ע"ב]

שנה אחת היתה ושתי שדות היו, אחת שעורים ואחת עדשים. פשיטא ליה לאפיד וליתן דמים. דילמא פשיטא ליה לאפיד שלא ליתן דמים, אי זה מהן יאבד ואי זה מהן יתן דמים, של עדשים ושל שעורים. אלא של עדשים – מאכל אדם, ושל שעורים – מאכל בהמה. של עדשים – אינה חייבת בחלה, ושל שעורים – חייבת בחלה. עדשים – אין עומר בא ממנה, שעורים – עומר בא ממנה.

ורבנן אמרי: שדה אחת ושתי שנים היו. היה למד משל אשתקד! ואין למדין משנה לחבירתה. ויתיצבו בתוך החלקה ויצילוה. כתוב אחד אמר: ויצילוה. וכתוב אחד אמר: ויצילוה. אלא מלמד: שהחזירה לבעליה, והיתה חביבה עליו בשדה מליאה פרבוס.

כתיב (שמואל ב כג) ויתאו דוד ויאמר מי ישקני מים מבאר בית לחם וגו'. רבי חייא בר בא אמר: הלכה נצרכה לו.

ויבקעו שלשה. ולמה שלשה? שאין הלכה מתבררת פחות משלשה.

ולא אבה דוד לשתות. לא אבה דוד שתקבע הלכה על שמו. ויסף אתם לה' – קבעה מסכת לדורות, ופורץ לעשות לו דרך.

בר קפרא אמר: חג היה וניסוף מים, והיתר בקה היה.

ויבקעו שלשה ולמה שלשה? אחד הורג, ואחד מפנה הרוגים, ואחד מכנים צלוחית בטהרה.

כתוב אחד אומר: **וַיִּנְסֹף אֶתֶּם לֵה**, וכתוב אחד אומר: **וַיִּסֹּף**. מאן דמר: **וַיִּסֹּף** – מסייע לרבי חייא בר בא. מאן דמר: **וַיִּנְסֹף** – מסייע לבר קפרא.

רבי חונא בשם רבי יוסי: הילכות שבויים נצרכה לו. רבי שמעון בר רבי אומר: בנזין בית המקדש נתאווה.

הלכה ו'

מתני' לא ירבה לו נשים, אלא שמונה עשרה. רבי יהודה אומר: מרבה הוא לו, ובלבד שלא יהו מסירות את לבו. רבי שמעון אומר: אפילו אחת והיא מסירה את לבו – הרי זה לא ישאנה. אם בן למה נאמר (דברים יז) **וְלֹא יִרְבֶּה לוֹ נָשִׁים**? דאפילו כאביגיל.

ולא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו. ובסוף וזהב לא ירבה לו, אלא כדי שיתן אפסנניא. וכותב לו ספר תורה לשמו. יוצא למלחמה – והוא עמו. נכנס – והוא עמו. יושב בדין – והוא אצלו. מיסב – והוא בנגדו. שנאמר (דברים יז): **וְהִיתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּיו**.

אין רוכבין על סוסו, ואין יושבין על פסאו, ואין משתמשין בשרביטו. ואין רואין אותו ערום, ולא בשחורא מסתפר, ולא בבית המרחץ. שנאמר (דברים יז): **שׁוֹם תִּשִּׂים עָלֶיךָ מֶלֶךְ** – שתהא אימתו עליך.

גמרא רב כהנא אומר: על שם: **הַשָּׂשִׁי יִתְרַעַם לַעֲגֻלָּה** (שמואל ב ג, ח). ומה כתיב תמן (שם יב, ח) **וְאִם מַעֲט, וְאִסְפָּה לָךְ כֶּהֱנָה וְכַהֲנָה**.

לא ירבה לו סוסים אלא כדי מרכבתו. על שם: **וַיַּעֲקֹר דָּוִד אֶת כָּל הָרֶכֶב וְגו'.**

ובסוף וזהב לא ירבה לו, אלא כדי ליתן אפסנניא. רבי יהושע בן לוי אומר: ובלבד אפסנניא של שנה זו בלבד.

אמר רבי אחא: אמר שלמה:

[דף י"ג ע"א]

שלשה דברים שישחקו עליהן מידת הדין – חיללתים. לא ירבה לו נשים, וכתוב (מלכים א יח) **וְהִמְלִיךְ שְׁלֹמֹה אֶהָב נָשִׁים נִכְרִיּוֹת**. רבי שמעון בן יוחי אומר: אהב ממש לזנות.

חנניה בן אחי רבי יהושע אומר: על שם (דברים י) **לֹא תִתְחַתֵּן בָּם**.

רבי יוסי אומר: למושכן לדברי תורה ולקרבו תחת כנפי השכינה. רבי ליעזר אומר: על שם: (נחמיה יג) **גַּם אוֹתוֹ הַחֲטִיאוּ הַנָּשִׁים הַנִּכְרִיּוֹת**. אשפח תימר: רבי שמעון בן יוחי וחנניה ורבי ליעזר – תדא. ורבי יוסי פליג על תלתייהון.

לא ירבה לו סוסים. וכתוב (מלכים א ח) **וַיְהִי לְשֹׁלֹמֹה אַרְבָּעִים אֲלָף אֲרוֹת סוּסִים לְמֶרְכָּבוֹ וּשְׁנַיִם עָשָׂר אֲלָף פָּרָשִׁים** – בטלנים היו. וההדיוט – מותר בכולן.

ובסוף וזהב לא ירבה לו מאוד. וכתוב (מלכים א י) **וַיִּתֵּן הִמְלִיךְ אֶת הַכֶּסֶף בִּירוּשָׁלַם בְּאַבְנִים**. ולא היו נגזכות? אמר רבי יוסי בן חנניה: אבני עשר אמות ושמונה אמות.

מסכת מנחות פרק עשירי

א. רבי מאיר אומר: מה תלמוד לומר עשרון עשרון? אחד נגדש ואחד שאינו נגדש, זה שהיה נגדש בו היה מודד לכל המנחות. זה שלא היה נגדש בו היה מודד לחביתי כהן משיח. וכלן היה שם, לא מדת שלשה דפר ולא מדת שנים לאיל, אלא אפלו ששים פרים וששים אילים, עשרון אחד היה מודד לכלן, שנאמר (ויקרא יד, כא): "למנחה ולג שמן", שמן לכל מנחה ולוג שמן. שבועה מדות של לח היו במקדש, רביעית חצי לוג, ולוג רביע הין, ושליש הין והין. רבי יהודה אומר: הין, וחצי הין, ושלישית הין, ורביעית הין לוג, וחצי לוג ורביעית. רביעית מה היתה משמשת? בה היה מודד לחביתי כהן משיח. חצי לוג מה היה משמש? בו היה מודד שלשת לוגין ומחצה למנורה, וחצי לוג לכל נר. לוג, בו היה מודד לכל המנחות, רביע הין מה היה משמש? כל מין צאן, גדולים וקטנים, זכרים ונקבות, מפני שכלן שוין בנסכים, גבילים זה בזה. שלישי הין, הוא היה אומר: עני שכללן לא היה משמש אלא בנסכי אילים, בן שתיים ומתן למעלה. חצי הין מה היה משמש? כל מין בקר גדולים וקטנים, זכרים ונקבות, מפני שכלן שוין בנסכים, וגבילין זה בזה. רבי שמעון אומר: לא היתה מדת שבועה במקדש הין, שאין נותנין מדה אחת לשני פרים, מדה אחת לשני אילים, מה היה מביא תחתיהם? לוג ומחצה. אמר רבי יהודה: וכי היה שם חצי לוג ולוג? אמר לו רבי שמעון: אם כן, יכול לפרנס כלן ברביעית אלא שאין מדה במקדש משמשת תחת חכרתה. רבי אלעזר בר רבי צדוק אומר: ארבע מדות של לח היו במקדש: - רביעית, וחצי לוג, ולוג, והין, היה שם, ושנותות היו בהין: - עד כאן לפר, עד כאן לאיל, עד כאן לפכש, חצי לוג לתורה, ורביעית לנזיר.

ב. אין מקדישין בפנים אלא בחוץ. אין מערבין נסכי כבשים בנסכי פרים ואילים. במה דברים אמורים? במנחות, בסלת, ובשמן. אבל ביין מערבין נסכי יחיד בנסכי יחיד, ונסכי צבור בנסכי צבור, של יחיד בשל צבור, ושל יום בשל אמש, ושל היום בשל מחר. במה דברים אמורים? שלא קדשו בכלי, אבל בזמן שקדשו בכלי - אין מערבין של יום בשל מחר, מפני שנפסלים בלינה. כל ברוצי מדות הלח בלח - קדש. ובביש - חול. מפני מה בלח קדש? מפני שנמשחות מבפנים. מפני מה בביש חול? מפני שאין נמשחות. כל ברוצי מדות הללו, אם יש שם זבח אחר - יקרב עמו. ואם לאו - יפסלו בלינה. ואם לאו - תעבר צורתן ויצא לבית השרפה. ואם לאו - ימכרו לחיבי זבח אחר, יבוא מהן קיץ המזבח, מה הן לוקחין בהן? עולות! ומקיצים בהן את המזבח.

ג. כל קרבנות צבור אין בהם סמיכה, חוץ מפר הבא על כל המצות ושעירי עבודת כוכבים שהן טעונים סמיכה; דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: שעירי עבודת כוכבים אין טעונין סמיכה. מה היה מביא תחתיהן? שעיר המשתלח. אמר לו רבי שמעון: והלא אין סמיכה אלא בבועלים. שעיר המשתלח סומכין עליו אהרן ובניו כאחד. אמר לו רבי יהודה: אף הן מתכפרין בו. כלל אמר רבי שמעון: כל הבא על עברות מצוה ידועה ודמו נכנס לפנים - טעון סמיכה, כל שאין בא על עברות מצוה ידועה ואין דמו נכנס לפנים - אין טעון סמיכה. היורש ואחד עשר שבמעשר - הרי אלו ממירין, טעונין סמיכה ונסכים; דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר: היורש אינו ממיר ואחד עשר שבמעשר אינו ממיר, מפני שהיא תמורה ואין תמורה עושה תמורה. אמר לו רבי יהודה: אלו היה תמורה היה קרב, אלא זבח היה ונסכים היו בפני עצמן, כיצד סומך? זבח עומד בצפון ופניו במערב,

ובקפּה אחת. בחול - בשלשה, ובשֵׁלש קפות ובשֵׁלש מגלות. וחכמים אומרים: אחד שבת ואחד חול - בשלשה, בשלש קפות ובשֵׁלש מגלות. עמר הִיָּה בא מבקעת בית מקלה של נחל קדרון, מקדמת היתה, וישנה, כבת שלש סאין היתה, וחמה זורחת מתוכה ושוקעת לתוכה, הִיָּה ניר לחציה וזורע חציה. שומרי ספיחין בשמיטין ויובלות להביא מהן עמר ושתי הלחם - נוטלין שְׁכָרָן מתרומת הלשכה. ומשם היו מביאין, בין מרבה ובין מדבר מועט, הן היו דמים. הרוצה להתנדב - אין שומעין לו. רבי יוסי אומר: הרוצה להתנדב - ינדב, ובלבד שימסרם לצבור.

ו. יום הגף שחל להיות בשבת - דוחה את השבת בקצירת העמר. כיצד היו עושין? שלוחי בית דין יוצאין מערב יום טוב, נוטלין את הקפות ואת המגלות, ומסרגין שם בעומד שלש סאין, ומניחין את הקפות ואת המגלות, ובאין. יום טוב סמוך לחשכה היו יוצאין, ואוכלוס גדול היה יוצא עמהן, כיון שחשכה. אמר להן: בשבת זו? בשבת זו? בשבת זו? בקפה זו? בקפה זו? בקפה זו? רבי אלעזר ברבי צדוק מוסיף: אף, במגל זו? במגל זו? במגל זו? - שלש פעמים על כל דבר ודבר, והן אומרים לו: הן! הן! הן! אקצר? אומרים לו: קצור! וכל כך למה? מפני ביתוסין, שהיו אומרים: "אין קצירת העמר במוצאי יום טוב". קצרוהו ונתנהו לקפות והביאו לעזרה, היו מהבהבין אותו באור, כדי לקים בו מצות קלי; דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: אין לשון הוא זה, אלא אבוב של נחשת הִיָּה מְקַב נְקִיבִים, כדי שתהא האור יוצא בכלו בעזרה, והרוח מנשבת בו, ונתנהו לרחים של גרוסות, להוציא ממנו עשרון שמנופה בשלש עשרה נפה. והשאר נפדה ונאכל לכל אדם, ומיב בחלה, ופטור מן המעשרות. רבי עקיבא מחיב בחלה ובמעשרות. בא לו לעשרון, נתן שמנו ולבונתו, יצק, וכלל,

סומך במערב ופניו במערב, מניח שתי ידיו על גבי קרניו של זבח, ולא הִיָּה מניח ידיו על גבי זבח, ולא הִיָּה מניח ידיו זו על גבי זו, ולא הִיָּה דבר חוצץ בין ידים לקרנות, מתודה עליו עון עברה על חטאת, עון חטאת על אשם, עון אשמה על עולה, עון לקט שכחה ופאה שאין להם ודוי; דברי רבי יוסי הגלילי. אמר לו רבי עקיבה: על מה עולה מכפרת? על דברים שיש בהן ענש? הרי זה ענש אמור, על לא תעשה שלחן אמורה, על מה עולה מכפרת? על מצות עשה, ועל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה. סמיכה נוהגת בכהנים, ולוים, וישראלים, וגרים, ועבדים משחררין, חללין, נתינין, וממזרין, סריס אדם, סריס חמה, פצוע דכה, וכורות שפכה. אין נוהגת לא בעובדי כוכבים, ולא בנשים, ולא בעבדים ולא בקטנים.

ד. חמשה שהביאו זבח אחד - כלן סומכין עליו. ולא כלן כאחד סומכין עליו, אלא כל אחד ואחד סומך סומך ומסתלק. סמיכה בשלשה. סמיכת זקנים בשלשה. רבי יהודה אומר: בחמשה. לא כלן כאחד סומכין עליו, אלא אחד ואחד סומך ומסתלק. איל המלואים אהרן ובניו כאחד, כשם שהסמיכה בטהורין, כך שחיטה בטהורין, תקף לסמיכה שחיטה, במקום שסומכין שוחטין. תנופה נוהגת בכהנים, בלוים וישראלים, בגרים ועבדים משחררים, חללים נתינין ממזרין, וסריס אדם וסריס חמה, פצוע דכה וכורות שפכה - אין נוהגת, לא בעובדי כוכבים, ולא בנשים, ולא בעבדים, ולא בקטנים. חמשה שהביאו זבח אחד - אחד מניף על ידי כלן. המשלח זבחו ביד אחר - כהן מניף על ידו, והאשה - כהן מניף על ידיה.

ה. רבי ישמעאל אומר: העמר הִיָּה בא בשבת - משלש סאין. ובחול - מחמש סאין. וחכמים אומרים: אחד בשבת ואחד בחול - משלש הִיָּה. אבא שאול אומר: בשבת - הִיָּה נקצר ביחיד, במגל אחת

והניף והגיש. קמץ והקטיר, והשֵׁאֵר נֶאֱכַל לכהֲנִים, מִשְׁקָרֵב הָעֶמֶר - יוֹצֵאִין וּמוֹצֵאִין אֶת שׁוֹקֵי יְרוּשָׁלַיִם, שְׁמָלָא קִמַּח וְקָלִי, שְׁלֹא בִרְצוֹן חֲכָמִים; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. וְחֲכָמִים אוֹמְרִים: בִּרְצוֹן חֲכָמִים הֵן עוֹשִׂין. מִשְׁקָרֵב הָעֶמֶר - הֵתֵר הִתְדָּשׁ מִדֶּ. הִרְחוּקִין מִתְּרִין מִחֲצוֹת הַיּוֹם וְלֵהֲלֵן. מִשְׁתָּרֵב הַבֵּית, הִתְקִין רֶכֶן יוֹחֲנָן בֶּן זַכָּאי, שֶׁיֵּהָא יוֹם הַנֶּהֱפֵךְ - כְּלוֹ אֶסוּר. אָמַר רַבִּי יְהוּדָה: וְהָלֹא מִן הַתּוֹרָה הוּא אֶסוּר! שְׁנָאֵמַר (וּמִקְרָא כג, יד): "עַד עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה"; מִפְּנֵי מָה הִרְחוּקִין מִתְּרִין מִחֲצוֹת הַיּוֹם וְלֵהֲלֵן? מִפְּנֵי שִׁיּוּדְעִין שְׁאִין בֵּית דִּין מִתְּעַצְלִין בּוֹ. הָעֶמֶר - הִיָּה מִתִּיר בְּמִדְיָהּ. וְשְׁתֵּי הַלֶּחֶם - בְּמִקְדָּשׁ. כִּיּוֹן שְׁקָרְבוּ שְׁתֵּי הַלֶּחֶם, הִתְחִילוּ מִבֵּיאִין מִנְחוֹת וְנֹסְכִים מִכָּל מְקוֹם, אִין נִמְנָעִין וְאִין מִבֵּיאִין מִנְחוֹת בְּטוֹבָלָן.

מִסֶּכֶת מִנְחוֹת פָּרָק אֶחָד עָשָׂר

א. אַחַת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְאַחַת לֶחֶם הַפָּנִים, לִישְׁתֵּן וְעִרְכֶּתֶן בַּחוּץ וְאַפִּיתֶן בְּפָנִים, וְאִין דּוּחֹת אֶת הַשֶּׁבֶת; דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: כָּל מַעֲשִׂיהֶן בְּפָנִים. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: כָּל מַעֲשִׂיהֶן בַּחוּץ, שֶׁהִיָּה רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: לְעוֹלָם אֵל תִּמְנַע לומר 'אַחַת שְׁתֵּי הַלֶּחֶם וְאַחַת לֶחֶם הַפָּנִים', כְּדֶרֶךְ שְׁכָשׁוֹת בְּעֶזְרָה כֶּף כְּשֵׁרוֹת בְּבֵית פֶּאֶגִי. כְּדֶרֶךְ שְׁנַפְסָלוֹת בְּעֶזְרָה כֶּף נַפְסָלוֹת בְּבֵית פֶּאֶגִי, וְלִשְׁכָּה הִיָּתָה לָהּ בְּפָנֵי עֲצֻמָּה, וְהִיָּה עוֹשֶׂה אוֹתָהּ בַּתּוֹכָהּ. תִּנּוּר הִיָּה לָהּ כְּמִין מִזְרֵת מְרַבֵּעַ, שֶׁל שְׁתֵּי הַלֶּחֶם הִיָּה מִחֲזִיק אֶחָד וְשֶׁל לֶחֶם הַפָּנִים הִיָּה מִחֲזִיק שְׁתֵּים. שְׁלֹשָׁה דְּפוּסִים הִיוּ שֵׁם: הָאֶחָד לַתִּנּוּר וְאֶחָד לְבִצָּק, וְאֶחָד שֶׁהוּא רוּדָה וְנוֹתָנוּ לְאַלְפָס כְּדֵי שְׁלֹא יִקְלָקְלוּ אֶת הַלֶּחֶם. מִנְחוֹת יֵשׁ בָּהֶן מַעֲשֶׂה כָּלִי בְּפָנִים, טָחָן וְהִרְקִידֵן בַּחוּץ, לִישְׁתֵּן וְעִרְכֶּתֶן וְאַפִּיתֶן בְּפָנִים, וּבָזָר - כְּשֵׁרוֹת, עַד שֶׁיִּבְיָאוּ לְבֵית הַקְּמִיצָה.

ב. כָּל הַמִּנְחוֹת, אִין דּוּחֹת, לֹא אֶת הַשֶּׁבֶת וְלֹא אֶת הַטְּמֵאָה, חוּץ מִחֲבַתִּי כֶּהֱן מְשִׁיחַ, מִפְּנֵי שֶׁיֵּשׁ לוֹ זְמַן קְבוּעַ. זֶה הַכֹּלֶל, כָּל שֶׁיֵּשׁ לוֹ זְמַן קְבוּעַ מִן הַתּוֹרָה, וְאִין יִכּוֹל לַעֲשׂוֹת מִעֲרֵב שֶׁבֶת דּוּחָה אֶת הַשֶּׁבֶת, וְכָל שְׁאִין לוֹ זְמַן קְבוּעַ מִן הַתּוֹרָה וְיִכּוֹל לַעֲשׂוֹת מִעֲרֵב שֶׁבֶת - אִין דּוּחָה אֶת הַשֶּׁבֶת.

ג. אַרְבַּע סְנִיפִין שֶׁל זֶהָב דּוּמָה לְדִקְרָנִין הִיוּ שֵׁם, שֶׁבָּהֶן הִיוּ סוּמְכִין אֶת הַחֲלָה, מִפְּנֵי שְׁדוּמָה לְסִפִּיָּהּ כְּדֵי שְׁלֹא תֵּהָא רוֹקְדָת. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: לֹא הִיוּ שֵׁם סְנִיפִין, אֲלָא גִבָּהּ הִיָּה לְשַׁלְחָן טַפַּח, שְׁנָאֵמַר (שְׁמוֹת כה, כה):

ז. הַמִּקְדִּישׁ קָמָה לְמִנְחוֹת - פְּטוּרָה מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת. רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: מִקְטָפִין לִפְנֵי הָעֶמֶר, וּמוֹכְרִין לְאַחַר הָעֶמֶר, וּמִבֵּיאִין מִנְחוֹת בְּטוֹבָלָן. הַמִּקְדִּישׁ קָמָה לְמִנְחוֹת - פְּטוּרָה מִן הַמַּעֲשָׂרוֹת. וְאִף עַל פִּי שְׁאֵמְרוּ: אֶסוּר בְּחִדָּשׁ לִפְנֵי הַפֶּסַח - מִתֵּר לְרִפּוּאָה, לְאַכִּילַת עוֹבְדֵי כּוֹכָבִים, לְאַכִּילַת כְּלָבִים. לֹא אֶסוּר, אֲלָא יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּהּ. יִשְׂרָאֵל שְׁאֵכֵל מִן הִתְדָּשׁ קִדְּם לַפֶּסַח - הִרִי זֶה לּוֹקָה אֶת הָאֲרָבָעִים. הִיָּה מִכְנִיס בְּשִׁלְשָׁה עָשָׂר, וְנִעְקָרָה בִּידוֹ - שׁוֹתְלָהּ בְּמִקְוֶם הַטִּינָא, אֲבָל לֹא בְּמִקְוֶם הַגְּרִיד, שְׁמִקְצָת הַיּוֹם כְּכֹל. אִף עַל פִּי שְׁאֵמְרוּ אֶסוּר לְקַצֵּר בֵּית הַשְּׁלֵחִין שְׁבָהֲרִים, בֵּית הַבַּעַל שְׁבַעֲמֻקִּים, קוֹצְרִין מִפְּנֵי הַנְּטִיעוֹת וּמִפְּנֵי הָאֵבֶל וּמִפְּנֵי בְטוּל בֵּית הַמִּדְרָשׁ. לֹא יֵהָא קוֹצֵר וְעוֹשֶׂה אוֹתָם כְּרִיכוֹת, אֲלָא קוֹצֵר וּמְנִיחַ כְּדֶרֶכּוֹ. מִתֵּר לַעֲשׂוֹת בּוֹ שְׁבִיל, קוֹצֵר לְשַׁחַת, עַד שְׁלֹא הִבִּיא שְׁלִישׁ - יִתְחִיל. מִשֶּׁהִבִּיא שְׁלִישׁ - לֹא יִתְחִיל. וְאִם הִתְחִיל - יִגְמֹר. עַד שְׁלֹא הִבִּיא שְׁלִישׁ - פְּטוּר בְּלֶקֶט שְׁכָחָה וּבִפְּאָה, מִשֶּׁהִבִּיא שְׁלִישׁ - חֵיב בְּלֶקֶט בְּשִׁכָּחָה וּבִפְּאָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: אִף מִשֶּׁהִבִּיא שְׁלִישׁ - פְּטוּר בְּלֶקֶט וּשְׁכָחָה,

"ועשית לו מסגרת טפח סביב"; אמרו לו: והלא אין מסגרת אלא מן הרגלים.

ד. עשרים ושמונה קנים של זהב חלולין, מפצלין, מקבלין טמאה - היו שם.

ה. כל הכלים שהיו במקדש ארפן לארכו של בית, חוץ מן הארון, שהיה ארכו נתון כנגד רחבו של בית, כך היו בדיו נתונין כנגד רחבו, וכך היה נטל.

ו. עשרה שלחנות עשה שלמה, שנאמר (דברי הימים-ב ד, ח): "ויעש שלחנות זהב עשר", ואף על פי כן לא היו מסדרין אלא על של משה, שנאמר (מלכים-א ז, מט): "ואת השלחן אשר עליו לחם הפנים עשרה מנורות זהב עשה שלמה", שנאמר (דברי הימים-ב ד, ח): "ויעש מנורות זהב עשרה", אף על פי כן לא היו מדליקין אלא בשל משה, שנאמר (דברי הימים-ב יג, יא): "את המנורה ואת נרותיה לבער בערב בערב"; מה מנורה שעשה משה לא היתה צריכה שמן המשחה, מפני שקדשה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא. רבי יוסי בר רבי יהודה אומר: על כל השלחנות היו מסדרין, שנאמר (מלכים-א ז, מח): "את השלחנות ועליהם לחם הפנים זהב". ובכל מנורות היו מדליקין, שנאמר (דברי הימים-ב ד, כ): "ואת המנורות ונרותיהם לבערם כמשפט לפני הדביר זהב סגור". משום רבי אלעזר בן שמוע אמרו: מה תלמוד לומר "את השלחנות ועליהם לחם הפנים זהב" - זה שלחן גדול של זהב שהיה לפני מבהיקל, ושלחן שהיה באולם על פתחו של בית, שעליו היו נותנין לחם הפנים ישנה.

ז. כיצד מכניסין לחם הפנים? ערב שבת היה פורקה מדפוס ונותנה על גבי השלחן שהיה באולם על פתחו של בית. בשחרית, בין שגזרק דם התמיד נטלו שני כהנים שתי בזיכין, ונותנין לתוכן שני קומצין של לבונה. כל בזיכין שבמקדש לא היו להן שולים חוץ מאלו שהיו להן שולים, אלו מושכין טפח ואלו מניחין טפח, טפחו של

זה בתוך טפחו של זה, כדי שלא ילין שלחן בלא לחם, שנאמר (שמות כה, ל): "לפני תמיד". רבי יוסי אומר: אפלו פרקו ישנה בבקר והכניסו חדשה בין הערבים, אפלו בשאר ימות השנה מוציין אותו חוץ לעזרה אין בכך כלום. ומה תלמוד לומר "לפני תמיד" - כדי שלא ילין שלחן בלא לחם, אלו שני כהנים שבידם שני בזיכי לבונה של לחם הפנים ישנה, היו נותנין אותה על גבי המזבח עם אברי תמיד, בין שהקטרו שני בזיכין - נותנין חציה חלה לכל משמר ומשמר, והן חולקין ביניהן. רבי יהודה אומר: זה שהיה מחלק לחם הפנים היה עומד על הרבד שבאולם, מפרס ומניח, וכל אחד ואחד בא ונוטל חלקו, ולבעלי מומין שבכהונה מוציין להן חלקן לחוץ, שאין יכולין לפנס בין האולם ולמזבח.

ח. כיצד מסדרין לחם פנים? נותן שש חלות לסדר זה, ושש חלות לסדר זה, ואם נתן שמונה חלות לסדר זה וארבע חלות לסדר זה, או שעשה שלשה סדרים של ארבעה ארבעה - לא עשה כלום. עשה שני סדרין של ארבע עשרה. רבי אומר: רואין את העליונות כאלו אינן והתחתונות כשורות.

ט. כיצד מסדרין את הבזיכין? נותן בזה אחד על גבי סדר זה, ובזה אחד על גבי סדר זה, אם נתן בזיכין של לבונה, או לבונה של בזיכין, או שהיה דבר חוצץ בין הבזיכין ללחם, או בין הלחם לשלחן - הרי אלו פסולין. אבא שאול אומר: בתוך שני טפחים שבין הסדר לחברו היה נותן, מה אני מקים (ויקרא כד, ז) "ונתת על המערכת לבנה זכה"? - שתהא כלה סמוכה למערכה.

י. כיצד מסדרין את הקנים? אחר שבת היה נכנס מגביה ראשה של חלה, ונותן קנה תחתיה, ומגביה ראשה של שניה, ונותן קנה תחתיה, ואזור באמצע, ושלשה תחת

כתקונה; דברי רבי יהודה, ורבי שמעון פוטר, שלא התנדב כדרך המתנדבין.

ג. 'הרי עלי מן המנחה מן שעורין' - כופין אותו ומביא מן החטין; דברי רבי יהודה. ורבי שמעון פוטר, שלא התנדב כדרך המתנדבין. 'הרי עלי מן החטים' - כופין אותו ומביא מן הקמח; דברי רבי יהודה. רבי שמעון פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבין. 'הרי עלי חצי עשרון' - כופין אותו וביא עשרון שלם; דברי רבי יהודה. רבי שמעון פוטר שלא התנדב כדרך המתנדבין. 'הרי עלי עשרון אחד להביא בשני כלים' - כופין אותו וביא שני עשרונים בשני כלים; דברי רבי יהודה. רבי שמעון פוטר, שלא התנדב כדרך המתנדבין. 'הרי עלי עשרון ומחצה' - כופין אותו ומביא שני עשרונים שלמים, שאין מתנדבין כדרך חצאין. 'הרי עלי מאה עשרונות להביא בכלי אחד' - כופין אותו ומביא ששים בכלי אחד, וארבעים בכלי אחר, ואם הביא מחצה בכלי אחד ומחצה בכלי אחר - לא יצא. 'בשני כלים' - מביא מחצה בכלי אחד ומחצה בכלי אחר, ואם הביא ששים בכלי אחד וארבעים בכלי אחר - יצא. אמר רבי שמעון: אמרו לי חברי, מפני מה האומר 'עלי ששים עשרון' מביא בכלי אחד. ששים ששים ואחד - מביא ששים בכלי אחד, ואחד בכלי אחר? ואמרתי להן: אמרו אתם! אמרו: שכן הצבור מביא ביום טוב הראשון של חג שחל להיות בשבת ששים. אמרתי להן: והלא ששים ואחד מקריבין?! אמרו לי: מעט יחיד מן הצבור אחד. אמרתי להן: והלא אלו קרבין בבקר, ואלו קרבין בין הערבים. דבר אחר: והלא יש שם מנחת פרים אילים וכבשים, ואין מערבין מנחת פרים ואילים וכבשים זה בזה. אמרו לי: אם לאו, אמור אתה! אמרתי להן: תלמוד לומר (במדבר כח, יג): "סלת מנחה בלולה בשמן" - מנחה ששולט בה לכוללה. אמרו לי: בששים - שולט, בששים ואחד - אינו

כל חלה וחלה, ושנים תחת העליונה שאין עליה משוי, התחתונה נתונה על טהרו של שלחן. הקטרו ואחר כך נפרס הלחם - כשר. נטמא לחמה, בין משפרקה ובין עד שלא פרקה - הלחם פסול, ולא הקטרו בזיכין. סדר את הלחם בשבת ואת הבזיכין לאחר השבת, והקטיר את הבזיכין בשבת - פסולה. ואין חיבין עליה משום פגול נותר ונטמא. סדר את הלחם ואת הבזיכין בשבת, והקטיר את הבזיכין אחר שבת - פסולה, וחיבין עליה משום פגול נותר ונטמא. סדר את הלחם ואת הבזיכין אחר שבת, והקטיר את הבזיכין בשבת - פסולה. אם יש שם לחמה מן המבחר - יביאו, ואם לאו, ימתין לשבת הבאה. הלחם מתר באכילה, וחיבין עליה משום פגול נותר ונטמא.

מסכת מנחות פרק שנים עשר

א. המקדיש את העוף ונולד בו מום - יש לו פדיון. הקדישו בעל מום - אין לו פדיון, אין לו שטעון פדיון אלא בהמה בלבד. בבכור נאמר: "לא תפדה", במעשר נאמר: "לא יגאל". 'הרי עלי חלות' והביא ריקין, 'ריקין' והביא חלות - מה שהביא הביא, וידי חובתו לא יצא. 'אלו שני עשרונות להביא בכלי אחד' והביאם בשני כלים - לא קדשם בשני כלים. 'בשני כלים' והביאם בכלי אחד - לא קדשם בכלי אחד. 'בכלי אחד' - הביאם בשני כלים. אמרו לו: 'בכלי אחד נדרת' - הרי זה לא יחזיר, ואם החזיר הרי הוא כשתי מנחות שנתערבו. 'בשני כלים' והביאם בכלי אחד, ואמרו לו: 'בשני כלים נדרת' - הרי זה לא יחזיר, ואם החזיר - הרי אלו פסולין.

ב. 'הרי עלי תודה בלא לחם ועולה בלא נכסים' - כופין אותו ומביא תודה ולחמה עמה, ועולה ונסכיה עמה. כהן שאמר: 'הרי עלי מנחה שתקמץ ותאכל'. ישראל אמר: 'הרי עלי מנחה שתעלה כלה לאישים' - כופין אותם, ומביא מנחה

שולש עשרון שהן שלש מאות עשרונים. הרי עלי לבונה - לא יפחות מן הקמץ. רבי יהודה אומר: משקל עשרה דינרין. רבי יוחנן בן ברוקה אומר: כהן מקדשה בכלי שרת, ומקטירה. אחרים אומרים: 'האומר הרי עלי ברזל' - לא יפחות מפליא עורב שבהיכל.

מסכת מנחות פרק שלשה עשר

יג, א 'הרי עלי עולה מן הבקר' - יביא עגל. 'מן הצאן' - יביא כבש. 'הרי עלי תודה ושלמים מן הבקר' - יביא עגל. 'מן הצאן' - יביא כבש. אמר רבי שמעון: אם לאמר לך אדם כדברי רבי עקיבא עגל - קבל הימנו. איל - קבל הימנו. כבש - קבל הימנו, שבכלן היה רבי עקיבא נותן את הטעם, עגל - שיד הגבוה על העליונה, איל - לא גדול ולא קטן אלא בינוני. כבש - המוציא מחברו עליו הראיה, כשם שהמקדיש סתם הרי זה מביא את הגדול שבהן, כך האומר 'הרי עלי סתם' - הרי זה מביא את הגדול שבהן. 'הרי עלי למזבח' - יביא לבונה, שסתם הקדש למזבח - לבונה. 'הפרשתי למזבח ואני יודע על מה הפרשתי' - הרי זה מפרש והולך, עד שיפריש, שייביא מכל מין ומין הקרב למזבח. 'סלע זו למזבח' - יביא בה עגל. 'הפרשתי למזבח ואני יודע למי הפרשתי' - הרי זה מפרש כנגדה והולך, עד שייביא מכל מין ומין הקרב למזבח. 'עגל זה למזבח, עגל זה למזבח' - יביאנו עולה. 'הפרשתי למזבח, ואני יודע למי הפרשתי' - ירעה עד שיסתאב, וימכר ויפריש כנגדו והולך, עד שייביא מכל מין ומין הקרב למזבח.

ב. 'הרי עלי קרון' והביא נימוס, 'נימוס' והביא קרון - מה שהביא הביא וידי חובתו לא יצא. 'הרי עלי שור במאיתם' והלך והביא שני שורים במנה מנה - לא יצא. 'הרי עלי שור במנה' והלך והביא שור במאיתם - יצא, שבכלל מאיתם מנה. רבי אומר: לא יצא. 'שור זה עולה ונסתאב' -

שולט? אמרתי להן: כל השעורים שבתורה קצובין הן, בארבעים סאה - הוא טובל, בארבעים סאה חסר קרטוב - אינו יכול לטבל בהן. כפיצה מטמא טמאת אוכלין חסר אפלו שומשום - אין מטמא טמאת אוכלין. שלשה על שלשה טמא מדרס, שלשה על שלשה חסר נימא אחת - אין מטמא טמאת מדרס. הרי כל השעורים שבתורה קצובין הן.

ד. המתנדב יין כדברי רבי עקיבא - נותנין לספלים שמן, כדברי רבי טרפון, קרב על גבי האש. המתנדב יין כדברי רבי עקיבא, אינו מביא, לא אחד ולא שנים ולא חמשה, אלא מביא שלשה כדי שיקרבו עם הכבש. ארבעה - כדי שיקרבו עם האשים. ששה - כדי שיקרבו עם הפר. שבעה - כדי שיקרבו עם האיל ועם הכבש, מכאן ואילך, אתה יכול לחולקו.

ה. 'פרשתי מנחה ואני יודע מה פרשתי' - הרי זה מביא חמש מנחות לחמשה מינים. 'הרי עלי מין מנחות' - מביא שתי מנחות ממין אחד. 'שני מיני מנחות' - מביא שתי מנחות משני מינין. 'הרי עלי מין עשרונות' - מביא שני עשרונות ממין אחד. 'מיני עשרונות' - מביא שני עשרונות משני מינין. 'פרשתי מנחה של עשרונות ואני יודע מאיזו מהן פרשתי' - הרי זה מביא חמש מנחות מחמשה מינים של ששים עשרונות, שהן שלש מאות עשרונות. 'פרשתי מנחה של עשרונות ואני יודע של ששים עשרונות פרשתי' - הרי זה מביא מנחות של עשרונות, מאחד ועד ששים, שהן אלה ושמונה ושלשים עשרונות; דברי רבי. וחכמים אומרים: של ששים עשרון. פרשתי מנחה של עשרונות, ואני יודע מאיזה מין פרשתי, וכמה עשרונות פרשתי - הרי זה מביא חמש מנחות מחמשה מינין, של ששים ששים עשרון, מאחד ועד שהן תשעה אלפים ומאה וחמשים עשרונות; דברי רבי. וחכמים אומרים: חמש מנחות מחמשת המינין,

נותן לכל כהן שירצה, ושדה אחוזה - נתנת לאנשי משמר שבראש השנה, שהיוכל נכנס לתוכה.

ד. בראשונה היו מכניסין עורות קדשים ללשכת בית הפרה, והיו מחלקין אותו בערבית לכל בית אב שבאותו היום, והיו גדולי כהנה באין ונוטלין אותן בזרוע, התקינו, שיהיו מחלקין אותו בערבי שבת לכל משמר ומשמר, ועדין היו גדולי כהנה באין ונוטלין אותן בזרוע, עמדם בעלים והקדישום לשמים. אמרו, לא היו ימים מועטין עד שחפו כהנים פני כל האולם בטבלאות של זהב, מאה על מאה, ועל עבי דינר זהב, מה שמחפין עד הרגל, וברגל, מקפלין אותן ומניחין אותן על גבי מעלות בהר הבית, כדי שיראו העם את מלאכתו שהיא נאה. ושלל נטה בה כלום אחר הרגל - חוזרין וקובעין אותם במקומם. אבא שאול אומר: קורות שקמה היו ביריחו, והיו בעלי אגרוף באין ונוטלין אותן בזרוע, עמדם בעלים, והקדישום לשמים. אמרו, לא הקדישו בעלים לשמים אלא קורות שקמה בלבד, על אלו, ועל כיוצא בהן, ועל דומה להן, ועל העושין כמעשיהן, ה"ה אבא שאול בן בטנית, ואבא יוסי בן יוחנן איש ירושלים אומר: אוי לי מבית ביתוס! - אוי לי מאלתן! אוי לי מבית קתרוס! - אוי לי מקלמוסן! אוי לי מבית אלחנן! - אוי לי מחישתן! אוי לי מבית אלישע! - אוי לי מקלמוסן! אוי לי מבית ישמעאל בן פאבי! שהם כהנים גדולים, וביניהם גזברים, וחתניהן אמרפלין, ועבדיהן באין וחובטין עלינו במקלות. אמר רבי יוחנן בן תורתא: מפני מה חרבה שילה? - מפני בזיון קדשים שבתוכה. ירושלים, בנין הראשון, מפני מה חרבה? - מפני עבודת כוכבים וגלוי עריות ושפיכות דמים שהיו בתוכה. אבא באחרונה, מכירין אנו בהן, שהן עמלים בתורה וזהירין במעשרות, מפני מה גלו? - מפני שאוהבין את הממון, ושונאין איש

לא יביא בדמיו איל, אבל מביא בדמיו שני אילים, ורבי אוסר, שאינה היא חבילה. 'איל זה עולה ונסתאב' - לא יביא בדמיו כבש, אבל מביא בדמיו שני כבשים, ורבי אוסר, שאינה היא חבילה. 'כבש זה עולה' ונסתאב, אם רצה - יביא בדמיו איל. 'איל זה עולה ונסתאב' - רצה יביא בדמיו כבש, אבל מביא בדמיו שני כבשים, ורבי אוסר, שאינה היא חבילה. 'כבש זה עולה'! ונסתאב, אם רוצה - יביא בדמיו איל. 'איל זה עולה'! ונסתאב, רצה - יביא בדמיו עגל. 'עגל זה עולה'! ונסתאב, רצה - יביא בדמיו שור. 'שור מן שוריו עולה', וכן שור של עולה שנתערב בשוריו - הרי זה מביא את הגדול שבהן עולה. והשאר - ימכרו לחיבי עולות, ודמיו חלין.

ג. 'הרי עלי עולה' - יקריבה במקדש, ואם הקריבה בבית חוניו - לא יצא, וחיבין עליה כרת. 'הריני נזיר' - יגלח במקדש, ואם גלח בבית חוניו - לא יצא, וחיבין על זבחיו כרת. הפהנים ששמשו בבית חוניו, או במקומות אחרים, בשעת אסור הבמה - אסור. בשעת התר הבמה - מתר, שנאמר (מלכים ב כג, ט): "אף לא יעלו כהני הבמות על מזבח ה' בירושלם כי אם אכלו מצות בתוך אחיהם"; יכול אם אכלו מצות בתוך אחיהן - יהיו אסורין, אם לאו - יהיו מתרים? אמור מעתה: כשרין לחלק ופסולין לקרב, בבעלי מומין. הרי שהיה טהור בשעת שחיטה, ובשעת זריקת דמים, ובשעת הקטר חלבים, נטמא - הרי זה חולק בבשר. רבי נהוראי אומר: אפלו טהור בשעת זריקה ובשעת הקטר חלבים, נטמא, אין חולק בבשר. לעולם אין חולק בבשר, עד שיהא טהור בשעת שחיטה ובשעת זריקת דמים ובשעת הקטר חלבים. כהן בא ומקריב קדשיו במשמר שאינו שלו - עורן ועבודתן שלו, ואם היה זקן או חולה - נותן לכל כהן שירצה, עורן ובשרן שלו. ואם היה בעל מום - נותן לאנשי משמר, עורן ועבודתן שלו. וגזל הגר -

מגל קציר כְּדָרְךָ הִלִּכְתָּהּ: בֵּית שְׁמַאי פּוֹסְלִין, וּבֵית הֶלֶל מְכַשִּׁירִין. אִם הִחְלִיקוּ שְׁנֵיהֶם - הָרִי זֶה כְּסָכִין. תָּחַב סָכִין בְּאַרְצָן, בְּאַטְלָס, וְשָׁחַט בָּהּ - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. סָכִין שֵׁשׁ בָּהּ פְּגִימוֹת פְּגִימוֹת - הָרִי זֶה כְּמִגְרָה. אִם יֵשׁ בֵּין פְּגִימָה לַחֲבֵרְתָּהּ, כְּמֵלֵא שְׁנַיִם בְּצוּרָא - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה. אֵין בָּהּ אֵלָא פְּגִימָה אַחַת, אִם הִיְתָה מְסַכֶּסֶת וְשׁוֹחֲטָה - כְּשֶׁרָה. אִם חוֹנֶקֶת - פְּסוּלָה.

ד. זֶרֶק אֶת הַסָּכִין וְאֶת הַפְּגִיזוֹן, וְשָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה. מִשּׁוּם רַבִּי נִתֵּן אָמְרוּ: כְּדָרְךָ הִלִּכְתָּהּ - כְּשֶׁרָה. וְשֵׁלֵא כְּדָרְךָ הִלִּכְתָּהּ - פְּסוּלָה.

ה. מִצּוֹת שְׁחִיטָה: מוֹלִיף וּמִבִּיא. הוֹלִיף וְלֹא הִבִּיא, אוֹ הִבִּיא וְלֹא הוֹלִיף - כְּשֶׁרָה. וּבִלְבַד שֵׁיהֶא בְּסָכִין כְּדִי הוֹלִכָהּ וְהוֹבֵאָה. אִם הוֹלִיף וְהִבִּיא, אִף עַל פִּי שְׁאִין בְּסָכִין מֵלֵא שְׁנַיִם בְּצוּרָא - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה.

ו. מִצּוֹת שְׁחִיטָה: מִן הַטְּבַעַת וְעַד הָרֵאָה. מִגְרָמָה - פְּסוּלָה. רַבִּי חֲנַנְיָה בֶּן אֲנָטִיגְנוֹס מְכַשֵּׁר. שִׁיר בָּהּ כְּחוֹט הַשְּׁעָרָה סְמוּךְ לְרֹאשׁ, מְקַף אֶת כְּלָהּ - כְּשֶׁרָה. רַבִּי יוֹסִי בֶּן רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם הָיָה רֶכֶּה מְקַף כְּלִבָּנָה¹ - כְּשֶׁרָה. כָּל הַצּוּרָא כְּשֶׁר לַשְּׁחִיטָה.

ז. שְׁחִטָה מִלְּמַעְלָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה. מִלְּמַטָּה וּמִן הַצִּדָּדִין - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. וּמִן הָעֶרֶף - כְּשֶׁר לְמִלִּיקָה. מֶלֶק מִלְּמַעְלָה - מְלִיקָתוֹ כְּשֶׁרָה. מִלְּמַטָּה מִן הַצִּדָּדִין - מְלִיקָתוֹ פְּסוּלָה. שְׁחִיטָה בְּכָלִי, מְלִיקָה בְּיָד. נִמְצְאָה אוֹמֵר: כְּשֶׁר בַּשְּׁחִיטָה - פְּסוּל

אֶת רֵעֵהוּ, לְלַמְדּוֹ, שֶׁקָּשָׁה שְׁנֵאת אִישׁ אֶת רֵעֵהוּ לְפָנֵי הַמָּקוֹם, וְשֶׁקָּלָה הַכְּתוּב כְּנֶגֶד עֲבוּדֹת כּוֹכְבִּים, וְגִלּוֹי עֲרִיּוֹת, וְשִׁפְיֹכוֹת דָּמִים. אָכֵל בְּכַנִּיז הָאֲחֵרוֹן, שֶׁעֲתִידָה לִבְנוֹת בְּחַיֵּינוּ וּבִימֵינוּ, מָה נֶאֱמַר בּוֹ? "וְהָיָה בְּאַחֲרֵית הַיָּמִים נִכּוֹן יִהְיֶה הָרַב בֵּית ה' בְּרֹאשׁ הַהָרִים וְגו', וְהָלְכוּ עַמִּים רַבִּים וְאָמְרוּ לָכוּ וְנַעֲלָה אֵל הָרַב וְאֵל בֵּית אֱלֹהֵי יַעֲקֹב" וְגו' (שְׁעִיָּה ב, א). וְאוֹמֵר (יִרְמְיָה לֹא, ה): "כִּי יֵשׁ יוֹם קָרָאוּ נִצְרִים בְּהָר אֶפְרַיִם קוֹמוּ וְנַעֲלָה צִיּוֹן אֵל ה' אֱלֹהֵינוּ".

מסכת חלין פֶּרֶק ראשון

א. הַכֵּל כְּשֶׁרִין לַשְּׁחוּט, אָפְלוּ כּוֹתִי, אָפְלוּ יִשְׂרָאֵל עָרֵל, וְאָפְלוּ יִשְׂרָאֵל שֶׁהִמִּיר דָּתוֹ לַעֲבוּדֹת כּוֹכְבִּים. שְׁחִיטָה עוֹבֵד כּוֹכְבִּים - הָרִי זֶה פְּסוּלָה. וְשְׁחִיטָה הַקּוֹף - הָרִי זֶה פְּסוּלָה; שֶׁנֶּאֱמַר (דְּבָרִים יב, כא): "וְזָבַחְתָּ וְאָכַלְתָּ" - לֹא שְׁזָבַח הָעוֹבֵד כּוֹכְבִּים, וְלֹא שְׁזָבַח הַקּוֹף, וְלֹא שֶׁנֶּזְבַּחַהּ מֵאֲלִיָּה. יִשְׂרָאֵל שֶׁשָּׁחַט וּמֶרֶק עוֹבֵד כּוֹכְבִּים שְׁחִיטָה עַל יָדוֹ - שְׁחִיטָתוֹ פְּסוּלָה. שָׁחַט בָּהּ שְׁנַיִם אוֹ רֶב שְׁנַיִם - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה. עוֹבֵד כּוֹכְבִּים שֶׁשָּׁחַט וּמֶרֶק יִשְׂרָאֵל שְׁחִיטָה עַל יָדוֹ - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה. שָׁחַט בָּהּ דָּבָר שְׁאִינוֹ עוֹשֶׂה אוֹתוֹ טְרֵפָה, וְיִשְׂרָאֵל בָּא וְגוֹמְרָה - מִתְּרַת בְּאִכְלָהּ. יִשְׂרָאֵל וְעוֹבֵד כּוֹכְבִּים שֶׁהָיוּ אוֹחֲזִין בְּסָכִין וְשׁוֹחֲטִין, אָפְלוּ אֶחָד מִלְּמַעְלָה וְאֶחָד מִלְּמַטָּה - שְׁחִיטָתָן כְּשֶׁרָה.

ב. וְכֵן סוּמָא שִׂידַע לַשְּׁחוּט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה. קָטָן שִׂידַע לַשְּׁחוּט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה. לְעוֹלָם שׁוֹחֲטִין: בֵּין בְּיוֹם וּבֵין בַּלַּיְלָה, בֵּין בְּסַפִּינָה בֵּין בְּרֹאשׁ הַגֶּגֶז. כָּל שׁוֹחֲטִין: אָפְלוּ בְּצוּר, אָפְלוּ בְּזִכּוּכִית, אָפְלוּ בְּקְרוּמִית שֶׁל קֶנֶה. כָּל שׁוֹחֲטִין: בֵּין בְּדָבָר הַמְּחַבֵּר בְּקַרְקַע, וּבֵין בְּתִלוּשׁ מִן הַקַּרְקַע, בֵּין שֶׁהַעֲבִיר סָכִין עַל גְּבִי צוּרָא, וּבֵין שֶׁהַעֲבִיר צוּרָא עַל גְּבִי סָכִין וְשָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה.

ג. הַמְּרַגִּיל לְעוֹר וְשָׁחַט - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה. שֶׁן תִּלוּשָׁה אוֹ צִפְרֵן תִּלוּשָׁה - שׁוֹחֲטִין בָּהּ.

¹ הַלִּבָּנָה קֶדֶם שֶׁהִיא מְלֵאָה, נִרְאִית כְּמוֹ שֶׁהִיא מְקַפֶּת אֵיזָה שְׁטַח. וְאוֹמֵר הַהִלְכָה בַּתּוֹסֵפְתָא: שְׁצִרִף שָׂרֵב הַנִּשְׁחָט בְּתוֹךְ הַטְּבַעַת יִהְיֶה בְּמָקוֹם אֶחָד כֶּהֱקֵף הַלִּבָּנָה שֶׁהוּא כְּאֶחָד.

במליקה. כשר במליקה - פסול בשחיטה. שחיטת העוף בפנים - פסולה, ומליקה - כשרה. מליקת העוף בחוץ - פסולה, ושחיטה - כשרה. נמצאת אומר: מקום כשר בשחיטה - פסול במליקה. מקום כשר במליקה - פסול בשחיטה.

ח. דם חטאת בהמה למעלה, ודם כל הזבחים למטה. נמצאת אומר: כשר בחטאת - פסול בכל הזבחים. כשר בכל הזבחים - פסול בחטאת. כשר במזבח החיצון - פסול במזבח פנימי. כשר במזבח פנימי - פסול במזבח חיצון. כשר באלים - פסול בכבשים. כשר בכבשים - פסול באילים. הפלגים² - בזה ובה פסול.

ט. כשר בפרה - פסול בעגלה. פסול בפרה - כשר בעגלה. עבודה - פוסלת בזה ובה. בני יונה - משיעלעלו³ או עד שיצהיבו. תורין - משיפריחו. אפלו הן זקנים. נמצאת אומר: כשר בתורין - פסול בבני יונה. כשר בבני יונה - פסול בתורין.

י. כהנים, משיביאו שתי שעירות, ואפלו הן זקנים - כשרים, והמום פוסל בהם. הלויים, מבן שלשים שנה ועד בן חמשים שנה - כשרים, ואין המום פוסל בהם. נמצאת אומר: כשר בכהנים - פסול בלויים. כשר בלויים - פסול בכהנים. במה דברים אמורים? באהל מועד שבמדבר! אבל בבית עולמים - אין הלויים נפסלין, אלא בקול. כשר בכהן גדול - פסול בכהן הדיוט. כשר בכהן הדיוט - פסול בכהן גדול. כשר בכבדי זהב - פסול בכבדי לבן. כשר בכבדי לבן - פסול בכבדי זהב.

יא. מנורה, אין כשרה אלא מן העשת. עשאה מן הגרוטאות - פסולה. ומשאר מיני מתכות - כשרה. חצוצרות, אינה

כשרה אלא מן הכסף. עשאה מן הגרוטאות - כשרה. משאר מיני מתכות - פסולה. נמצאת אומר: פסול במנורה - כשר בחצוצרות. פסול בחצוצרות - כשר במנורה.

יב. אור כלי חרס - טמא, וגבו טהור. אור כל הכלים - טהור, וגבו טמא. נמצאת אומר: טהור בכלי חרס - טמא בכל הכלים. טמא בכל הכלים - טהור בכלי חרס. פשוטי כלי עץ טהורין, וגולמיהן טמאין. פשוטי כלי מתכות טמאין, וגולמיהן טהורין. נמצאת אומר: טהור בכלי עץ - טמא בכלי מתכות. טהור מתכות - טמא בכלי עץ. והמביא ארונות ותנורין, ספלין וכלי חרס, מחוצה לארץ עד שלא הוסקו - טמאין משום ארץ העמים, וטהורין משום כלי חרס. משהוסקו - טמאין משום כלי חרס וטהורין משום ארץ העמים. נמצאת אומר: בשעה שטמאין משום ארץ העמים - טהורין משום כלי חרס. ומשעה שטמאין משום כלי חרס - טהורין משום ארץ העמים. החותם⁴, טמא ביבשה - טהור ברטב. גרעינן⁵ - טמא ברטב וטהור ביבשה. נמצאת אומר: טהור ביבשה - טמא ברטב, טהור ברטב - טמא ביבשה. שקדים המרים, קטנים - חיבין. גדולין - פטורין. ומתוקין, גדולים - חיבין. קטנים - פטורין. נמצאת אומר: חיב בשקדים

⁴ בגרגיר של ענבים ותמרים יש "חותם"

שחותם את נקב הפרי ובראש החותם - עקץ. וכשהוא יבש הוא מצטרף, דחשיב נגמר, וחזי לאכילה עם התמרה.

⁵ גרעין של תמרה לחה ראוי למוץ אותה,

ומצטרף עם האכל והוא טמא.

² בן י"ג חדש.

³ כששומטים ממנו נוצה בא דם.

הַמָּרִים - פֶּטוּר בַּמִּתּוּקִין. חַיֵּב בַּמִּתּוּקִין - פֶּטוּר בַּמָּרִים.

יג. כָּשֶׁר בִּגְט - פֶּסוּל בַּפְּרוּזְבוּל. כָּשֶׁר בַּפְּרוּזְבוּל - פֶּסוּל בִּגְט. כָּשֶׁר בְּאֶשָּׁה - פֶּסוּל בִּיבֻמָּה. כָּשֶׁר בִּיבֻמָּה - פֶּסוּל בְּאֶשָּׁה. כָּשֶׁר בְּגֵרוּשָׁה - פֶּסוּל בַּחֲלוּצָה. כָּשֶׁר בַּחֲלוּצָה - פֶּסוּל בְּגֵרוּשָׁה.

יד. בְּכָל מָקוֹם שֵׁישׁ תִּקְיָעָה - אֵין הַבְּדִלָּה. וְכָל מָקוֹם שֵׁישׁ הַבְּדִלָּה - אֵין תִּקְיָעָה. בְּיוֹם טוֹב שָׁחַל לֵהוּיֹת עֶרֶב שַׁבָּת - תּוֹקְעִין וְלֹא מְבַדִּילִין. אַחֵר שַׁבָּת - מְבַדִּילִין וְלֹא תּוֹקְעִין. כִּיצַד תּוֹקֵעַ? תּוֹקֵעַ פְּשׁוּטָה אַחַת וְלֹא מְרִיעַ.

מִסֻּכַּת חֲלִין פָּרָק שְׁנִי

א. הַשּׁוֹחֵט שְׁנֵי חֲצָאִין בְּעוֹף - שְׁחִיטָתוֹ פֶּסוּלָה, וְאֵין צָרִיד לומר שְׁנֵי חֲצָאִין בְּבִהֶמָּה. רַבִּי יְהוּדָה פּוֹסֵל לְעוֹלָם, עַד שִׁישְׁחַט אֶת הַנֶּשֶׁט וּשְׁנֵי הַנְּרִידִין. שְׁחַט חֲצִי גִגְרֶת בְּעוֹף, וְשָׁהָה כְּדִי שְׁחִיטָה, וְאַחֵר כֶּךָ שְׁחַט אֶת כָּלָה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה. אַחֵד אוֹ רֹב אַחֵד בְּעוֹף, אִף עַל פִּי שֶׁהָיָא לְזִמָּן מְרַבָּה - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה. הָיָה שׁוֹחֵט וְחָתַךְ אֶת הָרֹאשׁ בְּכַת אַחַת, אִם נִתְכַּוֵּן לָכֵן - שְׁחִיטָתוֹ פֶּסוּלָה. וְאִם לֹא - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה. שְׁחַט אֶת הַנֶּשֶׁט, וְאַחֵר כֶּךָ נִשְׁמָטָה הַגִּגְרֶת - שְׁחִיטָתוֹ כְּשֶׁרָה. נִשְׁמָטָה הַגִּגְרֶת, וְאַחֵר כֶּךָ שְׁחַט אֶת הַנֶּשֶׁט - שְׁחִיטָתוֹ פֶּסוּלָה. שְׁחַט אֶת הַנֶּשֶׁט, וְנִמְצָא הַגִּגְרֶת שְׁמוּטָה, סָפֵק עַד שֶׁלֹּא נִשְׁחָטָה סָפֵק מִשְׁנִשְׁחָטָה, זֶה הִיָּה מַעֲשֶׂה וּבָאוּ וּשְׁאָלוּ חֲכָמִים, וְאָמְרוּ: כָּל סָפֵק שְׁמוּטָה פֶּסוּלָה.

ב. נִגְנְבָה תְּרַנְגְּלָתָהּ וּבָא וּמַצָּאָה שְׁחוּטָה, נִגְנְבָה בְּהֶמְתָּהּ וּבָא וּמַצָּאָה שְׁחוּטָה; רַבִּי חֲנַנְיָה בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי פּוֹסֵל, וְרַבִּי יְהוּדָה מְכַשֵּׁיר. אָמַר רַבִּי: נִרְאִין דְּבָרֵי חֲנַנְיָה בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי, בְּשִׁמְצָאָה בְּתוֹךְ הַבֵּית. וְדְבָרֵי רַבִּי יְהוּדָה בְּשִׁמְצָאָה בְּאַשְׁפָּה. הַמוּצָא תְּרַנְגְּלָתָהּ שְׁחוּטָה בְּשׁוּק,

וְכֵן מִי שֶׁנִּתְּנָה תְּרַנְגְּלָתָהּ לְאַחֵד מִן הַשּׁוֹק לְשָׁחוּט, וְאֵינוֹ יוֹדֵעַ מַה טִּיבוֹ - הוֹלְכִין אַחֵר הָרֹב. נִפְלָה סָפִין וּשְׁחָטָהּ, אוֹ שְׁדָרְסָה עָלֶיהָ וּשְׁחָטָהּ, אוֹ שִׁטְבָּחָהּ מֵאֲלֶיהָ - נִבְלָה וּמִטְמָאָה בְּמִשָּׁא. הָיָה שׁוֹחֵט וְהִרְתִּיתָ, אוֹ שְׁעָף, אוֹ שְׁדָחָה חֲבָרוֹ, אוֹ שְׁדָחָתוֹ הָרוּחַ, אוֹ שֶׁנִּפְלָה סָפִין מִיָּדוֹ וְהִגְבִּיהָ, אוֹ שֶׁנִּפְלָה קֶרֶן טְלִיתוֹ וְהִגְבִּיהָ, וְשָׁהָה כְּדִי שְׁחִיטָה אַחֲרָת - פֶּסוּלָה. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: כְּדִי בְּקוֹר בְּהֶמָּה אַחֲרָת. שְׁחַט אֶת הַנֶּשֶׁט, וְשָׁהָה כְּדִי שְׁחִיטָה, וְאַחֵר כֶּךָ פֶּסֶק אֶת הַנֶּשֶׁט, אוֹ שֶׁהִחֲלִיד אֶת הַסָּפִין תַּחַת הַנֶּשֶׁט וּפְסָקוֹ, אוֹ שֶׁהִחֲלִיד אֶת הַסָּפִין תַּחַת הַגִּגְרֶת וּפְסָקָהּ, אוֹ שֶׁהִחֲלִיד אֶת הַסָּפִין תַּחַת שְׁתֵּיהֶן וּפְסָקוֹ. רַבִּי יִשְׁכָּב אוֹמֵר: נִבְלָה וּמִטְמָאָה בְּמִשָּׁא. רַבִּי עֲקִיבָה אוֹמֵר: טְרַפָּה וּשְׁחִיטָתָהּ מְטַהֶרֶתָּה. אָמַר לוֹ רַבִּי יִשְׁכָּב: אֵי אַתָּה זְכוּר, שֶׁהָיָה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ שׁוֹנֶה - כָּל שְׁנֵינִיבְלָה בְּשְׁחִיטָתָהּ - נִבְלָה וּמִטְמָאָה בְּמִשָּׁא; קִדְּם לְשְׁחִיטָתָהּ - טְרַפָּה וּשְׁחִיטָתָהּ מְטַהֶרֶתָּה?! חֲזוֹר רַבִּי עֲקִיבָה לֵהוּיֹת שׁוֹנֶה כְּדְבָרֵי רַבִּי יִשְׁכָּב. שְׁחַט מְעוּטוֹ שֶׁל וְשֵׁט, וְשָׁהָה כְּדִי שְׁחִיטָה, וְאַחֵר כֶּךָ שְׁחַט אֶת שְׁנֵיהֶם, אוֹ שְׁנֵינִיבְלָה הַנֶּשֶׁט וְאַחֵר כֶּךָ שְׁחַט אֶת שְׁנֵיהֶם - טְרַפָּה, וּשְׁחִיטָתָהּ מְטַהֶרֶתָּה.

ג. רַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר: הַשּׁוֹחֵט בְּלִילָה, וּבִשְׁחֹר עֶמֶד וּמַצָּא כְּתָלִים מְלֹאִים דָּם - כְּשֶׁרָה, בִּידוּעַ שְׁזָנְקָה! רַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר: רַבִּי מֵאִיר הָיָה אוֹמֵר - אִם הִגִּיעָה בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה - כְּשֶׁרָה. רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בְּרַבִּי יוֹסִי אוֹמֵר מִשְּׁמוֹ: הָרוּפֶפֶת בְּעִינֶיהָ, וְהַמוּצִיאָה רְעִי בִּשְׁעַת שְׁחִיטָה - כְּשֶׁרָה. פְּשֻטָּה יָדֶיהָ וְלֹא הַחֲזִירָה - פֶּסוּלָה, שְׁאִינָה אֶלָּא כְּהוּצָאת נֶפֶשׁ. וּבִרְגֵל, פְּשֻטָּה וְלֹא הַחֲזִירָה, הַחֲזִירָה וְלֹא פְשֻטָּה - כְּשֶׁרָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּדָקָה! אֲבָל בְּגִסָּה, בֵּין בֵּיד וּבֵין בִּרְגֵל, פְּשֻטָּה וְלֹא הַחֲזִירָה, הַחֲזִירָה וְלֹא פְשֻטָּה - כְּשֶׁרָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּבִהֶמָּה, אֲבָל בְּעוֹף, אֶפְלוּ לֹא כְּשִׁכְשָׁה אֶלָּא בְּרֹאשׁ גִּפָּה, וּבְרֹאשׁ זִנְבָה - כְּשֶׁרָה.

כוכבים. וינינם - יין נסך. ופירותיהן - טבילים. וספריהן - ספרי קוסמין. ובניהם - ממזרים. ואין מוכרין להם, ואין לוקחים מהם, ואין נושאים מהם, ואין נותנים להם, אין מלמדין את בניהם אפנות, ואין מתרפאין מהן, לא רפוי ממון ולא רפוי נפשות. מעשה ברבי אליעזר בן דמא בן אחותו של רבי ישמעאל שהכישו נחש, וכא יעקב איש כפר סכניא לרפאותו, ולא הניחו רבי ישמעאל, אמר לו: אי אתה רשאי בן דמא. אמר לו: אני אביא לך ראיה שירפאני, ולא הספיק להביא ראיה עד שמת. אמר רבי ישמעאל: אשריך בן דמא שיצאת בשלום (מ) העולם, ולא פרצת גדרן של חכמים, שכל הפורץ גדרן של חכמים - סוף פרענות בא עליו. שנאמר (קהלת יח): "ופורץ גדר ישכנו נחש". מעשה ברבי אליעזר שנתפס על דברי מינות, והעלו אותו לבמה לדון, אמר לו אותו הגמון: זקן כמותך יעסק בדברים הללו? אמר לו: נאמן דין עלי, כסבור אותו הגמון: שלא אמר רבי אליעזר, אלא לו. ולא נתכונן רבי אליעזר אלא נגד אביו שבשמים. אמר לו הואיל והאמתני עליך, אף אני כך אמרתי. אפשר שהסבות הללו טועים בדברים הללו, דימוס! - הרי אתה פטור. וכשנפטר מן הבמה היה מצטער שנתפס על דברי מינות, נכנסו תלמידיו לנחמו, ולא קבל. נכנס רבי עקיבא ואמר לו: רבי! אמר לפניך דבר, שמא אין אתה מצר? אמר לו: אמור! אמר לו: שמא אחד מן המינים אמר לך דבר של מינות והנאך? אמר לו: הן! אמר לו: השמים! הן! הן! פעם אחת הייתי מהלך באסטרטיא של צפורי, מצאתי איש כפר סכניא, ואמר דבר של מינות, והנאני, ונתפשתי על דברי מינות, שעברתי על דברי תורה (משלי ה, ח): "הרחק מעליה דרךך ואל תקרב אל פתח ביתה כי רבים חללים הפילה" וגו'; שהיה

ד. השוחט את הבמה לזרק את דמה לעבודת כוכבים, ולהקטיר חלבה לעבודת כוכבים - הרי זה בשר זבחי מתים. אם מששחטה, וזרק את דמה לעבודת כוכבים, והקטיר חלבה לעבודת כוכבים - זה היה מעשה בקסרי, וכאו ושאלו את חכמים, ולא אמרו לא אסור ולא התר. השוחט בעזרה בהמה חיה ועופות טמאין - אסורין בהנאה. ואין צריך לומר באכילה. בהמה חיה ועופות טהורין - מתרין בהנאה. השוחט את הטרפה, וכן השוחט ונמצאת טרפה, רבי מאיר אוסר בהנאה, ורבי שמעון מתיר בהנאה. השוחט לרפואה, לאכילת עובד כוכבים, ולאכילת כלבים - אסור בהנאה. השוחט ונתבבלה בידו, והנותר והמעקר, שחיטת עובד כוכבים - מתר בהנאה. השוחט בעזרת נשים בהמה חיה ועופות טהורין - מתרין באכילה, ואין צריך לומר בהנאה.

ה. רבי מאיר אומר: "טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם" (קהלת ח, ה) - טוב מזה ומזה שלא תדור כל עקר. רבי יהודה אומר: טוב אשר לא תדור משתדור ולא תשלם. טוב מזה ומזה - מביא כבשתו לעזרה, וסומך עליה ושוחט.

ו. השוחט לשם חמה, לשם לבנה, לשם כוכבים, לשם מזלות, לשם מיכאל שר צבא הגדול, ולשום שלשול קטן - הרי זה בשר זבחי מתים. אין שוחטין: לא לתוך ימים, ולא לתוך נהרות, ולא לתוך מים עכורין. אבל שוחט לתוך אגן של מים. ובספינה, על גבי כלים. ואם אין לו מקום בספינה - שוחט לתוך הים. ואם אין רוצה לטגף את ביתו - שוחט לתוך כלי, או לתוך גומא. ובשוק לא יעשה כן, מפני שעושה את חקי העובדי כוכבים. אם עשה כן - צריך בדיקה. בשר שנמצא ביד עובד כוכבים - מתר בהנאה. ביד המין - אסור בהנאה. היוצא מבית המין - הרי זה בשר זבחי מתים, מפני שאמרו: שחיטת המין לעבודת כוכבים! ופתן - פת עובדי

רבי אליעזר אומר: לעולם יהא אדם בורח מן הכעור ומן הדומה לכעור.

ז. השוחט לשם עולה, לשם שלמים, לשם אשם תלוי, לשם פסח, לשם תודה – שחיטתו פסולה. רבי שמעון מכשיר, לפי שאין כיוצא בהן מתנדבין. רבי שמעון אומר: השוחט לשם עולה – הרי זו אינה עולה. אמר רבי שמעון: מה אם אמר 'הרי עלי עולה', 'שאקריבנה בעבר הירדן' שמה עולה היא? לפיכך השוחט לשום עולה – הרי זו אינה עולה. השוחט לשום חטאת, לשום אשם ודאי, לשום בכור, ולשום מעשר, ולשום תמורה – שחיטתו כשרה. זה הכלל: דבר שנדר ונדב – השוחט לשמו פסול. ודבר שאין נדר ונדב – השוחט לשמו כשר.

מסכת חלין פרק שלישי

א. ואלו טרפות בבהמה: נקובת הושט, ופסוקת הגרגרת לרחבה – הרי זו פסולה. רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף שנתמזמו מוחה – פסולה. נשברה שדרה ונחתך רבו של חוט – פסולה. נימוקה הראה ואין חוט השדרה קיים – פסולה. רבי יעקב אומר: אפלו נקב. נטלה כבד ולא נשתיר בה כדי להעלות ארפה – פסולה. כרס הפנימי שנקב או שנקרע רוב החיצונה, רבי יהודה אומר: בגדולה – טפח. ובקטנה – כרבה. וכמה היא גדולה? טפחים – הרי זו גדולה. פחות מכך – הרי זו קטנה. איזו היא כרס הפנימי? העיד בן שילא ראש שבעים בצפורי, משום רבי נתן – זו סניא דיבי⁷.

⁷ המקום השנאוי אף על הזאבים. הינו

המע" העשוי סרוס, וכתוש בראשו, שהוא

מקום כחוש ומאוס, ואף הזאבים נרתעים

ומואסים מלאוכלו.

ב. דרוסת הזאב לבית החלל – פסולה. דרוסת הנץ לבית החלל – פסולה. רבי יהודה אומר: דרוסת הזאב בדקה, דרוסת ארי בגסה, דרוסת הנץ בעוף הדק, ודרוסת הגס בעוף הגס. נפלה מן הגג ונתרסקו אבריה, או רצצתה חברתה ונתרסקו אבריה, אם שהתה מעת לעת ושחטה – כשרה. אם עמדה מיד, בין כך ובין כך – כשרה.

ג. נשתברו רב צלעותיה – פסולה. וכמה הן רוב צלעותיה? אחת עשרה צלעות בשדרה מכאן, ואחת עשרה צלעות בשדרה מכאן. נשתברו בה שנים עשר מן הצדדין – פסולה. נשתירו בה אחת עשרה מן הצדדין – כשרה. נתחתכה ירך שלה, מן הארפה ולמטה – כשרה. מן הארפה ולמעלה – פסולה. נשבר העצם ונטל צמת הגידים שלה – פסולה. רבי שמעון בן אלעזר מכשיר, מפני שיכולה לכוות ולחיות. חרותה בידי אדם – פסולה. רבי שמעון בן אלעזר אומר: בידי כל הבריות. הגלודה – רבי מאיר מכשיר וחכמים פוסלין. אמר רבי שמעון בן אלעזר: לא נחלק רבי מאיר על הגלודה שהיא פסולה. העיד יהודה בן ישעיה הבסם לפני רבי עקיבא, שאמר משום רבי טרפון על הגלודה שהיא פסולה. איזו היא הגלודה? כל שהפשיט את העור ולא שיר בה כדי להעלות ארפה. ואם שיר כדי להעלות ארפה – הכל מודים שהיא כשרה. וכמה היא כדי להעלות ארפה? רבי שמעון בן גמליאל אומר: עד כאיסר האיטלקי, מבית חללה ולא משאר אבריה.

ד. יש מן האברים שהן פסולין: אבר מדלדל בבהמה אין בו להעלות ארפה. בשר מדלדל בבהמה אין בו להעלות ארפה. נשבר העצם ויצא לחוץ, ואין רב עור ובשר מקיפין אותו, כיצד הוא עושה? נוטלו ומשלים, והשאר – הרי זה מתר. יש מן עברין שהן פסולין: בן ארבעה בדקה ובן שמונה בגסה. יצאו לו שני גבין ולו

ובלב. אלו כשרות בעוף: נקובת הגרגרת ופסוקת הגרגרת, לארפה - הרי זו כשרה. הכתה חלדה על מקום שאינו עושה טרפה - כשרה. נקב הלב שלא לבית חללה - כשרה. נפלה מן הגג, נתרסקו אבריה, או רצצתה חברתה, ונתרסקו אבריה ושחטה - כשרה. אם עמדה מיד, בין כך ובין כך - כשרה. נקב הזפק, רבי אומר: אפלו נטל ולא הודו לו חכמים. נשתברו גפיה, נשתברו רגליה, נמרטו כנפיה. רבי יהודה אומר: אם נטלה הנוצה - פסולה. אחוזת הדם, המעשנת והמצננת, הלעיטה חלתית, הרדפני, סם המות, צואת התרנגולים - כשרה. נשוכת נחש, נשוכת כלב שוטה, משום טרפה מתרת, ואסורה משום סכנת נפשות. סימן לטרפה - כל שאינה יולדת. רבי שמעון בן גמליאל אומר: אם לא היתה מכחשת והולכת בידוע שאינה טרפה. אם היתה מכחשת והולכת - בידוע שהיא טרפה. רבי אומר: אם נתקיימת שלושים יום, בידוע שאינה טרפה, לא נתקיימת שלושים יום בידוע שהיא טרפה. אמרו לו: פעמים שמתקיימת שנים ושלוש שנים.

ז. אלו הן סימני בהמה (ויקרא יא, ג-כו): "לכל הבהמה אשר הוא מפרסת פרסה ושסעת שסע פרסת מעלת גרה בבהמה אתה תאכלו". כל מעלת גרה - אין לה שנים שלמעלה. איזה שור שקדמו קרניו לטלפיו? זה פרו של אדם הראשון, שנאמר (תהלים סט, לב): "ותיטב לה" משור פרו מקרן מפרס". אלו הן סימני חיה: כל שיש לה קרנים וטלפים. רבי דוסא אומר: יש לה קרנים - אי אתה צריך לשאול על הטלפים, אף על פי שאין ראיה לדבר זכר לדבר: "ותיטב לה" משור פרו מקרן מפרס". רבי שמעון בן גמליאל אומר: כל שיש לו אצבע יתרה בעוף טהור, כל העוף הדורס - טמא. רבי שמעון בן אלעזר אומר: כל הקולט באויר ואין ארקהו נקלה. רבי אליעזר בר צדוק אומר: כל הנותן על גבי

שתי שדראות, הואיל ואין כיוצא בו להתקיים בו - פסול. ואלו כשרות בבהמה: נקובת הגרגרת וסדיקת הגרגרת לארפה - הרי זו כשרה. נשברה שדרה ולא נחתך רבה של חוט - כשרה. נטלה כבד ונשתיר בה כדי להעלות ארפה - כשרה. נימוקה הראה וקרום שלה קים - כשרה. נטלה שלחופית שלה - כשרה. התליעה כבד שלה - כשרה. הלכה זו עליו עליה בני אסיא שלשה רגלים ליבנה, ברגל שלישי הכשירו להן. רבי שמעון בן גמליאל אומר: הדקין שנקבו והלחה סותמתם - כשרה. מחט שנמצאת בעבי בית הפוסות, בזמן שנראית מצד אחד - כשרה. משני צדדין - פסולה. אם יש במקומה קרט דם - בידוע שלפני שחיתה. אין במקומה קרט דם - בידוע שלאחר שחיתה. הגלד פי המכה - בידוע לפני שחיתה שלשה ימים. לא הגלד פי המכה - המוציא מחברו עליו הראיה.

ה. חרותה בידי שמים - כשרה. איזו היא חרותה? כל שצמקה הראה שלה. יש מן אברין שהן כשרין. אבר מדלדל בבהמה - יש בו להעלות ארפה. בשר מדלדל בבהמה - יש בו להעלות ארפה. נשבר העצם ויצא לחוץ, ורב עור וכשר מקיפין אותו - כשר. יש כאן צברין שהן כשרין, בן חמש בדיקה ובן תשע בגסה, יצאו לו חמש צינים ולו שלש רגלים, הואיל וכיוצא בו ראוי להתקיים - כשר.

ו. ואלו טרפות בעוף: נקובת הושט ופסוקת הגרגרת, לרחבה - הרי זו פסולה. הכתה חלדה על ראשה, מקום שעושה אותה טרפה - פסולה. נקובת המוח שנקב קרום שלה - פסולה. נקובת הלב לבית חללו - פסולה. כיצד בודקין אותה? רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי יהודה: בודקין אותה ביד, ואין בודקין במחט. אם נקב העצם - פסולה, אם לאו - כשרה. נפלה לאור ונחמרו בני מעיה - פסולה, באלו בני מעים אמרו? בקרקבניו, בכבד

"גאָר אַפיקי מגנים" - אַלּו קשקשין שְׁלוּ.
"תחתיו חדודי חרש" - אַלּו סנפירין שְׁלוּ.

משיחה. החולק שמים לפניו ושמים
לאחריו - טמא. אחרים אומרים: השוכן
בין הטמאין ודומה לטמאין - טמא. השוכן
בין הטהורים, ודומה לטהורין - טהור.
אנשי איש כפר תמרתא שביהודה היו
אוכלין את הזרזירין, מפני שיש להן זפק.
אנשי שוק העליון שבירושלים היו אוכלין
את סינוניא לבנה, מפני שקרקבנה נקלה.

ח. ובבצים, כל שכודרת ועגולגלת בידוע
של עוף טמא, וכל שאינה כודרת
ועגולגלת - בידוע של עוף טהור הוא.
לוקחין ביצים מכל מקום, ואין חוששין
שמא של נבלות ושל טרפות הן. אין
מוכרין ביצים של נבלות של טרפות
לעובדי כוכבים, אלא אם כן היו נקופות
לקערה. לפיכך אמרו: אין לוקחין מן
העובדי כוכבים ביצים נקופות לקערה.

ט. אלו סימני חגבים: כל שיש לו ארבע
רגלים וארבעה סנפירים, וקסוליו וכנפיו
חופין את רבו. רבי יוסי אומר: ושמו חגב.
ולא כנצרין שיש בהן סימנין הללו.
סומכוס אומר: אף המורד. רבי אליעזר בן
רבי יהודה אומר: אין לו עכשו ועתיד
לגדל לאחר זמן, כגון החולחזה - כשר.
אלו הן סימני דגים: כל שיש לו סנפיר
וקשקשת, יש לו קשקשת - אי אתה צריך
לשאול על סנפיר. יש לו סנפיר ואין לו
קשקשת - טמא. אלו הן קשקשין:
שמלבש בהן, וסנפירין ששט בהן, וכמה
קשקשין יהיה בו? אפלו אחת תחת לחיו
ואחת תחת זנבו, ואחת תחת סנפיר שְׁלוּ.
רבי יהודה אומר: שני קשקשת אין לו
עכשו, אבל עתיד לגדל לאחר זמן, כגון
הסולתנית ונפִּיא - כשר. יש לו עכשו אבל
עתיד להשירם כשעולה מן הים - כגון
הקוליוס הספיתאים ואנתינוס. רבי יוחנן
בן דורמסקא אומר: לזיתן דג טהור הוא,
שנאמר (איוב מא, ו-ח): "גאָר אַפיקי מגנים
סגור חותם צר"; "אחד באחד יגשו", וגו'.
"תחתיו חדודי חרש" וגו' (שם פסוק כב).

וַיָּרָא אֵלָיו י-הוָה בְּאַלְגֵי מַמְרָא וְהוּא יֹשֵׁב פֶּתַח-הָאֵהָל בְּחַם הַיּוֹם: וְאַתְגָּלִי לִיה יי בְּמִישְׁרֵי מַמְרָא וְהוּא יָתִיב בְּתֹרַע מִשְׁכְּנָא בְּמִיתָם יוֹמָא:

וַיָּרָא אֵלָיו – לְבַקֵּר אֶת הַחוּלָה. אָמַר רַבִּי חֲמַא בְּרַחְמִינָא: יוֹם שְׁלִישִׁי לְמִילְתּוֹ הָיָה, וְכָא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא וְשָׂאֵל בְּשִׁלּוּמוֹ. בְּאַלְגֵי מַמְרָא – הוּא שְׁנָתָן לֹא עָצָה עַל הַמִּילָה, לְפִיכָךְ נִגְלָה עָלָיו בְּחֻלְקוֹ. יֹשֵׁב – "יָשָׁב" כְּתִיב. בְּקֹשׁ לַעֲמֹד, אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: שֵׁב וְאַנִּי אֶעֱמֹד. וְאַתָּה סִימָן לְבָנִיךָ, שְׁעָתִיד אֲנִי לְהַתְיַצֵּב בַּעֲדַת הַדִּינִים וְהֵן יוֹשְׁבִין, שְׁנַאֲמַר: "א-לֵהִים נִצָּב בַּעֲדַת אֵל". פֶּתַח הָאֵהָל – לְרֹאוֹת אִם יֵשׁ עוֹבֵר וְשֹׁב, וְיִכְנִסִּים בְּבִיתוֹ. בְּחַם הַיּוֹם – הוֹצִיא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲמָה מִנְּרִמְקָה, שְׁלֹא לְהַטְרִיחוֹ בְּאוֹרְחִים. וְלִפִּי שְׁרָאָהוּ מִצִּטְעָר שְׁלֹא הָיוּ אוֹרְחִים בָּאִים, הִבִּיא הַמְּלָאכִים עָלָיו בְּדַמוֹת אֲנָשִׁים.

וַיֵּשֶׁא עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים נֹצְבִים עָלָיו וַיִּרְא וַיֵּרֶץ לְקִרְאָתָם מִפֶּתַח הָאֵהָל וַיִּשְׁתַּחוּ אֶרְצָה: וַיִּזְקַף עֵינָיו וַיַּחֲזֵא וְהִנֵּה תַלְתָּא גּוֹבְרִין קִימִין עֲלוּוְהִי וַחֲזֵא וַרְהִט לְקַדְמוֹתָהוֹן מִתֹּרַע מִשְׁכְּנָא וּסְגִיד עַל אֶרְעָא:

וְהִנֵּה שְׁלֹשָׁה אַנְשִׁים – אֶחָד לְבִשָּׁר אֶת שְׂרָה, וְאֶחָד לְהַפֹּךְ אֶת סְדוֹם, וְאֶחָד לְרַפְּאוֹת אֶת אַבְרָהָם, שְׁאִין מִלֵּאךְ אֶחָד עוֹשֶׂה שְׁמִי שְׁלִיחוֹת. מַדַּע לָךְ, שָׂכֵן כָּל הַפְּרָשָׁה הוּא מִזְכִּיר בְּלִשׁוֹן רַבִּים: "וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו", "וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו". וּבְבִשְׁוֹרָה נֶאֱמַר: "וַיֹּאמֶר שׁוֹב אֲשׁוּב אֵלֶיךָ". וּבְהַפִּיכַת סְדוֹם הוּא אוֹמַר: "כִּי לֹא אוֹכַל לַעֲשׂוֹת דְּבָר", "לְבִלְתִּי הִפְכִּי". וּרְפָאֵל שְׂרָפָא אֶת אַבְרָהָם הַלֵּךְ מִשָּׁם לְהַצִּיל אֶת לוֹט, הוּא שְׁנַאֲמַר: "וַיְהִי כְהוֹצִיאָם אוֹתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמַּלְט עַל נַפְשָׁךְ", לְמַדַּת שְׁהָאֶחָד הָיָה מִצִּיל – לְפָנָיו, אֲבָל לִשְׁוֹן נִקְיָה הוּא כְּלָפִי הַמְּלָאכִים. וַיִּרְא – מֵהוּ "וַיִּרְא", "וַיִּרְא" שְׁמִי פְעָמִים? הֲרֵאשׁוֹן כְּמִשְׁמַעוֹ, וְהַשְּׁנִי לִשְׁוֹן הַבְּנֵה: נִסְתַּכַּל שְׁהָיוּ נֹצְבִים בְּמָקוֹם אֶחָד, וְהָבִין שְׁלֹא הָיוּ רוֹצִים לְהַטְרִיחוֹ. וְאַף עַל פִּי שִׁינְדָעִים הָיוּ שְׁנִיצָא לְקִרְאָתָם, עֲמָדוֹ בְּמָקוֹמָם לְכַבּוֹדוֹ, לְהִרְאֻתוֹ שְׁלֹא רָצוּ לְהַטְרִיחוֹ, וְקָדַם הוּא וַרְץ לְקִרְאָתָם. בְּכַבָּא מְצִיעָא: כְּתִיב "נֹצְבִים עָלָיו" וְכְתִיב "וַיֵּרֶץ לְקִרְאָתָם"? כַּד חֲזוּיָהוּ דְהִנֵּה שְׂרִי וְאַסֵּר – פְּרָשׁוֹ הִימְנָו. מִיָּד "וַיֵּרֶץ לְקִרְאָתָם".

וַיֹּאמֶר א-דְּנִי אִם-נָא מַצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיךָ אֶל-גָּא תַעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ: וַיֹּאמֶר יי אִם כָּעֵן אֲשַׁפְּחִית רַחֲמִין קְדָמָךְ לֹא כָעֵן תַּעֲבֹר מֵעַל עַבְדְּךָ:

וַיֹּאמֶר א-דְּנִי אִם נָא... – לְגַדּוֹל שְׁבָהָם אָמַר. וּקְרָאָם כָּלִם אֲדוֹנִים, וְלְגַדּוֹל אָמַר "אֵל גָּא תַעֲבֹר", וְכִינּוֹן שְׁלֹא יַעֲבֹר הוּא – יַעֲמָדוֹ חֲבָרִיו עִמּוֹ. וּבְלִשׁוֹן זֶה הוּא חוּל. דְּבָר אַחֵר: קוֹדֵשׁ הוּא, וְהִנֵּה אוֹמַר לְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְהַמְתִּין לוֹ עַד שְׁפִירָיו וְיִכְנִס אֶת הָאוֹרְחִים. וְאַף עַל פִּי שְׁכַתּוֹב אַחֵר "וַיֵּרֶץ לְקִרְאָתָם", הָאִמְרָה קוֹדֵם לְכֹן הִנֵּה. וְדָרַךְ הַמַּקְרָאוֹת לְדָבָר כֵּן, כְּמוֹ שְׁפִרְשִׁי אֲצֵל "לֹא יָדוֹן רוּחִי בְּאֶדָם" שְׁנִכְתָּב אַחֵר "וַיִּזְלַד נָח", וְאִי אֶפְשָׁר לוֹמַר אֵלָּא שְׁהִנֵּה הַגְזִירָה קוֹדֵם לְלִידָה עֲשָׂרִים שָׁנָה. וּשְׁמִי הַלְשׁוֹנוֹת בְּבִרְאשִׁית רַבָּה.

יִקְח-נָא מְעַט-מִיָּם וַרְחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְהִשְׁעֲנוּ תַּחַת הָעֵץ: יִסְבוּן כָּעֵן זַעִיר מִיָּא וְאַסְחוּ רַגְלֵיכֶם וְאַסְתְּמִיכוּ תַּחַת אֵילָנָא:

יִקְח נָא – עַל יְדֵי שְׁלִיטָה, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שְׁלַם לְבָנָיו עַל יְדֵי שְׁלִיטָה, שְׁנַאֲמַר: "וַיִּרַם מֹשֶׁה אֶת יָדוֹ וַיַּךְ אֶת הַסֵּלַע". וַרְחֲצוּ רַגְלֵיכֶם – כְּפִסְבּוֹר שְׁהֵם עָרְבִיִּים שְׁמִשְׁתַּמְחִים לְאַבְק רַגְלֵיהֶם, וְהַקְפִּיד שְׁלֹא לְהַכְנִים עֲבֹדָה זָרָה לְבִיתוֹ. אֲבָל לוֹט שְׁלֹא הַקְפִּיד, הַקְדִּים לִינָה לְרַחֲצָה, שְׁנַאֲמַר: "וְלִינוּ וַרְחֲצוּ רַגְלֵיכֶם". תַּחַת הָעֵץ – תַּחַת הָאֵילָן.

וְאַקְלָה פַת-לָחֶם וְסַעֲדוּ לְבַבְכֶם אַחֵר תַּעֲבְרוּ כִּי-עַל-כֵּן עֲבַרְתֶּם עַל-עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ כֵּן תַּעֲשֶׂה כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: וְאַסְב פַּתָּא דְלַחְמָא וְסַעֲדוּ לְבַבְכוֹן בְּתַר פִּין תַּעֲבְרוּן אַרִי עַל פִּין עֲבַרְתוֹן עַל עַבְדְּכֶם וַיֹּאמְרוּ פִּין תַּעֲבִיד כְּמָא דְמַלִּילְתָּא:

וְסַעֲדוּ לְבַבְכֶם – בְּתוֹרָה, בְּנִבְיָאִים וּבְכַתּוּבִים מְצִינוּ דְּפַתָּא סַעֲדָתָא דְּלַבָּא. בְּתוֹרָה: "וְסַעֲדוּ לְבַבְכֶם". בְּנִבְיָאִים: "סַעֲד לְבָבָה פַת לָחֶם". בְּכַתּוּבִים: "וְלָחֶם לְבַב אָנוּשׁ יִסְעֵד". אָמַר רַבִּי חֲמַא: "לְבַבְכֶם" אֵין כְּתִיב כַּאֲ אֵלָּא "לְבַבְכֶם", מַגִּיד שְׁאִין יִצָּר הָרַע שׁוֹלֵט בְּמַלְאָכִים. אַחֵר תַּעֲבְרוּ – אַחֵר כֵּן תִּלְכוּ. כִּי עַל כֵּן עֲבַרְתֶּם – כִּי הִדְבַּר הַזֶּה אֲנִי מְבַקֵּשׁ מִכֶּם, מֵאַחֵר שְׁעַבְרְתֶּם עָלֵי לְכַבּוּדִי. כִּי עַל כֵּן – כְּמוֹ "עַל אֲשֶׁר". וְכֵן כָּל "כִּי עַל כֵּן" שְׁבַמְקָרָא: "כִּי עַל כֵּן בָּאוּ בְּצֵל קוֹרְתִי", "כִּי עַל כֵּן רָאִיתִי פְּנִיךָ", "כִּי עַל כֵּן לֹא נִתְמַיְתָה", "כִּי עַל כֵּן יִדְעַת חֲנוּתְנוּ".

וַיִּמְקֶר אַבְרָהָם הָאֵהָלָה אֶל-שָׂרָה וַיֹּאמֶר מַה־רִּי שְׁלֹשׁ סָאִים קָמַח סֹלֶת לְיוֹשֵׁי וְעֵשִׂי עֲגוֹת:

קָמַח סֹלֶת – סֹלֶת לַעֲגוֹת, קָמַח לַעֲמִילָן שֶׁל טְבָחִים, לְכַסּוֹת אֶת הַקְדֵּרָה לְשֹׂאוֹב אֶת הַזֵּוְהָמָא.

וְאַל-הִבָּקֶר רֵץ אַבְרָהָם וַיִּקַּח בּוֹ-בָקָר רֶךְ וָטוֹב וַיִּתֵּן אֶל-הַנֹּעֵר וַיִּמְקֶר לַעֲשׂוֹת אֹתוֹ:

כֵּן בָּקֶר רֶךְ וָטוֹב – שְׁלוֹשָׁה פָּרִים הָיוּ, כְּדִי לְהַאֲכִילָן שְׁלוֹשׁ לְשׁוֹנוֹת בְּסַרְדָּל. אֵל הַנֹּעֵר – זֶה יִשְׁמַעְאֵל, לְחַנְכּוֹ בְּמִצְוֹת.

וַיִּקַּח חֲמָאָה וַחֲלָב וּבּוֹ-הִבָּקֶר אֲשֶׁר עָשָׂה וַיִּתֵּן לְפָנֵיהֶם וַיְנַסִּיב שָׁמֶן וַחֲלָב וּבַר תּוֹרִי דְעַבְד וַיִּהֵב קְדָמִיהוֹן וְהוּא

וְהוּא-עֲמִיד עֲלֵיהֶם תַּחַת הָעֵץ וַיֹּאכְלוּ:

מִשְׁמִישׁ עַל־וַיְהִי הַתַּחַת אֵילָנָא וַאֲכָלוּ:

וַיִּקַּח חֲמָאָה... – וְלָחֶם לֹא הָבִיא, לִפִּי שְׁפָרְסָה שָׂרָה נָדָה שֶׁחֲזָר לָהּ אוֹרַח כְּנָשִׁים אוֹתוֹ הַיּוֹם, וְנִטְמָאת הָעֶסֶה. חֲמָאָה – שָׁמֶן הַחֵלֶב שֶׁקוֹלָטִין מֵעַל פָּנָיו. וְכֵן הִבָּקֵר אֲשֶׁר עָשָׂה – אֲשֶׁר תִּקַּן. קָמָא קָמָא שְׁתַּקֵּן אֲמִטִּי וְאִי־תִי קִמְיָהוּ. וַיֹּאכְלוּ – נִרְאוּ כְּמוֹ שֶׁאָכְלוּ. מִכָּאן שֶׁלֹּא יִשְׁנָה אָדָם מִן הַמִּנְהָג.

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אֵיזָה שָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וַיֹּאמֶר הִנֵּה בָאֵהָל:

וַאֲמָרוּ לִיזָה אֵן שָׂרָה אֲתֶתְךָ וַאֲמָר הָא בְּמִשְׁכָּנָא:

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו – נִקּוּד עַל אִי"ו שֶׁב־אֵלָיו". וַתֵּנֶא רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר: כָּל מְקוֹם שֶׁכָּתֹב רַבָּה עַל הַנִּקּוּדָה אֲתָה דוֹרֵשׁ הַכֶּתֶב. וְכֵאן הַנִּקּוּדָה רַבָּה עַל הַכֶּתֶב, אֲתָה דוֹרֵשׁ הַנִּקּוּדָה: שְׁאֵף לְשָׂרָה שְׁאֵלוֹ "אִיזָה אֲבָרְהָם". לְמַדְנֵנוּ שֶׁיִּשְׁאֵל אָדָם בְּאֶכְסֵנְיָא שְׁלוֹ, לֹא־יֵשׁ עַל הָאִשָּׁה וְלֹא־יֵשׁ עַל הָאִישׁ. בְּכָבֵא מְצִיעָא אוֹמְרִים: יוֹדְעִין הֵיוּ מִלְּאֲכִי הַשָּׂרָה אֲמַנּוּ הֵיכָן הִיְתָה, אֵלָּא לְהוֹדִיעַ שֶׁצְנוּעָה הִיְתָה כְּדִי לְחַבְּכָהּ עַל בְּעָלָהּ. אָמַר רַבִּי יוֹסִי בַר חֲנִינָא: כְּדִי לְשַׁגֵּר לָהּ כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה. הִנֵּה בָאֵהָל – צְנוּעָה הִיא.

וַיֹּאמֶר שׁוּב אָשׁוּב אֵלֶיךָ כַּעַת חֲזֵה וְהִנֵּה־בֹן לְשָׂרָה אֲשֶׁתְּךָ וְשָׂרָה שְׁמַעַת פֶּתַח הָאֵהָל וְהוּא אֲחֵרִיו:

וַאֲמָר מִתֵּב אָתוּב לְוַתְךָ כַּעַדְן דְּאֲתוּן קִי־יִמִּין וְהָא בְּרָא לְשָׂרָה אֲתֶתְךָ וְשָׂרָה שְׁמַעַת בְּתִרְעָה מִשְׁכָּנָא וְהוּא אֲחֵרוּהִי:

שׁוּב אָשׁוּב – לֹא בְשׁוּר הַמִּלְאָף שֶׁיִּשְׁוּב אֵלָיו, אֲלָא בְּשִׁלְיַחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם אָמַר לוֹ. כְּמוֹ: "וַיֹּאמֶר לָהּ מִלְאָף ה' הִרְבָּה אֲרָבָה", וְהוּא אֵין בְּיָדוֹ לְהִרְבּוֹת, אֲלָא בְּשִׁלְיַחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם. אֵף כֵּאן בְּשִׁלְיַחוֹתוֹ שֶׁל מְקוֹם אָמַר לוֹ כֵּן.. וְהוּא אֲחֵרִיו – הַפֶּתַח הִנֵּה אֲחֵר אֲחֵר הַמִּלְאָף.

וְאֲבָרְהָם וְשָׂרָה זָקֻנִים בָּאִים בִּיָּמִים חֲדָל לְהִיָּוֶה לְשָׂרָה אֶרֶח כְּנָשִׁים:

וְאֲבָרְהָם וְשָׂרָה סִיבּוּ עָאֵלוּ בְּיוֹמִין פֶּסֶק מִלְּמַתְּוִי לְשָׂרָה אוֹרַח כְּנָשִׁיא:

חֲדָל לְהִיָּוֶה – פֶּסֶק מִמִּנְהָ. אוֹרַח כְּנָשִׁים – אוֹרַח נָדוֹת.

וַתִּצְתַּק שָׂרָה בַּקֶּרְבָּה לֵאמֹר אֲחֵרִי בְּלִתִּי הִיְתָה־לִּי עַדְנָה וְאֵדְנִי זָקוּן:

וַתִּיַּכְתּ שָׂרָה בַּמַּעֲהָא לְמִימַר בְּתֵר דְּסִיבִית תְּהִי לִי עוֹלִימוּ וְרַבּוֹנִי סִיב:

בַּקֶּרְבָּה – מִסְתַּכֶּלֶת בַּמַּעֲיָה וְאִמְרָה: אֲפֹשֶׁר הַקֶּרְבִּים הִלְלוּ טַעוּנִין וְלֵד? הִשְׁ-דִּים הִלְלוּ שֶׁצָּמְקוּ מוֹשְׁכִין חֵלֶב? תַּנְחוּמָא. עַדְנָה – צִחְצוּחַ בְּשׁוּר, וְלִשׁוֹן מִשְׁנָה "מִשִּׁיר אֶת הַשֹּׁעַר וּמַעֲדוֹן אֶת הַבְּשָׁר". דְּבָר אַחֵר: לִשׁוֹן "עַדוֹן", זְמַן וָסֵת נָדוֹת.

וַיֹּאמֶר יִ-הִוָּה אֶל־אֲבָרְהָם לָמָּה זֶה צִחְקָה שָׂרָה לֵאמֹר הֵאֵף אֲמַנָּם אֵלֶּד וְאֲנִי זָקֻנָתִי:

וַאֲמָר יִ לְאֲבָרְהָם לָמָּה זָנֹן חִיַּכְתּ שָׂרָה לְמִימַר הַבְּקוּשְׁטָא אוֹלִיד וְאֲנָא סִיבִית:

הֵאֵף אֲמַנָּם – הֵגֵם אָמַת אֵלֶּד? וְאֲנִי זָקֻנָתִי – שְׁנָה הַכְּתוּב מִפְּנֵי הַשְּׁלוֹם, שֶׁהָרִי הִיא אִמְרָה "וְאֵדְנִי זָקוּן".

הִיפְלָא מִי-הִוָּה דְּבָר לְמוֹעֵד אָשׁוּב אֵלֶיךָ כַּעַת חֲזֵה וְלִשְׂרָה בֹן:

הִיְתַכְפָּסָא מִן קָדָם יִ פִּתְגָמָא לְזִמְן אָתוּב לְוַתְךָ כַּעַדְן דְּאֲתוּן קִי־יִמִּין וְלִשְׂרָה בֹר:

הִיפְלָא – בְּתַרְגוּמוֹ: "הִיְתַכְפָּסִי". וְכִי שׁוּם דְּבָר מוֹפְלָא וּמוֹפְרָד וּמִכְסָּה מִמֶּנִּי מַלְעָשׂוֹת כְּרָצוֹנִי? לְמוֹעֵד – לְאוֹתוֹ מוֹעֵד הַמִּיּוֹחָד שֶׁקִּבְּעָתִי לָךְ אֲתִמּוּל: "לְמוֹעֵד הַזֶּה בִּשְׁנָה הָאֲחֵרָת".

שׁוּנִי

וַתִּכְחַשׁ שָׂרָה לֵאמֹר לֹא צִחְקָתִי כִּי יִרְאֶה וַיֹּאמֶר לֹא כִּי צִחְקָתִי:

וְכַדִּיבַת שָׂרָה לְמִימַר לֹא חִיַּכְתּ אָרִי דְּחִילַת וַאֲמָר לֹא בְרַם חִיַּכְתּ:

כִּי יִרְאֶה... כִּי צִחְקָת – הָרִאשׁוֹן מִשְׁמַשׁ לִשׁוֹן "דִּהָא", שְׁנוֹמֵן טַעַם לְדָבָר: "וַתִּכְחַשׁ שָׂרָה" לִפִּי שֶׁ"יִרְאֶה". וְהַשֵּׁנִי מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן "אֵלָּא": "וַיֹּאמֶר לֹא" כַּדְּבָר הוּא אֵלָּא "צִחְקָת". שְׁאֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ: "כִּי" מִשְׁמַשׁ בְּאַרְבַּע לְשׁוֹנוֹת: "אִי", "דִּילְמָא", "אֵלָּא", "דִּהָא".

וַיִּקְמוּ מִנְשֶׁל הָאֲנָשִׁים וַיִּשְׁקָפוּ עַל־פָּנֵי סָדָם וְאֲבָרְהָם הִלְךְ עִמָּם לְשִׁלְחָם:

וַיִּקְמוּ מִתַּמָּן גּוֹבְרִיא וְאֶסְתְּכִיאָו עַל אִפִּי סָדוּם וְאֲבָרְהָם אֲזִיל עִמָּהוֹן לְאִלוּאִיָּהוֹן:

וַיִּשְׁקָפוּ – כָּל "הַשְּׁקָפָה" שֶׁבִּמְקָרָא לְרַעָה, חוּץ מִ"הַשְּׁקִיפָה מִמַּעַן קֹדֶשׁ", שֶׁגְּדוּל כַּחַם מִתְּנוּת עֲנִיִּים שֶׁהוֹפֵךְ מִדַּת הַרוּגֵז לְרַחֲמִים. לְשִׁלְחָם – לְלוֹחוֹתָם, כְּסָבוֹר אוֹרְחִים הֵם.

יִ-הִוָּה אִמֶּר הַמִּכְסָּה אֲנִי מֵאֲבָרְהָם אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה:

וַיִּי אָמַר הַמִּכְסִּי אֲנָא מֵאֲבָרְהָם דְּאֲנָא עֲבִיד:

הַמִּכְסָּה אֲנִי – בְּתִמְיָה. אֲשֶׁר אֲנִי עוֹשֶׂה – בְּסָדוּם. לֹא יָפָה לִי לַעֲשׂוֹת דְּבָר זֶה שֶׁלֹּא מִדַּעְתּוֹ: אֲנִי נִתְמִי לוֹ אֶת הָאֶרֶץ הַזֹּאת, וְחַמְשָׁה כְּרַפִּין הִלְלוּ שְׁלוֹ הֵן, שְׁנַאֲמַר "גְּבוּל הַכְּנַעֲנִי מִצִּידוֹ... בְּאֶכָה סָדוּמָה וְעַמּוֹרָה..." קִרְאֵתִי אוֹתוֹ אֲבָרְהָם, "אֵב הַמֶּזֶן גּוֹיִם", וְאֲשַׁמִּיד אֶת הַכְּנַעֲנִים וְלֹא אוֹדִיעַ לָאֵב שֶׁהוּא אוֹהֵבִי ?

וְאֶבְרָהָם הָיוּ יְהִיגָה לְגוֹי גָּדוֹל וְעַצְמוֹ וְנִבְרָכוּ-בּוֹ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ:
וְאֶבְרָהָם מֵהוּנָה יְהוֹי לְעַם סָגִי וְתַקִּיף וְיִתְבָּרְכוּן בְּדִילִיָּה כָּל עַמְמֵי אֶרֶץ:

וְאֶבְרָהָם הָיוּ יְהִיגָה – מְדַרְשׁ אֲגָדָה: "זָכַר צְדִיק לְבָרְכָהּ", הוֹאִיל וְהַזְכִּירוֹ בְּרָכוּ. וּפְשׁוּטוֹ: וְכִי מִמֶּנּוּ אֵנִי מַעֲלִים? וְהָרִי הוּא חֲבִיב לִפְנֵי לִהְיוֹת "לְגוֹי גָּדוֹל" וְלִהְתְּבָרֵךְ בּוֹ "כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ"!

כִּי יִדְעָתִיו לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוָה אֶת-בְּנָיו וְאֶת-בֵּיתוֹ אַחֲרָיו וְשָׁמְרוּ דְרָךְ י-הוָה לַעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט לְמַעַן הִבִּיא י-הוָה עַל-אֲבָרָהָם אֶת אֲשֶׁר-דִּבֶּר עֲלֵיו:
אֲרִי גְלִי קִדְמִי בְּדִיל דִּיפְקִיד יְת בְּנוֹהִי וְיֵת אֲנֶשׁ בֵּיתִיָּה בְּתִירוֹהִי וְיִטְרוֹן אוֹרְחוֹ דְּתַקְנֹן קִדָּם יִי לְמַעַבְד צְדָקָתָא וְדִינָא בְּדִיל דִּינִיתִי יִי עַל אֲבָרָהָם יְת דְּמִלִּיל עֲלוֹהִי:

כִּי יִדְעָתִיו – לְשׁוֹן חֲכָמָה. כְּמוֹ: "מוֹדַע לְאִישָׁה", "הִלָּא בְּעַז מוֹדַעְתָּנוּ", "וְאִדְעָךָ בְּשֵׁם". וְאִמָּנָם עָקַר לְשׁוֹן כָּלָם אֵינוֹ אֵלָּא לְשׁוֹן יְדִיעָה, שֶׁהִתְחַבֵּב אֶת הָאָדָם מִקְרָבוֹ אֲצִלּוֹ וְיִוָּדְעוּ וּמִכִּירוֹ. וְלָמָּה "יִדְעָתִיו"? "לְמַעַן אֲשֶׁר יִצְוָה", לִפִּי שֶׁהוּא מִצְוָה אֶת בְּנָיו עָלֵי לְשֹׁמֵר דְּרָכֵי. וְאִם תִּפְרָשְׁהוּ כְּמַרְגּוּמוֹ: "יִוָּדַע אֲנִי בּוֹ שִׁינְיָה אֶת בְּנָיו...", אֵין "לְמַעַן" נוֹפֵל עַל הַלְשׁוֹן. **יִצְוָה** – לְשׁוֹן הוֹנָה כְּמוֹ: "כָּכָה יַעֲשֶׂה אִיּוֹב". **לְמַעַן הִבִּיא** – כִּךָ הוּא מִצְוָה לְבָנָיו: "שָׁמְרוּ דְרָךְ ה' כְּדִי שְׁיָבִיא ה' עַל אֲבָרָהָם...". "עַל בֵּית אֲבָרָהָם" לֹא נֶאֱמַר אֵלָּא "עַל אֲבָרָהָם", לְמַדְנֹ: כָּל הַמַּעֲמִיד בֶּן צְדִיק כְּאֵלוֹ אֵינוֹ מֵת.

וַיֹּאמֶר י-הוָה זַעֲקַת סָדָם וְעַמָּרָה כִּי-רַבָּה וְחַטָּאתָם כִּי כְבֵדָה מְאֹד:
וַאֲמַר יִי קְבִילַת סָדוּם וְעַמּוֹרָה אֲרִי סְגִיאת וְחוֹבְתָהוֹן אֲרִי תַקִּיפַת לַחֲדָא:

וַיֹּאמֶר ה' – אֵל אֲבָרָהָם, שֶׁעָשָׂה כְּאֲשֶׁר אָמַר, שְׁלֹא יִכְסֶה מִמֶּנּוּ. **כִּי רַבָּה** – כָּל "רַבָּה" שֶׁבִּמְקָרָא הִטְעַם לְמִטָּה בְּבִי"ת, לִפִּי שֶׁהוּא מִתְרַגְּמִין "גְּדוּלָּה" אוֹ "גְּדוּלָּה וְהוֹלָכֶת". אֲבָל זֶה טַעַמּוֹ לְמַעַלָּה בְּרִי"ש לִפִּי שֶׁמִּתּוֹרָגָם "גְּדוּלָּה" כָּכָר, כְּמוֹ שֶׁפִּרְשֵׁתִי "וַיְהִי הַשָּׁמֶשׁ בָּאָה", "הִנֵּה שָׁבָה יְבִמְתָּךְ".

אֲרִדְהָ-נָּא וְאֶרְאֶה הַכְּצַעֲקָתָהּ הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ כָלָה וְאִם-לֹא אֲדַעָה:
אֶתְגְּלִי כְעַן וְאֶדּוֹן הַקְּבִילַתָּהוֹן דְּעֵלַת לְקִדְמִי עֲבָדוֹ אַעֲבִיד עִמָּהוֹן גְּמִירָא אִם לֹא תִיבִין וְאִם תִּיבִין לֹא אֶתְפָּרַע:

אֲרִדְהָ נָּא – לִמַּד לְדִנְיָנִים שְׁלֹא יִפְסְקוּ דִּינֵי נִפְשׁוֹת אֵלָּא בְּרֹאיָה, הַכֹּל כְּמוֹ שֶׁפִּרְשֵׁתִי בְּפִרְשַׁת הַפִּלְגָּה. דְּכָר אַחֵר: "אֲרִדְהָ נָּא" – לְסוּף מַעֲשִׂיהֶם. **הַכְּצַעֲקָתָהּ** – שֶׁל מְדִינָה. **הַבָּאָה אֵלַי עֲשׂוּ** – וְכֵן עוֹמְדִים בְּמִדָּם, "כָּלָה" אֲנִי עוֹשֶׂה בָּהֶם. "וְאִם לֹא" יַעֲמִדוּ בְּמִדָּם "אֲדַעָה" מָה אַעֲשֶׂה לְהַפְרַע מִקֵּן בִּיטוּרִין, וְלֹא אֲכַלָּה אוֹתָן. וְכִיּוֹצֵא בּוֹ מִצִּינּוֹ בְּמִקּוֹם אַחֵר: "וְעַתָּה הוֹרֵד עֲדִיד מַעֲלִיָּה וְאֲדַעָה מָה אַעֲשֶׂה לָּךְ". וְלִפְיָכָּה יֵשׁ הַפֶּסֶק נְקוּדַת פָּסִיק בֵּין "עֲשׂוּ" לְ"כָלָה", כְּדִי לְהַפְרִיד תִּיבָה מִחֲבָרְתָּהּ. וְרַבּוֹתֵנוּ דָּרְשׁוּ: "הַכְּצַעֲקָתָהּ" – צַעֲקַת רִיבָה אַחַת שֶׁתִּרְגֹּזָה בְּמִיתָהּ מִשְׁנָה עַל שֶׁנִּתְּנָה מִזֶּן לַעֲנִי, כְּמִפּוֹרֶשׁ בְּ"חֶלֶק".

וַיִּפְגּוּ מִשֹּׁם הָאֲנָשִׁים וַיֵּלְכוּ סָדָמָה וְאֶבְרָהָם עוֹדְנֻו עִמָּד לִפְנֵי י-הוָה:
וְאֶתְפָּנִיאוּ מִתַּמָּן גּוֹבְרִיָּא וְאֶזְלוּ לְסָדוּם וְאֶבְרָהָם עַד כְּעַן מִשְׁמִישׁ בְּצִלּוֹ קִדָּם יִי:

וַיִּפְגּוּ מִשֹּׁם – מִמִּקּוֹם שֶׁאֲבָרָהָם לָנֹם שָׁם. **וְאֶבְרָהָם עוֹדְנֻו עִמָּד לִפְנֵי ה'** – וְהִלָּא לֹא הִלֵּךְ לַעֲמִיד לִפְנֵיו? אֵלָּא הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בָּא אֲצִלּוֹ וְאָמַר לוֹ: "זַעֲקַת סָדוּם וְעַמּוֹרָה כִּי רַבָּה", וְהִנֵּה לוֹ לְכַתּוּב "וְה' עוֹדְנֻו עִמָּד עַל אֲבָרָהָם"? אֵלָּא תַקּוּן סוּפְרִים הוּא זֶה.

וַיִּגַּשׁ אֲבָרָהָם וַיֹּאמֶר הָאֵף תִּסְפָּה צְדִיק עַם-רָשָׁע:
וַיִּגַּשׁ אֲבָרָהָם – מִצִּינּוֹ הִגִּישָׁה לְמִלְחָמָה: "וַיִּגַּשׁ יוֹאָב..."; הִגִּישָׁה לְפָיִס: "וַיִּגַּשׁ אֵלָיו יְהוֹנָדָה"; וְהִגִּישָׁה לְתַפְלָה: "וַיִּגַּשׁ אֵלָיוּ הַנְּבִיא". וְלִכְל אֵלָּה נִכְנַס אֲבָרָהָם: לְדַבֵּר קִשּׁוֹת, וּלְפָיִס, וְלְתַפְלָה. **הָאֵף תִּסְפָּה** – הִגַּם תִּסְפָּה? וּלְתַרְגּוּם שֶׁל אוֹנִקְלוֹס שֶׁתִּרְגְּמוֹ לְשׁוֹן רוֹגֵז, כִּךָ פְּרוּשׁוֹ: "הָאֵף" יִשְׁאָף שֶׁתִּסְפָּה צְדִיק עַם רָשָׁע?

אוּלִּי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר הָאֵף תִּסְפָּה וְלֹא-תֵשָׂא לְמִקּוֹם לְמַעַן חֲמִשִּׁים הַצְדִּיקִים אֲשֶׁר בְּקִרְבָּה:
מָאִם אִית חֲמִשִּׁין זַפְאִין בְּגוֹ קִרְתָּא הַבְּרָגִז תְּשִׁינִי וְלֹא תִשְׁבּוּק לְאַתְרָא בְּדִיל תְּשִׁינִי זַפְאִין דְּבִגְנוּה:

אוּלִּי יֵשׁ חֲמִשִּׁים צְדִיקִים – עֲשָׂרָה צְדִיקִים לְכָל כְּרֹךְ וּכְרֹךְ, כִּי חֲמִשָּׁה מְקוּמוֹת יֵשׁ. וְאִם תֹּאמַר: לֹא יִצִּילוּ הַצְדִּיקִים אֶת הָרָשָׁעִים, לָמָּה תְּמִית הַצְדִּיקִים?

חֲלִלָּה לָךְ מַעֲשֵׂת! כְּדָבָר הַזֶּה לְהַמִּית צְדִיק עַם-רָשָׁע וְהִנֵּה כַּצְדִּיק כְּרָשָׁע חֲלִלָּה לָךְ הַשֹּׁפֵט כָּל-הָאָרֶץ לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט:
קוּשְׁטָא אַנּוּן דִּינָךְ מִלְמַעַבְד כְּפִתְגָמָא הַדִּין לְשִׁינְיָתָא זַפְאָה עַם חֲיִיבָא וַיְהִי זַפְאָה כְּחִיבָא קוּשְׁטָא אַנּוּן דִּינָךְ הַדִּין כָּל אֶרֶץ בְּרַם יַעֲבִיד דִּינָא:

חֲלִילָּה לָךְ – חוֹלִין הוּא לָךְ, יֹאמְרוּ: כִּךָ הוּא אֲמִנּוּתוֹ, שׁוֹטֵף הַכֹּל צְדִיקִים וְרָשָׁעִים, כִּךָ עֲשִׂיתָ לְדוֹר הַמְּבּוּל וְלְדוֹר הַפִּלְגָּה! **כְּדָבָר הַזֶּה** – לֹא הוּא וְלֹא כִיּוֹצֵא בּוֹ. **חֲלִילָּה לָךְ** – לְעוֹלָם הִבָּא. **הַשֹּׁפֵט כָּל הָאָרֶץ** – נִקּוּד בְּחֹט"ף פֶּתַח ה"א שֶׁל "הַשֹּׁפֵט", לְשׁוֹן תְּמִיָּה: וְכִי מִי שֶׁהוּא שׁוֹפֵט לֹא יַעֲשֶׂה מִשְׁפָּט אֲמַת?

וַיֹּאמֶר י-הוָה אִם-אֲמַצָּא בְּסָדָם חֲמִשִּׁים צְדִיקִים בְּתוֹךְ הָעִיר וְנִשְׁאָתִי לְכָל-הַמִּקּוֹם בַּעֲבוּרָם:
וַאֲמַר יִי אִם אֲשַׁפַּח בְּסָדוּם חֲמִשִּׁין זַפְאִין בְּגוֹ קִרְתָּא וְאֶשְׁבּוּק לְכָל אֶתְרָא בְּדִילָהוֹן:

אִם אֲמַצָּא בְּסָדוּם... לְכָל הַמִּקּוֹם – לְכָל הַכְּרָכִים. וּלִפִּי שֶׁסָדוּם הִיָּתָה מְטוֹרְפוּלִין וְחִשּׁוּבָה מִכָּלָם, תִּלָּה בָּהּ הַכְּתוּב.

וַיֵּצֵא אֲבִרָהָם וַיֹּאמֶר
וְאֵנִי עָפָר וָאֵפֶר:

וַיֹּאמְרוּ אֲבִרָהָם וַאֲמֵרָהּ הָאֵל כָּעֵן עָרִיתִי לְמַלְלָא קָדָם יְיָ וְאֵנָּה
עֹפֵר וְקָטָם:

הואֵלְתִּי – רָצִיתִי, כְּמוֹ: "וַיֹּאֶל מֹשֶׁה". **וְאַנְכִי עֶפֶר וְאֶפֶר** – וּכְבֹּד הָיִיתִי רָאוּי לְהִיּוֹת עֶפֶר עַל יְדֵי הַמַּלְכִּים, וְאֶפֶר עַל יְדֵי הַנְּמוּדִים, לְיֹלֵי רַחֲמֶיךָ אֲשֶׁר עֲמָדוֹ לִי.

אוֹלֵי יִתְסִרֹן תִּמְשִׁיב
בְּחִמָּשָׁה אֶת-כָּל-הָעִיר
שֵׁם אֲרֻבָּעִים וְחִמָּשָׁה:

**מָאֵם יַחְסְרוּן חַמְשִׁין וּפְאִין חַמְשָׁא הִתְחַבִּיל בְּחַמְשָׁא יֵת
כָּל קֶרְתָּא וְאָמַר לֹא אֶחְבִּיל אִם אֲשַׁכַּח תְּמֹן אֲרֻבְעִין
וְחַמְשָׁא:**

הַתְּשׁוּתִית בַּחֲמִישָׁה – וְהֵלֵא הוּא תִשְׁעָה לְכָל כְּרֹךְ, וְאַתָּה צְדִיקוֹ שֶׁל עוֹלָם תִּצְטָרֶר עִמָּהֶם.

וַיִּסַּף עוֹד לְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר אֲוֵלִי יִמָּץ
וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה בַּעֲבוּר הָאֲרָבָעִים:

וְאוֹסִיף עוֹד לְמַלְלָא קְדָמוֹהִי וְאָמַר מָאֵם יִשְׁתַּכְּחוֹן תַּמָּן
אֲרָבְעִין וְאָמַר לֹא אֶעֱבִיד גְּמִירָא בְּדִיל אֲרָבְעִין:

אוֹרֵי יִמְצְאוּן שָׁם אֲרָבָעִים – וַיִּמְלֹטוּ אֲרָבָעָה הַכֹּרֶכִּים. וְכֵן שְׁלֹשִׁים יִצְיִלוּ שְׁלֹשָׁה מֵהֶם, אוֹ עֲשָׂרִים יִצְיִלוּ שְׁנַיִם מֵהֶם, אוֹ עֲשָׂרָה יִצְיִלוּ אֶחָד מֵהֶם.

וַיֹּאמֶר אֶל-נָא יֵחָר לֹא-דְנִי וְאִדְבָּרָה אוֹלִי וּמִצָּאוֹן שֵׁם
שְׁלֹשִׁים וַיֹּאמֶר לֹא אֶעֱשֶׂה אִם-אֶמְצָא שֵׁם שְׁלֹשִׁים:

וַיֹּאמֶר לֹא כִעֵן יִתְקַף רוּגְזָא דִּיךְ וְאַמְלִיל מָאם יִשְׁתַּכְּחוּן
מִמֶּן תִּלְתִּין וַיֹּאמֶר לֹא אַעֲבִיד גְּמִירָא אִם אֲשַׁכַּח מִמֶּן
תִּלְתִּין:

וַיֹּאמֶר הַהִיגָא הוּאֵלְתִּי לְדַבֵּר אֶל־אֱלֹהֵי יִמְצָאוֹן
שֵׁם עֲשָׂרִים וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחֲת בַּעֲבוּר הָעֲשָׂרִים:

וַאֲמַר הָא כְּעַן אֶסְגִּיתִי לְמַלְלָא קָדָם יְיָ מָאָם יִשְׁתַּכְחוּן תַּמָּךְ
עֶסְרִין וַאֲמַר לֹא אֶתְחַבֵּל בְּדִיל עֶסְרִין:

הוא־לְתִי – רָצִיתִי, כְּמוֹ: "וַיֹּאֶל מֹשֶׁה".

וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים יֵחָר לֹא-דָנִי וּבְאֲדָבָרָה אֶךְ-הַפְעַם אוֹלִי
יִמְצְאוּן שֵׁם עֲשֵׂרָה וַיֹּאמֶר לֹא אֲשַׁחֲיֶת בַּעֲבוּר הָעֲשֵׂרָה:

וַיֹּאמֶר לֹא כֵעֵן יִתְקַף רוּגְזָא דִּי וַאֲמַלְלִיל בָּרַם זְמָנָא הָדָא
מָאם יִשְׁתַּכְחֹן תַּמָּן עֶסְרָא וַאֲמַר לֹא אֶתְפִּיל בְּדִיל עֶסְרָא:

אולי ימצאון שם עשירה – על הפחות לא בקש. אמר: דור המבול היו שמונה, נח ובניו ונשיהם, ולא הצילו על דורם. ועל תשעה על ידי צרוף כפר בקש ולא מצא.

וַיֵּלֶךְ י-הוָה בְּאֶשׁ כְּלֹה לְדַבֵּר אֶל-אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם יָשָׁב
לְמָקוֹמוֹ:

וְאֶסְתִּמְלֵק יִקְרָא דִּי כַּד שִׁיבְצִי לְמַלְלָא עִם אַבְרָהָם וְאַבְרָהָם תֵּב לְאַתְרִיָּה:

וַיֵּלֶךְ ה'... – פִּינֶן שְׁנֵשִׁימְתִּימַן הַסְּנִיגֹר הֶלֶךְ לֹו הַצֵּין. **וְאַבְרָהָם שָׁב לְמִקְוָמוֹ** – נִסְתַּמֵּל הַצֵּין נִסְתַּמֵּל הַסְּנִיגֹר, וְהַסְּטֹר מִמֶּנּוּ. וּלְפִיכֶה: "וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַמַּלְאָכִים סְדוּמָה" – לְהַשְׁחִית.

עשלי עשי

פְּרֻשַׁת הַפִּיכָת סְדוּם

וַיָּבֹאוּ שְׁנֵי הַ
בָּנֵי עֵרֶם-סֹדֶם
אֵלֶּיךָ אֲרָצָה:

וַיֵּאָדָה לָהּ תִּרְיִן מִלְּאֲכָיָא לְסָדוֹם בְּרִמְזָא וְלוֹט יְתִיב בְּתִרְעָא דְסָדוֹם וְתִזָּא לוֹט וְקָם לְקַדְמוֹתָהוֹן וְסָגִיד עַל אֲפֻהֵי עַל אֲרֻעָא:

שני – והשלישי שפא לבשר את שרה: כיון שעשה שליחותו נסתלק לו. **המלאכים** – ולהלן קראם "אנשים"? כשהיתה שכינה עמם קראם "אנשים". דבר אחר: אצל אברהם נפחו גדול והיו המלאכים תדירין אצלו כאנשים, קראם "אנשים". ואצל לוט קראם "מלאכים". **בערב** – וכי כל כך שהיו המלאכים מחברין לסדום? אלא מלאכי רחמים היו, וממתנים שמא יוכל אברהם ללמד עליהם סגוריא. ולוט ישב בשער סדום – "ישב" כתיב, אותו היום מנחה שופט עליהם. **וירא לוט...** – מבית אברהם למד לחזר על האורחים.

וַיֹּאמֶר הֲנֵה נֶאֱמַר
וְרָחֲצוּ רַגְלֵיכֶם וְיָתִיד
כִּי בִרְחֹב גִּלְיָן:

**וַיֹּאמֶר בְּבִעְיָם כַּעַן רַבּוֹנֵי זֵרֵי כַּעַן לְבֵית עֲבָדְכֶם וּבֵיתוֹ
וַאֲסָחוּ רַגְלֵיכֶם וּמִקְדָּמוֹן וּמִתְּהַכִּין לְאוֹרַחְכֶם וַאֲמָרוּ לֹא אֶ-
לֵהֲיִין בְּרַחוּבֵי גְבִית:**

הִנֵּה נָא אֲדֹנָי – הִנֵּה נָא אִתְּם אֲדֹנָיִם לִי אֲחֵר שֶׁעֲבַרְתֶּם עָלַי. דְּבָר אַחֵר: "הִנֵּה נָא" – צְרִיכִים אִתְּם לָמַת לֵב עַל הַרְשָׁעִים הִלְלוּ שְׁלֵא יִכְרִיו בְּכֶם. וְזוֹ הִיא עֲצָה נְכוּנָה: **סוּרֵי נָא** – עֲקֻמוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְבִיתִי דֶּרֶךְ עֲמֻלָּתוֹן, שְׁלֵא יִכְרִיו שְׂאֲתֶם נִכְנָסִין נָשָׁם, לְכֹךְ נֶאֱמַר "סוּרוּ". **וַיֹּאמְרוּ לֹא** – וּלְאַבְרָהָם אָמְרוּ "כִּן תַּעֲשֶׂה": מִכָּאן שֶׁמִּסְרִבִּין לִקְטֹן וְאִין מִסְרִבִּין לַגְדּוֹל. **כִּי בִרְחוּב גִּלְיָן** – הָרִי "כִּי" מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן "אֵלֶּא", שְׂאֲמְרוּ: לֹא נִסּוּר אֶל בֵּיתָךְ אֲלֵא בִּרְחוּבָה שֶׁל עִיר גִּלְיָן.

וַיַּפְצֵר-בָּם מֶלֶךְ וַיִּסְרוּ אֵלָיו וַיָּבֹאוּ אֶל-בֵּיתוֹ וַיַּעַשׂ לָהֶם מִשְׁתֶּה וּמִצּוֹת אֹפֶה וַיֹּאכְלוּ:	וְאֶתְקִיף בְּהוֹן לַחֲדָא וְזֵרו לְוִתְיָה וְעָלוּ לְבֵיתָיָה וְעָבַד לַהוֹן מִשְׁתֵּיָא וּפְטִיר אָפֶא לַהוֹן וְאָכְלוּ:
וַיִּסְרוּ אֵלָיו – עָקְמוּ אֶת הַדֶּרֶךְ לְצַד בֵּיתוֹ. וּמִצּוֹת אֹפֶה – פֶּסַח הָיָה.	
טָרָם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סֹדֶם נִסְכּוּ עַל-הַבַּיִת מִנֶּעֱר וְעַד-זָקָן כָּל-הָעָם מִקְצָה:	עַד לֹא שָׁכִיבוּ וְאֲנָשֵׁי קִרְתָּא אֲנָשֵׁי סֹדֶם אֲקִיפוּ עַל בֵּיתָא מְעוּלִימָא וְעַד סָבָא כָּל עַמָּא מְסוּפִיָּה:
טָרָם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר אֲנָשֵׁי סֹדֶם – כֹּךְ נִדְרַשׁ בִּבְרָאשִׁית רַבָּה: "טָרָם יִשְׁכְּבוּ וְאֲנָשֵׁי הָעִיר" הֵיוּ בְּפִיָּהֶם שֶׁל מְלָאכִים, שֶׁהָיוּ שׂוֹאֲלִים לָלוּט מִה טִיבִם וּמַעֲשֵׂיהֶם? וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: רַבָּם רָשָׁעִים. עוֹדֶם מְדַבְּרִים בָּהֶם, וְ"אֲנָשֵׁי סֹדֶם..." וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: "וְאֲנָשֵׁי הָעִיר" אֲנָשֵׁי רָשָׁע "נִסְכּוּ עַל הַבַּיִת". עַל שֶׁהָיוּ רָשָׁעִים נִקְרָאִים אֲנָשֵׁי "סֹדֶם", כְּמוֹ שֶׁאִמַּר הַפֶּתוּב: "וְאֲנָשֵׁי סֹדֶם רָעִים וְחַטָּאִים". כָּל הָעָם מִקְצָה – מִקְצָה הָעִיר עַד הַקְצָה, וְשָׂאוֹן אֶחָד מוֹחָה בְּיָדָם, וְשֶׁאִפְלוּ צָדִיק אֶחָד אִין בָּהֶם.	
וַיִּקְרָאוּ אֶל-לוֹט וַיֹּאמְרוּ לוֹ אֵיךְ הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-בָּאוּ אֵלֶיךָ הַלַּיְלָה הוֹצִיאָם אֵלֵינוּ וְנִדְעָה אֲתָם:	וַיִּקְרוּ לָלוֹט וְאָמְרוּ לֵיהּ אֵן גּוּבְרִיָּא דָּאֵתוּ לְוִתְךָ בְּלִילְיָא אֲפִיקְנוּן לְוִתְנָא וְנִדַּע יִתְהוֹן:
וְנִדְעָה אוֹתָם – בְּמִשְׁכַּב זָכָר, כְּמוֹ: "אֲשֶׁר לֹא יָדְעוּ אִישׁ".	
וַיֵּצֵא אֲלֵיהֶם לוֹט הַפֶּתַחַה וְהַדָּלַת סֹגַר אַחֲרָיו:	וַיִּנְפֹּק לְוִתְהוֹן לוֹט לְתַרְעָא וְדִשָּׂא אֶחָד בְּתִרוּהֵי:
וַיֹּאמֶר אֶל-גָּא אַחֵי תַרְעוּ:	וְאָמַר בְּבַעו כְּעַן אַחֵי לֹא תִבְאָשׁוּן:
הִנֵּה-נָא לִי שְׁתֵּי בָנוֹת אֲשֶׁר לֹא-יָדָעוּ אִישׁ אוֹצִיאָה־נָא אֶתְהֹן אֲלֵיכֶם וַעֲשׂוּ לָהֶן כְּטוֹב בְּעֵינֵיכֶם וְכָּךְ לְאֲנָשִׁים הָאֵל אֶל-תַּעֲשׂוּ דְבָר כִּי-עֲלִיכֹן בָּאוּ בְּצַל קִרְתִּי:	הָא כְּעַן לִי תַרְתִּין בְּנֹן דְּלֹא יָדְעוּנִין גְּבַר אֲפִיק כְּעַן יִתְהוֹן לְוִתְכוֹן וְעַבִּידוּ לַהוֹן כְּדַמְקִין בְּעֵינֵיכוֹן לְחוּד לְגוּבְרִיָּא הָאֵלִין לֹא תַעֲבִדוּן מִדְּעַם אַרִי עַל כֵּן עָאֵלוּ בְּטַלַּל שְׁרִיתִי:
הָאֵל – כְּמוֹ "הָאֵלָה". כִּי עַל כֵּן בָּאוּ – כִּי הִטּוּבָה הַזֹּאת תַּעֲשׂוּ לְכַבּוּדִּי, עַל אֲשֶׁר "בָּאוּ בְּצַל קוֹרְתִּי". תַּרְגוּם: "בְּטַלַּל שְׁרִיתִי", תַּרְגוּם שֶׁל "קוֹרָה" – "שְׁרִיתָא".	עַל אֲשֶׁר "בָּאוּ בְּצַל קוֹרְתִּי". תַּרְגוּם: "בְּטַלַּל שְׁרִיתִי", תַּרְגוּם שֶׁל "קוֹרָה" – "שְׁרִיתָא".
וַיֹּאמְרוּ גִשְׁה־הֵלֵאָה וַיֹּאמְרוּ הָאֶחָד בָּא-לְגוֹר וַיִּשְׁפֹּט שְׁפוֹט עֲתָה נָרַע לָךְ מִמֶּהם וַיַּפְצְרוּ בְּאִישׁ בְּלוֹט מֶלֶךְ וַיִּגָּשׁוּ לְשֹׁכֵר הַדָּלַת:	וְאָמְרוּ קִרְבַּ לְהֵלֵאָה וְאָמְרוּ חַד אֲתָא לְאִתּוֹתְבָא וְהָא דָּאִין דִּינָא כְּעַן נִבְאִישׁ לָךְ מִדִּילְהוֹן וְאֶתְקִיפוּ בְּגוּבְרָא בְּלוֹט לַחֲדָא וַיִּקְרִיבוּ לְמַתְבַּר דִּשָּׂא:
וַיֹּאמְרוּ גִשְׁה־הֵלֵאָה – וְדַבָּר נְזִיפָה הוּא, לִזְמַר: אִין אָנוּ חוֹשְׁשִׁין לָךְ! וְדוּמָה לוֹ: "קִרְבַּ אֵלֶיךָ אֵל תַּגֵּשׁ בִּי". וְכֵן: "גִּשְׁהָ לִי וְאִשְׁכָּה" – הַמִּשְׁחָה לְצַדִּיק בְּעִבּוּרֵי וְאִשְׁבֹּב אֲצִלָּה. אִתָּהּ מְלִיץ עַל הָאוֹרְחִים, אִיךָ מְלֹאָה לְכַד? [עַל שֶׁאָמַר לָהֶם עַל הַבָּנוֹת אָמְרוּ לוֹ: גִּשְׁה־הֵלֵאָה – לְשׁוֹן נִחַת. וְעַל שֶׁהָיָה מְלִיץ עַל הָאוֹרְחִים: הָאֶחָד בָּא לְגוֹר – אָדָם נָכְרִי יַחֲדִי אִתָּהּ בִּינֵינוּ, שְׁבָאֵת לְגוֹר, וַיִּשְׁפּוֹט שְׁפוֹט – וְנַעֲשִׂית מוֹכִיחַ אוֹתָנוּ? הַדָּלַת – הִיא הַסּוֹכְכַת לְנַעוֹל וּלְפִתּוֹחַ.	
וַיִּשְׁלַחוּ הָאֲנָשִׁים אֶת-יָדָם וַיָּבִיאוּ אֶת-לוֹט אֲלֵיהֶם הַבַּיִתָּה וְאֶת-הַדָּלַת סֹגָרוֹ:	וְאֲוִשִׁיטוּ גּוּבְרִיָּא יֵת יִדְיָהוֹן וְאִעִילוּ יֵת לוֹט לְוִתְהוֹן לְבֵיתָא וְיֵת דִּשָּׂא אֶחָדוֹ:
וְאֶת-הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר-פָּתַח הַבַּיִת הֵפוּ בַּסִּנּוּרִים מִקְטָן וְעַד-גָּדוֹל וַיִּלְאוּ לְמִצָּא הַפֶּתַח:	וְיֵת גּוּבְרִיָּא דְּבַתְרַע בֵּיתָא מַחוּ בְּשִׁבְרִיָּא מְזַעִירָא וְעַד רַבָּא וְלֹאִיאוּ לְאִשְׁפַּחַת תַּרְעָא:
פֶּתַח – הוּא הַחֲלָל שֶׁבּוּ נִכְנָסִין וְיוֹצְאִין. בַּסִּנּוּרִים – מִכַּת עוֹרוֹן. מִקְטָן וְעַד גָּדוֹל – הַקְטָנִים הַתַּחֲלִילוּ בְּעִבְרָה תַּחֲלָה, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִנֶּעֱר וְעַד זָקָן". לְפִיכָךְ הַתַּחֲלִילָה הַפּוֹרְעָנוּת מֵהֶם.	
וַיֹּאמְרוּ הָאֲנָשִׁים אֶל-לוֹט עַד מִי-לָךְ פָּה תִתֵּן וּבִנְיָה וּבִנְתֶיךָ וְכָל אֲשֶׁר-לָךְ בַּעֲרִיר הוֹצֵא מִן-הַמָּקוֹם:	וְאָמְרוּ גּוּבְרִיָּא לָלוֹט עוֹד מָא לָךְ הִכָּא תַתְנָא וּבִנְיָה וּבִנְתְּךָ וְכָל דְּלָךְ בְּקִרְתָּא אֲפִיק מִן אִתְרָא:
עוֹד מִי לָךְ פָּה – פְּשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: מִי יֵשׁ לָךְ עוֹד בַּעֲרִיר הַזֹּאת חוּץ מֵאִשְׁתְּךָ וּבְנוֹתֶיךָ שְׁבִיבִית. תַּתְּנוּ וּבִנְיָה וּבִנְתֶיךָ – וְאִם יֵשׁ לָךְ תַּתְּנוּ אוֹ בָּנִים וּבָנוֹת, "הוֹצֵא מִן הַמָּקוֹם". וּבִנְיָה – בְּנֵי בְנוֹתֶיךָ הַנְּשׂוּאוֹת. וּמִדְרַשׁ אַגָּדָה: "עוֹד" – מֵאֲחֵר שְׁעוֹשִׁין נִבְלָה כְּזֹאת, "מִי לָךְ" פֶּתַח חוּץ פֶּה לְלַמֵּד סִיגוּרִיָּא עֲלֵיהֶם? שְׁכַל הַלִּילָה הָיָה מְלִיץ עֲלֵיהֶם טוֹבוֹת. קָרִי בִיה: "מִי לָךְ פָּה".	
כִּי-מִשְׁתַּחֲתִים אֲנֻחְנוּ אֶת-הַמָּקוֹם הַזֶּה כִּי-גִדְלָה צַעֲקָתָם אֶת-פָּנָי י-הוָה וַיִּשְׁלַחַנִי י-הוָה לְשַׁחֲתָהּ:	אַרִי מַחְבְּלִין אֲנֻחְנָא יֵת אִתְרָא הָדִין אַרִי סְגִיאֵת קְבִילַתְהוֹן קָדָם יְיָ וְשִׁלְחָנָא יְיָ לְתַבְלוּתָהּ:

וַיֵּצֵא לוֹט וַיְדַבֵּר אֶל־חֲתָנָיו לֵקְחֵי בְנֹתָיו וַיֹּאמֶר קוֹמוּ צֵאוּ מִן־הַמָּקוֹם הַזֶּה פִּי־מִשְׁחִית יִהְיֶה הָאֵת־הַעֵיר וַיְהִי כַמִּצְחָק בְּעֵינֵי חֲתָנָיו:	וַנִּפֶק לוֹט וּמִלִּיל עִם חֲתָנָיו נָסְבִי בְּנִתִּיה וַאֲמַר קוֹמוּ פוּקוּ מִן אֶתְרָא הַדִּין אַרִי מִתְבִּיל יִי יֵת קֶרְתָּא וְהָיָה כַמִּתְיִיד בְּעֵינֵי חֲתָנָיו:
---	--

חֲתָנָיו – שְׁמֵי בָנוֹת נְשׂוֹאוֹת הָיוּ לוֹ בְּעִיר. לִקְחֵי בְנוֹתָיו – שְׂאוֹתָן שְׂבָבִית אַרוֹסוֹת לָהֶם.

וּכְמוֹ הַשֹּׁמֵר עָלֶיהָ וַיֵּאֱצִיזוּ הַמְּלָאכִים בְּלוֹט לֵאמֹר קוֹם קַח אֶת־אִשְׁתְּךָ וְאֶת־שְׁתֵּי בְנֹתֶיךָ הַנִּמְצָאֹת פֶּן־תִּסָּפֵה בַעֲוֹן הָעִיר:	וּכְמִסְק צִפְרָא הָיָה וּדְחִיקוּ מְלָאכִיָּא בְּלוֹט לְמִימַר קוֹם דְּבַר יֵת אַתְמָךְ וַיֵּת תְּרַמִּין בְּנִתְךָ דְּאִשְׁתְּכִתָּא מִהִימָנָן עֲמֹךְ דְּלִמָּא תִּלְקִי בְּחוּבֵי קֶרְתָּא:
---	---

וַיֵּאֱצִיזוּ – כַּתְּרָגוּמוֹ: "וּדְחִיקוּ", מִקְרוֹהוּ. הַנִּמְצָאֹת – הַמְּזֻמָּנוֹת לָךְ בַּבֵּית לְהַצִּילָם. וּמִדְרַשׁ אֲגָדָה יֵשׁ, וְזֶה יוֹשְׁבוֹ שֶׁל מִקְרָא. תִּסָּפֵה – תִּהְיֶה כָּלָה. "עַד תּוֹם כָּל הַדּוֹר" מִתּוֹרָגָם "עַד דְּסָף כָּל דְּרָא".

וַיִּתְּמַהֲמָהּ וַיִּחְזִיקוּ הָאֲנָשִׁים בִּידָיו וּבִידֵי־אִשְׁתּוֹ וּבִידֵי שְׁתֵּי בְנֹתָיו בְּחִמְלַת יִהְיֶה עָלֵיו וַיֵּצְאָהּ וַיַּנְחֶהּ מִחוּץ לָעִיר:	וַאֲתַעֲפֹב וְאֶתְקִיפוּ גְבֵרִיא בִידֶיהָ וּבִידֵי אֶתְמִיהָ וּבִידֵי תְרַמִּין בְּנִתִּיה בְּדָחַס יִי עָלוּהִי וְאִפְקוּהִי וְאִשְׁרִיּוּהִי מִבְּרָא לְקֶרְתָּא:
---	--

וַיִּתְּמַהֲמָהּ – בְּדִי לְהַצִּיל אֶת מְמוֹנָהּ. וַיִּחְזִיקוּ – אַחַד מֵהֶם הָיָה שְׁלִיחַ לְהַצִּילָהּ, וַתְּבָרוּ לְהַפּוֹךְ אֶת סְדוֹם. לָכֵן נֶאֱמַר "וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ", וְלֹא נֶאֱמַר "וַיֹּאמְרוּ".

וַיְהִי כִהְיוּצִיָאם אֲתָם הַחוּצָה וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ עַל־נַפְשֶׁךָ אֶל־תִּבְיֵט אַחֲרֶיךָ וְאֶל־תַּעֲמִיד בְּכַל־הַכֶּפֶר הַתָּרָה הַמֶּלֶךְ פֶּן־תִּסָּפֵה:	וְהָיָה כִּד אִפְיָק יִתְהוֹן לְבָרָא וַאֲמַר חוּס עַל נַפְשֶׁךָ לֹא תִסָּתְכִי לְאַחֲרֶךְ וְלֹא תִקוּם בְּכָל מִישְׁרָא לְטוֹרָא אִשְׁתִּיזָב דְּלִמָּא תִּלְקִי:
--	--

הַמֶּלֶךְ עַל נַפְשֶׁךָ – דִּבֶּר לְהַצִּיל נַפְשׁוֹת, אֶל תַּחוּס עַל הַמָּמוֹן. אֶל תִּבְיֵט אַחֲרֶיךָ – אֶתְהָרְשַׁעְתָּ עִמָּהֶם, וּבִזְכוּת אֲבָרְהָם אֶתְהָ נָצַל. אֵינְךָ כְּדֹאי לְרֹאוֹת בְּפוֹרְעָנוּתָם וְאֶתְהָ נָצַל. בְּכָל הַכֶּפֶר – כֶּפֶר הִירְדֵן. הַתָּרָה הַמֶּלֶךְ – אֶצֶל אֲבָרְהָם בְּרַח, שֶׁהוּא יוֹשֵׁב בְּהָר, שֶׁנֶּאֱמַר: "וַיַּעֲמֶק מִשְׁם הַתָּרָה". וְאִף עַכְשָׁיו הָיָה יוֹשֵׁב שָׁם, שֶׁנֶּאֱמַר: "עַד הַמָּקוֹם אֲשֶׁר הָיָה שָׁם אֵהְלָה בְּתַחֲלָה". וְאִף עַל פִּי שְׁכָתוֹב "וַיֵּצְאֵהָ אֲבָרָם...", אֵהְלִים הִרְבֵּה הָיוּ לוֹ וּנְמַשְׁכוּ עַד חֶבְרוֹן. הַמֶּלֶךְ – לִישׁוֹן הַשְּׁמִטָּה, וְכֵן כָּל "הַמֶּלֶטָה" שֶׁבְּמִקְרָא אִישׁמוּצִי"ר בְּלַע"ז. וְכֵן: "וְהַמֶּלִּטָּה זָכָר", שֶׁנֶּשְׁמַט הַעֶבֶר מִן הַתְּרָחִם; "כַּצָּפוֹר מְלִטָּה"; "לֹא יָכֹלוּ מֶלֶט מִשָּׂא", לְהַשְׁמִיט מִשָּׂא הָרָעִי שֶׁבְּנִקְבֵיהֶם.

וַיֹּאמֶר לוֹט אֲלֵהֶם אֶל־נָא אֲדֹנָי:	וַאֲמַר לוֹט לְהוֹן בְּבָעוּ יִי:
---	-----------------------------------

אֶל נָא אֲדֹנָי – רַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ שֶׁשָּׁם זֶה קִדְשׁ, שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ: "לְהַחֲיוֹת אֶת נַפְשִׁי" – מִי שֶׁיֵּשׁ בְּיָדוֹ לְהַמִּית וּלְהַחֲיוֹת. וּמִתְּרָגוּמוֹ: "בְּבָעוּ כַעַן יִי". אֶל נָא – אֶל תֹּאמְרוּ אֵלֵי לְהַמֶּלֶט הַתָּרָה. נָא – לִישׁוֹן בְּקִשָּׁה.

הִנֵּה־נָא מֵצָא עֲבָדְךָ חַן בְּעֵינֶיךָ וּמִגְדָּל חֲסָדְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי לְהַחֲיוֹת אֶת־נַפְשִׁי וְאֲנֹכִי לֹא אוֹכַל לְהַמְלִיט הַתָּרָה פֶּן־תִּדְבַקְנִי הָרָעָה וּמָתִי:	הָא כַעַן אֲשַׁכַּח עֲבָדְךָ רַחֲמִין קְדָמְךָ וְאַסְגִּיתָא טִיבוּתְךָ דַּעֲבָדְתָּ עִמִּי לְקִיָּמָא יֵת נַפְשִׁי וְאַנָּא לִית אָנָּא יָכִיל לְאַשְׁתִּיזָבָא לְטוֹרָא דְּלִמָּא תַּעֲרַעְנָנִי בְּשִׁתָּא וְאַמוֹת:
--	---

פֶּן תִּדְבַקְנִי הָרָעָה – כְּשֶׁהִיטִי אֶצֶל אֲנָשֵׁי סְדוֹם, הָיָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא רוֹאֶה מַעֲשֵׂי וּמַעֲשֵׂי בְנֵי הָעִיר, וְהִיטִי נִרְאָה צָדִיק וּכְדָאי לְהַנְצִל. וּכְשֶׁאֲבֵא אֶצֶל צָדִיק אֲנִי כְרִשָּׁע. וְכֵן אָמְרָה הַצִּרְפִּית לְאַלְיָהּ: "בָּאת אֵלַי לְהַזְכִּיר אֶת עוֹנִי" – עַד שֶׁלֹּא בָאתָ אֶצְלִי הָיָה הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא רוֹאֶה מַעֲשֵׂי וּמַעֲשֵׂי עִמִּי, וְאַנִּי צָדִיק בְּיַנְיָהֶם. וּמִשְׁבָּאתָ אֶצְלִי, לִפִּי מַעֲשִׂיד אֲנִי רִשָּׁעָה.

הִנֵּה־נָא הָעִיר הַזֹּאת קָרְבָּה לָנוּס שָׁמָּה וְהוּא מַצְעֵר אִמְלִטָּה נָא שָׁמָּה הִלָּא מַצְעֵר הוּא וַתְּחִי נַפְשִׁי:	הָא כַעַן קֶרְתָּא הַזֵּאת קָרִיבָא לְמַעַרְק לְתַמָּן וְהִיא זַעִירָא אִשְׁתִּיזָב כַּעַן לְתַמָּן הִלָּא זַעִירָא הִיא וַתְּתַקִּיָּים נַפְשִׁי:
--	--

הָעִיר הַזֹּאת קָרְבָּה – קָרְבָּה יִשְׁבָּתָהּ, נִתְּשָׁבָה מִקְרֹב, לִפְיָךְ לֹא נִתְּמַלָּאָה סָתְמָה עֲדִין. וּמָה הִיא קָרִיבָתָהּ? מִדּוֹר הַפְּלָגָה, שֶׁנִּתְּפַלְגוּ הָאֲנָשִׁים וְהַתַּחֲלִילוּ לְהִתְנַשֵּׁב אִישׁ אִישׁ בְּמִקְוָמוֹ. וְהִיא הָיְתָה בִּשְׁנַת מוֹת פֶּלֶג, וּמִשָּׁם עַד כָּאן חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה, שֶׁפֶּלֶג מֵת בִּשְׁנַת אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה לְאַבְרָהָם. כִּיצַד? פֶּלֶג חֵי אַחֲרֵי הוֹלִידוֹ אֶת רַעְוֵי מָאִתִּים וַתִּשְׁעַ שָׁנָה, צָא מֵהֶם שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם כְּשֶׁנּוֹלַד שְׂרוּג, וּמִשְׂרוּג עַד שְׁנוֹלַד נַחוֹר שְׁלֹשִׁים, הָרִי שְׁלֹשִׁים וּשְׁתַּיִם. וּמִנַּחוֹר עַד שְׁנוֹלַד תְּרַח עֶשְׂרִים וַתִּשְׁעַ, הָרִי תִשְׁעִים וַאֲחַת. וּמִשָּׁם עַד שְׁנוֹלַד אֲבָרָהָם שְׁבָעִים, הָרִי מָאָה שְׁלֹשִׁים וַאֲחַת. מֵן לָהֶם אַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה, הָרִי מָאִתִּים וַתִּשְׁעַ. וְאוֹתָהּ שָׁנָה הָיְתָה שְׁנַת הַפְּלָגָה. וּכְשֶׁנִּתְּחַרְבָּה סְדוֹם הָיָה אֲבָרָהָם בֶּן תִּשְׁעִים וַתִּשְׁעַ שָׁנָה, הָרִי מִדּוֹר הַפְּלָגָה עַד כָּאן חֲמִשִּׁים וּשְׁתַּיִם שָׁנָה. וְצוּעַר אַחֲרָהּ יִשְׁבָּתָהּ אַחֲרֵי יִשְׁבִּית סְדוֹם וַתְּבָרוּתֶיהָ שָׁנָה אַחַת, הוּא שֶׁנֶּאֱמַר: "אִמְלִטָּה נָא" – "נָא" בְּגִימָטְרִיא חֲמִשִּׁים וַאֲחַת. הִלָּא מַצְעֵר הוּא – וְהִלָּא עֲוֹנוֹתֶיהָ מוֹעֲטִין, וְיָכוֹל אֶתְהָ לְהַנִּיחָהּ וַתְּחִי נַפְשִׁי בָּהּ, וְזֶה מִדְרָשׁוֹ. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מִקְרָא: הִלָּא עִיר קִטְנָה הִיא וְאֲנָשִׁים בָּהּ מְעַט, אֵין לָךְ לְהַקְפִּיד אִם תִּנְיַחָהּ וְ"וַתְּחִי נַפְשִׁי" בָּהּ.

רַבִּיעִי

וַיֹּאמֶר אֲלֵיו הִנֵּה נִשְׁאֲתִי פְּנִיךָ גַם לְדַבֵּר תִּהְיֶה לְבִלְתִּי	וַאֲמַר לִיָּה הָא נְסִיבִית אַפְךָ אֶף לְפַתְגָּמָא הַדִּין בְּדִיל דְּלֹא
--	---

למהפכי ית קרתא דבעיתא עליה:	הפכי אתהעיר אשר דברת:
גם לדבר הזה – לא דנה שאתה נצל, אלא אף כל העיר אציל בגלגלך. הפכי – "הופך אני", כמו "עד בואי", "אחרי רואי", "מדי דברי בו".	
אוחי אשתיזב לתמן ארי לא אכול למעבד פתגמא עד מיתך לתמן על פן קרא שמה דקרתא צער:	מהר המלט שמה כי לא אוכל לעשות דבר עד-באך שמה עלי-פן קרא שם-העיר צוער:
כי לא אוכל לעשות – זה ענין של מלאכים, על שאמר "כי משחיתים אנחנו", ותלו הדבר בעצמן. לפיכך לא וזו משם עד שהוזקקו לומר שאין הדבר ברשותן. כי לא אוכל – לשון יחיד. מכאן אתה למד שהאחד הופך והאחד מציל, שאין שתי מלאכים נשלחים לדבר אחד. על פן קרא שם העיר צוער – על שם "והיא מצער".	
שמשא נפק על ארעא ולוט עאל לצער:	השמש יצא עלי-הארץ ולוט בא צעה:
וי אמטר על סדם ועל עמרה גופרית ואש מאת יי מן השמים:	וי-הנה המטיר עלי-סדם ועל-עמרה גפרית ואש מאת יי-הנה מן-השמים:
וה' המטיר – כל מקום שנאמר "וה'" – הוא ובית דינו. המטיר על סדם – בעלות השחר, כמו שנאמר: "וכמו השחר עליה" – שעה שהלכנה עומדת בקריע עם החמה. לפי שהיו מהם עובדין לחמה ומהם ללכנה, אמר הקדוש ברוך הוא: אם אפרע מהם ביום, יהיו עובדי לכנה אומרים: אלו הנה בלילה שהלכנה מושלת – לא היינו חרבין. ואם אפרע מהם בלילה, יהיו עובדי החמה אומרים: אלו הנה ביום כשהחמה מושלת – לא היינו חרבין. לכה פתיב "וכמו השחר עליה", ונפרע מהם בשעה שהחמה והלכנה מושלים. המטיר... גפרית ואש – בתחלה מטר, ונעשה גפרית ואש. מאת ה' – דרך המקראות לדבר פן, כמו: "נשי למך", ולא אמר "נשי". וכן אמר דוד: "קחו עמכם את עבדי אדוניכם", ולא אמר "עבדי". וכן אמר אהשורוש "בשם המלך", ולא אמר "בשמי". אף פאן אמר "מאת ה'", ולא אמר "מאמתי". מן השמים – הוא שאמר הכתוב: "פי בם דין עמים..." כשבא ליסר הבירות, מביא עליהם אש מן השמים כמו שעשה לסדם. וכשבא להוריד הפן – מן השמים: "הנני ממטיר לכם לחם מן השמים".	
והפך ית קרוינא האלין וית כל מישרא וית כל יתבי קרוינא ויצמחה דארעא:	ויהפך את-הערים האל ואת כלי-הכפר ואת כלי-ישבי הערים וצמח האדמה:
ויהפך את הערים... – ארבעתם יושבות בסלע אחד, והפכן מלמעלה למטה, שנאמר: "בסלמיש שלח ידו..."	
ואסתכיא אתתיה מבתרוהי ונהות קמא דמלחא:	ותבט אשתו מאתריו ונתהי נציב מלח:
ותבט אשתו מאתריו – מאתריו של לוט. ותהי נציב מלח – במלח חטאה ובמלח לקתה. אמר לה: תני מעט מלח לאורחים הללו! אמרה לו: אף המנהג הרע הזה אתה בא להנהיג במקום הזה?!	
וישכם אברהם בבקר אלי-המקום אשר-עמד שם את-פני יי-הוה:	ואקדים אברהם בצפרא לאתרא דשמיש תמן בצלו קדם יי:
וישקה על-פני סדם ועמרה ועל-כל-פני ארץ הכפר ויבא והנה עליה קיטר הארץ פקיטר הכבשון:	ואסתכי על אפי סדם ועמרה ועל כל אפי ארע מישרא וחזא והא סליק תננא דארעא פתננא דאתונא:
קיטור – תימור של עשן, טורקא בלע"ז. כבשון – חפירה ששורפין בה את האבנים לסיד, וכן כל "כבשון" שבתורה.	
ויהי בשחת א-להים את-ערי הכפר ויזכר א-להים את-אברהם וישלח את-לוט מתוך ההפכה בהפך את-הערים אשר-ישב בהן לוט:	והנה בתבלות יי ית קרוי מישרא ודכיר יי ית אברהם ושלח ית לוט מגו הפיכתא כד הפך ית קרוינא דהנה יתיב בהון לוט:
ויזכור א-להים את אברהם – מהו זכירתו של אברהם על לוט? נזכר שהיה לוט יודע ששרה אשתו של אברהם, ושמע שאמר אברהם במצרים על שרה "אחותי היא", ולא גלה הדבר שהיה חס עליו. לפיכך חס הקדוש ברוך הוא עליו.	
ויבט לוט מצוער וישב בהר ושתי בנתיו עמו כי ירא לשבת בצוער וישב במערה הוא ושתי בנתיו:	וסליק לוט מצוער ויתיב בטורא ותרתין בנתיה עמיה ארי דחיל למתב בצוער ויתיב במערתא הוא ותרתין בנתיה:
כי ירא לשבת בצוער – לפי שהיתה קרובה לסדום.	
ותאמר הבכירה אליהצעירה אבינו זקן ואיש אין בארץ לבוא עלינו כדרך כלי-הארץ:	ואמרת רבתא לזעירתא אבונא סיב וגבר לית בארעא למיעל עלנא פאורח כל ארעא:
אבינו זקן – ואם לא עכשיו אימתי? שפא ימות או יפסוק מהוליד. ואיש אין בארץ – סבורות היו שכל העולם נחרב כמו בדור המבול.	

לָכֶּה נִשְׁקָה אֶת־אֲבִינוּ יִיזוּ וְנִשְׁכָּבָה עִמּוֹ וְנִתְּנָה מֵאֲבִינוּ זָרַע:	אִתָּא נִשְׁקִי יִת אָבוּנָא חֲמָרָא וְנִשְׁכּוּב עִמִּיהּ וְנִקְיִים מֵאָבוּנָא בְּנִין:
וּתְשַׁקִּין אֶת־אֲבִיהֶן יִיזוּ בְּלִילָה הוּא וּתְבֹא הַבְּכִירָה וּתִשְׁכַּב אֶת־אֲבִיהָ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקוּמָהּ:	וְאִשְׁקִיָּאָה יִת אָבוּהוּן חֲמָרָא בְּלִילְיָא הוּא וְעֹאֲלַת רַבָּתָא וְשִׁכִּיבַת עִם אָבוּהָא וְלֹא יָדַע בְּמִשְׁכָּבָהּ וּבְמִקְיָמָהּ:
וּתְשַׁקִּין... – יִיזוּ גִזְמִין לָהֶן בְּמַעְרָה, לְהוֹצִיא מֵהֶן שְׁתֵּי אִמּוֹת. וּתִשְׁכַּב אֶת אֲבִיהָ – וּבִצְעִירָהּ כְּתִיב: "וּתִשְׁכַּב עִמּוֹ"? צְעִירָהּ, לִפִּי שְׁלֹא פְתַחָהּ בְּזוֹנוֹת אֶלָּא אַחוּתָהּ לַמַּדְתָּהּ, חֹסֶד עֲלֶיהָ הַכְּתוּב וְלֹא פִּרַשׁ גִּנוּתָהּ. אֲבָל בְּכִירָה שִׁפְתָּחָהּ בְּזוֹנוֹת פְּרִסְמָה הַכְּתוּב בְּמִפּוֹרָשׁ. וּבְקוּמָהּ שֶׁל בְּכִירָה נִקּוּד, הֲרִי הוּא כְּאֵלוֹ לֹא נִכְתַּב. לּוֹמַר שֶׁבְּקוּמָהּ יָדַע, וְאִם עַל פִּי כֵן לֹא נִשְׁמַר לִיל שְׁנֵי מַלְשָׁחוֹת.	וְהָיָה בְּיוֹמָא דְּבִתְרוּהִי וְאִמְרַת רַבָּתָא לְזַעֲרָתָא הָא שִׁכִּיבִית רַמְשֵׁי עִם אָבִא נִשְׁקִינִיה חֲמָרָא אִם בְּלִילְיָא וְעוֹלֵי שְׁכּוּבֵי עִמִּיהּ וְנִקְיִים מֵאָבוּנָא בְּנִין:
וּתְשַׁקִּין גַּם בְּלִילָה הִהוּא אֶת־אֲבִיהֶן יִיזוּ וּתְקַם הַצְעִירָה וּתִשְׁכַּב עִמּוֹ וְלֹא־יָדַע בְּשִׁכְבָּהּ וּבְקוּמָהּ:	וְאִשְׁקִיָּאָה אִם בְּלִילְיָא הִהוּא יִת אָבוּהוּן חֲמָרָא וְקִמַּת זַעֲרָתָא וְשִׁכִּיבַת עִמִּיהּ וְלֹא יָדַע בְּמִשְׁכָּבָהּ וּבְמִקְיָמָהּ:
וּתְהִרִין שְׁתֵּי בְּזוֹת־לוֹט מֵאֲבִיהֶן:	וְעִדְיָאָה תְּרִיתִין בְּנֵת לוֹט מֵאָבוּהוּן:
וּתְהִרִין... – אִם עַל פִּי שְׁאִין הָאִשָּׁה מִתְּעַבְרַת מִבִּיאָה רֹאשׁוֹנָה, אֵלּוֹ שְׁלֹטוֹ בְּעֶצְמָן וְהוֹצִיאוּ עֲרוֹתָן לַחוּץ, וְנִתְּעַבְרוּ מִבִּיאָה רֹאשׁוֹנָה.	וְיִלְיַדַת רַבָּתָא בַּר וּקְרַת שְׁמִיהּ מוֹאֲב הוּא אָבוּהוּן דְּמוֹאֲבָאֵי עַד יוֹמָא דִּין:
וּתְהִצְעִירָה גַּם־הוּא יִלְדָּה בֶּן וּתְקַרָא שְׁמוֹ בֶּן־עַמִּי הוּא אָבִי בְּנֵי־עַמּוֹן עַד־הַיּוֹם:	וְזַעֲרָתָא אִם הִיא יִלְיַדַת בַּר וּקְרַת שְׁמִיהּ בַּר עַמִּי הוּא אָבוּהוּן דְּבְנֵי עַמּוֹן עַד יוֹמָא דִּין:
וַיִּסַּע מִשָּׁם אֲבָרְהָם אֶרְצָה הַנֶּגֶב וַיֵּשֶׁב בֵּין־קֶדְשׁ וּבֵין שׁוּר וַיֵּגֶר בְּגֵרָר:	וַיִּטַּל מִתַּמָּן אֲבָרְהָם לְאַרְעֵ דְּרוּמָא וַיִּתִּיב בֵּין רָקַם וּבֵין חֲגָרָא וְאִתּוֹתָב בְּגֵרָר:
וַיִּסַּע מִשָּׁם אֲבָרְהָם – כְּשֶׁרָאָה שֶׁחֲרָבוּ הַכּוּכָבִים וּפָסְקוּ הָעוֹבְרִים וְהַשֹּׁבִים, נָסַע לוֹ מִשָּׁם. דָּבָר אַחֵר: לְהִתְרַחֵק מִלוֹט, שֶׁצָּאָה עָלָיו שֵׁם רָע שֶׁכָּא עַל בְּנוֹתָיו.	וַיֹּאמֶר אֲבָרְהָם עַל שָׂרָה אִתְּתִיהּ אֶחָת הִיא וַיִּשְׁלַח אֲבִימֶלֶךְ מֶלֶכָא דְּגֵרָר וַדְּבַר יִת שָׂרָה:
וַיֹּאמֶר אֲבָרְהָם – כֹּאן לֹא נִטַּל רְשׁוּת, אֶלָּא עַל פְּרָחָהּ שְׁלֹא בְּטוֹבָתָהּ, לִפִּי שֶׁכָּבֹד לְקַחָהּ לְבֵית פְּרָעָה עַל יְדֵי כֵן. אֵל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ – עַל שָׂרָה אִשְׁתּוֹ. כִּיּוֹצֵא בּוֹ: "אֵל הַלְקַח אֶרְוֹן... וְאֵל חֲמִי"ה", שְׁנֵיהֶם בְּלִשׁוֹן "עַל".	וַיָּבֹא אֶ־לֵהִים אֶל־אֲבִימֶלֶךְ בַּחֲלוֹם הַלַּיְלָה וַיֹּאמֶר לוֹ הִנֵּנִי מֵת עַל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־לָקַחְתָּ וְהוּא בָּעֵלַת בָּעַל:
וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרַב אֵלֶיהָ וַיֹּאמֶר אֶ־דִּנִּי הִגּוּי גַּם־צָדִיק תִּהְיֶה:	וַאֲבִימֶלֶךְ לֹא קָרִיב לְזוֹתָהּ וַיֹּאמֶר יִי הָעַם אִם זָכָאִי תִקְטוּל:
לֹא קָרַב אֵלֶיהָ – הַמֶּלֶכְאָד מִנְעוּ, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר: "לֹא נִתְּמִיד לְגִזּוֹעַ אֵלֶיהָ". הִגּוּי גַּם צָדִיק תִּהְיֶה – אִם הוּא צָדִיק תִּהְיֶה? ! שְׁמָא כֹּד דִּרְכָּךְ לְאִבֹּד הָאִמּוֹת חֲכָם? כֹּד עֲשִׂיתָ לְדוֹר הַמִּבּוּל וּלְדוֹר הַפְּלָגָה. אִם אֲנִי אוֹמֵר שֶׁהִרְגַּתָּם עַל לֹא דָבָר, כְּמוֹ שֶׁאַתָּה אוֹמֵר לְהִרְגֵנִי!	הֲלֵא הוּא אָמַר־לִי אֶחָתִי הוּא וְהִיא־גַם־הוּא אָמְרָה אֶחָתִי הוּא בְּתָם־לְבָבִי וּבְנִקְוִין כִּפִּי עֲשִׂיתִי זֹאת:
גַּם הוּא – לְרַבּוֹת עֲבָדִים וְגַמְלִים וְחֲמָרִים שְׁלָהּ, אֵת כָּלָם שְׁאֵלְתִּי וְאָמְרוּ לִי: "אֶחָתָהּ הוּא". בְּתָם לְבָבִי – שְׁלֹא דְמִיתִי לְחֲטוֹא. וּבְנִקְוִין כִּפִּי – נָקִי אֲנִי מִן	

וַאֲמַר לִיהִי יְיָ בְּתִלְמָא אַף קִדְמִי גְלִי אָרִי בְּקִשְׁיֹטוֹת לְבָד
עֲבַדְתָּ דָא וּמִנְעִית אַף אֲנָא יְתֵד מְלִמְחֵי קִדְמִי עַל כֵּן לֹא
נִשְׁבַּקְתִּי לְמַקְרַב לוֹתָה:

יִדְעֵמִי כִּי בָתֶּם לִבְכֶּה... – אָמַת שְׁלֹא דְמִית מִתְחַלָּה לַחֲטֹא, אָבָל נִקְרִין כִּפּוּיִם אֵין כּאֵן. **לֹא נִתְמַיֵּד** – לֹא מִמֶּדּוּ הוּא שְׁלֹא נִגְעַת בָּהּ, אֲלֵא חֲשׁוֹכָתִי אֲנִי אוֹתָהּ מִחֲטֹא וְלֹא נִתְמִי לָהּ כֹּת. וְכֵן: "וְלֹא נִתְנוּ אֶ-לֹהִים". וְכֵן: "וְלֹא נִתְנוּ אֲבִיהָ לְבֹא".

וּכְעַן אֲתִיב אֶתְּךָ גּוֹבֵרָא אֲרִי נִבְיָא הוּא וַיִּצְלִי עָלֶיךָ וַתִּיחַי וְאִם לִיתֶיךָ מִתִּיב דַּע אֲרִי מְמַת תְּמֻת אֶתְּךָ וְכָל דְּלִיךְ:

הַשֵּׁב אִשֶּׁת הָאִישׁ – וְאַל תְּהֵא סְבוּר שְׂמָא תִּתְגַּבַּהּ בְּעֵינֵיו וְלֹא יִמְבַּלְנָהּ, אוֹ יִשְׁנָאָהּ וְלֹא יִתְפַּלֵּל עָלֶיהָ. **כִּי נָבִיא הוּא** – יוֹדֵעַ שְׂלֵא נִגְעַת בָּהּ, לְפִיכָד: "וַיִּתְפַּלֵּל בְּעַדָּה".

וְאֶקְדִּים אֲבִימֶלֶךְ בְּצַפְרָא וְקָרָא לְכָל עֲבָדָיו וּמִלִּיל יָת כָּל שְׂתַּגְמִינָא הָאֵלִין קְדַמְהוֹן וּדְחִילוּ גּוֹבְרִינָא לַחְדָּא:

וַיִּקְרָא אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם וַאֲמַר לֵיהּ מָה עֲבַדְתָּ לָנָא וְמָה חָטִייתָ לָדְ אֲרִי אֵיתִיתָא עָלֵי וְעַל מַלְכוּתֵי חוּבָא רַבָּא עוֹבְדִין דְּלֹא כְשָׁרִין לְאַתְעַבְדָּא עֲבַדְתָּ עִמִּי:

מַעֲשִׂים אֲשֶׁר לֹא יַעֲשׂוּ — מִכָּה אֲשֶׁר לֹא הוֹרְגֶלָה לְבֹא עַל בְּרִיָּה בָּאָה לָנוּ עַל יְדֵךָ: עֲצִירַת כָּל נִקְבִּים שֶׁל זֶרַע, וְשֶׁל קִטְנִים, וְרֵעִי, וְאֲזָנִים, וְחוֹטִים.

וַיֹּאמֶר אֲבִימֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָה חֲזִיתָ אֲרִי עֲבַדְתָּ יְתִ פִּתְגָמָא הַדִּין:

**וַיֹּאמֶר אֲבִרְהָם אֲרִי אֹמְרִית לְחֹדֶד לֵית דְּחֻלָּתָא דִּיּי בְּאַתְרָא
הַדִּין וַיִּקְטְלוּנִי עַל עֵיסֶק אֶתְחִי:**

רק אין יראת א-להים – אכסנאי שבא לעיר, על עסקי אכילה ושתיה שואלין אותו? או על עסקי אשתו שואלין אותו: "אשתך היא או אחותך היא?"

וּבְרָם בְּקוֹשְׁטָא אֶחָתִי בֵּת אָבָא הִיא בְּרָם לֹא בֵּת אִמָּא וְהָתָּה לִי לֵאמֹר:

אֲחוֹתַי בַּת אָבִי הִיא – וּבֵת אָב מִתְּרַת לְכֵן נָתַ, שְׂאִין אֲבָהוּת לְגוֹי. וְכֵדִי לֹאמַת דְּבָרָיו הִשְׁיִבְכֶם כֵּן. וְאִם תֹּאמְר: וְהִלָּא בַת אָחִיו הִתְּהָ? כְּגוֹי כְּגוֹי הָרִי הֶם כְּבָנִים, וְהָרִי הִיא בְּתוֹ שֶׁל תְּרַח. וְכֵדִי הוּא אוֹמֵר לְלוֹט: "כִּי אֲנִשִּׁים אֲחִים אֲנַחְנוּ". **אֵד לֹא בַת אָמִי** – הָרֵן מֵאֵם אַחֶרֶת הִיָּה.

וְהָיָה כִּד טָעוּ עִמָּמִיָּא בְּתַר עוּבְדֵי יִדְיָהוּן יְתִי קָרִיב יֵי לְדַחְלַתְיָה מִבֵּית אָבָא וְאַמְרִית לָהּ דָּא טִיבּוּתִיךָ דְּתַעֲבָדִין עִמִּי לְכָל אַתְרָא דְּנָהֶךָ לְתַמָּון אֵימָרִי עָלִי אַחֵי הוּא:

וַיְהִי כִּאֲשֶׁר הִתְעוּ אוֹתִי... – אוֹנְקֵלוֹס תִּרְגֵּם מֵה שְׁתַּרְגָּם. וַיֵּשׁ לִישְׁבוֹ עוֹד דָּבָר דְּבָר עַל אֶפְנָיו: כְּשֶׁהוֹצִיאֲנִי הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מִבֵּית אָבִי לִהְיוֹת מְשׁוּטָט וְנָד מִמָּקוֹם לְמָקוֹם, יָדַעְתִּי שְׁאֶעֱבֹר בְּמָקוֹם רָשָׁעִים, וְאוֹמֵר לֵה זֶה חֲסָדְךָ. **כִּאֲשֶׁר הִתְעוּ –** לְשׁוֹן רַבִּים. וְאַל תִּתְּמָה, כִּי הִרְבָּה מְקוֹמוֹת לְשׁוֹן אֱלֹהִים וּלְשׁוֹן מְרוֹת קָרוֹי בְּלִשׁוֹן רַבִּים: "אֲשֶׁר הִלְכֵנוּ אֶל־לֵהִים", "אֶל־לֵהִים תִּיִּים", "אֶל־לֵהִים קְדוֹשִׁים"; וְכָל לְשׁוֹן "אֶל־לֵהִים" לְשׁוֹן רַבִּים. וְכֵן: "וַיִּקַּח אֲדֹנִי יוֹסֵף", "וְאֲדֹנִי הָאֲדֹנִים", "אֲדֹנִי הָעָרִץ". וְכֵן: "בַּעֲלִיו עֲמוֹ", "וְהָעֵד בַּבְּעָלִיו". וְאַם תֹּאמַר: מֵהוּ לְשׁוֹן "הִתְעוּ"? כָּל הַגּוֹלָה מִמָּקוֹמוֹ וַאֲיֵנו מֵיִשְׁבִּי קָרוֹי "תוֹעָה", כְּמוֹ: "וּתְלֹךְ וּתִתַּע", "תַּעֲיִתִּי כְּשֶׁה אוֹבֵד", "תִּתְעוּ לְבָלִי אֶכֶל", יֵצְאוּ וַיִּתְעוּ לְבַקֵּשׁ אֶכֶלָם. **אֲמָרִי לִי –** עָלִי. וְכֵן: "וַיִּשְׁאַלוּ אֲנָשִׁי הַמָּקוֹם לְאִשְׁתּוֹ", עַל אִשְׁתּוֹ. וְכֵן: "וְאָמַר פֶּרַעַה לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל", כְּמוֹ "עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל"; "פֶּן יֹאמְרוּ לִי אִשָּׁה הִרְגַתְהוּ".

**וַיְדַבֵּר אֲבִימֶלֶךְ עִמָּן וְתוֹרַיִן וְעַבְדֵּינָם וַיִּהְיֶה לְאַבְרָהָם
וְאַתִּיב לִיה ית שׁוּרָה אֶתְתִּיה:**

וַיִּתֵּן לְאַבְרָהָם – כְּדֵי שְׂתַפְּיֵס וַיִּתְּפֹל עָלָיו.

וַאֲמַר אֲבִימֶלֶךְ הֲאֵא אֶרְעִי קִדְמָךְ בְּדַתְקִינָן בְּעֵינֶיךָ תִּיב:

הנה ארצי לפניך – אבל פרעה אמר לו: "הנה אשתך קח ולך" לפי שנתנרא, שנתמצרים שטופי זמה.

ולשירה אמר הנה נתתי אלה כסף לאחיד הנה הוא-לך
פסות עינים לכל אשר אתך ואת כל ונכתת:
והוא לך פסות דיקר חלה דשלתית דברתיד וחזית יתיד
וית כל דעמיד ועל כל מא דאמרת אתוכחת:

ולשירה אמר – אבימלך לכבודך, כדי לפיסה: הנה עשיתי לך כבוד זה, "נתתי" ממון "לאחיד" שאמרת עליו "אחי הוא". הנה הממון והכבוד הנה לך **פסות עינים לכל אשר אתך** – יכסו עיניהם שלא יקלוק. שאלו השיבותיך ריקנית יש להם לומר: לאחר שנתעלל בה החזירה. עקשיו שהוצרכתי לבזוז ממון ולפיסו, יודעים יהיו שעל כרחי השיבותיך ועל ידי גס. **ואת כל** – ועם כל באי עולם. **ונכתת** – יהי לך פתחון פה להתנפח ולהראות דברים נכרים הללו. ולשון "הוכחה" בכל מקום – ברור דברים, ובלע"ז אישפובי"ר. ואונקלוס תרגם בפנים אחרים, ולשון המקרא כך הוא נופל על התרגום: "הנה הוא לך פסות" של כבוד על "העינים" שלי ששלטו כך ובכל אשר אתך. ועל כן תרגמו: "ונחזית יתיד וית כל דעמיד". ויש מדרשי אגדה, אבל ישוב לשון המקרא פרשתי.

ויתפלל אברהם אליהם-להים וירפא א-להים את-
אבימלך ואת-אשתו ואתהתיו וילדו:
וצלי אברהם קדם יי ואסי יי ית אבימלך וית אתתיה
ואמהתיה ואתרוחו:

וילדו – כמרגמו: "ואתרוחו", נפתחו נקביהם והוציאו, והיא "לידה" שלהם.

כיעצר עצר י-הוה בעד פל-רחם לבית אבימלך על-
דבר שרה אשת אברהם:
ארי מיחד אחד יי באפי כל פתח ולדא לבית אבימלך על
עיסק שרה אמת אברהם:

בעד כל רחם – כנגד כל פתח. על דבר שרה – על פי דבורה של שרה.

ו-הנה פקד את-שרה כאשר אמר ויעש
ו-הנה לשרה כאשר דבר:
ויי דכיר ית שרה כמא דאמר ועבד יי לשרה כמא
דמליל:

וה' פקד את שרה... – סמך פרשה זו לכאן, ללמדך שכל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר, הוא נענה תחלה. שנאמר: "ויתפלל...", וסמך ליה "וה' פקד את שרה" – שפקדה כבר קודם שרפא את אבימלך. פקד את שרה כאשר אמר – בהריון. כאשר דבר – בלידה. והיכן הוא אמירה, והיכן הוא דבור? אמירה: "ויאמר א-להים אבל שרה אשתך..." דבור: "הנה דבר ה' אל אברהם" בברית בין הבתרים, ושם נאמר "לא יירשך זה...", והביא היורש משרה. ויעש ה' לשרה כאשר דבר – לאברהם.

ותהר ותלד שרה לאברהם בן לזקניו למועד אשר-דבר
אתו א-להים:
ועדיאת וילדת שרה לאברהם בר לסיבתוהי לזמנא
דמליל יתיה יי:

למועד אשר דבר אתו – "דמליל יתיה", את המועד אשר דבר וקבע פשאמר לו: "למועד אשוב אליך". שרט לו שריטה בכותל, אמר לו: כשתגיע חמה לשריטה זו בשנה האחרת – תלד.

ויקרא אברהם את-שם-בנו הנולד-לו אשר-ילדה-לו
שרה יצחק:
ויקרא אברהם ית שום בריה דאתיליד ליה דילידת ליה
שרה יצחק:

וימל אברהם את-יצחק בנו בן-שמנת ימים כאשר צוה
אתו א-להים:
וגזר אברהם ית יצחק בריה בר תמניא יומין כמא דפקיד
יתיה יי:

חמישי

ואברהם בן-מאת שנה בהולד לו את יצחק בנו:
ותאמר שרה צחק עשה לי א-להים פל-השמע יצחק
לי:
ואמרת שרה חדוא עבד לי יי כל דשמע יחדי לי:

יצחק לי – ישמח עלי. ומדרש אגדה: הרבה עקרות נפקדו עמה, הרבה חולים נתרפאו בו ביום, הרבה תפלות נענו עמה, ורב שחוק הנה בעולם.

ותאמר מי מלל לאברהם היניקה בנים שרה פי-ילדתי
בן לזקניו:
ואמרת מהימן דאמר לאברהם וקיים דתוניק בנין שרה
ארי ילידית בר לסיבתוהי:

מי מלל לאברהם – לשון שבח וחשיבות, ראו מי הוא וכמה הוא גדול, שומר הבטחתו ומבטיח ועושה. מלל – שנה הכתוב ולא אמר "דבר". גימטריא שלו מאה, כלומר: לסוף מאה לאברהם היניקה בנים שרה. ומהו "בנים" לשון רבים? ביום המשמה הביאו השורות בניהן עמקו והניקה אותם, שהיו

אומרות: לא ילדה שרה, אלא אסופי הביאה מן השוק.

ויגדל הילד ויגמל ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את־יצחק: ורבא רביא ואתחסיל ועבד אברהם משתיא רבא ביומא דאתחסיל יצחק:

ויגמל – לסוף עשרים וארבעה חדש. משתה גדול – נשקיו שם גדולי הדור: שם ועבר ואבימלך.

ותרא שרה את־בן־הגר המצרית אשר־ילדה לאברהם מצחק: וחזת שרה ית בר הגר מצריתא דילידת לאברהם מתייד:

מצחק – לשון עבודה זרה, כמו שגאמר: "ויקומו לצחק". דבר אחר: לשון גלוי עריות, כמה דתימא: "לצחק ביי". דבר אחר: לשון רציחה, כמו "יקומו נא הנערים וישחקו לפנינו...".

ותאמר לאברהם גרש האמה הזאת ואת־בנה פי לא יירש בן־האמה הזאת עם־בני עם־יצחק: ואמרת לאברהם תריד אמתא הדא וית ברה ארי לא יירת בר אמתא הדא עם ברי עם יצחק:

עם בני עם יצחק – מכיון שהוא בני אפלו אם אינו הגון כיצחק, או הגון כיצחק אפלו אינו בני – אין זה כדאי לירש עמו. קל וחומר "עם בני עם יצחק", ששתיקו בו.

וירע הדבר מאד בעיני אברהם על אודת בנו: ובאיש פתגמא לתדא בעיני אברהם על עיסק בריה: על אודות בנו – ששמע שיצא לתרבות רעה. ופשוטו: על שאומרת לו לשלחו.

ויאמר א־להים א־לאברהם אל־ירע בעיניך על־הנער ועל־אמתך כל אשר תאמר אליך שרה שמע בקלה פי ביצחק יקרא לך נרע: ואמר יי לאברהם לא יבאש בעינך על עולימא ועל אמתך כל דתימר לך שרה קביל מנה ארי ביצחק ויתקרוו לך בנין:

שמע בקלה – למדנו שהיה אברהם טפל לשרה בנביאות.

וגם את־בן־האמה לגוי אשימנו פי נרעך הוא: ואף ית בר אמתא לעמא אשויניה ארי ברך הוא:

וישכם אברהם | בפקר וינקח־לחם וחמת מים ויתן אל־הגר שם על־שכמה ואת־הילד וישלחה ותלך ותתע במדבר באר שבע: ואקדים אברהם בצפרא ונסיב לחמא ורוקבא דמיא ויהב להגר שוי על כתפה וית רביא ושלחה ואזלת ושעת במדבר באר שבע:

לחם וחמת מים – ולא כסף וזהב? לפי שהיה שונא על שיצא לתרבות רעה. ואת הילד – אף הילד "שם על שכמה", שהכניסה בו שרה עין רעה, ואחזתו חמה, ולא יכול לילך ברגליו. ותלך ותתע – חזרה לגלילי בית אביה.

ויכלו המים מן־החמת ותשגך את־הילד תחת אחד השיחם: ושליומו מיא מן רוקבא ורמת ית רביא תחות חד מן אילניא:

ויכלו המים – לפי שדרך חולים לשותות הרבה.

ותלך ותשב לה מנגד הרחק במטחי קשת פי אמרה אל־אראה במות הילד ותשב מנגד ותשא את־קלה ותבך: ואזלת ויטיבת לה מקביל ארתיקת כמיגד בקשתא ארי אמרת לא אחזי במותיה דרביא ויטיבת מקביל וארימת ית קלה ובכת:

מנגד – מרחוק. במטחי קשת – כשתי טיחות, והוא לשון ירית חץ בלשון משנה: "שהטיח באשתו", על שם שהנרע יורה פחץ. ואם תאמר: הנה לו לכתוב "כמטחי קשת"? משפט הני"ו לכנס לכאן, כמו: "בסגני הסלע", מגזרת "והיתה אדמת יהודה למצרים לחגא", ומגזרת "יחוגו ויגועו כשכור". וכן: "קצוי ארץ", מגזרת "קצה". ותשב מנגד – כיון שקרב למות הוסיפה להתרחק.

וישמע א־להים את־קול הנער ויקרא מלאך א־להים | אל־הגר מן־השמים ויאמר לה מה־לך הגר אל־תיראי כִּי־שמע א־להים א־ל־קול הנער באשר הוא־שם: ושמיע קדם יי ית קליה דרביא וקרא מלאכא דיי להגר מן שמיא ואמר לה מא ליד הגר לא תדחליו ארי שמיע קדם יי קליה דרביא באמר דהוא תמן:

את קול הנער – מכאן שיפה תפלת החולה מתפלת אחרים עליו, והיא קודמת להתקבל. באשר הוא שם – לפי מעשים שהוא עושה עכשיו הוא גדון, ולא לפי מה שהוא עתיד לעשות. לפי שהיו מלאכי השגרת מקטרגים ואוברים: רבונו של עולם! מי שעתיד ורעו להמית בנך בצמא, אתה מעלה לו באר? והוא משיבם: עכשיו מה הוא, צדיק או רשע? אפרו לו: צדיק. אמר להם: לפי מעשיו של עכשיו אני דנו. וזהו: "באשר הוא שם". והיכן המית את ישראל

בצמא? כְּשֶׁהִגְלִים נְבוּכַדְנֶצַּר, שְׁנָאָמֶר: "מִשָּׂא בַעֲרַב... לְקִרְאָת צִמָּא הָתִיז מִים..." – כְּשֶׁהָיוּ מוֹלִיכִין אוֹתָם אֶצֶל עַרְבִיִּים הָיוּ יִשְׂרָאֵל אוֹמְרִים לְשׁוֹבֵינֵיהֶם: בְּכֻשָּׁה מִכֶּם הוֹלִיכּוּנוּ אֶצֶל בְּנֵי דוֹדֵנוּ יִשְׁמַעֵאל וִירְחָמוּ עָלֵינוּ, שְׁנָאָמֶר: "אוֹרְחוֹת דְּדָנִים", אֵל תִּקְרִי "דוֹדָנִים" אֵלָּא "דוֹדִים". וְאֵלּוּ יוֹצְאִים לְקִרְאָתָם, וּמִבִּיאִין לָהֶם בֶּשֶׂר, וְדָג מְלֹחַ, וְגוֹדוֹת נְפוֹתִים. כִּסְבּוּרִים יִשְׂרָאֵל שְׁמֵלָאִים מִים, וּכְשֶׁמְכַנִּיסוּ לְתוֹךְ פִּיּוּ וּפּוֹתְחוּ, הָרוּחַ נִכְנָסַת בְּגוּפוֹ וּמֵת.

קוּמִי שְׂאִי אֶת־הַנֶּעֱר וְהַחֲזִיקִי אֶת־גִּידְךָ בּוֹ כִּי־לִגְזִי גָדוֹל אֲשִׁימְנוּ: קוּמִי טוֹלִי יָת רַבָּנָא וְאַתְקִיפִי יָת יְדִידְךָ בֵּיהּ אָרִי לְעַם סִגִּי אֲשִׁוּיָנִיהּ:

וַיִּפְקַח אֶ־לֵהִימ אֶת־עֵינָיָהּ וַתֵּרָא בְּאֵר מַיִם וַתֵּלֶךְ וַתִּמְלֵא אֶת־הַחֲמָת מַיִם וַתִּשָּׁק אֶת־הַנֶּעֱר: וּגְלָא יֵי יָת עֵינֵהָּ וַחֲזַת בִּירָא דְּמִיָּא וְאַזְלַת וּמָלַת יָת רִיקָבָא מִיָּא וְאַשְׁקִיאַת יָת רַבָּנָא:

וַיְהִי אֶ־לֵהִימ אֶת־הַנֶּעֱר וַיִּגְדֵּל וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר וַיְהִי רֹבֵה קִשָּׁת: וַהֲוָה מִימְרָא דִּי בְּסַעְדִּיהּ דְּרַבָּנָא וּרְבָּא וַיְתִיב בַּמִּדְבָּרָא וַהֲוָה רַבִּי קִשְׁתָּא:

רֹבֵה קִשָּׁת – יוֹרֵה חֲצִים בְּקִשָּׁת. קִשָּׁת – עַל שֵׁם הָאֲמֻנּוֹת, כְּמוֹ: חֲמָר, גְּמֵל, צִיד; לְפִיכָךְ הִשִּׁי"ן מוֹדַגְשָׁת. הָיָה יוֹשֵׁב בַּמִּדְבָּר וּמִלְסָטִם אֶת הָעוֹבְרִים, הוּא שְׁנָאָמֶר: "יָדוּ בְּכָל..."

וַיֵּשֶׁב בַּמִּדְבָּר פֶּאֶרְוָן וַתִּקַּח־לּוֹ אִמּוֹ אִשָּׁה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם: וַיְתִיב בַּמִּדְבָּרָא דְּפֶאֶרְוָן וַנְּסִיבַת לִיהּ אִמִּיהּ אֶתְתָּא מֵאֶרֶעָ דְּמִצְרַיִם:

מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם – מִמָּקוֹם גְּדוּלִּיָּהּ, שְׁנָאָמֶר: "וְלָהּ שִׁפְחָה מִצְרִית..." הֵינּוּ דְאִמְרֵי אֲנָשִׁי: זְרוּק חוּטְרָא לְאוּרָא אַעֲקַרְיָה קֹאֲרִי.

שִׁישִׁי פְרִישַׁת בְּרִית בְּאֵר שִׁבְעָ וַיְהִי בַעַת הַהוּא וַיֵּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ וּפִיכָל שׁוּר־צָבָאוּ אֶל־אַבְרָהָם לֵאמֹר אֶ־לֵהִימ עִמָּךְ בְּכָל אֲשֶׁר־אַתָּה עֹשֶׂה: וַהֲוָה בַּעַדְנָא הַהוּא וַאֲמַר אַבְיִמֶלֶךְ וּפִיכָל רַב חֵילִיָּה לְאַבְרָהָם לְמִימַר מִימְרָא דִּי בְּסַעְדָךְ בְּכָל דְּאַתָּ עֹבִיד: אֶ־לֵהִימ עִמָּךְ – לְפִי שְׂרָאוּ שְׁיִצָּא מִשְׁכּוֹנַת סְדוֹם לְשָׁלוֹם, וְעַם הַמְּלָכִים נִלְחַם וּנְפָלוּ בְּיָדוֹ, וַנְּפַקְדָּה אֶשְׁתּוֹ לְזִקְוָנָיו.

וַעֲתָה הַשְׁבֵּעָה לִי בָּא־לֵהִימ הִנֵּה אִם־תִּשְׁקָר לִי וּלְנִינִי וּלְנִכְדִי כַחֲסֵד אֲשֶׁר־עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי וְעַם־הָאָרֶץ אֲשֶׁר־גִּרְתָּהּ בָּהּ: וּכְעַן קִיָּים לִי בְּמִימְרָא דִּי הִכָּא דְלֹא תִשְׁקַר בִּי וּבְבָרִי וּבְכָר בְּרִי כְּטִיבוּתָא דַּעֲבָדִית עִמָּךְ תַּעֲבִיד עִמִּי וְעַם אֶרֶעָ דְּאַתּוֹתְבָתָּ בָּהּ:

וּלְנִינִי וּלְנִכְדִי – עַד פֶּאֶר רַחֲמֵי הָאֵב עַל הַבֶּן. כַּחֲסֵד אֲשֶׁר עָשִׂיתִי עִמָּךְ תַּעֲשֶׂה עִמָּדִי – שְׁאֲמַרְתִּי לָךְ: "הִנֵּה אֶרְצִי לְפָנֶיךָ".

וַיֵּאמֶר אַבְרָהָם אֲנֹכִי אֲשָׁבַע: וַאֲמַר אַבְרָהָם אָנָּא אֲקִיָּים:

וַהֲוֹכַח אַבְרָהָם אֶת־אַבְיִמֶלֶךְ עַל־אֲדוֹת בְּאֵר הַמַּיִם אֲשֶׁר גָּזְלוּ עִבְדֵי אַבְיִמֶלֶךְ: וְאוֹכַח אַבְרָהָם יָת אַבְיִמֶלֶךְ עַל עֵיסֵק בִּירָא דְּמִיָּא דְאֲנָסוּ עִבְדֵי אַבְיִמֶלֶךְ:

וַהֲוֹכַח – נְתוּכַח עִמּוֹ עַל כֹּךְ.

וַיֵּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְּלִתִּי הַיּוֹם: וַאֲמַר אַבְיִמֶלֶךְ לֹא יָדַעְתִּי מִי עָשָׂה אֶת־הַדָּבָר הַזֶּה וְגַם־אַתָּה לֹא־הִגַּדְתָּ לִּי וְגַם אֲנֹכִי לֹא שָׁמַעְתִּי בְּלִתִּי הַיּוֹם:

וַיִּקַּח אַבְרָהָם צֹאן וּבָקָר וַיִּתֵּן לְאַבְיִמֶלֶךְ וַיִּכְרְתוּ שְׁנֵיהֶם בְּרִית: וַדְּבַר אַבְרָהָם עָאן וַתּוֹרִין וַיִּהֲב לְאַבְיִמֶלֶךְ וַיִּגְזְרוּ תְּרוּיָהוֹן קִיָּם:

וַיֵּצֵב אַבְרָהָם אֶת־שִׁבְעַת כִּבְשֹׁת הַצֹּאן לְבִדְהוֹן: וַאֲקִיָּים אַבְרָהָם יָת שִׁבְעַת חוּרְפָן דְּעָאן בְּלַחֲזִיָּהוֹן:

וַיֵּאמֶר אַבְיִמֶלֶךְ אֵלֶי־אַבְרָהָם מָה הִנֵּה שִׁבְעַת כִּבְשֹׁת הָאֵלֶּה אֲשֶׁר הִצַּבְתָּ לְבִדְהָנָה: וַאֲמַר אַבְיִמֶלֶךְ לְאַבְרָהָם מָא אַנִּין שִׁבְעַת חוּרְפָן אֵלִין דְּאַקִימָתָא בְּלַחֲזִיָּהוֹן:

וַיֵּאמֶר בִּי אֶת־שִׁבְעַת כִּבְשֹׁת תִּקַּח מִיָּדִי בַּעֲבוּר תְּהִיָּה־לִּי לְעֵדָה בִּי חֲפָרְתִּי אֶת־הַבָּאָר הַזֹּאת: וַאֲמַר אָרִי יָת שִׁבְעַת חוּרְפָן תִּקְבִּיל מִן יְדִי בְּדִיל דְּתִהִי לִי לְסִקְהוֹ אָרִי חֲפָרִית יָת בִּירָא הַדִּין:

בַּעֲבוּר תְּהִיָּה לִי זֹאת לְעֵדָה – לְשׁוֹן עֲדוּת שֶׁל נִקְבָּה, כְּמוֹ: "וְעֵדָה הַמַּצְבָּה". בִּי חֲפָרְתִּי אֶת הַבָּאָר – מְרִיבִים הָיוּ עָלֶיהָ רוּעֵי אַבְיִמֶלֶךְ, וְאוֹמְרִים: אֲנַחְנוּ

תַּפְּרוּתָהּ. אָמְרוּ בִּינֵיהֶם: כֹּל מִי שִׁיתְרָאָה עַל הַבָּאָר וְנִעְלוּ הַמַּיִם לַקְרָאתוֹ – שָׁלוֹם הִיא. וְעָלוּ לַקְרָאת אַבְרָהָם.

עַל־כֵּן קָרָא לַמָּקוֹם הַהוּא בָּאָר שִׁבְעָה פִּי שֵׁם נִשְׁבָּעוּ
שְׁנֵיהֶם:
עַל כֵּן קָרָא לְאַתְרָא הַהוּא בָּאָר שִׁבְעָה אָרִי תַּמָּן קִיִּימוּ
תְּרוּיָהוּן:

וַיִּכְרְתוּ בְרִית בֵּבְאָר שִׁבְעָה וַיִּקֶּם אַבְימֶלֶךְ וּפִיכַל שָׂרִי־
צָבָאוֹ וַיָּשָׁבוּ אֶל־אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים:
וַיִּגְזְרוּ קִיָּם בֵּבְאָר שִׁבְעָה וַקֵּם אַבְימֶלֶךְ וּפִיכַל רַב חִילִיָּה וְתָבוּ
לְאָרֶע פְּלִשְׁתָּאִי:

וַיִּטַּע אֲשֵׁל בֵּבְאָר שִׁבְעָה וַיִּקְרָא־שֵׁם בְּשֵׁם יִי־הוּהָ אֵל
עוֹלָם:
וַיַּצַּב נֶצֶבָא בֵּבְאָר שִׁבְעָה וַצְלִי תַּמָּן בְּשִׁמָּא דִּי אֵלָה עַל־מָא:

אֲשֵׁל – רַב וְשִׁמּוּאֵל, חַד אָמַר: פְּרָדָס לְהִבְיָא מִמֶּנּוּ פִּירוֹת לְאוֹרְחִים בְּסַעְדָּה. וְחַד אָמַר: פּוֹנְדֵק לְאַכְסִנְיָא, וּבֹו כָּל מִינֵי פִירוֹת. וּמִצִּינּוּ לְשׁוֹן "נְטִיעָה" בְּאַהֲלִים, שְׁנָאֵמַר: "וַיִּטַּע אֲהֶלִי אֶפְדֵּנוּ". וַיִּקְרָא שֵׁם... – עַל יְדֵי אוֹתוֹ אֲשֵׁל נִקְרָא שְׁמוֹ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא אֶל־לֹוֹה לְכָל הָעוֹלָם. לְאַחַר שְׁאוּכְלִים וְשׁוֹתִים אוֹמְרִים לָהֶם: בָּרְכוּ לִמִּי שֶׁאֲכַלְתֶּם מִשְׁלוֹ! סְבוּרִים אַתֶּם שֶׁמִּשְׁלִי אֲכַלְתֶּם? מִשְׁלִי מִי שֶׁאֲמַר וְהִנֵּה הָעוֹלָם אֲכַלְתֶּם!

וַיִּגְר אַבְרָהָם בְּאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים יָמִים רַבִּים:
וְאַתּוֹתָב אַבְרָהָם בָּאָרֶע פְּלִשְׁתָּאִי יוֹמִין סְגִיָּאִין:

יָמִים רַבִּים – מְרַבִּים עַל שֶׁל חֲבֵרוֹן. בְּחִבְרוֹן עָשָׂה עֲשָׂרִים וְחֲמִשׁ שָׁנָה, וְכֹאֵן עֲשָׂרִים וְשֵׁשׁ, שְׁהָרִי כֵּן שִׁבְעִים וְחֲמִשׁ שָׁנָה הָיָה בְּצֵאתוֹ מִחֵרוֹן, אוֹתָהּ שָׁנָה "וַיָּבֵא וַיָּשֶׁב בְּאֵלוֹנֵי מִמְרָא". שֶׁלֹּא מִצִּינּוּ קוֹדֶם לָכֵן שֶׁנִּתְּשֵׁב אֵלָּא שֵׁם, שֶׁבְּכָל מְקוֹמוֹתָיו הָיָה כְּאוֹרֶחַ חוֹנֶה וְנוֹסֵעַ וְהוֹלֵךְ, שְׁנָאֵמַר: "וַיַּעֲבֹר אַבְרָם", "וַיַּעֲמֵק מִשְׁם", "וַיְהִי רָעַב בְּאֶרֶץ וַיֵּרֶד אַבְרָם מִצְרָיִמָּה". וּבְמִצְרַיִם לֹא עָשָׂה אֵלָּא שְׁלִשָּׁה חֲדָשִׁים, שְׁהָרִי שֶׁלְּחוֹ פְּרָעָה, מִיָּד "וַיִּלְךָ לְמִסְעָיו" עַד "וַיָּבֵא וַיָּשֶׁב בְּאֵלוֹנֵי מִמְרָא אֲשֶׁר בְּחִבְרוֹן", שֵׁם יָשָׁב עַד שֶׁנִּהְיָ כִּכָּהֶנָּה סְדוּם, מִיָּד "וַיִּסַּע מִשְׁם אַבְרָהָם" מִפְּנֵי בּוֹשָׁה שֶׁל לוֹט וְכֹא לְאֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים. וְכֵן תִּשְׁעִים וְחֲמִשָּׁה שָׁנָה הָיָה, שְׁהָרִי בְּשִׁלְיִישִׁי לְמִילְתּוֹ בְּאוֹ אֲצִלוֹ הַמִּלְאָכִים, הָרִי עֲשָׂרִים וְחֲמִשׁ שָׁנָה. וְכֹאֵן פְּתִיב "יָמִים רַבִּים" – מְרַבִּים עַל הָרַאשׁוֹנִים. וְלֹא כֹא הַפְּתוּב לְסִתּוֹם אֵלָּא לְפָרִשׁ, וְאִם הָיוּ מְרַבִּים עֲלֵיהֶם שְׁתֵּי שָׁנִים אוֹ יוֹתֵר הָיָה מִפְּרָשָׁם. וְעַל כִּרְחֻק אֵינָם יוֹמְרִים יוֹתֵר מִשָּׁנָה, הָרִי עֲשָׂרִים וְשֵׁשׁ שָׁנָה. מִיָּד יֵצֵא מִשְׁם וְחֲזָר לְחִבְרוֹן, וְאוֹתָהּ שָׁנָה קוֹדֶמָה לְפָנֵי עֲקֻדָּתוֹ שֶׁל יִצְחָק שְׁתֵּים עָשָׂרָה שָׁנִים. כֹּה שְׁנוּיָה בְּסִדְרַ עוֹלָם.

שְׁבִיעִי
פְּרִשְׁתַּת הָעֵקִידָה

וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וְהָאֵלִּים נָסָה אֶת־
אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר אֵלָיו אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הִנֵּנִי:
וְהוּהָ בְּתֵר פִּתְגָמִיָּא הָאֵלִין וַיִּי נָסִי יֵת אַבְרָהָם וַאֲמַר לִיה
אַבְרָהָם וַאֲמַר הָאָנָא:

אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה – יֵשׁ מְרַבּוּתֵינוּ אוֹמְרִים: אַחֲרֵי דְבָרָיו שֶׁל שָׁטָן, שְׁהִיָּה מְקֻטְרָג וְאוֹמַר: מִכָּל סַעְדָּה שֶׁעָשָׂה אַבְרָהָם, לֹא הִקְרִיב לְפָנָיו פֶּרֶךְ אֶחָד אוֹ אֵיל אֶחָד. אָמַר לוֹ: כְּלוּם עָשָׂה אֵלָּא בְּשִׁבִּיל בְּנוֹ? אֵלּוּ הֵייתִי אוֹמֵר לוֹ זָבַח אוֹתוֹ לְפָנֵי – לֹא הָיָה מְעַכְב. וַיֵּשׁ אוֹמְרִים: אַחֲרֵי דְבָרָיו שֶׁל יִשְׁמַעֲאֵל, שְׁהִיָּה מִתְפָּאָר עַל יִצְחָק שֶׁמֶל כֵּן שְׁלוֹשׁ עָשָׂרָה שָׁנָה וְלֹא מִיָּחָה. אָמַר לוֹ יִצְחָק: בְּאַבְרָם אֶחָד אֶתָּה מִיָּרָאנִי? אֵלּוּ אָמַר לִי הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא זָבַח עֲצָמָה לְפָנֵי – לֹא הֵייתִי מְעַכְב. **הִנֵּנִי** – כֹּה הִיא עֲנִיתָם שֶׁל חֲסִידִים, לְשׁוֹן עֲנָה הוּא וּלְשׁוֹן זְמוּן.

וַיֹּאמֶר קַח־נָא אֶת־בְּנֶךְ אֶת־יִחִידְךָ אֲשֶׁר־אַהֲבָתָ אֶת־
יִצְחָק וְלֹךְ־לְךָ אֶל־אֶרֶץ הַמִּצְרַיִם וְהַעֲלֵהוּ שָׁם לַעֲלֹה עַל
אַחַד הַהָרִים אֲשֶׁר אָמַר אֱלֹהִים:
וַאֲמַר דְּבַר כַּעַן יֵת בְּרוּךְ יֵת יִחִידְךָ דְּרַחֲמִיתָא יֵת יִצְחָק
וַאיִזִּיל לְךָ לְאָרֶע פּוֹלְחָנָא וְאַסִּיקְהִי קֻדְמִי תַּמָּן לַעֲלֹתָא עַל
חַד מִן טוּרִיָּא דְּאִימַר לְךָ:

קַח נָא – אֵין "נָא" אֵלָּא לְשׁוֹן בְּקִשָּׁה. אָמַר לוֹ: בְּבִקְשָׁה מִמֶּךָ, עֲמוּד לִי בְּזֶה הַנְּסִיּוֹן. שֶׁלֹּא יֹאמְרוּ: הָרַאשׁוֹנוֹת לֹא הָיָה כְּהֵן מִמֶּשׁ. **אֶת בְּנֶךְ** – אָמַר לוֹ: שְׁנֵי בָנִים יֵשׁ לִי. אָמַר לוֹ: "אֶת יִחִידְךָ". אָמַר לוֹ: זֶה יִחִיד לְאִמּוֹ, וְזֶה יִחִיד לְאִמּוֹ. אָמַר לוֹ: "אֲשֶׁר אַהֲבָתָ". אָמַר לוֹ: שְׁנֵיהֶם אֲנִי אוֹהֵב. אָמַר לוֹ: "אֶת יִצְחָק". וְלָמָּה לֹא גִלָּה לוֹ מִתַּחֲלָה? שֶׁלֹּא לְעַרְבָּבוּ פִּתְאוּם, וְתוֹזֵחַ דַּעְתּוֹ עֲלָיו וְתַטְרִיף. וְכֵדִי לְחַבֵּב עָלָיו אֶת הַמִּצְוָה, וְלִמֵּן לוֹ שֶׁכֵּר עַל כָּל דְּבוּר וְדְבוּר. **אֶרֶץ הַמִּצְרַיִם** – יְרוּשָׁלַיִם. וְכֵן בְּדִבְרֵי הַיָּמִים: "לְבָנוֹת אֶת בֵּית ה' בִּירוּשָׁלַיִם בְּהֵר הַמִּצְרַיִם". וּבְרַבּוּתֵינוּ פִּרְשׁוּ: עַל שֵׁם שֶׁמִּשְׁם הוֹרָאָה יוֹצֵאָה לְיִשְׂרָאֵל. וְאוֹנֶקְלוּס תַּרְגָּמוֹ עַל שֵׁם עֲבוּדוֹת הַקְּטָרֶת שֶׁיֵּשׁ בּוֹ מוֹר, נֶרֶד, וְשָׂאֵר בְּשָׂמִים. **וְהַעֲלֵהוּ** – לֹא אָמַר לוֹ "שִׁחֲטָהוּ", לְפִי שֶׁלֹּא הָיָה חֲפִץ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא לְשַׁחֲטוֹ אֵלָּא לְהַעֲלֵהוּ לְהָרַ לַעֲשׂוֹתוֹ עוֹלָה. וּמִשְׁתַּעֲלֵהוּ אָמַר לוֹ הוֹרִידָהוּ. **אַחַד הַהָרִים** – הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מִתְהַא הַצְדִּיקִים וְאַחֲרַי כֹּה מַגִּלָּה לָהֶם. וְכָל זֶה כְּדִי לְהַרְבּוֹת שְׂכָרָן. וְכֹן: "אֵל הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אֶרְאֶךָ". וְכֵן בִּיּוֹנָה: "וַיִּקְרָא אֵלֶיהָ אֶת הַקְרִיאָה".

וַיִּשְׁלֶם אַבְרָהָם בְּבֶקֶר וַיַּחֲבֹשׁ אֶת־תַּמָּוֹ וַיִּלָּח אֶת־שָׁנִי
נַעֲרָיו אִתּוֹ וְאֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּבְקַע עֲצֵי עוֹלָה וַיִּקֶּם וַיִּלְךָ
אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר־אָמַר־לוֹ הָאֵל־לֵהִים:
וְאַקְדִּים אַבְרָהָם בַּצִּפּוּרָא וְנָרִיז יֵת חֲמַרְיָה וְדְבַר יֵת תְּרִין
עוֹלִימוֹהִי עַמִּיָּה וְיֵת יִצְחָק בְּרִיָּה וַצִּלַּח אַעֲזִי לַעֲלֹתָא וַקֵּם
וַאֲזַל לְאַתְרָא דְּאָמַר לִיה יִי:

וַיִּשְׁלֶם – נִדְרָרָז לְמַצְוָה. וְיַחֲבֹשׁ – הוּא כַּעֲצָמוֹ. וְלֹא צוּה לְאַחַד מִעֲבָדָיו, שֶׁהִתְהַבֵּה מִקְלָקֶלֶת הַשְׁוֹרָה. **אֶת שָׁנִי נַעֲרָיו** – יִשְׁמַעֲאֵל וְאַלְיָעֶזֶר. שְׁאִין אֲדָם חָשׁוּב רִשְׁאִי לְצֵאת לְדֶרֶךְ בְּלֹא שְׁנֵי אֲנָשִׁים, שְׁאִם יִצְטָרֵף הָאֶחָד לְנִקְבִיו וְיִתְרַחֵק, יִהְיֶה הַשָּׁנִי עִמּוֹ. וַיִּבְקַע – תַּרְגוּם "וַצִּלַּח", כְּמוֹ: "וַצִּלְחוּ הַיָּרְדֵּן" – לְשׁוֹן בְּקִיעַ, פִּינְדַר "אֵל בָּלַע"וֹ.

בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיֵּשֶׂא אַבְרָהָם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-הַמָּקוֹם מֵרֶחֶק:	בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי וַיֵּשֶׂא אַבְרָהָם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת-הַמָּקוֹם מֵרֶחֶק:
בַּיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי – לָמָּה אַחֵר מִלִּקְרֹאתוֹ מִיָּד? כִּדִּי שְׂלֹא יֵאמְרוּ: הִמָּמּוּ וַעֲרַבְבוּ פֶתָאוֹם וּטְרַף דַּעְתּוֹ, וְאֵלּוּ הָיָה לוֹ שְׁהוּת לְהַמְלִיךְ אֵל לְבֹ – לֹא הָיָה עוֹשֶׂה. וַיֵּרָא אֶת הַמָּקוֹם – רָצָה עָנָן קָשׁוּר עַל הַהָר.	
וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-יִצְחָק וְשָׁבוּ-לָכֶם פֹּה עִם-הַחֲמוֹר וְאֲנִי וְהַנֶּעֱרַר נִלְכָּה עַד-כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוֹבָה אֵלֵיכֶם:	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-יִצְחָק וְשָׁבוּ-לָכֶם פֹּה עִם-הַחֲמוֹר וְאֲנִי וְהַנֶּעֱרַר נִלְכָּה עַד-כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוֶה וְנִשְׁוֹבָה אֵלֵיכֶם:
עַד כֹּה – כְּלוֹמֵר: דֶּרֶךְ מוֹעֵט לְמָקוֹם אֲשֶׁר לְפָנָיו. וּמִדְּרַשׁ אַגְדָּה: אֶרְצָה הֵיכָן הוּא מֵה שְׁאֵמֵר לִי הַמָּקוֹם "כֹּה יִהְיֶה זֶרַעךָ". וְנִשְׁוֹבָה – תִּנָּבֵא שֶׁיִּשְׁוֹבוּ שְׁנֵיהֶם.	
וַיְסִיב אַבְרָהָם יָת אִשְׁתּוֹ דֹּעֲלָתָא וְשׁוּי עַל יִצְחָק בְּרִיה וַיְסִיב בִּידֶיהָ יָת אִישְׁתָּא וְיָת סַכִּינָא וְאֵזְלוּ תַרְוִיהוֹן כַּתְּדָא:	וַיִּקַּח אַבְרָהָם אֶת-עֵצֵי הָעֵלָה וַיִּשְׂם עַל-יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּקַּח בְּיָדוֹ אֶת-הָאֵשׁ וְאֶת-הַמֶּאֱכָלֶת וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:
הַמֶּאֱכָלֶת – סַכִּין, עַל שֵׁם שְׁאוֹכֶלֶת אֶת הַבָּשָׂר כְּמָה דְּתִימָא: "וְחִרְבִּי תֹאכַל בָּשָׂר"; וְשִׁמְכָשֶׁרֶת בָּשָׂר לֹאכִילָהּ. דְּבָר אַחֵר: זֹאת נִקְרָאת "מֶאֱכָלֶת" עַל שֵׁם שִׁי שִׁיזְרָאֵל אוֹכְלִים מִמֶּן שְׂכָרָהּ. וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו – אַבְרָהָם שֶׁהָיָה יוֹדֵעַ שְׁהוֹלֵךְ לִשְׁחוֹט אֶת בְּנוֹ, הָיָה הוֹלֵךְ בְּרִצּוֹן וְשִׁמְחָה כִּי־יִצְחָק שְׂלֹא הָיָה מְרַגֵּשׁ בְּדַבָּר.	
וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲגִנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאִנִּי הַשֵּׂה לָעֵלָה:	וַיֹּאמֶר יִצְחָק אֶל-אַבְרָהָם אָבִיו וַיֹּאמֶר אָבִי וַיֹּאמֶר הֲגִנִּי בְנִי וַיֹּאמֶר הִנֵּה הָאֵשׁ וְהָעֵצִים וְאִנִּי הַשֵּׂה לָעֵלָה:
וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם קָדָם יְיָ גָּלִי אִמְרָא לָעֵלָתָא בְּרִי וְאֵזְלוּ תַרְוִיהוֹן כַּתְּדָא:	וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אֶל-לֵהִים יִרְאֵה-לּוֹ הַשֵּׂה לָעֵלָה בְּנִי וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו:
יִרְאֵה לּוֹ הַשֵּׂה – כְּלוֹמֵר: יִרְאֵה וַיִּבְסֵר לוֹ הַשֵּׂה. וְאִם אֵין שֵׂה: לָעוֹלָה בְּנִי! וְאִם עַל פִּי שְׁהִבִּין יִצְחָק שֶׁהוּא הוֹלֵךְ לְהַשְׁחֵט, וַיִּלְכוּ שְׁנֵיהֶם יַחְדָּו – בְּלֵב שְׂוֶה.	
וַיָּבֹאוּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר-לּוֹ הָאֵל-לֵהִים וַיָּבֹן שָׁם אַבְרָהָם אֶת-הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת-הָעֵצִים וַיַּעֲקֹל אֶת-יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּשֶׂם אוֹתוֹ עַל-הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים:	וַיָּבֹאוּ אֶל-הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר-לּוֹ הָאֵל-לֵהִים וַיָּבֹן שָׁם אַבְרָהָם אֶת-הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹךְ אֶת-הָעֵצִים וַיַּעֲקֹל אֶת-יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּשֶׂם אוֹתוֹ עַל-הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לָעֵצִים:
וַיַּעֲקֹד – יָדָיו וּרְגָלָיו מֵאַחֲרָיו. הַיָּדִים וְהַרְגָּלִים בְּיָסֵד הֵיא עֲקֻדָּה. וְהוּא לְשׁוֹן "עֲקֻדִּים" שֶׁהֵיוּ קוֹרְסִלֵּיהֶם לְבָנִים, מָקוֹם שֶׁעוֹקְדִים אוֹתוֹן בּוֹ הָיָה נִכְרִי.	
וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת-יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת-הַמֶּאֱכָלֶת לִשְׁחֹט אֶת-בְּנוֹ:	וַיִּשְׁלַח אַבְרָהָם אֶת-יָדוֹ וַיִּקַּח אֶת-הַמֶּאֱכָלֶת לִשְׁחֹט אֶת-בְּנוֹ:
וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלֶּאךָ י-הוָה מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲגִנִּי:	וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלֶּאךָ י-הוָה מִן-הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אַבְרָהָם אַבְרָהָם וַיֹּאמֶר הֲגִנִּי:
אַבְרָהָם אַבְרָהָם – לְשׁוֹן חֲבֵה הוּא, שְׂכּוֹפֵל אֶת שְׁמוֹ.	
וַיֹּאמֶר אֵל-תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל-הַנֶּעֱרַר וְאֶל-תַּעֲשֵׂשׁ לּוֹ מֵאוֹמָה כִּי עֲתָה יִדְעָתִי כִּי-יִרְאֵה אֵל-לֵהִים אֹתָהּ וְלֹא תִשְׁכַּח אֶת-בְּנֶךָ אֶת-יִצְחָק מִמֶּנִּי:	וַיֹּאמֶר אֵל-תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל-הַנֶּעֱרַר וְאֶל-תַּעֲשֵׂשׁ לּוֹ מֵאוֹמָה כִּי עֲתָה יִדְעָתִי כִּי-יִרְאֵה אֵל-לֵהִים אֹתָהּ וְלֹא תִשְׁכַּח אֶת-בְּנֶךָ אֶת-יִצְחָק מִמֶּנִּי:
אֵל תִּשְׁלַח – לִשְׁחוֹט. אָמַר לוֹ: אִם כֵּן לִחְנֹם בְּאִתִּי לְכֹאן, אֶעֱשֶׂה בּוֹ חֲבֵלָה וְאוֹצִיא מִמֶּנּוּ מַעַט דָּם! אָמַר לוֹ: אֵל תַּעֲשֵׂשׁ לּוֹ מֵאוֹמָה – אֵל תַּעֲשֵׂשׁ בּוֹ מוֹם. כִּי עֲתָה יִדְעָתִי – אָמַר רַבִּי אַבְא, אָמַר לוֹ אַבְרָהָם: אֶפְרַשׁ לְפָנֶיךָ אֶת שִׁיחִתִּי. אֶתְמוֹל אִמְרַתְּ לִי: "כִּי בִי־צִחָק יִקְרָא לָךְ זֶרַע". וְחֲזַרְתָּ וְאָמַרְתָּ: "קוֹחַ נָא אֶת בְּנֶךָ". עֲקָשִׁיו אֹתָהּ אוֹמֵר לִי: "אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֵל הַנֶּעֱרַר!" אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא: "לֹא אֶחְלַל בְּרִיתִי, וּמוֹצֵא שְׂפָתִי לֹא אֲשַׁנֶּה!" כְּשֶׁאִמְרַתִּי לָךְ "קוֹחַ" – מוֹצֵא שְׂפָתִי לֹא אֲשַׁנֶּה, לֹא אִמְרַתִּי לָךְ "שְׁחֻטָּהוּ" אֵלָּא "הַעֲלָהוּ". אִסְקַמְתִּיהּ, אִתְּמִיהּ! כִּי עֲתָה יִדְעָתִי – מַעֲתָה יֵשׁ לִי מֵה לְהַשִּׁיב לְשִׁטָּן וְלֵאמוֹת, הַתְּמָהִים מֵה הִיא חֲבָתִי אֶצְלָךְ: יֵשׁ לִי פֶתַח וְכֹה עֲקָשִׁיו, שְׂרׁוּאִים "כִּי יִרְאֵה אֵל-לֵהִים אֹתָהּ".	
וַיֵּשֶׂא אַבְרָהָם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה-אֵיל אֲחֵר נֹאֲתָז בַּסָּבִף בְּקִרְנָיו וַיִּלֶּךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת-הָאֵיל וַיַּעֲלֶהוּ לָעֵלָה תַּחַת בְּנוֹ:	וַיֵּשֶׂא אַבְרָהָם אֶת-עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה-אֵיל אֲחֵר נֹאֲתָז בַּסָּבִף בְּקִרְנָיו וַיִּלֶּךְ אַבְרָהָם וַיִּקַּח אֶת-הָאֵיל וַיַּעֲלֶהוּ לָעֵלָה תַּחַת בְּנוֹ:
וְהִנֵּה אֵיל – מוֹכֵן הָיָה לְכָךְ מִשְׁשֵׁת זִמִּי בְּרֵאשִׁית. אַחֵר – אַחֲרֵי שְׁאֵמֵר לוֹ הַמֶּלֶאךָ "אֵל תִּשְׁלַח יָדְךָ", רָאֵהוּ כְּשֶׁהוּא נֹאֲתָז. וְהוּא שְׁמִתְרַגְּמִינָן: "וַיִּזְקַף אַבְרָהָם יָת עֵינֹהִי כִּמְר אֵלִין" בַּסָּבִף – אֵילָן. בְּקִרְנָיו – שֶׁהָיָה רִץ אֶצֶל אַבְרָהָם, וְהִשְׁטָן סוֹכְכּוֹ וּמַעֲרַבְכּוֹ בְּאֵילָנוֹת. תַּחַת בְּנוֹ – מֵאַחֵר שֶׁכָּתוּב "וַיַּעֲלֶהוּ לָעוֹלָה", יָת עֵינֹהִי כִּמְר אֵלִין.	

לא חסר המקרא כלום, מהו "תחת בנו"? על כל עבודה שעשה ממנו ה'ה מתפלל ואומר: יהי רצון שתהא זו כאלו היא עשייה בבני, כאלו בני שחוט, כאלו דמו זרוק, כאלו הוא מופשט, כאלו הוא נקטר ונעשה דשן.

ויקרא אברהם שם-המקום ההוא י-הנה ויראה אשר יאמר היום בהר י-הנה יראה:
ופלח וצלי אברהם תמן באתרא ההוא אמר קדם יי הכא יהון פלחין דריא בכין יתאמר ביומא הדין בטורא הדין אברהם קדם יי פלח:

ה' יראה – פשוטו כמרגומו: ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה להשרות בו שכנתו, ולהקריב כאן קרבנות. **אשר יאמר היום** – שיאמרו לימי הדורות עליו: בהר זה "יראה" הקדוש ברוך הוא לעמו. **היום** – הים העתידין, כמו "עד היום הזה" שבכל המקרא. שכל הדורות הבאים מקוראים את המקרא הזה אומרים: "עד היום הזה" על היום שעומדים בו. ומדרש אגדה: "ה' יראה" עקדה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפורענות, כדי שיאמר "היום הזה", בכל דורות הבאים, "בהר ה' יראה" אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה.

ויקרא מלאך י-הנה אל-אברהם שנית מן-השמים:
ויקרא מלאכא דיי לאברהם תניביות מן שמיא:

ויאמר בי נשבעתי נאמ-י-הנה כי יען אשר עשית את הדבר הזה ולא חשכת את-בנה את-יחידה:
ואמר במימרי קיימית אמר יי ארי חלה דעבדתא ית פתגמא הדין ולא מנעמת ית ברך ית יחידה:

פי-ברך אברכך והרבה ארבה את-נרעך פכוכבי השמים וכחול אשר על-שפת הים וירש נרעך את שער איביו:
ארי ברכא אברכנך ואסגאה אסגי ית בנך פכוכבי שמיא וכחלא דעל פיה ימא ויירתון בנך ית קרוי סנאיהון:

ברך אברכך – אסת לאב ואסת לבן. **והרבה ארבה** – אסת לאב ואסת לבן.

והתברכו בזרעך כל גויי הארץ לעב אשר שמעת בקלי:
ויתברכוו בדיל בנך כל עממי ארעא חלה דקבילתא למימרי:

וישב אברהם אל-נעריו ויקמו וילכו יחדו אל-באר שבע וישב אברהם בבאר שבע:
ותב אברהם לות עולימוהי וקמו ואזלו פתדא לבאר שבע ויטיב אברהם בבאר שבע:

וישב אברהם בבאר שבע – לא ישיבה ממש, שהרי בחברון היה יושב. שמים עשרה שנים לפני עקידתו של יצחק יצא מבאר שבע והלך לו לחברון, כמו שנאמר: "ונגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים" – מרבים משל חברון הראשונים, והם עשרים ויש שנה כמו שפרשנו למעלה.

ויהי אחרי הדברים האלה ויגד לאברהם לאמר הנה ילדה מלכה גסההוא בנים לנחור אחיה:
והנה בתר פתגמיא האלין ואתחנא לאברהם למימר הא ילידת מלכה אף היא בנין לנחור אחיה:

אחרי הדברים האלה ויגד... – בשובו מהר המזריה היה אברהם מהרהר בשורו הקדוש ברוך הוא שנוקדה רבקה בת זוגו. וזהו **הדברים האלה** – הרהורי דברים שהיו על ידי העקדה. **גם הוא** – אף היא השותה משפחותיה למשפחות אברהם, שמים עשרה. מה אברהם שנים עשר שבטים, שיצאו מיצלב שמונה בני הגבירות וארבעה בני שפחות, אף אלו שמונה בני גבירות וארבעה בני פלגש.

את-עויץ בכרו ואת-בויז אחיו ואת-קמואל אבי ארם:
ית עויץ בוכריה וית בויז אחוהי וית קמואל אבוהי דארם:

ואת-פישד ואת-חזו ואת-פלדש ואת-ידלה ואת בתואל:
וית פישד וית חזו וית פלדש וית ידלה וית בתואל:

ובתואל ילד את-רבקה שמנה אלה ילדה מלכה לנחור אחי אברהם:
ובתואל אוליד ית רבקה תמנא אלין ילידת מלכה לנחור אחוהי דאברהם:

ובתואל ילד את רבקה – כל היחוסין הללו לא נכתבו אלא בשביל פסוק זה.

ופילגשו ושמיה ראומה ותלד גסההוא את-טבח ואת-גחם ואת-תחש ואת-מעכה:
ולחינתיה ושמיה ראומה וילידת אף היא ית טבח וית גחם וית תחש וית מעכה:

ז וַיֹּאמֶר אֱלִישֶׁע שְׁמָעוּ דְּבַר־יְהוָה כֹּה אָמַר יְהוָה
כַּעַת מֹחַר סָאֵה־סֵלֶת בְּשֶׁקֶל וְסֵאֲתִים שְׁעָרִים בְּשֶׁקֶל
בְּשַׁעַר שְׁמָרוֹן: וַיַּעַן הַשְּׁלִישׁ אֲשֶׁר־לְמֶלֶךְ נִשְׁעָן עַל־יָדוֹ
אֶת־אִישׁ הָאֵלֹהִים וַיֹּאמֶר הִנֵּה יְהוָה עֹשֶׂה אַרְבּוֹת
בְּשָׂמִים הִי־הִנֵּה הַדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר הַנָּכָה רֹאֵה בְּעֵינֶיךָ
וּמִשֹּׁם לֹא תֹאכֹל: וְאַרְבַּעָה אַנְשִׁים הָיוּ מִצִּרְעִים פָּתַח
הַשַּׁעַר וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ מָה אֲנַחְנוּ יֹשְׁבִים פֹּה עַד־
מָתָנּוּ: אִם־אֲמָרְנוּ נָבוֹא הָעִיר וְהָרַעַב בָּעִיר וּמָתָנוּ שָׁם
וְאִם־יִשָּׁבְנוּ פֹה וּמָתָנוּ וְעַתָּה לְכוּ וּנְפֹלֶה אֶל־מַחְנֵה אֲרָם
אִם־יִחַיְנוּ גָחִלָה וְאִם־יָמִיתָנוּ וּמָתָנוּ: וַיִּקְמוּ בְּנִשְׁפָּה לָבוֹא
אֶל־מַחְנֵה אֲרָם וַיָּבֹאוּ עַד־קִצֵּה מַחְנֵה אֲרָם וְהִנֵּה אִיֹר־
שָׁם אִישׁ: וְאֹדֹנֵי הַשְּׂמִיעַ אֶת־מַחְנֵה אֲרָם קוֹל רֶכֶב
קוֹל סוֹס קוֹל חֵיל גָּדוֹל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אֲחֵיו הִנֵּה
שָׁכַר־עָלֵינוּ מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל אֶת־מַלְכֵי הַחֲתִים וְאֶת־מַלְכֵי
מִצְרַיִם לָבוֹא עָלֵינוּ: וַיִּקְוֹמוּ וַיָּנוֹסוּ בְּנִשְׁפָּה וַיַּעֲזְבוּ אֶת־
אֲהֻלֵיהֶם וְאֶת־סוּסֵיהֶם וְאֶת־חֲמֹרֵיהֶם הַמַּחְנֵה כַּאֲשֶׁר־
הָיָה וַיָּגֶסּוּ אֶל־נַפְשָׁם: וַיָּבֹאוּ הַמִּצְרָעִים הָאֵלֶּה עַד־קִצֵּה
הַמַּחְנֵה וַיָּבֹאוּ אֶל־אֹהֶל אֶחָד וַיֹּאכְלוּ וַיִּשְׁתּוּ וַיִּשְׂאוּ מִשֹּׁם
בָּסֶף וְזָהָב וּבָגָדִים וַיִּלְכוּ וַיִּטְמְנוּ וַיָּבֹאוּ אֶל־אֹהֶל
אֲחֵר וַיִּשְׂאוּ מִשֹּׁם וַיִּלְכוּ וַיִּטְמְנוּ: וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־
רֵעֵהוּ לֹא־כֵן אֲנַחְנוּ עֹשִׂים הַיּוֹם הַזֶּה יוֹם־בִּשְׁרָה הוּא
וְאֲנַחְנוּ מַחֲשִׁים וְחַפְּנוּ עַד־אֹר הַבֹּקֶר וּמִצָּאָנוּ עֹוֹן
וְעַתָּה לָכוּ וְנִבְאָה וְנִגִּידָה בֵּית הַמֶּלֶךְ: וַיָּבֹאוּ וַיִּקְרְאוּ אֶל־
שַׁעַר הָעִיר וַיִּגִּידוּ לָהֶם לֵאמֹר בָּאנוּ אֶל־מַחְנֵה אֲרָם
וְהִנֵּה אִיֹר־שָׁם אִישׁ וְקוֹל אָדָם כִּי אִם־הַסּוֹס אֲסוּר
וְהַחֲמֹר אֲסוּר וְאֹהֲלִים כַּאֲשֶׁר־הֵמָּה: וַיִּקְרָא הַשְּׁעָרִים
וַיִּגִּידוּ בֵּית הַמֶּלֶךְ פְּנִימָה: וַיִּקְרָא הַמֶּלֶךְ לֵילָה וַיֹּאמֶר אֶל־
עַבְדָּיו אֲגִידָה־נָּא לָכֶם אֶת אֲשֶׁר־עָשׂוּ לָנוּ אֲרָם יָדְעוּ כִּי־
רַעֲבִים אֲנַחְנוּ וַיָּצְאוּ מִן־הַמַּחְנֵה לְהַחֲבֹה בַּשָּׂדֶה לֵאמֹר
כִּי־יִצְאוּ מִן־הָעִיר וְנִתְּפָשׁוּ חַיִּים וְאֶל־הָעִיר נָבֹא: וַיַּעַן
אֶחָד מֵעַבְדָּיו וַיֹּאמֶר וַיִּקְחוּ־נָּא תַמְשָׁה מִן־הַסּוּסִים
הַנִּשְׂאָרִים אֲשֶׁר נִשְׂאָרוּ־בָהּ הַנֶּחֱם כְּכֹל־הַמּוֹן יִשְׂרָאֵל
אֲשֶׁר נִשְׂאָרוּ־בָהּ הַנֶּחֱם כְּכֹל־הַמּוֹן יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר־תָּמוּ
וְנִשְׁלַחַה וְנִרְאָה: וַיִּקְחוּ שְׁנֵי רֶכֶב סוּסִים וַיִּשְׁלַח הַמֶּלֶךְ
אֲחֵרֵי מַחְנֵה־אֲרָם לֵאמֹר לָכוּ וּרְאוּ: וַיִּלְכוּ אַחֲרֵיהֶם עַד־
הַיַּרְדֵּן וְהִנֵּה כָל־הַיַּרְדֵּן מְלֹאָה בַּגָּדִים וְכָלִים אֲשֶׁר־
הַשְּׁלִיכוּ אֲרָם בַּחֲפֹזָם וַיָּשָׁבוּ הַמַּלְאָכִים וַיִּגִּדוּ לַמֶּלֶךְ:
וַיָּצֵא הָעָם וַיָּבִזוּ אֶת מַחְנֵה אֲרָם וַיְהִי סָאֵה־סֵלֶת בְּשֶׁקֶל
וְסֵאֲתִים שְׁעָרִים בְּשֶׁקֶל כַּדָּבָר יְהוָה: וְהַמֶּלֶךְ הַפְקִיד
אֶת־הַשְּׁלִישׁ אֲשֶׁר־נִשְׁעָן עַל־יָדוֹ עַל־הַשַּׁעַר וַיִּרְמְסֵהוּ

הָעָם בַּשַּׁעַר וַיָּמָת כַּאֲשֶׁר דָּבָר אִישׁ הָאֵלֹהִים אֲשֶׁר דָּבָר
בְּרַדְתָּ הַמֶּלֶךְ אֵלָיו: וַיְהִי כַּדָּבָר אִישׁ הָאֵלֹהִים אֶל־
הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר סֵאֲתִים שְׁעָרִים בְּשֶׁקֶל וְסָאֵה־סֵלֶת בְּשֶׁקֶל
יְהִי־הִנֵּה כַּעַת מֹחַר בְּשַׁעַר שְׁמָרוֹן: וַיַּעַן הַשְּׁלִישׁ אֶת־אִישׁ
הָאֵלֹהִים וַיֹּאמֶר וְהִנֵּה יְהוָה עֹשֶׂה אַרְבּוֹת בְּשָׂמִים
הִי־הִנֵּה כַּדָּבָר הַזֶּה וַיֹּאמֶר הַנָּכָה רֹאֵה בְּעֵינֶיךָ וּמִשֹּׁם לֹא
תֹאכֹל: וַיְהִי־לּוֹ כֵן וַיִּרְמְסוּ אֹתוֹ הָעָם בַּשַּׁעַר וַיָּמָת:
ח וַאֲלִישֶׁע דָּבָר אֶל־הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הִחֲלִיהָ אֶת־בִּנְיָה לֵאמֹר
קוּמִי וְלָכִי אִתָּךְ וּבִיתְךָ וְגוּרֵי בֹאֲשֶׁר תִּגּוּרִי כִּי־קָרָא יְהוָה
לְרַעַב וְגַם־בָּא אֶל־הָאָרֶץ שָׁבַע שָׁנִים: וְתִקֶּם הָאִשָּׁה
וְתַעַשׂ כַּדָּבָר אִישׁ הָאֵלֹהִים וְתִלָּךְ הִיא וּבִיתָהּ וּתְגֹר
בָּאָרֶץ־פְּלִשְׁתִּים שָׁבַע שָׁנִים: וַיְהִי מִקְצֵה שָׁבַע שָׁנִים
וְתָשָׁב הָאִשָּׁה מֵאָרֶץ פְּלִשְׁתִּים וְתִצָּא לְצִעֶק אֶל־הַמֶּלֶךְ
אֶל־בֵּיתָהּ וְאֶל־שָׂדֶהָ: וְהַמֶּלֶךְ מִדְּבַר אֶל־גִּחְזִי גֵּעַר אִיש־
הָאֵלֹהִים לֵאמֹר סִפְרָה־נָּא לִי אֵת כָּל־הַגְדֻלוֹת אֲשֶׁר־
עָשִׂה אֱלִישֶׁע: וַיְהִי הוּא מִסְפָּר לַמֶּלֶךְ אֵת אֲשֶׁר־הִחֲלִיהָ
אֶת־הַמֶּתָּ וְהִנֵּה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר־הִחֲלִיהָ אֶת־בִּנְיָה צִעֲקָת אֶל־
הַמֶּלֶךְ עַל־בֵּיתָהּ וְעַל־שָׂדֶהָ וַיֹּאמֶר גִּחְזִי אֲדֹנִי הַמֶּלֶךְ זֹאת
הָאִשָּׁה וְזֹה־בִנְיָה אֲשֶׁר־הִחֲלִיהָ אֱלִישֶׁע: וַיִּשְׁאַל הַמֶּלֶךְ
לָאִשָּׁה וְתַסְפֶּר־לּוֹ וַיַּתֵּן־לָהּ הַמֶּלֶךְ סָרִיס אֶחָד לֵאמֹר
הָשִׁיב אֶת־כָּל־אֲשֶׁר־לָהּ וְאֵת כָּל־תְּבוּאֹת הַשָּׂדֶה מִיּוֹם
עֲזָבָה אֶת־הָאָרֶץ וְעַד־עַתָּה: וַיָּבֹא אֱלִישֶׁע דֹּמֶשֶׁק וּבֶן־
הַדָּד מֶלֶךְ־אֲרָם חָלָה וַיַּגִּד־לּוֹ לֵאמֹר בָּא אִישׁ הָאֵלֹהִים
עַד־הַנָּה: וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ אֶל־תְּזַהֵאֵל קַח בְּיָדְךָ מִנְחָה וְלֹךְ
לְקִרְאֹת אִישׁ הָאֵלֹהִים וְדַרְשֵׁת אֶת־יְהוָה מֵאוֹתוֹ לֵאמֹר
הָאֲחִיָּה מַחְלִי זֶה: וַיִּלָּךְ תְּזַאֵל לְקִרְאָתוֹ וַיִּקַּח מִנְחָה בְּיָדוֹ
וְכָל־טוֹב דֹּמֶשֶׁק מִשָּׂא אַרְבָּעִים גָּמַל וַיָּבֹא וַיַּעֲמֵד לִפְנֵי
וַיֹּאמֶר בְּנֵךְ בֶּן־הַדָּד מֶלֶךְ־אֲרָם שְׁלַחְנִי אֵלֶיךָ לֵאמֹר
הָאֲחִיָּה מַחְלִי זֶה: וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֱלִישֶׁע לֹךְ אֲמַר־לּוֹ חֲזֵה
תַּחְיָה וְהִרְאֵנִי יְהוָה כִּי־מוֹת יָמוּת: וַיַּעֲמֵד אֶת־פָּנָיו
וַיִּשָּׂם עַד־גֹּשׁ וַיָּבֹךְ אִישׁ הָאֵלֹהִים: וַיֹּאמֶר תְּזַאֵל מְדוּעַ
אֲדֹנִי בָכָה וַיֹּאמֶר כִּי־יָדַעְתִּי אֵת אֲשֶׁר־תַּעֲשֶׂה לְבָנִי
יִשְׂרָאֵל רָעָה מִבְּצִרְיָהֶם תִּשְׁלַח בָּאֵשׁ וּבַחֲרִיָּהֶם בַּחֲרַב
תַּהַרְגֵם וְעַלְלִיהֶם תִּרְשָׁשׁ וְהִרְתִּיהֶם תִּבְקַע: וַיֹּאמֶר תְּזַהֵאֵל
כִּי מָה עֹבְדֶךָ הַפֶּלֶב כִּי יַעֲשֶׂה הַדָּבָר הַגָּדוֹל הַזֶּה וַיֹּאמֶר
אֱלִישֶׁע הִרְאֵנִי יְהוָה אֲתָךְ מֶלֶךְ עַל־אֲרָם: וַיִּלָּךְ מֵאֵת
אֱלִישֶׁע וַיָּבֹא אֶל־אֹדֹנָיו וַיֹּאמֶר לּוֹ מָה־אֲמַר לָךְ אֱלִישֶׁע
וַיֹּאמֶר אֲמַר לִי חֲזֵה תַחְיָה: וַיְהִי מִמִּחְרָת וַיִּקַּח הַמֶּלֶךְ
וַיִּטְבֹּל בַּמַּיִם וַיִּפְרָשׁ עַל־פָּנָיו וַיָּמָת וַיִּמְלָךְ תְּזַהֵאֵל
תַּחְתָּיו: וּבִשְׁנַת חָמֵשׁ לְיוֹרָם בֶּן־אֲחָאָב מֶלֶךְ יִשְׂרָאֵל

ויהושפט מלך יהודה מלך יהורם בן-יהושפט מלך יהודה: בן-שלשים ושתים שנה הנה במלכו ושמנה שנים מלך בירושלם: וילך בדרך מלכי ישראל כאשר עשו בית אחאב כי בת-אחאב היתה לו לאשה ויעש הרע בעיני י-הוה: ולא-אבה י-הוה להשתית את-יהודה למען דוד עבדו כאשר אמר-לו לתת לו ניר לבניו כל-הימים: בנימיו פשע אדום מתחת יד-יהודה וימלכו עליהם מלך: ויעבר יורם צעירה וכל-הרכב עמו ויהי-הוא קם לילה ויפה את-אדום הסביב אליו ואת שרי הרכב וינס העם לאהליו: ויפשע אדום מתחת יד-יהודה עד היום הנה אז תפשע לבנה בעת הקיא: ויתר דברי יורם וכל-אשר עשה הלא-הם כתובים על-ספר דברי הימים למלכי יהודה: וישעב יורם עם-אבתיו ויקבר עם-אבתיו בעיר דוד וימלך אחזיהו בנו תחתיו: בשנת שתיים-עשרה שנה ליורם בן-אחאב מלך ישראל מלך אחזיהו בן-יהורם מלך יהודה: בן-עשרים ושתים שנה אחזיהו במלכו ושמנה אחת מלך בירושלם ושם אמו עתליהו בת-עמרי מלך ישראל: וילך בדרך בית אחאב ויעש הרע בעיני י-הוה בבית אחאב כי חתן בית-אחאב הוא: וילך את-יורם בן-אחאב למלחמה עם-חזאל מלך-ארם ברמת גלעד ויפו ארמים את-יורם: וישב יורם המלך להתרפא ביזרעאל מן-המכים אשר נכהו ארמים ברמה בהלחמו את-חזאל מלך ארם ואחזיהו בן-יהורם מלך יהודה ירד לראות את-יורם בן-אחאב ביזרעאל כי-חלה הוא:

ט ואלישע הנביא קרא לאחד מבני הנביאים ויאמר לו חגר מתניד וקח פך השמן הזה בידיך ולך רמת גלעד: ובאת-שמה וראה-שם יהוא בן-יהושפט בן-נמשי ובאת וחקמתו מתוך אחיו והביאת אתו תדר בתדר: ולקחת פך-השמן ויצקת על-ראשו ואמרת כה-אמר י-הוה משחתיך למלך אל-ישראל ופתחת העלת וגסתה ולא תספה: וילך הנער הנער הנביא רמת גלעד: ויבא והנה שרי החיל יושבים ויאמר דבר לי אליה השור ויאמר יהוא אלימי מפלנו ויאמר אליה השור: וילקם ויבא הביתה ויצק השמן על-ראשו ויאמר לו כה-אמר י-הוה א-להי ישראל משחתיך למלך אל-עם י-הוה אל-ישראל: והביתה את-בית אחאב אדגיה ונקמתי דמי ו עבדי הנביאים ודמי כל-עבדי י-הוה מיז איזבל: ואבד כל-בית אחאב והכרתי לאחאב משתין בקיר ועצור

ועזוב בישראל: ונתתלי את-בית אחאב בבית ירבעם בן-נבט ובבית בעשא בן-אתניה: ואת-איזבל יאכלו הכלבים בחלק יזרעאל ואין קבר ויפתח העלת וינס: ויהוא יצא אל-עבדי א-דניו ויאמר לו השלום מדוע בא-המשגע הזה אליך ויאמר אליהם אתם ידעתם את-האיש ואת-שיחו: ויאמרו שקר הגד-נא לנו ויאמר כזאת וכזאת אמר אלי לאמר כה אמר י-הוה משחתיך למלך אל-ישראל: וימהרו ויקחו איש בגדו וישימו תחתיו אל-גרגר המעלות ויתקעו בשופר ויאמרו מלך יהוא: ויתקשר יהוא בן-יהושפט בן-נמשי אל-יורם ויורם הנה שמר ברמת גלעד הוא וכל-ישראל מפני חזאל מלך-ארם: וישב יורם המלך להתרפא ביזרעאל מן-המכים אשר נכהו ארמים בהלחמו את-חזאל מלך ארם ויאמר יהוא אם-יש נפשכם אלי-יצא פליט מן-העיר ללכת להגיד ביזרעאל: ויירכב יהוא וילך יזרעאלה כי יורם שכב שמה ואחזיהו מלך יהודה ירד לראות את-יורם: והצפה עמד על-המגדל ביזרעאל וירא את-שפעת יהוא בבאו ויאמר שפעת אני ראה ויאמר יהורם קח רכב ושלח לקראתם ויאמר השלום: וילך רכב הסוס לקראתו ויאמר כה-אמר המלך השלום ויאמר יהוא מה-לך ולשלום סב אל-אחרי ויגד הצפה לאמר בא-המלאך עד-הם ולא-שב: וישלח רכב סוס שני ויבא אליהם ויאמר כה-אמר המלך שלום ויאמר יהוא מה-לך ולשלום סב אל-אחרי: ויגד הצפה לאמר בא עד-אליהם ולא-שב והמנהג כמנהג יהוא בן-נמשי כי בשגעון ינהג: ויאמר יהורם אסר ויאסר רכבו ויצא יהורם מלך-ישראל ואחזיהו מלך-יהודה איש ברכבו ויצאו לקראת יהוא וימצאוהו בחלקת גבות היזרעאלי: ויהי כראות יהורם את-יהוא ויאמר השלום יהוא ויאמר מה השלום עד-זנוני איזבל אמר וכשפיה הרבים: וינהפך יהורם ידיו וינס ויאמר אל-אחזיהו מרמה אחזיה: ויהוא מלא ידו בקשת ויך את-יהורם בין זרעיו ויצא החצי מלבו ויכרע ברכבו: ויאמר אל-בדקר שלשה שא השלכוהו בחלקת שדה גבות היזרעאלי כיי-זכר אני ואתה את רכבים צמדים אחרי אחאב אביו וי-הוה נשא עליו את-המשא הזה: אם-לא את-דמי גבות ואת-דמי בניו ראיתי אמש נאם י-הוה ושלמתי לך בחלקה הזאת נאם-י-הוה ועתה שא השלכוהו בחלקה כדבר י-הוה: ואחזיה מלך-יהודה ראה וינס דרך בית הגן וירדף אתריו יהוא ויאמר גם-

אֹתוֹ הִקְהוּ אֶל־הַמֶּרְכָּבָה בַּמַּעֲלָה־גוֹר אֲשֶׁר אֶת־יִבְלָעַם
וַיִּנָּס מִגִּדּוֹ וַיָּמָת שָׁם: וַיִּרְכְּבוּ אֹתוֹ עֲבָדָיו יְרוּשָׁלַּיִם
וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בַּקְּבָרְתוֹ עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר דָּוִד: וּבִשְׁנַת
אַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה לַיּוֹרֵם בֶּן־אַחֲזָא בְּמֶלֶךְ אֲחִזְיָה עַל־
יְהוּדָה: וַיָּבֹא יְהוּא יִזְרְעֵאלָה וַאֲיִזָּבֵל שְׂמֵעָה וְתִשְׁמֵה
בְּפוּךְ עֵינֵיהָ וַתִּיטֵב אֶת־רֹאשָׁהּ וַתִּשְׁקָה בַּעַד הַחֲלוֹן:
וַיְהִי־הוּא בָּא בַשָּׁעַר וַתֹּאמֶר הַשָּׁלוֹם זִמְרִי הֲרַג אֲדֹנָיו:
וַיִּשָּׂא פָנָיו אֶל־הַחֲלוֹן וַיֹּאמֶר מִי אֲנִי מִי וַיִּשְׁקִיפוּ אֵלָיו
שְׂנִיִּים שְׁלֹשָׁה סְרִיסִים: וַיֹּאמֶר שְׂמֵטוּהָ וַיִּשְׁמָטוּהָ וַיִּזּוּ
מִדְּמָה אֶל־הַקִּיר וְאֶל־הַסּוּסִים וַיִּרְמְסֶנָּה: וַיָּבֹא וַיֹּאכַל
וַיִּשָּׂף וַיֹּאמֶר פִּקְדוֹ־נָא אֶת־הָאֲרוּרָה הַזֹּאת וַקְבֹּרֶיהָ כִּי
בַת־מֶלֶךְ הִיא: וַיִּלְכוּ לַקְּבָרָה וְלֹא־מָצְאוּ בָּהּ כִּי אִם־
הַגְּלָגֶלֶת וְהַרְגָּלִים וְכַפּוֹת הַיָּדִים: וַיִּשְׁבּוּ וַיִּגִּידוּ לוֹ
וַיֹּאמֶר דְּבַר־יְיָ הִנֵּה הוּא אֲשֶׁר דָּבַר בְּיַד־עֲבָדָיו אֲלֵיהֶּה
הַתִּשְׁבִּי לֵאמֹר בַּחֲלֹק יִזְרְעֵאל יֹאכְלוּ הַכְּלָבִים אֶת־בָּשָׂר
אֲיִזָּבֵל: וְהִי־תָה נִבְלָת אֲיִזָּבֵל כְּדָמָן עַל־פְּנֵי הַשָּׂדֶה בַּחֲלֹק
יִזְרְעֵאל אֲשֶׁר לֹא־יֹאמְרוּ זֹאת אֲיִזָּבֵל:

י וְלֹאֲחֲזָא שְׂבָעִים בָּנִים בְּשִׁמְרוֹן וַיִּכְתֹּב יְהוּא סְפָרִים
וַיִּשְׁלַח שִׁמְרוֹן אֶל־שָׂרֵי יִזְרְעֵאל הַזִּקְנִים וְאֶל־הָאֲמָנִים
אֲחֲזָא לֵאמֹר: וַעֲתָה כָּבֹא הַסֶּפֶר הַזֶּה אֲלֵיכֶם וְאַתֶּם בָּנֵי
אֲדֹנֵיכֶם וְאַתֶּם הַרְכָּב וְהַסּוּסִים וְעִיר מִבָּצָר וְהַנִּשְׁקָה:
וּרְאִיתֶם הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר מִבְּנֵי אֲדֹנֵיכֶם וּשְׁמַתֶּם עַל־כִּסֵּא
אֲבִיו וְהִלַּחְמוּ עַל־בֵּית אֲדֹנֵיכֶם: וַיָּרְאוּ מֵאֵד מְאֹד
וַיֹּאמְרוּ הִנֵּה שְׁנֵי הַמְּלָכִים לֹא עָמְדוּ לִפְנֵינוּ וְאִיךָ נַעֲמִיד
אֲנַחְנוּ: וַיִּשְׁלַח אֲשֶׁר־עַל־הַבֵּית וְאֲשֶׁר עַל־הָעִיר
וְהַזִּקְנִים וְהָאֲמָנִים אֶל־יְהוּא לֵאמֹר עֲבָדֶיךָ אֲנַחְנוּ וְכָל
אֲשֶׁר־תֹּאמַר אֲלֵינוּ נַעֲשֶׂה לֹא־נִמְלֶךְ אִישׁ הַטּוֹב בְּעֵינֶיךָ
עָשֵׂה: וַיִּכְתֹּב אֲלֵיהֶם סֵפֶר שְׁנִית לֵאמֹר אִם־לִי אַתֶּם
וְלִקְלִי | אַתֶּם שְׂמָעִים קְחוּ אֶת־רֹאשֵׁי אֲנָשֵׁי בְנֵי־אֲדֹנֵיכֶם
וּבָאוּ אֵלַי כָּעֵת מָחָר יִזְרְעֵאלָה וּבְנֵי הַמֶּלֶךְ שְׂבָעִים אִישׁ
אֶת־גֹּדְלֵי הָעִיר מִגִּדְלִים אוֹתָם: וַיְהִי כָּבֹא הַסֶּפֶר אֲלֵיהֶם
וַיִּקְחוּ אֶת־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁחָטוּ שְׂבָעִים אִישׁ וַיִּשְׁיִמוּ אֶת־
רֹאשֵׁיהֶם בַּדּוֹדִים וַיִּשְׁלְחוּ אֵלָיו יִזְרְעֵאלָה: וַיָּבֹא
הַמֶּלֶךְ וַיִּגְדֵּל־לוֹ לֵאמֹר הִבִּיאוּ רֹאשֵׁי בְנֵי־הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר
עֲשִׂימוּ אֹתָם שְׁנֵי צַבָּרִים פֶּתַח הַשָּׁעַר עַד־הַבָּקָר: וַיְהִי
בַּבֹּקֶר וַיֵּצֵא וַיַּעֲמֵד וַיֹּאמֶר אֶל־כָּל־הָעָם צַדִּיקִים אַתֶּם
הִנֵּה אֲנִי קֹשֶׁרֶתִי עַל־אֲדָנִי וְאֶהְרָגְהוּ וּמִי הֵכָה אֶת־כָּל־
אֵלֶּה: דָּעוּ אִפּוּא כִּי לֹא יָפַל מִדְּבַר יְיָ הִנֵּה אֲרֻצָּה אֲשֶׁר־
דָּבַר יְיָ הִנֵּה עַל־בֵּית אֲחֲזָא ו־יְהוּא עָשָׂה אֵת אֲשֶׁר דָּבַר
בְּיַד עֲבָדָיו אֲלֵיהֶּה: וַיִּנָּךְ יְהוּא אֶת כָּל־הַנְּשָׂאִים לְבֵית־

אֲחֲזָא בְּיִזְרְעֵאל וְכָל־גֹּדְלָיו וּמִיַּדְעָיו וַכְּהָנוּ עַד־בִּלְתִּי
הַשָּׂאִיר־לוֹ שָׂרִיד: וַיִּלָּקֶם וַיָּבֹא וַיִּלָּךְ שִׁמְרוֹן הוּא בֵּית־
עֶקֶד הָרָעִים בְּדָרֶךְ: וַיְהִי־הוּא מָצָא אֶת־אֲחִי אֲחִזְיָה מֶלֶךְ־
יְהוּדָה וַיֹּאמֶר מִי אַתֶּם וַיֹּאמְרוּ אֲנִי אֲחִזְיָהוּ אֲנַחְנוּ וַנִּרְד
לְשָׁלוֹם בְּנֵי־הַמֶּלֶךְ וּבְנֵי הַגְּבִירָה: וַיֹּאמֶר תִּפְשׂוּם חַיִּים
וַיִּתְּפֻשׂוּם חַיִּים וַיִּשְׁחָטוּם אֶל־בּוֹר בֵּית־עֶקֶד אַרְבָּעִים
וּשְׁנַיִם אִישׁ וְלֹא־הַשָּׂאִיר אִישׁ מֵהֶם: וַיִּלָּךְ מִשָּׁם וַיִּמָּצָא
אֶת־יְהוֹנָדָב בֶּן־רִכְבַּ לַקְּרָאֲתָו וַיִּכְרֹסְהוּ וַיֹּאמֶר אֵלָיו הִנֵּה
אֶת־לִבְכֶּךָ יֵשֶׁר כַּאֲשֶׁר לִכְבִּי עִם־לִבְכֶּךָ וַיֹּאמֶר יְהוֹנָדָב
נֵשׁ וַיֵּשׁ תִּהְיֶה אֶת־יִיָּדָךְ וַיִּתֵּן יָדוֹ וַיַּעֲלֵהוּ אֵלָיו אֶל־
הַמֶּרְכָּבָה: וַיֹּאמֶר לָכֵה אֲנִי וּרְאֵה בַקְּנָאֲתִי לִי־הִנֵּה
וַיִּרְכְּבוּ אֹתוֹ בָּרִכְבוֹ: וַיָּבֹא שִׁמְרוֹן וַיִּנָּךְ אֶת־כָּל־
הַנְּשָׂאִים לֹאֲחֲזָא בְּשִׁמְרוֹן עַד־הַשְׁמָדוֹ כְּדָבַר יְיָ הִנֵּה
אֲשֶׁר דָּבַר אֶל־אֲלֵיהֶּה: וַיִּקְבֹּץ יְהוּא אֶת־כָּל־הָעָם
וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם אֲחֲזָא עֲבָד אֶת־הַבַּעַל מֵעַט יְהוּא יַעֲבֹדְנוּ
הַרְבֵּה: וַעֲתָה כָּל־גְּבִיָּאֵי הַבָּעַל כָּל־עֲבָדָיו וְכָל־כַּהֲנָיו
קְרָאוּ אֵלַי אִישׁ אֶל־יִפְקֹד כִּי זָבַח גִּדּוֹל לִי לַבָּעַל כֹּל
אֲשֶׁר־יִפְקֹד לֹא יִחְיֶה וַיְהִי־הוּא עָשָׂה בַּעֲקָבָה לְמַעַן הַאֲבִיד
אֶת־עֲבָדֵי הַבָּעַל: וַיֹּאמֶר הוּא קִדְּשׁוּ עֲצָרָה לַבָּעַל
וַיִּקְרְאוּ: וַיִּשְׁלַח יְהוּא בְּכָל־יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹאוּ כָל־עֲבָדֵי
הַבָּעַל וְלֹא־נִשְׂאָר אִישׁ אֲשֶׁר לֹא־בָּא וַיָּבֹאוּ בֵּית הַבָּעַל
וַיִּמָּלֵא בֵּית־הַבָּעַל פֶּה לִפֶּה: וַיֹּאמֶר לְאֲשֶׁר עַל־
הַמִּלְתָּחָה הוֹצֵא לְבוּשׁ לְכָל עֲבָדֵי הַבָּעַל וַיֵּצֵא לָהֶם
הַמִּלְבוּשׁ: וַיָּבֹא יְהוּא וַיְהוֹנָדָב בֶּן־רִכְבַּ בֵּית הַבָּעַל
וַיֹּאמֶר לְעֲבָדֵי הַבָּעַל תִּפְשׂוּ וּרְאוּ פָן־יֵשׁ־פֶּה עִמָּכֶם
מֵעֲבָדֵי יְיָ הִנֵּה כִּי אִם־עֲבָדֵי הַבָּעַל לְבָדֵם: וַיָּבֹאוּ לַעֲשׂוֹת
זִבְחִים וְעֹלֹת וַיְהִי־שָׁם־לוֹ בַּחוּץ שְׁמָנִים אִישׁ וַיֹּאמֶר
הָאִישׁ אֲשֶׁר־יִמָּלֵט מִן־הָאֲנָשִׁים אֲשֶׁר אֲנִי מִבִּיא עַל־
יְדֵיכֶם נִפְשׁוּ תַחַת נִפְשׁוּ: וַיְהִי כִכְלֹתוֹ | לַעֲשׂוֹת הָעֹלָה
וַיֹּאמֶר יְהוּא לְרָצִים וְלַשְׁלֵשִׁים בָּאוּ הַכּוֹם אִישׁ אֶל־יָצֵא
וַיָּכּוּם לַפִּי־חֶרֶב וַיִּשְׁלְכוּ הָרָצִים וְהַשְׁלֵשִׁים וַיִּלְכוּ עַד־
עִיר בֵּית־הַבָּעַל: וַיֵּצְאוּ אֶת־מִצְבּוֹת בֵּית־הַבָּעַל
וַיִּשְׂרְפוּהָ: וַיִּתְּצוּ אֶת מִצְבַּת הַבָּעַל וַיִּתְּצוּ אֶת־בֵּית
הַבָּעַל וַיִּשְׁמְהוּ לְמוֹצָאוֹת עַד־הַיּוֹם: וַיִּשְׁמַד יְהוּא אֶת־
הַבָּעַל מִיִּשְׂרָאֵל: וְרַק חֲטָאֵי יִרְבֵּעָם בֶּן־נִבְטָל אֲשֶׁר
הַחֲטִיֵּא אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא־סָר יְהוּא מֵאַחֲרֵיהֶם עַגְלֵי הַזֶּהָב
אֲשֶׁר בֵּית־אֵל וְאֲשֶׁר בָּדָן: וַיֹּאמֶר יְיָ הִנֵּה אֶל־יְהוּא יַעַן
אֲשֶׁר־הִטִּיבְתָּ לַעֲשׂוֹת הַיָּשָׁר בְּעֵינַי כֹּכָל אֲשֶׁר בִּלְבָבִי
עָשִׂיתָ לְבֵית אֲחֲזָא בְּנֵי רַבְעִים יִשְׁכּוּ לָךְ עַל־כִּסֵּא
יִשְׂרָאֵל: וַיְהִי־הוּא לֹא שָׁמַר לְלַכֵּת בְּתוֹרַת־יְיָ הִנֵּה אֶ־לִּי־

ישראל בכל-לבבו לא סר מעל חטאות ירבעם אשר
החטיא את-ישראל: «בנימים הָהֵם החל י-הוָה לקצות
בישראל ויבם חזאל בכל-גבול ישראל: «מן-הנידון
מזרח השמש את כל-ארץ הגלעד הגדי והראובני
והמנשי מערער אשר-על-גחל ארנו והגלעד והבשן:
«ולתר דברי יהוא וכל-אשר עשה וכל-גבורתו הלוֹא-
הם כתובים על-ספר דברי הנמים למלכי ישראל:
«וישקב יהוא עם-אבתיו ויקברו אתו בשמרון וימלך
יהואתז בנו תחתיו: «והנמים אשר מלך יהוא על-
ישראל עשרים-ושמנה שנה בשמרון:

יא ועתליה אם אחזיהו ראתה כי מת בנה ותקם ותאבד
את כל-גזרע הממלכה: ותקח יהושבע בת-המלך-יוֹרם
אחות אחזיהו את-יואש בן-אחזיה ותגנב אתו מתוך
בני-המלך המומתים אתו ואת-מינקתו בתוך המטות
ויסתרו אתו מפני עתליהו ולא הומת: ויהי אתה בית
י-הוָה מתחבא שש שנים ועתליה מלכת על-הארץ:
ובשנה השביעית שלח יהויָדע ויקח את-שרי המאות
לכרי ולרצים ויבא אתם אליו בית י-הוָה ויכרת להם
ברית וישבע אתם בבית י-הוָה וירא אתם את-בן-
המלך: ויצנןם לאמר זה הדבר אשר תעשון השלשית
מכם באי השבת ושמרי משמרת בית המלך:
והשלשית בשער סור והשלשית בשער אחר הרצים
ושמרתם את-משמרת הבית מסח: ושתי הידות בכם
כל יצאי השבת ושמרו את-משמרת בית-י-הוָה אל-
המלך: והקפתם על-המלך סביב איש וכליו בידו והבא
אל-השדרות יומת והיו את-המלך בצאתו ובבאו:
«ויעשו שרי המאות ככל אשר-צוה יהויָדע הפהן
ויקחו איש את-אנשיו באי השבת עם יצאי השבת
ויבאו אל-יהויָדע הפהן: ויתן הפהן לשרי המאות את-
התנית ואת-השלטים אשר למלך דגד אשר בבית
י-הוָה: «ויעמדו הרצים איש וכליו בידו מפתח הבית
הימנית עד-פתח הבית השמאלית למזבח ולבית על-
המלך סביב: «ויוצא את-בן-המלך ויתן עליו את-הגזר
ואת-העדות וימלכו אתו וימשחוהו ויכו-כף ויאמרו יחי
המלך: «ותשמע עתליה את-קול הרצין העם ותבא אל-
העם בית י-הוָה: «ותרא והנה המלך עמד על-העמיד
כמשפט והשרים והחצצרות אל-המלך וכל-עם הארץ
שמח ותקע בחצצרות ותקרא עתליה את-בגדיה ותקרא
קשר קשר: «ויצו יהויָדע הפהן את-שרי המאות ו
פקדי החיל ויאמר אליהם הוציאו אתה אל-מבית

לשדרת והבא אתריה המת בתרב כי אמר הפהן אל-
תומת בית י-הוָה: «וישמו לה ידים ותבוא דרך-מבוא
הסוסים בית המלך ותומת שם: «ויכרת יהויָדע את-
הברית בין י-הוָה ובין המלך ובין העם להיות לעם
לי-הוָה ובין המלך ובין העם: «ויבאו כל-עם הארץ
בית-הבצל ויתצוהו את-מזבחתו ואת-צלמיו שברו
היטב ואת מתן פהן הבצל הרגו לפני המזבחות וישם
הפהן פקדת על-בית י-הוָה: «ויקח את-שרי המאות
ואת-הכרי ואת-הרצים ואת כל-עם הארץ ויכידו
את-המלך מבית י-הוָה ויבואו דרך-שער הרצים בית
המלך וישב על-כסא המלכים: «וישמה כל-עם הארץ
והעיר שקטה ואת-עתליהו המיתו בתרב בית המלך:

יב «בן-שבע שנים הואש במלכו: בשנת-שבע ליהוא
מלך יהואש וארבעים שנה מלך בירושלם ושם אמו
צביה מבאר שבע: «וישש יהואש הישר בעיני י-הוָה
כל-ימיו אשר הורהו יהויָדע הפהן: רק הבמות לא-
סרו עוד העם מזבחים ומקטרים בבמות: «ויאמר
יהואש אל-הפנהים כל כסף הקדשים אשר-יובא בית-
י-הוָה כסף עובר איש כסף נפשות ערכו כל-כסף אשר
יעלה על לב-איש להביא בית י-הוָה: ויקחו להם
הפנהים איש מאת מפרו והם יתקו את-בדק הבית לכל
אשר-ימצא שם בדק: ויהי בשנת עשרים ושלוש שנה
למלך יהואש לא-חזקו הפנהים את-בדק הבית: «ויקרא
המלך יהואש ליהויָדע הפהן ולפנהים ויאמר אליהם
מדוע אינכם מתקנים את-בדק הבית ועמה אל-תקחו-
כסף מאת מפריכם כיל-בדק הבית תתנהו: «ויאתו
הפנהים לבלתי קחת-כסף מאת העם ולבלתי תזק את-
בדק הבית: «ויקח יהויָדע הפהן ארון אחד ויקב חר
בדלתו ויתן אתו אצל המזבח מימין בבוא-איש בית
י-הוָה ונתנו-שמה הפנהים שמרי הסף את-כל-הכסף
המובא בית-י-הוָה: «ויהי כראותם כירב הכסף בארון
ויעל ספר המלך והפהן הגדול ויצרו וימנו את-הכסף
הנמצא בית-י-הוָה: «ונתנו את-הכסף המתכן על-יד
עשי המלאכה המפקדים בית י-הוָה ויוציאהו לתרשי
העץ ולבנים העשים בית י-הוָה: «ולגזרים ולחצבי
האבן ולקנות עצים ואבני מתצב לתזק את-בדק בית-
י-הוָה ולכל אשר-יצא על-הבית לתזקה: «אף לא יעשה
בית י-הוָה ספות כסף מזמרות מזרקות חצצרות כל-כלי
זהב וכלי-כסף מן-הכסף המובא בית-י-הוָה: «כיל-עשי
המלאכה יתנהו ויתקו-בו את-בית י-הוָה: «ולא ימשכו

את־הַאֲנָשִׁים אֲשֶׁר יָתְנוּ אֶת־הַכֶּסֶף עַל־יָדָם לַתָּת לַעֲשֵׂי
הַמְּלָאכָה כִּי בִאֲמִנָה הֵם עֲשִׂים: "כֶּסֶף אֲשֶׁם וְכֶסֶף
חֲטָאוֹת לֹא יוֹבֵא בֵּית יְיָ הִנֵּה לַפְּהַנִּים יִהְיוּ: "אֲזוּ יַעֲלֶה
חֲזָאֵל מֶלֶךְ אֲרָם וַיִּלָּחֶם עַל־גֹּת וַיִּלְכְּדָהּ וַיִּשָּׂם חֲזָאֵל פָּנָיו
לַעֲלֹת עַל־יְרוּשָׁלָּם: "וַיִּקָּח יְהוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יְהוּדָה אֶת כָּל־
הַקְּדָשִׁים אֲשֶׁר־הִקְדִּישׁוּ יְהוֹשָׁפָט וַיהוֹרָם וְאֶחְזִיָּהוּ
אֲבֹתָיו מִלְכֵי יְהוּדָה וְאֶת־קְדָשָׁיו וְאֶת כָּל־הַזָּהָב הַנִּמְצָא
בַּאֲצָרוֹת בֵּית־יְיָ הִנֵּה וּבֵית הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁלַח לְחֲזָאֵל מֶלֶךְ
אֲרָם וַיַּעַל מֵעַל יְרוּשָׁלָּם: "וַיֵּתֶר דְּבָרֵי יוֹאָשׁ וְכָל־אֲשֶׁר
עָשָׂה הִלּוּא־הֶם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לַמֶּלֶכִּי
יְהוּדָה: "וַיִּקְמוּ עִבְדָיו וַיִּקְשְׁרוּ־קֶשֶׁר וַיַּכּוּ אֶת־יוֹאָשׁ בֵּית
מִלָּא הַיָּרֵד סֵלָא: "וַיּוֹזְכֵר בֶּן־שִׁמְעֹת וַיהוֹזָבָד בֶּן־
שֹׁמֶר עִבְדָיו הִכְהוּ וַיָּמָת וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ עִם־אֲבֹתָיו בְּעִיר
דָּגַד וַיִּמְלֹךְ אֲמַצְיָה בֶּנּוּ תַחְתָּיו:

יג. בַּשָּׁנָה עֲשָׂרִים וּשְׁלֹשׁ שָׁנָה לְיוֹאָשׁ בֶּן־אֲחִזְיָהוּ מֶלֶךְ
יְהוּדָה מָלָךְ יְהוֹאָחָז בֶּן־יְהוֹאָשׁ עַל־יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְרוֹן שִׁבְעַת
עֶשְׂרֵה שָׁנָה: "וַיַּעַשׂ תְּרַע בְּעֵינָיו יְיָ הִנֵּה וַיִּלָּךְ אַחֵר חֲטָאֹת
יָרֵבֻעַם בֶּן־נִבְט אֲשֶׁר־הִחֲטִיֵּא אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא־סָר
מִמֶּנֶּה: "וַיִּתְּרֵאֲף יְיָ הִנֵּה בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּתְּנָם בְּיָד | חֲזָאֵל
מֶלֶךְ־אֲרָם וּבְיָד בֶּן־הֶזְדָּד בֶּן־חֲזָאֵל כָּל־הַיָּמִים: "וַיַּחֲל
יְהוֹאָחָז אֶת־פָּנָיו יְיָ הִנֵּה וַיִּשְׁמַע אֵלָיו יְיָ הִנֵּה כִּי רָאָה אֶת־
לַחֲץ יִשְׂרָאֵל כִּי־לַחֲץ אֹתָם מֶלֶךְ אֲרָם: "וַיִּתֵּן יְיָ הִנֵּה
לְיִשְׂרָאֵל מוֹשִׁיעַ וַיַּצֵּאוּ מִתַּחַת יַד־אֲרָם וַיִּשְׁבּוּ בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל בְּאֶהְלֵיהֶם כְּתָמוּל שְׁלֹשׁוֹם: "אֲף לֹא־סָרוּ מִחֲטָאֹת
בֵּית־יָרֵבֻעַם אֲשֶׁר־הִחֲטִי אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּהַ הַלָּךְ וְגַם
הָאֲשֵׁרָה עֲמָדָה בְּשִׁמְרוֹן: "כִּי לֹא הִשְׁאִיר לַיהוֹאָחָז עֹם
כִּי אִם־תַּחֲמִשִּׁים פָּרָשִׁים וְעֶשְׂרֵה רֹכֵב וְעֶשְׂרֵת אֱלָפִים
רֶגְלִי כִּי אֲבָדָם מֶלֶךְ אֲרָם וַיִּשְׁמַם כַּעֲפָר לָדָשׁ: "וַיֵּתֶר
דְּבָרֵי יְהוֹאָחָז וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה וּגְבוּרָתוֹ הִלּוּא־הֶם
כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר דְּבָרֵי הַיָּמִים לַמֶּלֶכִּי יִשְׂרָאֵל: "וַיִּשְׁקֹב
יְהוֹאָחָז עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבְּרוּהוּ בְּשִׁמְרוֹן וַיִּמְלֹךְ יוֹאָשׁ בֶּנּוּ
תַחְתָּיו: "בַּשָּׁנָה שְׁלֹשִׁים וּשְׁבַע שָׁנָה לְיוֹאָשׁ מֶלֶךְ יְהוּדָה
מָלָךְ יְהוֹאָשׁ בֶּן־יְהוֹאָחָז עַל־יִשְׂרָאֵל בְּשִׁמְרוֹן שִׁשׁ
עֶשְׂרֵה שָׁנָה: "וַיַּעַשׂה תְּרַע בְּעֵינָיו יְיָ הִנֵּה לֹא סָר מִכָּל־
חֲטָאוֹת יָרֵבֻעַם בֶּן־נִבְט אֲשֶׁר־הִחֲטִיֵּא אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּהַ
הַלָּךְ: "וַיֵּתֶר דְּבָרֵי יוֹאָשׁ וְכָל־אֲשֶׁר עָשָׂה וּגְבוּרָתוֹ אֲשֶׁר
נָלָחַם עִם אֲמַצְיָה מֶלֶךְ־יְהוּדָה הִלּוּא־הֶם כְּתוּבִים עַל־סֵפֶר
דְּבָרֵי הַיָּמִים לַמֶּלֶכִּי יִשְׂרָאֵל: "וַיִּשְׁקֹב יוֹאָשׁ עִם־אֲבֹתָיו
וַיָּרֵבֻעַם יֹשֵׁב עַל־כֶּסֶאָו וַיִּקְבֹּר יוֹאָשׁ בְּשִׁמְרוֹן עִם מִלְכֵי
יִשְׂרָאֵל: "וַאֲלִישָׁעַ תָּלָה אֶת־תְּלִיוֹ אֲשֶׁר נָמוֹת בּוֹ וַיָּרֵד

אֵלָיו יוֹאָשׁ מֶלֶךְ־יִשְׂרָאֵל וַיָּבֹךְ עַל־פָּנָיו וַיֹּאמֶר אָבִי אָבִי
רָכַב יִשְׂרָאֵל וּפָרָשָׁיו: "וַיֹּאמֶר לוֹ אֲלִישָׁע קַח קֶשֶׁת
וַחֲצִים וַיִּקַּח אֵלָיו קֶשֶׁת וַחֲצִים: "וַיֹּאמֶר | לַמֶּלֶךְ יִשְׂרָאֵל
הִרְכַּב גִּדָּךְ עַל־הַקֶּשֶׁת וּכְרַבֵּב יָדוֹ וַיִּשָּׂם אֲלִישָׁע יָדָיו עַל־
יָדֵי הַמֶּלֶךְ: "וַיֹּאמֶר פָּתַח הַחֲלוֹן קִדְמָה וּפָתַח וַיֹּאמֶר
אֲלִישָׁע יְרֵה וַיֹּר וַיֹּאמֶר חֲצִי־תִשׁוּעָה לִי־הִנֵּה וַחֲצִי
תִשׁוּעָה בְּאֲרָם וְהַפִּיתָ אֶת־אֲרָם בְּאַפְּךָ עַד־כִּלְהָ: "וַיֹּאמֶר
קַח הַחֲצִים וַיִּקַּח וַיֹּאמֶר לַמֶּלֶךְ־יִשְׂרָאֵל הִד־אַרְצָה וַיָּךְ
שְׁלֹשׁ־פַּעַמִּים וַיַּעֲמֵד: "וַיִּקְצֹף עָלָיו אִישׁ הָאֵל־לֵהִים
וַיֹּאמֶר לַהֲפֹת חֲמֹשׁ אוֹ־שֵׁשׁ פַּעַמִּים אֲזוּ הַכִּיתָ אֶת־אֲרָם
עַד־כִּלְהָ וְעַתָּה שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים תִּכֶּה אֶת־אֲרָם: "וַיָּמָת
אֲלִישָׁע וַיִּקְבְּרוּהוּ וַיָּגִדְדִי מוֹאָב יָבֹאוּ בְּאֶרֶץ בְּאֵ שָׁנָה:
"וַיְהִי הֵם | קִבְּרִים אִישׁ וְהִנֵּה רָאוּ אֶת־הַגְּדוּד וַיִּשְׁלִיכוּ
אֶת־הָאִישׁ בְּקֶבֶר אֲלִישָׁע וַיִּלָּךְ וַיָּגַע הָאִישׁ בַּעֲצָמוֹת
אֲלִישָׁע וַיַּחֲזִי וַיָּקָם עַל־רִגְלָיו: "וַחֲזָאֵל מֶלֶךְ אֲרָם לַחֲץ
אֶת־יִשְׂרָאֵל כָּל יָמָיו יְהוֹאָחָז: "וַיִּתֵּן יְיָ הִנֵּה אֹתָם וַיִּרְחַמֵם
וַיַּכּוּ אֵלֵיהֶם לְמַעַן בְּרִיתוֹ אֶת־אֲבָרָהָם יִצְחָק וַיַּעֲקֹב וְלֹא
אָבָה הַשְׁחִיתָם וְלֹא־הִשְׁלִיכָם מֵעַל־פָּנָיו עַד־עַתָּה:
"וַיָּמָת חֲזָאֵל מֶלֶךְ־אֲרָם וַיִּמְלֹךְ בֶּן־הֶזְדָּד בֶּנּוּ תַחְתָּיו:
"וַיָּשָׁב יְהוֹאָשׁ בֶּן־יְהוֹאָחָז וַיִּקַּח אֶת־הָעֵרִים מִיַּד בֶּן־
הֶזְדָּד בֶּן־חֲזָאֵל אֲשֶׁר לָקַח מִיָּד יְהוֹאָחָז אָבִיו בַּמִּלְחָמָה
שְׁלֹשׁ פַּעַמִּים הִכְהוּ יוֹאָשׁ וַיָּשָׁב אֶת־עָרֵי יִשְׂרָאֵל:

המשך רמב"ם:

הַאֲדוּמִיִּים שֶׁבַּשְׂרָה אֲדוּם. וְהוֹאִיל וְנִתְעַרְבוּ אַרְבַּע
אֲמֹת הָאֲסוּרִים בְּכָל אֲמֹת הָעוֹלָם שֶׁחַן מִתְּרִים, הִתֵּר
הַכָּל שֶׁכָּל הַפּוֹרֵשׁ מִחַן לְחֻתְגִּיר, חֲזָקָתוֹ שֶׁפָּרֵשׁ מִן
הַרְבֵּי.

יבב. לְפִיכָךְ כִּשְׁנֵיתִיגִיר הַגֵּר בְּזִמְנָן הַזֶּה בְּכָל מְקוֹם בֵּין
אֲדוּמִי, בֵּין מִצְרִי, בֵּין עַמּוֹנִי, בֵּין מוֹאָבִי, בֵּין בּוּשִׁי,
בֵּין שְׂאֵר הָאֲמֹת אֶחָד חֲזָקִירִים וְאֶחָד הַנִּקְבּוֹת, מִתְּרִין
לְבוֹא בַּקָּהָל מִיָּד.

הלכות אסורי ביאה פרק ו

ו,א דם הנדה, ודם הזבה, ודם הקשי, ודם היולדת, ודם טהר שליוולדת כלו דם אחד הוא, ומן המקור הוא בא, וממעיין אחד הוא. ובזמנים בלבד הוא שישתנה דינו, ותהיה רואה דם זו טהורה; וזו נדה, וזו זבה.

ו,ב פיצד: פשתראה האשה דם תחלה, או פשתראה בשעת וסתה, והוא העת שקבעה לנדתה חרי זו נדה כל שבעת הימים, בין ראת כל שבעה בין שלא ראת אלא טפה ראשונה בלבד; ראתה דם ביום השמיני חרי זה דם זיבה, מפני שהוא בלא עת נדתה.

ו,ג וכן כל דם שתראה בתוך הימים שבין וסת נדה ווסת נדה, חרי הוא דם זיבה. והלכה למשה מסיני, שאין בין זמן נדה לזמן נדה אלא אחד עשר יום בלבד.

ו,ד כל שבעת הימים שנקבעה לה וסת בתחלתן הן הנקראין ימי נדתה, בין ראת בהן דם בין לא ראת. ומפני מה נקראין ימי נדה, מפני שהן ראויין לנדה; וכל דם שתראה בהם, דם נדה יחשב. וכל אחד עשר יום שאחר השבעה הן הנקראין ימי זיבתה, בין ראת בהן דם בין לא ראת. ולמה נקראין ימי זיבה, מפני שהן ראויין לזיבה; וכל דם שתראה בהן, דם זיבה יחשב. והזהר בשני שמות אלו, שהן ימי נדתה וימי זיבתה.

ו,ה כל ימי האשה מיום שיקבע לה וסת עד שתמות, או עד שיעקר הוסת ליום אחר תספר לעולם שבעה מתחלת יום הוסת ואחריהן אחד עשר, שבעה ואחריהן אחד עשר; ותזהר במנין, כדי שתדע בעת שתראה דם, אם בימי נדה ראת, או בימי זיבה; שכל ימיה שלאשה כך הן, שבעה ימי נדה ואחד עשר ימי זיבה, אלא אם בן הפסיקה חלדה, כמו שיתבאר.

ו,ו אשה שראת דם בימי זיבתה יום אחד בלבד, או שני ימים זה אחר זה נקראת זבה קטנה, ונקראת שומרת יום כנגד יום. ואם ראת שלושה ימים זה אחר זה חרי זו זבה גמורה, והיא הנקראת זבה גדולה, ונקראת זבה סתם: שנאמר "ואשה כי יזוב זוב דמה ימים רבים"; ומעוט "ימים" שנים, "רבים" שלושה.

ו,ז אין בין זבה גדולה לזבה קטנה, אלא ספירת שבעה וחבאת קרבן שזבה גדולה צריכה לספר שבעת ימי נקיים, וזבה קטנה אינה סופרת אלא יום אחד בלבד; וזבה גדולה מביאה קרבן, בפשתטה.

אבל לענין טמאה ואסור ביאה, שתיקן שוות.

ו,ח פיצד: ראת דם בימי זיבתה, בין שראת בתחלת הלילה בין שראת בסוף היום חרי אותו היום כלו טמא, ובאלו לא פסק הדם מעת שראת עד ששקעה החמה; ומשמרת כל הלילה. אם לא ראת כלום בלילה משכמת למחר וטובלת אחר שתנין החמה, ומשמרת כל היום; אם לא ראת כלום חרי זה יום אחד טהור כנגד היום הטמא, וחרי היא מתרת לבעלה לערב.

ו,ט ראת דם גם בשני, בין ביומו בין בלילו אחר שטבלה חרי היום השני טמא, ומשמרת כל ליל שלישי. אם לא ראת משכמת למחר וטובלת אחר שתנין החמה, ומשמרת כל היום; אם לא ראת כלום חרי זה יום אחד טהור כנגד שני הימים הטמאים, ומתרת לבעלה לערב.

ו,י ראת דם גם בשלישי, בין ביומו בין בלילו חרי זו זבה גדולה, וצריכה לספר שבעת ימים טהורים בלא דם: שנאמר "וספרה לה שבעת ימים, ואחר תטהר". וטובלת ביום השביעי אחר הנץ החמה, וחרי היא מתרת לבעלה לערב. וביום השמיני, מביאה קרבנה שתי תורים, או שני בני יונה.

ו,יא זבה קטנה שטבלה בלילה שליום השמור, או זבה גדולה שטבלה בליל שביעי כאלו לא טבלה, וחרי היא כנדה שטבלה בתוך שבעה.

ו,יב הבא על זבה גדולה ביום שביעי שלספירה אחר שטבלה, או על זבה קטנה ביום השמור אחר שטבלה פטור מן הברת: כיון שטבלה בזמן הראוי לטבילתה, טהורה. ואשה זו תרבות רעה, שהרי בעילתה ומגעה תלווין.

ו,יג פיצד הן תלווין: אם נשלם היום אחר הטבילה, ולא ראת דם חרי כל שנגעה בו אחר טבילתה, טהור, ובעילתה אחר הטבילה, אין חיבין עליה כלום. ואם ראת דם ביום זה אחר שטבלה נמצאת זבה למפרע, וכל שנגעה בו למפרע טמא, והיא ובועלה חיבין בקרבן. ולפיכך היא אסורה לבעלה עד לערב, שלא תביא עצמה לידי ספק.

ו,יד זבה שספרה ששת ימי נקיים, ובשביעי ראת דם אפלו סמוך לשקיעת החמה סתרה חבל, וחוזרת למנות מאחר היום הטמא שבעת ימי נקיים. פלטה שכבת זרע בתוך ימי הספירה סותרת יום אחד, מפני שהיא בזב שראת קרי, שפותר יום אחד.

ו,טו ראת דם בפעשירי מימי זיבתה, ובאחד עשר, ובשנים עשר אף על פי שראת שלוששה ימים זה אחר זה אינה זבה גדולה, אלא יצאת מזיבות קטנה לנדה: שיום שנים עשר, מתחלת ימי נדה; והרואה בימי נדתה אינה זבה, כמו שבארנו.

ו,טז ומה הוא זה שכתוב בתורה "או כי תזוב, על נדתה" שאם ראת שלוששה ימים סמוך לנדתה, חרי זו זבה: כגון שראת בשמיני לנדתה ובתשיעי ובפעשירי, שהן ראשון ושני ושלישי מהאחד עשר יום שהן ימי זיבתה.

ו,יז ראת דם באחד עשר מימי זיבתה, וטבלה לערב שהוא ליל שנים עשר, ושמששה מטתה אף על פי שהיא טמאה ובועלה טמא, ועושין משכב ומושב אינם חייבים ברת: מפני שאין יום שנים עשר מצטרף ליום אחד עשר לעשותה זבה, הועילה לה טבילת ליל זה להצילה מן הקרבן.

ו,יח טבלה ביום שנים עשר אחר שתנין החמה חרי זו אסורה לבעלה עד לערב, כדן כל זבה קטנה; ואם עבר ובעלה, שניהן פטורין מכלום: ואפלו ראת דם אחר שבא עליה ביום שנים עשר, אין בכך כלום, שזה דם נדה הוא, ואינו מצטרף ליום שלפניו.

ו,יט ראת דם בסוף שביעי לנדתה בין השמשות, וראת בתשיעי ועשירי חרי זו ספק זבה: שמה ראייה ראשונה בליל שמיני היתה, ונמצאת שראת שלוששה ימים זה אחר זה מתחלת ימי זיבתה.

ו,כ וכן אם ראת דם בתשיעי ועשירי מימי זיבתה, וראת בסוף יום אחד עשר בין השמשות חרי זו ספק זבה: שמה ראייה אחרונה ביום אחד עשר היתה, וחרי ראת שלוששה ימים זה אחר זה בימי זיבתה.

ו,כא נדה שבדקה עצמה בתוך ימי נדתה, ומצאה שפסק הדם, ואפלו פסק בשני לנדתה, ושגגה או חזירה ולא בדקה עד לאחר נדתה בימים רבים, ובשבדקה מצאה טמא אין אומרים שמה כל אותן הימים היתה טמאה, אלא כל אותן הימים שלא בדקה בחזקת טהרה.

ו,כב בדקה עצמה ומצאה טמא, אפלו בדקה בשביעי לנדתה, ובין השמשות לא בדקה עצמה, כדי לפרש מטמאת נדה, אלא המתינה ימים, ואחר כך בדקה ומצאה טהור חרי זו ספק זבה; ואם מצאה טמא, חרי זו זבה וראית שפיון שבתחלה מצאה טמא ובסוף

טמא, חרי זו בחזקת שלא פסק הדם. ויום ראשון שלנדה אף על פי שמצאה בו טהור חרי זה כמו שמצאה טמא, שיום ראשון כלו חזק המעין פתוח. וכן זבה שבדקה עצמה בראשון מימי הספירה ומצאה טהור, ולא בדקה עד יום שביעי ומצאה טהור חרי זו בחזקת טהרה, ובאלו בדקה כל שבועה ומצאה טהור. וכן אם בדקה ביום ראשון מימי הספירה ומצאה טהור, וביום השמיני ומצאה טהור חרי זו בחזקת טהרה.

ו,כד בדקה ביום שלישי לזיבתה, ומצאה שפסק הדם, ולא בדקה ביום ראשון מימי הספירה, ובשביעי בדקה ומצאה טהור חרי זו בחזקת טהרה. והוא הדין לזב בכל אלו הבדיקות שהוא טהור, ועלו לו ימי הספירה.

ו,כה כל אשה שהיא ספק נדה ספק זבה צריכה לישב שבעת ימי נקיים מספק, וטובלת בליל שמיני, ואחר כך תהיה מתרת לבעלה; ומביאה קרבן זבה, ואינו נאכל כמו שיתבאר במקומו.

הלכות אסורי ביאה פרק ז

ז,א מעברת שהתחלה להצטרע, ואחזקה חבלי לידה, והתחיל הדם לצאת קדם שתלד אותו הדם, הוא הנקרא דם הקשי. היאך דינו: אם בא בימי נדתה, חרי זה דם נדה; וחרי זו טמאה נדה. ואם בא בימי זיבתה, חרי זו טהורה, שנאמר בזבה, "דם יהיה זבה בכשרה" מפי השמועה למדו, וזבה מחמת עצמה, ולא מחמת ולד: ובלבד, שתלד ולד חי; אבל אם הפילה, אין קשי לנפלים.

ז,ב ואפלו היה הדם שותת ויורד עם החבלים והצער, ארבעה עשר יום קדם שתלד חרי זה דם קשי, וטהור; אבל אם התחיל הדם קדם הלידה בחמשה עשר יום או יתר חרי זה דם זיבה, וחרי היא יולדת בזוב.

ז,ג במה דברים אמורים, בשלא פסקו הצירים והחבלים והצער, אלא מתקשה וחולכת עד שילדה. אבל אם ראת דם שלוששה ימים או יתר בימי זיבתה בצער וחבלים, ופסק הצער ורוח לה מן החבלים אחר השלושה ימים, ועמדה בנחת ארבע ועשרים שעות או יתר אף על פי שלא פסק הדם, ואף על פי שחזר הצער והחבלים אחר ארבע ועשרים שעות חרי זו זבה: שאלו היה הדם מחמת תולד, לא פסק הצער ולא החבלים; ואם ילדה אחרי כן, חרי זו יולדת בזוב.

ז, ראת דם יום אחד בלא צער ושנים בקשי, וילדה, או שנים בלא צער ויום בקשי, וילדה, או יום בקשי ויום בלא צער ויום בקשי, וילדה אינה יולדת בזוב; אבל אם ראת יום אחד בקשי ושנים בלא צער, וילדה, או שנים בקשי ואחד בלא צער, וילדה, או יום בלא צער ויום בקשי ויום בלא צער, וילדה חרי זו יולדת בזוב. זה הפלל: קשי הסמוך לילדה, אין זו יולדת בזוב; שפי הסמוך לילדתה, חרי זו יולדת בזוב.

זה חל שלישי לראיתה להיות ביום הלידה אפלו כל היום פלו בשפי אין זו יולדת בזוב, שהרי יום הלידה סמוך לקשי; ראת שני ימים, ובשלישי הפילה, ואין ידוע מה הפילה חרי זו ספק זבה, וספק יולדת.

ז, כיצד דין יולדת בזוב: צריכה לישב שבעת ימי נקיים, וטובלת לערב, ואחר כך תהיה מתרת לבעלה, ואחר כך יהיה לה דם טהר; ומביאה קרבן זבה, וקרבן יולדת.

ז, לפיכך אם ילדה זכר אפלו פסק הדם ביום הלידה סופרת שבעת ימי נקיים, וטובלת. ואם ילדה נקבה, וספרה שבעת ימי נקיים, ושלמו עם ארבעה עשר שלילדה, או לאחריו חרי זו טובלת, ומתרת לבעלה; ואם שלמו ימי הספירה בתוך ארבעה עשר חרי זו אסורה לבעלה, עד ליל חמשה עשר.

זה כיצד: חרי שראת דם שלשה ימים, וספרה שבעת ימי נקיים חרי עשרה, ועדין היא אסורה עד ליל חמשה עשר: שכל ארבעה עשר, היא כנדה. ולמה אין מצריבין את היולדת בזוב לספירת שבעה, אחר שבעה שלזכר ואחר ארבעה עשר שלנקבה מפני שימי לידתה וימי נדתה שאינה רואה בהן, עולין לה לספירת שבעה כמו שיתבאר.

ז, ט יולדת בזוב שלא פסק דמה אין לה דם טהר, אלא כל דם שתראה בדם זיבה הוא; אבל אם ספרה שבעת ימי נקיים, ושלמו ארבעה עשר שלנקבה, וטבלה, ואחר כך ראת דם בתוך ארבעים שלזכר ושמונים שלנקבה חרי זה דם טהר.

ז, ספרה שבעת ימי נקיים, ולא טבלה, ואחר כך ראת דם חרי זו טובלת, ומתרת לבעלה מיד: שכל ימי טהר, אינן ראיות לא לנדה ולא לזיבה. אבל עצמו שלדם טמא ומטמא פדין דם הנדה, עד שתטבל.

ז, ויא היולדת נקבה, ולאחר ארבעה עשר שלה נתעברה, והתחיל דם הקשי לבוא לה בתוך שמונים

חרי הוא דם טהר, אף על פי שאין קשי לנפלים: שכל דמים שתראה בתוך ימי טהר, טהור הוא עד שתפיל חולד. ומשתפיל, תהיה טמאה לידה אם הפילה זכר, טמאת זכר, ואם הפילה נקבה, טמאת נקבה. ומונח ימי טמאה וימי מלאת, מולד שני: אפלו היו תאומים והפילה חיום אחד, והפילה האחר אחר כמה ימים מונח לשני ימי טמאה, וימי מלאת.

ז, יב זבה שפסק זיבה, והתחלה למנות שבעת ימי נקיים, ובא לה דם קשי בתוך ימי נקיים אינו סותר, וימי הקשי עולים לה למנין שבעה; וכן אם ילדה בשבעת ימי נקיים אין הלידה סותרת, וימי הלידה עולין לה למנין שבעה, ואף על פי שהיא טמאה בהן: שנאמר "ואם טהרה, מוזהבה" פיון שטהרה "מוזהבה", אף על פי שהיא טמאה אחרת, כגון טמאת לידה, או טמאת נדה, או טמאת צרעת חרי זו סופרת בהן; ואין טמאות אלו וכיצא בהן, סותרין הספירה.

ז, יג ימי לידתה, וימי נדתה אם לא ראת בהן דם חרי אלו עולין לה לספירת שבעת ימי נקיים; ואם ראת בהן דם אין עולין לה ימי הראיה, ולא סותרין כל הימים, אלא משלמת על הימים שספרה, כשיפסק הדם: שאין סותר הכל אלא ראיה שלזוב, אבל אלו סותרין יומן בלבד.

ז, יד מאחר שתבין כל העיקרים האלה שבארנו, יתבאר לך מה שאמרו חכמים, שאפשר שתראה האשה דם מן המקור יום אחר יום מאה וארבעה עשר יום, ולא תהיה זבה. כיצד: שנים לפני נדתה, ושבעה ימי נדתה, ושנים לאחר ימי נדתה, וארבעה עשר קשי, ושמונים שלנקבה, ושבעה נדה, ושנים אחר ימי הנדה.

ז, טו הא למדת, שכל דם שתראה האשה אחר מלאת תחלה הוא תחלת נדתה, ואין משגיחין על וסתות שמקדם; לפיכך הוראה דם בסוף ימי מלאת בין השמשות, חרי זו ספק נדה, שמוא בלילה ראת הדם, שהוא תחלת ימי נדתה.

ז, טז כבר בארנו שהנדה שראת דם כל שבעה מתרת לשמש בליל שמיני, אחר שתטבל; וזבה קטנה משמרת יום אחד טהור, וטובלת, ומתרת לשמש לערב; וזבה גדולה סופרת שבעת ימי נקיים, וטובלת, ומתרת לשמש בליל שמיני. ואין בין זמן נדה לנדה, אלא אחד עשר יום בלבד; ובאותן האחד עשר, תהי

זָבַח קָטָנָה אוֹ גְדוֹלָה. וּמֵאַחֵר שֶׁתְּהִיָּה זֹכֶר כָּל אֵלֹוֹ
הַעֲיָקְרִים, יִתְבָּאֵר לָךְ זֶה שְׁאִמְרוּ חֲכָמִים.

ז, יז האשה שהחזקה כל ימיה, יום תראה דם, ויום לא
תראה דם בתחלה משמשת כליל שמיני, וביום
שמיני שהוא יום אחד אחר ימי נדתה; ומשמשת בכל
שמונה עשר יום, ארבע לילות בלבד, ואינה יכולה
לשמש בימים, שהיום הטהור הוא שמור ליום הטמא.
לפיכך אם היתה רואה הדם בכל יום טמא, מתחלת
הלילה אינה משמשת אלא בשמיני בלבד, שהוא יום
אחד אחר נדתה.

ז, יח היתה רואה שני ימים טמאין, ושני ימים טהורין
משמשת בשמיני, ובשנים עשר, וששה עשר, ויום
עשרים.

ז, יט היתה רואה שלושה ימים טמאין, ושלושה ימים
טהורין משמשת שני ימים מהשלושה הטהורין
שאחר ימי נדתה, שהאחד מהן שמור לשנים הטמאין
הסמוכין לנדתה; ושוב אינה משמשת לעולם שהרי
החזקה זבה גדולה, ואין לה שבעת ימי נקיים.

ז, כ היתה רואה ארבעה ימים טמאין, וארבעה טהורין
משמשת יום אחד שאחר נדתה, ושוב אינה משמשת
לעולם.

ז, כא היתה רואה חמשה ימים טמאין, וחמשה טהורין
משמשת השלושה הסמוכים לנדתה, ושוב אינה
משמשת לעולם.

ז, כב היתה רואה ששה ימים טמאין, וששה ימים
טהורין משמשת בחמשה ימים הסמוכים לנדתה
תחלה, ושוב אינה משמשת לעולם.

ז, כג היתה רואה שבעה ימים טמאין, ושבעה טהורין
משמשת השבוע הראשון הטהור הסמוך לנדתה,
ויבוא אחריו שבוע טמא, תקבע בו זבה, וחשבו
הטהור שיבוא אחריו לפירה, ואסורה לשמש בו;
ונמצאת שלא שמה מטהה בארבעה שבועות, אלא
שבוע אחד. וכן כל ימיה, משמשת שמונה עשר יום
בכל שמונה עשר שבועות.

ז, כד ביצד: שבוע חמישי, הרי היא זבה; שבוע ששי,
שהיא בו טהורה לפירה; שבוע שביעי, זבה; שבוע
שמיני, לפירה; שבוע תשיעי, שהיא רואה בו,
חמשה ימים ממונו מימי נדה, ושנים מתחלת ימי
זיבה; משמרת יום אחד מן השבוע העשירי הטהור,
ומשמשת ששה; שבוע אחד עשר, שהיא רואה בו,

שנים מסוף ימי זובה, וחמשה מתחלת ימי נדה;
ומשמשת חמשה ימים משבוע שנים עשר הטהור.

ז, כה שבוע שלשה עשר, זבה; ושבוע ארבעה עשר,
לפירה; וכן שבוע חמשה עשר, זבה; ושבוע ששה
עשר, לפירה; ושבוע שבעה עשר, זבה; ושבוע
שמונה עשר, לפירה. וסופרת על דרך זו לעולם.

ז, כו נמצאת אומר, שכל שמונה עשר שבועות,
משמשת שמונה עשר יום; ואלו לא ארע לה חלי זה,
והיתה שבוע נדה ואחד עשר יום טהורה היתה
משמשת בכל השמונה עשר שבועות, אחד עשר
שבועות, שהן שבעה ושבעים יום. ובזמן שהיא רואה
שבוע טמא, ושבוע טהור משמשת שמונה עשר יום,
שהם כמו רביע הימים; וזה הוא שאמרו חכמים,
משמשת רביע ימיה.

ז, כז היתה רואה שמונה ימים טמא, ושמונה ימים
טהור הרי זו משמשת חמשה עשר יום, מתוך
ארבעים ושמונה יום. ביצד: שמונה טמא שבתחלה,
שבעה מהן ימי נדתה, ויום אחד זיבות סמוך לנדתה;
משמרת לו יום אחד מן השמונה הטהורין, ומשמשת
שבעה; ואחר כך יבואו לה שמונה טמאין, מהן שנים
תשלום ימי זיבתה, וששה מימי נדתה; ויבואו
שמונה טהורין, יום אחד מהן תשלום ימי נדתה,
ומשמשת שבעה שניות; ואחר כך יבואו לה שמונה
טמאים, מהן ארבעה תשלום ימי זיבתה, וארבעה
מימי נדתה, נמצאת זבה גדולה, וצריכה ספירת
שבעה; יבואו לה שמונה טהורים, סופרת מהן שבעה,
ומשמשת יום אחד. נמצאת משמשת חמשה עשר
יום, בכל ארבעים ושמונה.

ז, כח היתה רואה תשעה ימים טמא, ותשעה ימים
טהור משמשת שמונה ימים, בכל שמונה עשר יום
לעולם. ביצד: תשעה הטמאים, שבעה מהן לנדתה,
ושנים זיבות סמוך לנדתה; משמרת להן יום אחד מן
התשעה הטהורין, ומשמשת שמונה. וכן לעולם.

ז, כט היתה רואה עשרה ימים טמא, ועשרה ימים
טהור, ומעשרה ולמעלה, אפלו אלה יום טמא ואלה
יום טהור יהיה ימי שמושה כמנין זיבתה. ביצד:
עשרה הטמאים, מהם שבעה נדה ושלושה זיבה;
עשרה הטהורים, סופרת מהן שבעה, ומשמשת
שלושה. נמצאו ימי השמוש שלושה, וימי זיבות דמה
שלושה.

חַד, כֹּל וְסֵת שְׁנִיקְבָּעָה מִחֻמַּת אָנָם, אִפְלוּ רָאָת בּוּ בַּמָּה
בְּעָמִים אֵינּוּ וְסֵת, שְׁמִפְנֵי הָאָנָם רָאָתָה. קְבָצָה וְרָאָתָה,
קְבָצָה וְרָאָתָה קְבָעָה לָּהּ וְסֵת לִימִים בְּלֹא קְפִיצָה.
בִּיצָד: קְבָצָה בְּאַחַד בַּשַּׁבָּת וְרָאָת דָּם, וְלֹא־אֲחֵר עֶשְׂרִים
יּוֹם קְבָצָה בְּאַחַד בַּשַּׁבָּת וְרָאָת דָּם, וְלֹא־אֲחֵר תִּשְׁעָה
עֶשְׂרִי קְבָצָה בְּיוֹם הַשַּׁבָּת וְלֹא רָאָת דָּם, וְלֹא־אֲחֵר הַשַּׁבָּת

חַי כָּל אִשָּׁה שְׂמֹרֶכֶּה לְבָדֵק עֲצָמָה תָּמִיד, חָרִי זוֹ
מְשַׁבַּחַת וְאֵף עַל פִּי שֵׁיִשׁ לָהּ וּסֵת קְבוּעָה, שְׂאִפְשָׁר
שִׁיבּוֹא דָם בְּלֹא שְׁעַת הַוּסֵת. וְכָל הָאֶחָד עֶשְׂרֵי יוֹם
שְׁלִימֵי זִיבָתָה חָרִי חֵיָא בְּחֵן בְּחֻזְקַת טַהֲרָה, וְאִינֵה
צְרִיכָה בְּדִיקָה; אֲבָל אַחֵר יָמֵי זִיבָתָה, צְרִיכָה לְבָדֵק.

יִשְׁכַּח וְלֹא בִדְקָה, בֵּין בְּאֵנָם בֵּין בְּרָצוֹן הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת טְהוֹרָה, עַד שֶׁתִּבְדֹּק וְתִמָּצֵא טָמֵא.

הִיא הָאִשָּׁה שֶׁלֹּא בִדְקָה עֲצֻמָּה בְּשַׁעַת וּסְתָהּ, וְלֹא־חַר יָמִים בִּדְקָה וּמִצָּאָה טָמֵא אַף עַל פִּי שְׁחִיא טָמֵא לְמִפְרַע עַד שָׁעַת וּסְתָהּ, כְּמוֹ שִׁיתִּבְאָר בְּעֵינֵי טָמֵא וְטְהוֹרָה הָרִי זֶה אֵינָה מִטָּמֵא אֶת בּוֹעֶלָהּ לְמִפְרַע, וְאֵינָה מוֹנָה אֵלָּא מִשְׁעָה שְׂרָאָתָּ; וְאִם מִצָּאָה עֲצֻמָּה טְהוֹרָה, הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת טְהוֹרָה.

הַיֵּב וְכֵן אִשָּׁה שְׂרָאָתָּ דָּם מִחֻמַּת מִכָּה שִׁישׁ לָהּ בְּמִקּוֹר אַף עַל פִּי שְׂרָאָתָּ בְּשַׁעַת וּסְתָהּ הִיא טְהוֹרָה, וְחָדָם טְהוֹרָה: שֶׁחֻסְתּוֹת מִדְּבָרֵיהֶם, כְּמוֹ שִׁיתִּבְאָר בְּהַלְבוֹת מִטָּמֵאִי מִשֹּׁכֵב וּמוֹשֵׁב.

הַיֵּג הַפְּסוּמָה בִּדְקַת עֲצֻמָּה, וּמִרְאָה לְחִבְרָתָהּ; אֲבָל הַחֲרָשֶׁת וְהַשּׁוֹטָה צְרִיכוֹת פְּקֻחוֹת לְבִדֹק אוֹתָן וּלְקַבֵּעַ לָהֶן וּסְתוֹת, וְאַחֲרֵי כֵן יִהְיוּ מִתְּרוֹת לְבַעֲלֵיהֶן.

הַיֵּד כֹּל אִשָּׁה שֹׁטְעַת וְלֹא יָדְעָה עֵת וּסְתָהּ, וְרָאָתָּ דָּם חֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוֹת: לְפִיכָּךְ אִם רָאָתָּ דָּם יוֹם אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם, יוֹשְׁבַת תִּשְׁלֹם שְׁבַעַת שָׁמָּה דָּם זֶה בְּיָמֵי נְדָתָהּ הַזֶּה; וְאִם רָאָתָּ שְׁלוֹשָׁה יָמִים, סוֹפְרַת שְׁבַעַת יָמֵי נְקִיָּים שָׁמָּה בְּיָמֵי זִיבָתָהּ הִיא עוֹמֶדֶת. וְכִיצַד הִיא עוֹשָׂה לְתַמּוֹן וּסְתָהּ, וְלִידַע אִם הִיא זָכָה וְדָאִית אוֹ סָפֵק זָכָה, וְלִידַע יָמֵי זִיבָתָהּ הַכֹּל לְפִי יָמִים שֶׁתִּרְאֶה בָּהֶן. הַטּוֹ כִּיצַד: רָאָתָּ יוֹם אֶחָד אוֹ שְׁנַיִם, מִשְׁלֵמַת עֲלֵיהֶן הַשְּׁבַעַת; וְתַתְּחִיל לְמִנּוֹת הָאֶחָד עֶשְׂרֵי יוֹם, מֵאַחֲרֵי הַשְּׁבַעַת.

הַטּוֹ רָאָתָּ שְׁלוֹשָׁה יָמִים הָרִי זֶה סָפֵק זָכָה, שָׁמָּה יוֹם אֶחָד מִהֶן קָדָם נְדָתָהּ, וְשְׁנַיִם מִתְּחִלַּת הַנְּדָה; וְכֵן אִם רָאָתָּ אַרְבָּעָה שָׁמָּה שְׁנַיִם קָדָם הַנְּדָה, וְשְׁנַיִם מִתְּחִלַּת הַנְּדָה. וְיוֹשְׁבַת חֲמוּשָׁה תִשְׁלֹם יָמֵי נְדָה, וְאַחֲרֵי עֶשְׂרֵי יָמֵי זִיבָה אַחֲרֵי חֲחֻמָּשָׁה.

הַיֵּז וְכֵן אִם רָאָתָּ תִשְׁעָה יָמִים הָרִי זֶה סָפֵק זָכָה, שָׁמָּה שְׁנַיִם קָדָם יָמֵי נְדָה וְשְׁבַעַת שְׁלֹנְדָה; וּמִתְּחִלַּת לְמִנּוֹת אֶחָד עֶשְׂרֵי יוֹם, מֵאַחֲרֵי חֲחֻמָּשָׁה שְׁפָסֵק הָדָם.

הַיֵּחַ וְכֵן אִם רָאָתָּ אֶחָד עֶשְׂרֵי יוֹם הָרִי זֶה סָפֵק זָכָה, שָׁמָּה שְׁנַיִם קָדָם הַנְּדָה, וְשְׁבַעַת שְׁלֹנְדָה, וְשְׁנַיִם לְאַחֲרֵי הַנְּדָה; וְנִשְׁאָר לָהּ מִיָּמֵי זִיבָתָהּ תִּשְׁעָה.

הַיֵּט רָאָתָּ שְׁנַיִם עֶשְׂרֵי יוֹם הָרִי זֶה זָכָה וְדָאִית: שְׁאֵפְלוּ הָיוּ מִהֶן שְׁנַיִם לְפָנֵי הַנְּדָה, וְשְׁבַעַת שְׁלֹנְדָה הָרִי הַשְּׁלוֹשָׁה לְאַחֲרֵי הַנְּדָה, וְנִשְׁאָר לָהּ מִיָּמֵי זִיבָתָהּ שְׁמוֹנָה. הַכֵּב וְכֵן אִם רָאָתָּ שְׁלוֹשָׁה עֶשְׂרֵי יוֹם וְנִשְׁאָר לָהּ מִיָּמֵי

זִיבָתָהּ שְׁבַעַת, וְהֵן יָמֵי הַסְּפִירָה. מִשְׁכָּה בְּרָאִית הָדָם, אֵפְלוּ רָאָתָּ אֵלָּה יוֹם בְּשִׁיפָסֵק הָדָם, סוֹפְרַת שְׁבַעַת יָמֵי נְקִיָּים; וְאַחֲרֵי הַשְּׁבַעַת, יַתְּחִילוּ יָמֵי הַנְּדָה לְזוֹ שְׁטַעַת. הַכֵּב הִיא לְמִדָּתָּ, שְׁפָל הַטּוֹעָה אֵינָה מוֹנָה מִשִּׁיפָסֵק הָדָם פְּחוֹת מִשְׁבַּעַת, וְלֹא יִתֵּר עַל שְׁבַעַת עֶשְׂרֵי וְיִבְאוּ יָמֵי נְדָתָהּ. כִּיצַד: רָאָתָּ יוֹם אֶחָד וּפָסֵק הָדָם מוֹנָה שְׁבַעַת עֶשְׂרֵי, שְׁשָׁה לְתִשְׁלֹם נְדָתָהּ וְאַחֲרֵי עֶשְׂרֵי יָמֵי זִיבָתָהּ; וְיִבְאוּ יָמֵי נְדָתָהּ. וְאִם רָאָתָּ שְׁלוֹשָׁה עֶשְׂרֵי אוֹ יִתֵּר מוֹנָה שְׁבַעַת מִשִּׁיפָסֵק הָדָם, וְיִבְאוּ יָמֵי נְדָתָהּ כְּמוֹ שְׁבַעַתֵּנוּ.

הַלְבוֹת אִסּוּרֵי בִּיאָה פֶּרֶק ט

ט, אֵין אִשָּׁה מִטָּמֵאָה מִן חֲתוּרָה, בְּנְדָה אוֹ בְּזִיבָה עַד שֶׁתִּרְגִּישׁ, וְתִרְאֶה דָּם, וְיִצֵּא בְּבִשְׂרָהּ, כְּמוֹ שְׁבַעַתֵּנוּ; וְתִתִּיחַ טָמֵא מֵעַתָּה שֶׁתִּרְאֶה וְלֹא־כָּא בְּלִבָּהּ. וְאִם לֹא תִרְגִּישָׁה, וּבִדְקָה וּמִצָּאָה הָדָם לְפָנִים בְּפִרְזוֹדוֹ הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת שְׁבָא בְּחִרְגוּשָׁה, כְּמוֹ שְׁבַעַתֵּנוּ.

ט, ב. וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שְׁפָל הַרְוָאָה כְּתָם דָּם עַל בְּשָׂרָהּ, אוֹ עַל בְּגָדֶיהָ אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא תִרְגִּישָׁה, וְאַף עַל פִּי שֶׁבִּדְקָה עֲצֻמָּה וְלֹא מִצָּאָה דָּם הָרִי זֶה טָמֵאָה, וְכֵאלּוּ מִצָּאָה דָּם לְפָנִים בְּבִשְׂרָהּ; וְטָמֵאָה זֶה בְּסָפֵק, שָׁמָּה כְּתָם זֶה מִדָּם חֲחֻדָּר בָּא.

ט, ג. וְכֵן מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שְׁפָל הַרְוָאָה דָּם בְּלֹא עֵת וּסְתָהּ, וְכֹל הַרְוָאָה כְּתָם טָמֵאָה לְמִפְרַע, עַד עֶשְׂרִים וְאַרְבַּע שָׁעוֹת; וְאִם בִּדְקָה בְּתוֹךְ זְמַן זֶה, וּמִצָּאָה טְהוֹרָה טָמֵאָה לְמִפְרַע, עַד זְמַן בְּדִיקָה. וְאַף עַל פִּי שְׁחִיא טָמֵאָה לְמִפְרַע מִדְּבָרֵיהֶם, אֵינָה מִטָּמֵאָה אֶת בּוֹעֶלָהּ לְמִפְרַע כְּמוֹ שְׁבַעַתֵּנוּ; וְאֵינָה מוֹנָה לְנְדָתָהּ אוֹ לְכַתְּמָה אֵלָּא מֵעַתָּה שְׂרָאָתָּ הָדָם, אוֹ שְׁמִצָּאָה חֲכָתָם. וְכֹל הַרְוָאָה כְּתָם, הָרִי זֶה מִקְלָקֶלֶת שָׁמָּה מִן חֲחֻדָּר בָּא, וְנִתְקַלְקֶלֶת וּסְתָהּ.

ט, ד. הַרְוָאָה דָּם בְּשַׁעַת וּסְתָהּ, אֵינָה מִטָּמֵאָה לְמִפְרַע אֵלָּא בְּשַׁעַתָּה בְּלִבָּהּ. וְכֵן מְעַפְרַת, וּמִנִּיקָה, בְּתוֹלָה, וְזִקְנָה דִּין שְׁעָתוֹ, וְאֵינֶן מִטָּמֵאוֹת לְמִפְרַע.

ט, ה. אֵיזוֹ הִיא מְעַפְרַת מִשִּׁיבֵר עֲבָרָה, שְׁלוֹשָׁה חֲדָשִׁים. מִנִּיקָה כֹּל אַרְבַּע וְעֶשְׂרִים חֲדָשׁ, אֵפְלוּ מִתְּ בְּנָה אוֹ גְּמֻלָּתוֹ אוֹ נִתְּנָתוֹ לְמִנִּיקָה. בְּתוֹלָה כֹּל שֶׁלֹּא רָאָתָּ דָּם מִיָּמִיָּהּ, אַף עַל פִּי שְׂרָאָתָּ מִחֻמַּת נִשְׁוֹאִין אוֹ מִחֻמַּת לִידָה. זִקְנָה כֹּל שֶׁעֲבָרוּ עָלֶיהָ תִּשְׁעִים יוֹם, סְמוּךְ לְזִקְנָתָהּ; וְאֵיזוֹ הִיא זִקְנָתָה כֹּל שֶׁקוֹרְאִין לָהּ זִקְנָה, וְאֵינָה מִקְפָּדָתָּ.

ט,ו מַעֲבֵרֶת וּמְנִיקָה וְזִקְנָה כְּתָמָן בְּרֵאִיתָן, וְאִינוּ
מִטְמֵא לְמַפְרָע; בְּתוּלָה שְׁלֹא רָאִתָּ דָּם מִיָּמֶיהָ, וְעַדִּין
הִיא קְטִנָּה כְּתֻמָּה טָהוֹר, עַד שֶׁתִּרְאֶה דָּם שְׁלוֹשׁ
וְסֻתּוֹת.

ט,ז מִזֶּה בֵּין כֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל בִּשְׂרָה, לְכֶתֶם הַנִּמְצָא
עַל בְּגָדֶיהָ: שֶׁכֶּתֶם הַנִּמְצָא בְּבִשְׂרָה, אֵין לוֹ שְׁעוֹר.
וְהַנִּמְצָא עַל הַבְּגָד אֵינוּ מִטְמֵא, עַד שִׁיהִיָּה בְּגָרִים
חֻקְלָקוּ, שְׁחֹא מִרְבַּע, שִׁישׁ בּוֹ בְּדִי תִשַּׁע עֲדָשׁוֹת
שְׁלוֹשׁ עַל שְׁלוֹשׁ; הִיָּה פָחוֹת מִשְׁעוֹר זֶה, טָהוֹר: נִמְצָא
טָפִין טָפִין, אֵין מַצְטַרְפוֹת; הִיָּה אֲרוּךְ, הָרִי זֶה
מַצְטַרֵּף.

ט,ח כֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל דָּבָר שְׂאִינוּ מִקְבֵּל טְמֵאָה טָהוֹר,
וְאִינָה חֹשֶׁשֶׁת לוֹ. פִּיּוּד: יִשְׁכַּח עַל פְּלִי אֲבָנִים, פְּלִי
אֲדָמָה, וּכְלִי גָלִילִים, אוֹ עַל עוֹר חֲדָה, אוֹ עַל פְּלִי חֶרֶם
מִגִּבּוֹ, אוֹ עַל בְּגָד שְׂאִין בּוֹ שְׁלוֹשׁ אֲצַבְעוֹת עַל שְׁלוֹשׁ
אֲצַבְעוֹת, וְנִמְצָא עֲלֵיהֶן דָּם טָהוֹרָה. אִפְּלוּ בְּדָקָה קֶרֶקַע
וְיִשְׁכַּח עֲלָיו, וְנִמְצָא כֶּתֶם עַל הַקֶּרֶקַע כִּשְׁעִמְדָּה הָרִי זֶה
טָהוֹרָה: שֶׁכֵּל שְׂאִינוּ מִקְבֵּל טְמֵאָה, לֹא גִזְרוּ עַל כֶּתֶם
שְׂיִמְצָא בּוֹ. וְלֹא בְּמִקְבֵּל טְמֵאָה, אֵלֹא אִם בֶּן הִיָּה לְבָן;
אֲבֵל פְּלִי צִבְעוֹנִין, אֵין חֹשֶׁשִׁין לְכֶתֶם הַנִּמְצָא בִּהֶן.
לְפִיכָךְ תִּקְנוּ חֻכְמִים שֶׁתִּלְבֹּשׁ הָאִשָּׁה בְּגָדֵי צִבְעוֹנִין,
בְּדִי לְחֻצִּילָה מוֹדִין הַכֶּתָּמִים.

ט,ט לֹא בְּכָל מְקוֹם שֶׁתִּמְצָא דָּם עַל בִּשְׂרָה, תִּטְמֵא
מִשּׁוֹם כֶּתֶם עַד שְׂיִמְצָא בְּנֶגֶד בֵּית תִּרְפָּה. פִּיּוּד:
נִמְצָא עַל עֻקְבָּה טְמֵאָה, שְׂמֹא נָגַע בְּבֵית תִּרְפָּה בָּעֵת
יִשְׁיבְתָּהּ. וְכֵן אִם נִמְצָא עַל שׁוֹקָה, וְעַל פְּרָסוֹתֶיהָ
מִבִּפְּנִים, וְחֵם הַמְּקוֹמוֹת הַנִּדְבָּקוֹת זֶה בְּזֶה, בָּעֵת
שֶׁתַּעֲמֹד וְתִדְבִּיק רֶגֶל לְרֶגֶל וְשׁוֹק לְשׁוֹק הָרִי זֶה טְמֵאָה.
ט,י נִמְצָא עַל רֹאשׁ גּוֹדֵל רֶגֶלָה טְמֵאָה, שְׂמֹא נָטַף מִן
הַחֹדֶר עַל רֶגֶלָה בָּעֵת שֶׁחֻלְכָּה. וְכֵן כָּל מְקוֹם שֶׁאִפְשָׁר
שִׁינְתָּז עֲלָיו דָּם נִדְתָּה בְּשִׁתְּחֻלָּה, וְנִמְצָא שָׁם דָּם
טְמֵאָה; וְכֵן אִם נִמְצָא דָּם עַל יְדֶיהָ, אִפְּלוּ עַל קִשְׁרֵי
אֲצַבְעוֹת יְדֶיהָ טְמֵאָה, שֶׁהִידִים עֲסָקְנִיּוֹת הֵן.

ט,יא אֲבֵל אִם נִמְצָא דָּם עַל שׁוֹקָה וְעַל פְּרָסוֹתֶיהָ
מִבַּחוּץ, אוֹ מִן הַצִּדֵּדִין, וְאֵין צָרִיךְ לִזְכֹּר אִם נִמְצָא
מִן הִירְכִים וְלִמְעֵלָה הָרִי זֶה טָהוֹרָה, שְׂאִין זֶה אֵלֹא דָּם
שֶׁנִּתְּזוּ עֲלֵיהָ מִמְּקוֹם אֲחֵר.

ט,יב הַכֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל בִּשְׂרָה שֶׁהִיָּה אֲרוּךְ בְּרִצּוּעָה,
אוֹ עָגוּל, אוֹ שֶׁהִיָּה טָפִין טָפִין, אוֹ שֶׁהִיָּה אֲרֶךְ הַכֶּתֶם
עַל רֹחַב יְרֵכָה, אוֹ שֶׁהִיָּה נִרְאָה כְּאִלּוּ הִיא מִמַּטָּה

לְמַעֲלָה הוֹאִיל וְהוּא בְּנֶגֶד בֵּית תִּרְפָּה, הָרִי זֶה טְמֵאָה;
וְאֵין אוֹמְרִים אִלּוּ נָטַף מִן הַגּוֹף, לֹא הִיָּה בָּזָה: שֶׁכֵּל
דָּם הַנִּמְצָא בְּמִקְוֹמוֹת אִלּוּ מִחֻמְיָרִין בּוֹ, וְאִם עַל פִּי
שְׁחֹא סָפֵק.

ט,יג הַכֶּתֶם הַנִּמְצָא עַל חֻלּוֹק שְׁלֹה מַחְגוֹר וְלִמְטָן,
טְמֵאָה; מַחְגוֹר וְלִמְעֵלָן, טָהוֹרָה. נִמְצָא עַל בֵּית יָד
שְׁלֹה אִם הִיָּה מִגִּיעַ בְּנֶגֶד בֵּית תִּרְפָּה, טְמֵאָה; וְאִם
לֹא, טָהוֹרָה. הִיָּתָה פּוֹשְׁטָתוֹ וּמִתְכַּסֶּה בּוֹ בְּלִילָה כָּל
מְקוֹם שְׂיִמְצָא בּוֹ הָדָם, טְמֵאָה; וְכֵן הָאֲזוּר שְׁלֹה כָּל
מְקוֹם שְׂיִמְצָא בּוֹ הָדָם, טְמֵאָה.

ט,יד הִיָּתָה לוֹבֶשֶׁת חֻלּוֹק אֲחֵר, וְשֶׁהָהָ עֲלֶיהָ שְׁלוֹשָׁה
יָמִים אוֹ יֶתֶר בְּלֹא עֵת נִדְתָּהּ, וּבְדָקָה וּמִצָּאָה עֲלָיו
שְׁלוֹשָׁה כֶּתָּמִים, אוֹ כֶּתֶם אֶחָד גָּדוֹל שִׁישׁ בּוֹ שְׁעוֹר
שְׁלוֹשָׁה כֶּתָּמִים הָרִי זֶה סָפֵק זָכָה, שְׂמֹא כֶּתֶם נָטַף
מִמְּנָה בְּכָל יוֹם; וְכֵן אִם לְבִשָּׁה שְׁלוֹשָׁה בְּגָדִים בְּדוֹקִים,
וְשֶׁהוּ עֲלֶיהָ שְׁלוֹשָׁה יָמִים בִּימֵי זִיבְתָּהּ, וּמִצָּאָה כֶּתֶם
בְּכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן אִם עַל פִּי שְׁזָה בְּנֶגֶד זֶה, הָרִי זֶה
סָפֵק זָכָה.

ט,טו מִצָּאָה כֶּתֶם אֶחָד שְׂאִין בּוֹ בְּדִי שְׁלוֹשָׁה כֶּתָּמִים
אִם בְּדָקָה עֲצָמָה כָּל בֵּין הַשְּׂמָשׁוֹת שְׁלִיִּים רֹאשׁוֹן
וּמִצָּאָה טָהוֹר, וְלֹא בְּדָקָה חֻלּוֹקָה, וּבִיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי
מִצָּאָה זֶה הַכֶּתֶם שְׂאִינוּ כִּשְׁלֹשָׁה כֶּתָּמִים אֵינָה
חֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוֹת; וְאִם לֹא בְּדָקָה עֲצָמָה כָּל בֵּין
הַשְּׂמָשׁוֹת הוֹאִיל וְלֹא בְּדָקָה חֻלּוֹקָה, וְשֶׁהָהָ עֲלֶיהָ
שְׁלוֹשָׁה יָמִים בִּימֵי זִיבְתָּהּ חֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוֹת, אִם עַל פִּי
שְׂאִין בְּכֶתֶם בְּדִי שְׁלוֹשָׁה כֶּתָּמִים.

ט,טז מִצָּאָה כֶּתֶם עַל חֻלּוֹקָה חִיּוֹם, וְרָאִתָּ דָּם אַחֵר כֶּךָ
שְׁנֵי יָמִים זֶה אַחֵר זֶה, אוֹ שֶׁרָאִתָּ שְׁנֵי יָמִים, וּבִיּוֹם
הַשְּׁלִישִׁי מִצָּאָה כֶּתֶם הָרִי זֶה סָפֵק זָכָה.

ט,יז הִרְוָאָה כֶּתֶם וְאַחֵר כֶּךָ רָאִתָּה דָּם, תּוּלָה כְּתֻמָּה
בְּרֵאִיתָה כָּל מַעַת לַעַת בֵּין שְׁבִדָּקָה עֲצָמָה בָּעֵת
שֶׁמִּצָּאָה הַכֶּתֶם וּמִצָּאָה טָהוֹר, בֵּין שְׁלֹא בְּדָקָה. אֲבֵל
הִרְוָאָה כֶּתֶם אַחֵר כֶּתֶם, בְּתוֹף עֲשָׂרִים וְאַרְבַּע שְׁעוֹת
אֵינָה תּוּלָה כֶּתֶם בְּכֶתֶם, אֵלֹא אִם בֶּן בְּדָקָה בִּינִיָּהם:
שְׂאֵם הַפְּסִיקָה טָהוֹרָה בֵּין הַכֶּתָּמִים, אֵין מַצְטַרְפִּין
לְמִנְיָן זִיבוֹת.

ט,יח פִּיּוּד: רָאִתָּה כֶּתֶם עָרֵב שֶׁבֶת בְּשַׁעַת רֹאשׁוֹנָה
מִן חִיּוֹם, אִם עַל פִּי שְׁלֹא בְּדָקָה עֲצָמָה וְלֹא יִדְעָה אִם
טָהוֹרָה הִיא אִם טְמֵאָה, וְרָאִתָּ דָּם אַחֵר כֶּךָ, עַד שֶׁעָה
רֹאשׁוֹנָה מִיּוֹם הַשְּׁבֶת אֵינָה מוֹנֶה לְכֶתֶם, אֵלֹא תּוּלָה

הַפֶּתַח בְּרֹאיהֶ; וְאִם רָאָת בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת וּבִשְׁנֵי בַשַּׁבָּת,
תִּהְיֶה זָכָה.

ט, יט רָאָת הָדָם בְּיוֹם הַשַּׁבָּת בַּשָּׁעָה שְׁנִיָּה, הָרִי זֶה
טִמְאַח שְׁנֵי יָמִים עָרַב שַׁבָּת שִׁמְצָאָה בּוֹ הַפֶּתַח,
וּבַשַּׁבָּת שָׂרָאָת הָדָם: שְׁחָרִי אֵין שְׁנִיָּהֶם בְּתוֹךְ מַעַת
לָעַת. וְאִם רָאָת דָּם בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת, חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוֹת.

ט, כ לא רָאָתָה דָּם בַּשַּׁבָּת, אֲבָל רָאָתָה פֶּתַח אַחֵר
בַּשָּׁעָה רִאשׁוֹנָה מִיוֹם הַשַּׁבָּת אִם בְּדָקָה עֲצָמָה בְּעָרַב
שַׁבָּת וּמִצָּאָה טָהוֹר, אֵינָה מוֹנֶה אֵלָּא לְכַתֵּם אַחֵר
שֶׁהוּא בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, הוֹאִיל וּשְׁנִיָּהֶם, בְּתוֹךְ מַעַת לָעַת.
וְאִם לֹא בְּדָקָה, וְלֹא יָדָעָה אִם הִפְסִיקָה טָהֳרָה בִּינִיָּהֶן
אוֹ לֹא הִפְסִיקָה הָרִי זֶה מוֹנֶה לְעָרַב שַׁבָּת; וְאִם רָאָתָה
בְּאֶחָד בַּשַּׁבָּת, חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוֹת.

ט, כב רָאָתָה הַפֶּתַח הַשְּׁנִי בַּשָּׁעָה שְׁנִיָּה מִיוֹם הַשַּׁבָּת,
בֵּין בְּדָקָה בֵּין לֹא בְּדָקָה הָרִי זֶה טִמְאַח שְׁנֵי יָמִים,
שְׁחָרִי אֵין שְׁנִיָּהֶם בְּתוֹךְ מַעַת לָעַת; וְאִם רָאָת בְּאֶחָד
בַּשַּׁבָּת אַחֵר מַעַת לָעַת, חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוֹת: רָאָת בַּשָּׁעָה
רִאשׁוֹנָה מִיוֹם אֶחָד בַּשַּׁבָּת פֶּתַח שְׁלִישִׁי אִם הִפְסִיקָה
טָהֳרָה בִּינִיָּהֶן, אֵינֶן מִצְטַרְפִּין וְאֵינָה חוֹשֶׁשֶׁת; וְאִם לֹא
בְּדָקָה, חוֹשֶׁשֶׁת לְזִיבוֹת.

ט, כג כָּל פֶּתַח שֶׁאִמְרָנוּ שֶׁהוּא טִמְאַח בְּגִלְלוֹ אִם יֵשׁ
לָהּ דָּבָר לְתַלּוֹת בּוֹ וְלִזְמוֹר, שִׁמְאַ פֶּתַח זֶה מְדַבֵּר פְּלוֹנִי
הוּא אִם נִמְצָא עַל הַבֶּגֶד, הָרִי זֶה טָהוֹרָה: שְׁלֹא אָמְרוּ
חֲכָמִים בְּדָבָר לְחַמְדִּיר, אֵלָּא לְחַקֵּל. וְאִם נִמְצָא עַל
בְּשָׂרָה, סָפְקוֹ טִמְאַ וְאֵינָה תוֹלָה בּוֹ; וְאִם הָיָה לָהּ
לְתַלּוֹת בְּבִשְׂרָה יֵתֵר מִחֲלֻקָּה אַף עַל בִּשְׂרָה תוֹלָה,
וּסָפְקוֹ טָהוֹר.

ט, כד פִּיֶּצֶד: שֶׁחֲטָה בְּחֶמֶה אוֹ חָיָה אוֹ עוֹף, אוֹ
שְׁנַתְעַסְקָה בְּכַתְמוֹם, אוֹ שִׁישְׁבָּה בְּצֵד הַעוֹסְקִין בְּהֵן,
אוֹ שֶׁעָבְרָה בְּשׁוֹק שְׁלֹטְפָחִים, וְנִמְצָא דָּם עַל חֲלֻקָּה
טָהוֹרָה, וְתוֹלָה בְּדָבָרִים אֵלּוּ שִׁמְחֵן בָּא הַפֶּתַח. נִמְצָא
הַפֶּתַח עַל בִּשְׂרָה בְּלֶבֶד, אִפְלוּ מִחֲגוֹר וּלְמַעַלָּה טִמְאַח:
שֶׁאִלּוּ חָיָה דָּם זֶה מִן הַשְּׁחִיטָה אוֹ מִן הַשׁוֹק, חָיָה לוֹ
שִׁימְצָא עַל בְּגָדֶיהָ; וְהוֹאִיל וְנִמְצָא עַל בִּשְׂרָה לֹא
בְּבִגְדָה, טִמְאַח.

ט, כה חֵיתָה בֶּה מִכָּה, אַף עַל פִּי שֶׁחֵיתָ אִם יִכְוֹלָה
לְהַתְגַּלֵּעַ וּלְהוֹצִיא דָּם, וְנִמְצָא דָּם עַל בִּשְׂרָה תוֹלָה
בְּמִכָּה; וְכֵן כָּל פִּיֶּצֶד בִּזְהָ.

ט, כז נִמְצָא הַפֶּתַח עַל בְּגָדָה וּבִשְׂרָה בְּאֶחָד, תוֹלָה
בְּכָל שִׁישׁ לָהּ לְתַלּוֹת.

ט, כח וְתוֹלָה בְּמִאֲכָלָת, שִׁמְאַ פֶּתַח שִׁישְׁבָּה נְחֻרָה
מִאֲכָלָת, וְדָם זֶה דָּם מִאֲכָלָת הוּא; וְעַד כַּמָּה, עַד
כַּגָּרִים. אֲבָל אִם מִצָּאָה הַפֶּתַח יֵתֵר מִכַּגָּרִים, אֵינָה
תוֹלָה בְּמִאֲכָלָת; וְאִפְלוּ חֵיתָה מִאֲכָלָת רְצוּצָה בַּפֶּתַח,
הוֹאִיל וְחֵיתָה יֵתֵר מִכַּגָּרִים, אֵינָה תוֹלָה בְּמִאֲכָלָת.

ט, כט וְכֵן תוֹלָה בְּכַנָּה וּבְכַעֲלָה, אִם חָיו עוֹסְקִין בָּדָם,
אוֹ שֶׁחָיו יָדִיָּהֶן מְלַכְלָכוֹת בּוֹ, אוֹ שֶׁחֵיתָה בְּהֵן מִכָּה
תוֹלָה וְאוֹמְרָתָה הֵן נִגְעוּ בָּהּ וְהוּא לֹא יָדָעָה, וְדָם זֶה
מִחֲמַתָּן הוּא.

ט, ל אֵין מִחֲזִיקִין דָּם מִמְקוֹם לְמְקוֹם, לְתַלּוֹת בּוֹ.
פִּיֶּצֶד: חֵיתָה לָהּ מִכָּה בְּכַתְמָה, וְנִמְצָא פֶתַח עַל שְׁוֹקָה
אֵין אוֹמְרִין שִׁמְאַ בְּיָדֶיהָ נִגְעָה בְּמִכָּה וְנִגְעָה בְּמִקוֹם
זֶה; וְכֵן כָּל פִּיֶּצֶד בִּזְהָ אֵין תוֹלִין בּוֹ, בֵּין בְּגוֹפָה בֵּין
בְּחֻלּוֹקָה.

ט, לא שְׁתֵּי נָשִׁים שֶׁנִּתְעַסְקוּ בְּצַפּוֹר אַחֵד, וְאֵין בּוֹ אֵלָּא
כַּסְלֵעַ דָּם, וְנִמְצָא עַל כָּל אַחַת מִשְׁתֵּיָּהֶן פֶּתַח עַל שְׁוֹקָה
שְׁתֵּיָּהֶן טִמְאַת. נִתְעַסְקָה בָּדָם שְׁאִי אִפְשָׁר שִׁיחִיָּה
מִמֶּנּוּ פֶתַח אֵלָּא כַּגָּרִים, וְנִמְצָא עָלֶיהָ פֶתַח בַּשָּׁנִי
גָּרִיסִין הָרִי זֶה תוֹלָה כַּגָּרִים בָּדָם שֶׁנִּתְעַסְקָה בּוֹ, וּכַגָּרִים
בְּמִאֲכָלָת; נִמְצָא הַפֶּתַח יֵתֵר מִכַּגָּרִים גָּרִיסִין, טִמְאַח.
נִתְעַסְקָה בְּאָדָם, אֵין תוֹלָה בּוֹ שְׁחֹרָה; נִתְעַסְקָה בְּעוֹף
שִׁישׁ בּוֹ מִיָּנִין חֲרָבָה, וְנִמְצָא עָלֶיהָ מִרְאָה אַחֵד מִהֵן
תוֹלָה בּוֹ.

ט, לב חֵיתָה לְזִבְשֵׁת שְׁלוֹשׁ חֲלֻקּוֹת אִם יִכְוֹלָה לְתַלּוֹת,
תוֹלָה אַף בְּתַחֲתוֹן; וְאִם אֵינָה יִכְוֹלָה לְתַלּוֹת, אֵינָה
תוֹלָה אִפְלוּ בְּעֵלְיוֹן. פִּיֶּצֶד: עָבְרָה בְּשׁוֹק שְׁלֹטְפָחִים אַף
עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא הַפֶּתַח עַל תַּחֲתוֹן לְבָדוֹ, תוֹלָה בָּדָם
הַטְּפָחִים; לֹא עָבְרָה בְּשׁוֹק שְׁלֹטְפָחִים וּכְיֻצָּא בּוֹ אַף
עַל פִּי שֶׁנִּמְצָא הַפֶּתַח בְּעֵלְיוֹן לְבָדוֹ, הָרִי זֶה טִמְאַח.
ט, לד סָפֵק עָבְרָה סָפֵק לֹא עָבְרָה, סָפֵק נִתְעַסְקָה סָפֵק
לֹא נִתְעַסְקָה אֵינָה תוֹלָה. עִיר שִׁישׁ בֶּה חֲזִירִים, אוֹ
שֶׁהֶם בָּאִין לָהּ תָּמִיד אֵין חוֹשֶׁשִׁין לְכַתְמוֹם הַנִּמְצָאִין
בְּחֻלּוֹן.

ט, לה הָאִשָּׁה שֶׁחֲשֵׂאִילָהּ חֲלֻקָּה לְנֶגְדָה, בֵּין גּוֹיָה בֵּין
יִשְׂרָאֵלִית, וְחֻזְרָה וְלִבְשָׁה אוֹתוֹ קָדָם בְּדִיקָה, וּמִצָּאָה
עָלָיו פֶּתַח הָרִי זֶה תוֹלָה בְּנֶגְדָה שְׁלִבְשָׁה אוֹתוֹ; הַשְּׂאִילָה
אוֹתוֹ לְזָכָה קִטְנָה בְּיוֹם הַטִּמְאַ שְׁלָה, אוֹ לְזִישְׁבָּת עַל
דָּם טָהוֹר, אוֹ לְכַתְמוֹלָה שְׁדִמְיָה טָהוֹרִין הָרִי זֶה תוֹלָה בּוֹ.
ט, לו אֲבָל אִם הַשְּׂאִילָה אוֹתוֹ לְזָכָה קִטְנָה בְּיוֹם הַשְּׁמוֹר
לָהּ, אוֹ לְזָכָה גְּדוּלָה בַּשַּׁבָּת יָמֵי נָקִיִּים, וְחֻזְרָה וְלִבְשָׁה

אותו קדם בדיקה, ונמצא עליו פתם שתיקה מקלקלות, השואלת והמשאילה אותה: שמה מזו, שמה מזו. השאילה אותו ליושבת על הפתם אינה תולה בו, שאין תולין פתם בפתם.

ט, לד בדיקה חלוקה ובדיקה עצמה ומצאה טהור, והשאילה החלוקה לחברתה, ולבשתה, ונמצא עליו פתם פשהחזירתה לה השואלת טמאה, ואינה תולה בבעלת החלוקה: שהרי בדיקה אותו קדם שתשאילה לה. ארוכה שלבשה חלוקה שלקצרה, ונמצא בו פתם אם מגיע בנגד בית תרפה טמאה; ואם לאו טהורה, שפתם זה שלקצרה הוא.

ט, לה שלוש נשים שלבשו חלוק אחד זו אחר זו, ואחר כך נמצא עליו פתם, וכן אם ישנו במטה אחת באחד, ונמצא דם תחת אחת מהן בלן טמאות; ואם בדיקה אחת מהן עצמה מיד, ומצאה עצמה טמאה הרי השתים טהורות. בדיקו בלן ומצאו עצמן טהורות תולה מי שאינה ראויה לראות דם, במי שהיא ראויה, ותהיה שאינה ראויה טהורה, והראויה טמאה.

ט, לו פיצד: היתה אחת מעברת, ואחת שאינה מעברת המעברת טהורה, ושאנה מעברת טמאה; מניקה ושאנה מניקה, המניקה טהורה; זקנה ושאנה זקנה, הזקנה טהורה; בתולה ושאנה בתולה, הבתולה טהורה. היו בלן מעברות, בלן זקנות, בלן מניקות, בלן בתולות הרי בלן טמאות.

ט, לז שלוש נשים שעלו דרך מרגלות המטה, וישנו בלן, ונמצא דם תחת האמצעית שלשתן טמאות; תחת הפנימית היא ושבצדה טמאות, והחיצונה טהורה; תחת החיצונה היא ושבצדה טמאות, והפנימית טהורה. ואם לא עלו דרך מרגלות המטה, שהרי אין להם סדר, ונמצא דם תחת אחת מהן בלן טמאות.

ט, לח במה דברים אמורים, שבידקו בלן ומצאו טהור, ולא תוכל אחת מהן לתלות בחברתה כמו שבארנו; אבל אם בדיקה אחת, ומצאה עצמה טהורה, וחברתה לא בדיקה תולה זו הטהורה בזו שלא בדיקה, וזו שלא בדיקה טמאה.

ט, לט כל פתם הנמצא על הבגד שאין לו במה יתלה אינו מטמא, עד שיודע שהוא דם. ואם נסתפק להם, שמה הוא דם או צבע אדם מעבירין עליו שבועה סמנין אלו, על הסדר: אם עבר או פחה עינו, הרי זה

פתם דם וטמאה; ואם עמד פמות שהוא, הרי זה צבע וטהורה. ואלו הן השבעה סמנין, על סדרן רק תפל, ולעיסת גריסין שלפול, ומי רגלים שהחמיצו, ונתר, ובורית, וקימוניא, ואשלג.

ט, מ, וצריך לכסכם שלושה פעמים על כל סם וסם, ומוליך ומביא בכל כסבוס. העבירן שלא על הסדר, או שהעבירן באחד לא עשה כלום; הקדים אחרונים לראשונים אלו שהעביר באחרונה שהן הראשונים עלו לו, וחזור ומעביר אחריהם האחרונים שהקדים, עד שיעבירו השבעה, על הסדר.

ט, מא אינה הוא רק תפל זה שלא טעם כלום מתחלת הלילה, והיה ישן כל חצי הלילה האחרון, למחר קדם שיאכל, נקרא רק תפל: והוא שלא יצא רב דבורו, עד שלוש שעות ביום; ואם השפים ושנה פרקו, קדם שלוש שעות אין זה רק תפל, שהדבור מבטל חזק חרק ומחזירו פמים.

ט, מב ואיזו היא לעיסת גריסין הוא שילעם הגריסין, עד שיתערב עם הפול רק הרבה מפיו. ואינה הוא מי רגלים שהחמיצו אחר שלושה ימים, או יתר.

ט, מג כל אשה שהיא טמאה בשום פתם אם מצאה הפתם בימי נדתה הרי זו ספק נדה, ויושבת עליו שבעה, וטובלת בליל שמיני, ואחר כך תחיה מתרת לבעלה. ואם מצאה אותו בימי זיבתה הרי זו ספק זבה גדולה או קטנה, כמו שנתבאר בפרק זה; ויושבת יום אחד אם היתה קטנה, או שבעת ימי נקיים אם היתה גדולה, מספק. והכל מדברי סופרים, כמו שבארנו; לפיכך הבא עליה בזדון מבין אותו מפת מרדות, ופטורין מקרבן.

הלכות אסורי ביאה פרק י

יא כל היולדת טמאה בנדה, ואף על פי שלא ראת דם. ואחד היולדת חי, או מת, ואפלו נפל אם זכר, ויושבת לזכר; ואם נקבה, ויושבת לנקבה: והוא, שתגמר צורתה; ואין צורת היולד נגמרת לפחות מארבעים יום, אחד הזכר ואחד הנקבה. והמפלת בתוך ארבעים יום אינה טמאה לידה, אפלו ביום ארבעים.

יב הפילה ביום ארבעים ואחד מאחר התשמיש הרי זו ספק יולדת, ותשב לזכר ולנקבה ולנדה; היתה צורת האדם דקה ביותר, ואינה נפרת בעליל הרי זו תשב לזכר ולנקבה, וזה הוא הנקרא שפיר מרקם.

י, ג. איזה הוא שפיר מרקם: תחלת בריתו של אדם גופו בעדשה, שתי עיניו בשתי טפי זבוב מרחקות זו מזו, שני חטמיו בשני טפי זבוב מקרבין זה לזה, פיו פתוח כחוט השערה, וחתוף ידים ורגלים אין לו.

יד נתבארה צורתו יתר מזה, ועדין אינו נפר בין זכר לנקבה אין בודקין אותו במים אלא בשמן, שהשמן מצחצח; ומביא קיסם שראשו חלק, ומנענע באותו מקום מופעל למטה: אם מסבסב, בידוע שהוא זכר; ואם ראה באותו מקום בשעורה סדוקה, הרי זו נקבה ואינה צריכה בדיקה. ובכל אלו הרקימות שלנפלים, אין נותנין לה ימי טהר עד שישעיר הולד. וההפילה חתכה לבנה אם נקרעה ונמצא בה עצם, הרי זו טמאה לידה; הפילה שפיר מלא מים, מלא דם, מלא גנינים, מלא בשר הואיל ואינו מרקם, אינה חוששת לולד.

י, ו. יוצא דפן אין אמו טמאה לידה, ואין לו ימי טמאה וימי טהרה: שנאמר "אשה כי תזריע, וילדה", עד שתלד ממקום שמזרעת. המקשה וילדה ולד דרך דפן הרי דם הקשי הבא דרך הרחם, זיבות או נדה, ודם היוצא דרך הדפן, טמא. ואם לא יצא דם דרך הרחם הרי האשה טהורה, אף על פי שהדם שיצא מדפנה טמא: שאין האשה טמאה, עד שיצא מדנה דרך ערותה.

י, ז. נתחתך הולד במעיה, ויצא אבר אבר בין שיצא על סדר האברים, כגון שיצאה הרגל ואחריה השוק ואחריה הירך, בין שיצא שלא על הסדר אינה טמאה לידה, עד שיצא רבוי; ואם יצא ראשו בלז באחת, הרי זה ברבוי. ואם לא נתחתך, ויצא בדרבוי משתצא רב פדחתו הרי זה פילוד, ואף על פי שנתחתך אחר כך. הוציא העבר ידו וחתורה, אמו טמאה לידה מדברי סופרים; ואין לה ימי טהר, עד שיצא הולד או רבוי, כמו שאמרנו.

י, ח. המפלת כמין בהמה חיה ועוף אם חיו פניו בפני האדם, הרי זה ולד: אם זכר, תשב לזכר, ואם נקבה, תשב לנקבה, ואם אין נפר בין זכר לנקבה, תשב לזכר ולנקבה ואף על פי ששאר הגוף דומה לבהמה או לחיה או לעוף. ואם אין פניו בצורת פני האדם אף על פי ששאר הגוף גוף אדם שלם, וידיו ורגליו ידי אדם ורגליו, והרי היא נקבה או זכר אינו ולד, ואין אמו טמאה לידה.

י, ט. ואיזו היא צורת פני האדם שיהיה המצח והגבינין והעינים והלסתות וגבות הזקן, בצורת האדם; אבל הפה והאזנים והאף אף על פי שהן בשלבהמה וחיה, הרי זה ולד.

י, י. המפלת דמות נחש אמו טמאה לידה, מפני שגלגל עיניו עגול בשל אדם. המפלת דמות אדם שיש לו כנפים שלבשר, אמו טמאה לידה. נברא בעין אחת וירד אחת אם חיו מן הצד, שהרי הוא פחצי אדם אמו טמאה לידה; ואם חיו באמצע אמו טהורה, שהרי זו בריה אחרת.

י, יא. נברא ושט שלז אטום, או שהיה חסר מטבורו ולמטה והרי הוא אטום, או שחיתה גלגלתו אטומה, או שהיו פניו טוחות ואין בהן הפר פנים, או שיש לו שני גבין ושתי שדרות, או שהפילה ברית ראש שאינו חתוף, או יד שאינו חתוף כל נפל מאלו, אינו ולד ואין אמו טמאה לידה; אבל אם הפילה יד חתוכה ורגל חתוכה הרי חזקתה מולד שלם, ומצטרפין לרב אבריו.

י, יב. פעמים יקפה משאר הדמים שנוצר מהם האדם, חתכה כמו לשון חשור, ותהיה פרוכה על מקצת הולד; והיא הנקראת סנדל. ולעולם לא יעשה סנדל זה, אלא עם ולד; אבל חתכה שנוצרה לבה בלא ולד, אינה נקראת סנדל. ורב העברים, לא יהיה עמהם סנדל. ופעמים יפה המעפרת דבר על בטנה, ויפסד העבר ויעשה בסנדל זה; ופעמים ישאר בו הפר פנים, ופעמים ייבש הולד וישתנה ויקפאו עליו הדמים עד שלא ישאר בו הפר פנים.

י, יג. לפיכך המפלת זכר וסנדל עמו אף על פי שאין הפר פנים בסנדל הרי זו תשב לזכר ולנקבה, שמה סנדל זה נקבה היה; וחמרה החמירו בו לטמא בו משום ולד, אף על פי שאין בו צורת פנים, הואיל והיא טמאה לידה, מפני הולד שעמו.

י, יד. החותלת העבה שהיא כמו חמת שבתוכה נוצר הולד, והיא מקפת אותו ואת הסנדל אם היה עמו סנדל, ובשינויע זמנו לצאת קורע אותה ויוצא היא הנקראת שליה; ותחלת בריתה דומה לחוט שלערב, וחלולה כחצוצרת, ועבה כקרקבן התרנגולים. ואין שליה פחותה מטפח.

י, טו. המפלת שליה, תשב לזכר ולנקבה לא שהשליה ולד, אלא שאין שליה בלא ולד; הפילה נפל, ואחר כך

הפילה שליה חוששין לשליה, וחרי היא בולד אחר, ואין אומרים זו שלית הנפל, שאין תולין את השליה אלא בולד שלקנימה. לפיכך אם ילדה ולד שלקנימה, והפילה שליה אפלו אחר שלושה ועשרים יום תולין אותה בולד; ואין חוששין לולד אחר, שהולד קרע השליה ויצא.

יטו הפילה שליה תחלה, ואחר כך ילדה ולד שלקנימה חוששין לשליה שהיא ולד אחר, ואין תולין אותה בולד הבא אחריה: שאין דרכה שלשליה לצאת לפני הולד. יצאת מקצת השליה ביום ראשון, ומקצתה בשני מניין לה מיום ראשון, ואין נותנין לה ימי טהרה אלא מיום שני להחמיר.

יז הפילה דמות בהמה חיה ועוף, ושליה קשורה בו אין חוששין לולד. ואם אינה קשורה בו, מטיילין עליהן חמר שני ולדות: שאני אומר, שמא נמוח שפיר מרקם שהיה בשליה זו, ושמא נמוחה השליה שלשפיר זה, שהוא דמות בהמה וחיה.

יח כל אלו שחוששין לשליה, אין נותנין להן ימי טהרה; וכל מי שהפילה דבר שאינו ולד, או שפיר, בתוך ארבעים יום, שעדין לא נגמרה צורתו ואם יצא עמו דם, חרי זו נדה או זבה; ואם יצא יבש בלא דם, חרי זו טהרה.

יט מי שילדה זכר ונקבה תאומים, תשב לנקבה; ילדה טמטום או אנדרגינום, תשב לזכר ולנקבה. ילדה תאומים אחד זכר והשני טמטום או אנדרגינום, תשב לזכר ולנקבה; האחד נקבה והשני טמטום או אנדרגינום, תשב לנקבה בלבד: שהטמטום והאנדרגינום ספק הן, שמא זכר הן או שמא נקבה.

יב האשה שהחזקה מעברת, וילדה, ואין ידוע מה ילדה כגון שעברה בנהר והפילה שם, או שהפילה לבור, או שהפילה וגררתו חיה חרי זו בחזקת שהפילה ולד, ותשב לזכר ולנקבה; אבל אם לא החזקה מעברת, והפילה, ואין ידוע מה הפילה חרי זו ספק יולדת, ותשב לזכר ולנקבה ולנדה.

יבא כל מקום שאמרנו תשב לזכר ולנקבה, ביצר דינה: תחיה אסורה לבעלה ארבעה עשר יום, פיולדת נקבה, שבעה הראשונים ודאי, והשבעה השניים ספק; ואין נותנין לה ימי טהרה אלא עד ארבעים יום, פיולדת זכר. ואם ראתה דם אחר הארבעים עד שמונים אינו דם טהרה, אלא ספק דם נדה, או ספק דם

זיבה אם בא בימי הזיבה, כמו שבארנו. וכן אם ראתה דם ביום אחד ושמונים בלבד חרי זו ספק נדה, ותשב שבעת ימי נדה, שמא נקבה ילדה, שאין לה וסת נדות עד אחר מלאת, כמו שבארנו.

יכב כל מקום שאמרנו תשב לזכר ולנקבה ולנדה, ביצר דינה: תחיה אסורה לבעלה ארבעה עשר יום, פיולדת נקבה. ואם ראתה דם ביום אחד ושמונים, חרי זו ספק נדה; וכן אם ראתה דם ביום אחד וארבעים אף על פי שראת ביום ארבעה ושלושים, חרי זו ספק נדה, ואסורה לבעלה עד ליל שמונה וארבעים, פיולדת זכר. ואין נותנין לה ימי טהרה כלל, כנדה; וחרי היא כמי שלא ילדה.

יכג וכל דם שתראה מיום שהפילה עד שמונים יום אם בא בימי נדתה, חרי זו ספק נדה מאחר השבעה מיום שהפילה; ואם בא בימי זיבתה, חרי זו ספק זבה: שכל ימי מלאת, אין בחן וסת. וכן אם ראתה ביום אחד ושמונים עדין היא מקלקלת, ותחיה ספק נדה, כמו שבארנו, אף על פי שלא ראת אלא יום אחד. וכשיקבע לה חוסת אחר השמונים, יסור קלקולה, ותחזור להיות נדה ודאית, או זבה ודאית. וכן מיום שהפילה עד שבעה ימים; ותחיה נדה ודאית, אם הפילה בתוך ימי נדתה, כמו שבארנו.

הלכות אסורי ביאה פירק יא

יאא כל שאמרנו בנדה וזבה ויולדת, הוא דין תורה. ובמשפטים אלו היו עושין, כשהיו בית דין הגדול מצויין, והיו שם חכמים גדולים שמפירים הדמים. ואם נלד להם ספק בראיות, או בימי נדה או זיבה יעלו לבית דין וישאלו, כמו שהבטיחה תורה עליהן, שנאמר "כי יפלא ממך דבר... בין דם לדם", בין דם נדה לדם זיבה. ובאותן הימים, היו בנות ישראל נזחרות מדבר זה, ומשמרות וסתותיהן, וסופרות תמיד ימי הנדה וימי הזיבה.

יאב וטרח גדול יש במנין הימים, ופעמים רבות יבואו לידי ספק שאפלו ראת חבת דם ביום הלילה, מאותו היום מתחילין למנות לה ימי נדה וימי זיבה כמו שבארנו; לפיכך לא תטמא חבת בזיבה אלא בת עשרה ימים שאם ראת ביום שתולד, חרי זו נדה שבעת ימים, ושלשת ימים סמוך לנדתה, חרי עשרה

ימים. הנה למדת שמתחלת ראיה, מתחלת למנות ימי נדה וימי זיבה כל ימיה, ואפלו ראתה וזוהי קטנה. ואג, ובימי חכמי תלמוד, נסתפק הדבר הרבה בראיות הדמים, ונתקלקלו הוספות, לפי שלא היה בוח בכל הנשים למנות ימי נדה וימי זיבה; ולפיכך החמירו חכמים בדבר, וגזרו שיהיו כל ימי האשה בימי זיבתה, ויהיה כל דם שתראה ספק דם זיבות. ואג, ועוד החמירו בנות ישראל על עצמן חמרה יתרה על זו, ונחגו כלם בכל מקום שיש ישראל: שכל בת ישראל שתראה דם אפלו לא ראתה אלא טפה בחדל בלבד ופסק הדם סופרת לה שבעת ימי נקיים, ואפלו ראתה בעת נדתה. בין שראתה יום אחד, או שנים, או השבעה כלן, או יתר משפסק הדם, סופרת שבעת ימי נקיים בזבה גדולה. וטובלת בליל שמיני, אף על פי שהיא ספק זבה, או ביום שמיני אם היה שם דחק, כמו שאמרנו ואחר כך תהיה מתרת לבעלה.

ואג, וכן כל יולדת בזמן הזה חרי היא ביולדת בזוב, וצריכה שבעת ימי נקיים כמו שבארנו. ומנהג פשוט בשנער ובארץ הצבי ובספרד ובמערב, שאם ראתה דם בתוך ימי מלאת אף על פי שראתה אחר שפפרה שבעת ימי נקיים וטבלה חרי זו סופרת שבעת ימי נקיים אחר שפסק הדם, ואין נותנין לה ימי טהר כלל: אלא כל דם שתראה האשה בין דם קשי, בין דם טהר סופרת שבעת ימי נקיים, אחר שפסק הדם.

ואג, ודין זה, בימי הגאונים נתחדש, והם גזרו שלא יהיה שם דם טהר כלל שזה שהחמירו בנות ישראל על עצמן בימי חכמי תלמוד, אינו אלא ברואה דם שחוא טמא, שיושבת עליו שבעת ימי נקיים; אבל דם שתראה בימי טהר אחר ספירה וטבילה, אין לחוש לו שאין ימי טהר ראויין לא לנדה ולא לזיבה, כמו שבארנו. ושמענו שבצרפת בועלים על דם טהר בדין התלמוד עד היום, אחר ספירה וטבילה מטמאת יולדת בזוב; ודבר זה, תלוי במנהג.

ואג, וכן דין דם בתולים בזמן הזה, שאפלו היתה קטנה שלא הגיע זמנה לראות, ולא ראתה דם מימיה חרי זה בועל בעילת מצוה, ופורש. וכל זמן שתראה דם מחמת המפה, חרי היא טמאה; ואחר שפסק הדם, סופרת שבעת ימי נקיים.

ואג, יתר על זה, כל בת שתבעוה להנשא ורצת

שזה שבעת ימי נקיים מאחר שרצתה, ואחר כך תהיה מתרת להבעל: שמוא מחמודה לאיש, ראתה דם טפה אחת, ולא הרגישה בה; בין שהיתה האשה גדולה, בין שהיתה קטנה צריכה לישוב שבעת ימי נקיים מאחר שרצתה, ואחר כך תטבל ותבעל.

ואג, וכל הדברים האלו, חמרה יתרה שנהגו בה בנות ישראל בימי חכמי תלמוד; ואין לסור ממנה, לעולם. ואג, לפיכך כל אשה שרצתה שתבעוה להנשא לא תנשא, עד שתספור ותטבל. ואם נשאת לתלמוד חכמים מתרת להנשא מיד, ותספור מאחר שנשאת ותטבל: שתלמוד חכמים יודע שהיא אסורה, ונזהר מזה; ולא יקרב לה, עד שתטבל.

ואג, דין הפתמים בזמן הזה, כמו שבארנו; ואין בדבר חדוש, ולא מנהג אלא כל בתם שאמרנו שהיא טהורה, חרי היא טהורה, וכל שאמרנו שהיא טמאה, סופרת שבעת ימים מיום שנמצא בו הפתם. ואם היה שעור הפתם כדי לחוש לזיבות, סופרת שבעת ימים מאחר יום שנמצא בו הפתם שאין הרואה דם, ברואה בתם.

ואג, וכן כל שאמרנו ביולדת שאמו טהורה, חרי היא טהורה בזמן הזה; וכן האשה שראתה לבן, או דם ירק, או שהשליכה חתכה אדמה שאין עמה דם חרי היא טהורה, אף בזמן הזה: שלא החמירו אלא ברואה דם טמא, ואין זו רואה דם טמא. וכן אם היתה בה מפה והיה הדם שותת ממנה, או שבא הדם עם מימי רגלים חרי זו טהורה. ולא נתחדש דבר, אלא ספירת שבעת ימי נקיים לכל רואה דם טמא, כמו שאמרנו; ושהיו כל מראה דמים, טמאים.

ואג, זה שתמצא במקצת מקומות, שהנדה יושבת שבעת ימים בנדתה, ואף על פי שלא ראתה דם אלא יום אחד, ואחר השבעה תשוב שבעת ימי נקיים אין זה מנהג, אלא טעות היא ממי שהורה להם כך; ואין ראוי לפנות לדבר זה כלל אלא אם ראתה יום אחד, סופרת אחריו שבעה, וטובלת בליל שמיני שחוא ליל שני שלאחר ימי נדתה, ומתרת לבעלה.

ואג, וכן זה שתמצא במקצת מקומות, ותמצא תשובות למקצת גאונים, שיוולדת זכר לא תשמש מטתה עד סוף ארבעים, ויולדת נקבה אחר שמונים, ואף על פי שלא ראתה דם אלא בתוך השבעה אין זה מנהג, אלא טעות היא באותן התשובות. ודרך מינות

באותן המקומות, ומן הצדוקיין למדו דבר זה; ומצוה לכופן כדי להוציא מלבן, ולהחזירן לדברי חכמים שתספר שבעת ימי נקיים בלבד, כמו שבארנו. וא"ט אין האשה עולה מטמאתה ויוצאה מידי ערוה, עד שתטבל במי מקנה פשר; ולא יהיה דבר הוצין בין בשרה, ובין חמיה. ובחלפות מקוות יתבאר המקנה הפשר והפסול, ודרך הטבילה, ומשפטי החציצה.

וא"ט אבל אם רחצה במרחץ אפלו נפלו עליה כל מימות שבעולם הרי היא אחר הרחיצה כמות שהיתה קדם הרחיצה, בכרת: שאין לה דבר שמעלה מטמאה לטהרה אלא טבילה במי מקנה, או במעין, או בימים שהם במעין, כמו שיתבאר בחלפות מקוות. וא"ז כל שבעת ימי נקיים שבזמן הזה אף על פי שהן ספק אם טבילה בהן, כאלו לא טבילה. ואם טבילה בשביעי אף על פי שאסור לעשות כן לבתחלה, שמה יבוא לבעל בשביעי אחר הטבילה הואיל וטבילה בזמנה אפלו היתה זבה ודאית, הרי זו עלתה לה טבילה.

וא"י ואסור לו לאדם שידבק באשתו בשבעת ימי נקיים, ואף על פי שהיא בכסותה והוא בכסותו. ולא יקרב לה, ולא יגע בה אפלו באצבע קטנה; ולא יאכל עמה, בקערה אחת. כללו שלדבר: ינהג עמה בימי ספירה, כמו שינהג עמה בימי נדה שעדין היא בכרת עד שתטבל, כמו שבארנו.

וא"ט כל מלאכות שהאשה עושה לבעלה, נדה עושה לבעלה חוץ מהרחצת פניו וידיו ורגליו, ומזיגת הבוס, וחצעת המטה בפניו: גזרה, שמה יבוא לידי עברה. ומפני זה לא תאכל עמו, בקערה אחת; ולא יגע בבשרה, מפני הרגל עברה. וכן בשבעת ימי נקיים, לא תעשה לו שלוש מלאכות אלו. ומתיר לאשה להתקשט בימי נדתה, כדי שלא תתגנה על בעלה.

הלכות אסורי ביאה פרק יב

יבא ישראל שבעל גויה משאר האמות, דרך אישות, או ישראלית שנבעלה לגוי, דרך אישות הרי אלו לוקין מן התורה, שנאמר "לא תתחתן, כם": אחד שבעה עממין, ואחד כל האמות באסור זה. וכן מפרש על ידי עזרא "ואשר לא נתן בנתינו, לעמי הארץ; ואת בנתיהם, לא נקח לבנינו". ולא אסרה תורה, אלא דרך חתנות.

יב, אבל הפא על הגויה דרך זנות מפין אותו מבת מרדות מדברי סופרים, גזרה שמה יבוא להתחתן. ואם יחדה לו בזנות חיב עליה משום נדה, ומשום שפחה, ומשום גויה, ומשום זונה; ואם לא יחדה לו אלא נקנית נקרה, אינו חיב אלא משום גויה. וכל חיובין אלו מדבריהן.

יבג, כמה דברים אמורים, בשחייה הבועל ישראל. אבל בזה הפא על הגויה לוקה מן התורה משום זונה, ואחד זונה גויה ואחד זונה ישראלית; ובבעילה בלבד לוקה, שהרי אינה בת קדושין.

יבד, כל הבועל גויה, בין דרך חתנות בין דרך זנות אם בעלה בפרהסיא, והוא שיבעל לעיני עשרה מישראל או יתר אם פגעו בו קנאין וחרגוהו, הרי אלו משבחים וזריזין; ודבר זה הלכה למשה מסיני הוא, וראיה לדבר זה מעשה פינחס בזמרי.

יבה, ואין הקנאי רשאי לפגוע בהן, אלא בשעת מעשה בזמרי, שנאמר "ואת האשה אל קבתה"; אבל אם פרש, אין חורגין אותו, ואם חרג, נהרג עליו. ואם בא הקנאי לטל רשות מבית דין לחרגו אין מורין לו, ואף על פי שהוא בשעת מעשה; ולא עוד, אלא אם בא הקנאי לחרג את הבועל, ונשפט הבועל וחרג הקנאי כדי להציל עצמו מידו אין הבועל נהרג עליו. וכתב על בת גר תושב, אין הקנאין פוגעים בו; אבל מפין אותו מבת מרדות.

יבו, לא פגעו בו קנאים, ולא חלקוהו בית דין הרי ענשו מפרש בדברי קבלה שהוא נכרת, שנאמר "פי חלל יחודה, את קדש ה' אשר אהב, ובעל, בת אל נכר. יכרת ה' לאיש אשר יעשנה, ער וענה": אם ישראל הוא, לא יהיה לו "ער" בחכמים "וענה" בתלמידים; ואם בזה הפא, לא יהיה לו מוגיש מנחה לה צבאות. הנה למדת שהבועל גויה כאלו נתחתן לעבודה זרה, שנאמר "ובעל, בת אל נכר", ונקרא מחלל קדש.

יבז, עוון זה אף על פי שאין בו מיתת בית דין, אל יהי קל בעיניו; אלא יש בו הפסד, שאין בכל העריות כמותו: שהבן מן הערוה, בנו הוא לכל דבר; ובכלל ישראל יחשב, ואף על פי שהוא ממזר. והבן מן הגויה, אינו בנו שנאמר "פי יסיר את בנו מאחרי", מסיר אותו מלהיות אחרי ה'. ודבר זה גורם להדבק בגוים, שהבדילנו הקדוש ברוך הוא מהם, ולשוב

מאחרי ה', ולמעל בו.

יב, ח גוי הפא על בת ישראל אם אשת איש היא, נהרג עליה; ואם פנויה היא, אינו נהרג. אבל ישראל שבא על הגויה בין קטנה בת שלוש שנים ויום אחד בין גדולה, בין פנויה בין אשת איש, ואפלו היה קטן בן תשע שנים ויום אחד בין שבא על הגויה בזדון, חרי זו נהרגת: מפני שבאת לישראל תקלה על ידיה, כפחמה. ודבר זה מפרש בתורה, שנאמר "חן חנה היו לבני ישראל... וכל אשה, ידעת איש למשכב זכר חרגו".

יב, ט העבדים שהטבילו אותם לשם עבדות, וקבלו עליהם מצוות שהעבדים חייבים בהם יצאו מכלל הגויים, ולכלל ישראל לא באו. לפיכך השפחה אסורה לכן חורין, אחד שפחתו ואחד שפחת חברו; והפא על השפחה, מבין אותו מפת מרדות מדברי סופרים. שהרי מפרש בתורה שהאדון נותן שפחה בנענית לעבדו העברי, והיא מתרת לו, שנאמר "אם אדניו יתן לו אשה". ולא גזרו חכמים בדבר זה, ולא חיבה תורה מלקות בשפחה, אלא אם בן היתה נחרפת לאיש, כמו שבארנו.

יב, י אל יחי עוון זה קל בעיניו, מפני שאין בו מלקות מן התורה שגם זה גורם לבן לסור מאחרי ה', שהבן מן השפחה עבד ואינו מישראל; ונמצא גורם לזרע הקדש להתחלל, ולהיותם עבדים. וחרי אנקלוס המתרגם כלל בעילת עבד ושפחה בכלל "לא יהיה קדש, ולא תהיה קדשה".

יב, יא הפא על השפחה, ואפלו בפרהסיא ובשעת עברה אין הקנאין פוגעין בו; וכן אם לקח שפחה דרך חתנות, אינו לוקה מן התורה, שמעת שטבלה וקבלה מצוות, יצאת מכלל הגויים.

יב, יב נתערב ולד ישראלית בולד שפחה חרי שניהן ספק, וכל אחד מהן ספק עבד; ובפין בעל השפחה, ומשחרר את שניהם. ואם היה הבן הוא אדון שלעבד פשיגדלו ישחררו זה את זה, ויהיו מתרין לבוא בקהל. היו התערבת בנות, חרי שתיהן ספק שפחות; והפא על אחת מהן, הולד ספק עבד. וכן אם נתערב ולד גויה בולד ישראלית מטבילים את שניהן לשם גרות, וכל אחת מהן ספק גיורת.

יב, יג כל הגויים בלם, פשיגדלו ויקבלו עליהן כל המצוות שלתורה, והעבדים, פשיגדלו חרי חן

בישראל לכל דבר, שנאמר "הקהל, חקה אחת לכם"; ומתרין להפנס בקהל ה' מיד והוא שישא חגר או המשחרר בת ישראל, וישא הישראלי גיורת ומשחררת: חוץ מארבעה עממין בלבד, והם עמון ומואב ומצרים ואדום שהאמות האלו, פשיגדלו מהן אדם חרי הוא בישראל לכל דבר, אלא לענין ביאה בקהל.

יב, יד וביצד דינן: עמון ומואב אסורין אסור עולם, זכרים ולא נקבות: שנאמר "לא יבא עמוני ומואבי...". וחלכה למשה מסיני, שהעמוני הזכר והמואבי הזכר הוא שאסור לעולם לשא בת ישראל, אפלו בן בן בנו עד סוף העולם; אבל עמונית ומואבית, מתרת מיד פשאר האמות.

יב, טו מצרי ואדומי, אחד זכרים ואחד נקבות דור ראשון ודור שני, אסורין לבוא בישראל; ודור שלישי מתר, שנאמר "בנים אשר יולדו להם, דור שלישי". מצרית מעברת שנתגירה, בנה שני; מצרי שני שנשא מצרית ראשונה, או מצרי ראשון שנשא מצרית שניה חולד שני: שנאמר "בנים אשר יולדו להם", הכתוב תלאו בלידה.

יב, טז גר עמוני שנשא מצרית, חולד עמוני; וגר מצרי שנשא עמונית, חולד מצרי: זה הכלל חולד באמות, חולד אחר הזכר; נתגירה, חולד אחר הפחות. יב, יז מי שנתגיר משבעה עממין, אינן אסורין מן התורה לבוא בקהל; וחדבר ידוע, שלא נתגיר מהן אלא הגבעונים. ויהושוע גזר עליהם שיהיו אסורים לבוא בקהל, אחד זכרים ואחד נקבות; ולא אסר אותם, אלא בזמן שיש מקדש שנאמר "והטבי עצים ושאבי מים לבית אלהי", תלה חרקהם במקדש. והם הנקראים נתינים, לפי שנתנם לעבודת המקדש.

יב, יח בא דויד וגזר עליהם שלא יפנסו בקהל לעולם, ואפלו בזמן שאין מקדש; וכן מפרש בעזרא, "ובן הנתינים, שנתן דויד וחסרים לעבדת הלויים". הא למדת, שלא תלה אותם במקדש. ולמה גזר עליהם הוא ובית דינו לפי שראה עזות ואכזריות שהיתה בהם, בעת שבקשו שבעת בני שאול בחיר ה' לתלותם, וחרגום ולא רחמו עליהם.

יב, יט פשעלה סנחריב מלך אשור, בלבל כל האמות וערכם זה בזה והגלה אותם ממקומם. ואלו המצריים שבארץ מצרים עתה, אנשים אחרים הם; וכן המשך בעמוד אחרון של נ"ך...

25	ראשון	יד	עלות השחר _____ 04:37 נץ החמה _____ 05:50 סו"ז קר"ש - מג"א _____ 08:00 סו"ז קר"ש - גר"א _____ 08:36 סו"ז תפלה - מג"א _____ 09:07 סו"ז תפלה - גר"א _____ 09:31 שקיעה _____ 04:56 צה"כ _____ 05:13 בבלי: בכורות לז • ירושלמי: סנהדרין י • תוספתא: מנחות י • נ"ך: מלכים ב ז • רמב"ם: אסורי ביאה ו
26	שני	טו	תענית שני בתרא עלות השחר _____ 04:38 נץ החמה _____ 05:51 סו"ז קר"ש - מג"א _____ 08:00 סו"ז קר"ש - גר"א _____ 08:36 סו"ז תפלה - מג"א _____ 09:08 סו"ז תפלה - גר"א _____ 09:32 שקיעה _____ 04:55 צה"כ _____ 05:12 בבלי: בכורות לח • ירושלמי: סנהדרין ד • תוספתא: מנחות יא • נ"ך: מלכים ב ח • רמב"ם: אסורי ביאה ז
27	שלישי	טז	עלות השחר _____ 04:39 נץ החמה _____ 05:52 סו"ז קר"ש - מג"א _____ 08:01 סו"ז קר"ש - גר"א _____ 08:37 סו"ז תפלה - מג"א _____ 09:08 סו"ז תפלה - גר"א _____ 09:32 שקיעה _____ 04:54 צה"כ _____ 05:11 בבלי: בכורות לט • ירושלמי: סנהדרין ח • תוספתא: מנחות יב • נ"ך: מלכים ב ט • רמב"ם: אסורי ביאה ח
28	רביעי	יז	עלות השחר _____ 04:40 נץ החמה _____ 05:53 סו"ז קר"ש - מג"א _____ 08:01 סו"ז קר"ש - גר"א _____ 08:37 סו"ז תפלה - מג"א _____ 09:08 סו"ז תפלה - גר"א _____ 09:32 שקיעה _____ 04:53 צה"כ _____ 05:10 בבלי: בכורות מ • ירושלמי: סנהדרין ט • תוספתא: מנחות יב • נ"ך: מלכים ב י • רמב"ם: אסורי ביאה ט
29	חמישי	יח	עלות השחר _____ 04:41 נץ החמה _____ 05:54 סו"ז קר"ש - מג"א _____ 08:01 סו"ז קר"ש - גר"א _____ 08:37 סו"ז תפלה - מג"א _____ 09:08 סו"ז תפלה - גר"א _____ 09:32 שקיעה _____ 04:52 צה"כ _____ 05:09 בבלי: בכורות מא • ירושלמי: סנהדרין י • תוספתא: חלין א • נ"ך: מלכים ב יב • רמב"ם: אסורי ביאה י
30	ששי	יט	עלות השחר _____ 04:41 נץ החמה _____ 05:54 סו"ז קר"ש - מג"א _____ 08:02 סו"ז קר"ש - גר"א _____ 08:38 סו"ז תפלה - מג"א _____ 09:08 סו"ז תפלה - גר"א _____ 09:32 שקיעה _____ 04:51 צה"כ _____ 05:08 בבלי: בכורות מב • ירושלמי: סנהדרין יא • תוספתא: חלין ב • נ"ך: מלכים ב יב • רמב"ם: אסורי ביאה יא
31	שב"ק	כ	וירא עלות השחר _____ 04:42 נץ החמה _____ 05:55 סו"ז קר"ש - מג"א _____ 08:02 סו"ז קר"ש - גר"א _____ 08:38 סו"ז תפלה - מג"א _____ 09:09 סו"ז תפלה - גר"א _____ 09:33 שקיעה _____ 04:50 צה"כ _____ 05:07 בבלי: בכורות מג • ירושלמי: סנהדרין יב • תוספתא: חלין ג • נ"ך: מלכים ב יג • רמב"ם: אסורי ביאה יב

יבנאל	חיפה	ת"א	ירושלים	הדלקת הנרות
04:08	04:20	04:31	04:11	

יבנאל	חיפה	ת"א	ירושלים	מוצ"ש ר"ת
05:26	05:28	05:30	05:28	
06:00	06:02	06:04	06:03	

בְּרִאוֹתָי שְׁנוֹי מַעֲשֵׂה אֵל תֹּאמַר מִקְרָה הוּא אֶלָּא תֵּאֱמִין שֶׁהָהּ שִׁנְתָּת הַשָּׁם יִתְבָּרָךְ.

(ספר המדות אות אמונה סימן ג')